

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

**Proměny měšťanských domů historického jádra Nového Bydžova
v průběhu 19. a 20. století**

Jiří Chudý

Bakalářská práce

2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jiří Chudý**
Osobní číslo: **H15117**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obory: **Historie (dvouoborové)**
Ochrana hmotných památek (dvouoborové)
Název tématu: **Proměny měšťanských domů historického jádra Nového Bydžova v průběhu 19. a 20. století.**
Zadávací katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce ukáže na vybraných příkladech měšťanské domy historického jádra Nového Bydžova z hlediska jejich stavebně historických aspektů. Zaměřuje se na období 19. a první poloviny 20. století, které přineslo výrazné změny zástavby Nového Bydžova i vývoje architektury obecně. Autor vypracuje přehledovou tabulku se základní charakteristikou každého měšťanského domu na náměstí a při hlavních ulicích vedoucích z něj (číslo popisné, název, přibližné stáří, další specifické informace. V rámci tohoto sestaví na základě získaných informací katalog nejzajímavějších objektů. U každého provede odborný popis průčelí, příp. dalších částí, rozbor památkového potenciálu objektu, tj. co jej k výběru vedlo. Vše doplní o obrazovou přílohu. Využije při tom především možnosti vlastního terénního průzkumu, doplněného o informace získané z odborné literatury a pramenů (zejména místopis, výpověď historických fotografií, map apod.). Výsledkem práce by mělo být zachycení míry proměny zástavby a stavu dochování architektury měšťanských domů v Novém Bydžově.

Rozsah grafických prací: **obrazová a mapová dokumentace**

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BENEŠOVÁ, Marie, Česká architektura v proměnách dvou století: 1780-1980. Praha, 1984. BERÁNEK, Jan - Macek, Petr (eds.), Metodika stavebněhistorického průzkumu. Praha, 2015. KUČA, Karel, Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocerliní 1-2. Hradec Králové, 1995. PEŠTA, Jan, Plošný průzkum lidové architektury a venkovských sídel. Praha, 2014. PROKOP, Jaroslav, Nový Bydžov v proměnách staletí. Nový Bydžov, 2005. ŠIMŮNEK, Robert (red.), Nový Bydžov, Praha, 2017. ŠKABRADA, Jiří, Konstrukce historických staveb, Praha, 2003. WIRTH, Zdeněk, Česká architektura 1800-1920, Praha, 1922. Památkový katalog, dostupný online z: <https://www.pamatkovykatalog.cz> Archivní mapy stabilního katastru Čech - Nový Bydžov. Archivní fond Berní správa Nový Bydžov, dostupný v SOKA v Hradci Králové.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Bohdan Šeda**
Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. března 2018**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. března 2019**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

 Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
532 10 Pardubice, Studentská 09

L.S.

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2018

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 9/2012 Pravidla pro zveřejňování závěrečných prací a jejich základní jednotnou formální úpravu, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

Ve Lhotě pod Libčany, dne 30. 5. 2019

Jiří Chudý

PODĚKOVÁNÍ

Tímto děkuji vedoucímu své bakalářské práce, Mgr. Bohdanu Šedovi, za cenné rady, náměty, připomínky a taktéž za čas, který mi během vytváření této práce věnoval. Dále děkuji pracovníkům bydžovského muzea, Mgr. Janu Kohoutovi a Bc. Janě Schovankové, s jejichž ochotnou pomocí se mi podařilo dostat se k cenným fotografiím obohacujícím výzkum. Poděkování patří také mé rodině za maximální podporu.

ANOTACE

Název: **Proměny měšťanských domů historického jádra Nového Bydžova**

v průběhu 19. a 20. století

Bakalářská práce pojednává o stavebně historické problematice měšťanských domů části Nového Bydžova, jednoho ze dvou center východočeského regionu Pocerliní. Autor vytvořil dosud nezpracovaný statistický přehled, kterým se snaží vnést světlo do otázky vývoje domů na náměstí a při hlavních ulicích města v posledních dvou staletích. Jedná se zejména o stáří a o stav dochování současných objektů v kontextu se starší doloženou, ale již zaniklou zástavbou. Vybrané domy rovněž podrobněji popisuje v katalogu pasportu.

KLÍČOVÁ SLOVA

Nový Bydžov, měšťanský dům, stavební historie, historický sloh, 19. a 20. století, architektura, stavebně historický průzkum, proměny staveb, statistika, památkový katalog

ANNOTATION

Title: **Changes to burgher houses in historical center of Nový Bydžov**

in 19th and 20th century

This bachelor thesis solves problematics of burgher houses in Eastern Bohemian town of Nový Bydžov from the perspective of building archaeology. Author brings the original statistical summary, which deals with the rate of change or development of the town houses on the square and along the four major streets of the town in last two centuries. Especially how old are the said houses and what is their historical value, all in context with the older, already demolished, buildings. Based on the statistics some of them are then scholarly described in more detail.

KEYWORDS

Nový Bydžov, burgher house, building archaeology, historical style, 19th and 20th century, architecture, building archaeological research, changes to buildings, statistics, catalog of valuable buildings

OBSAH

SEZNAM ILUSTRACÍ A TABULEK (mimo kapitolu 4).....	11
SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK.....	12
ÚVOD.....	13
1 DĚJINY BĀDÁNÍ A SOUČASNÝ STAV POZNÁNÍ.....	17
2 PŘEHLED O VÝVOJI MĚSTA.....	21
2.1 Stručný historický úvod k vývoji města.....	21
2.1.1 Od založení města do počátku 19. století.....	21
2.1.2 V 19. a ve 20. století.....	26
2.2 Urbanistická situace a vývoj zástavby.....	29
2.2.1 Poloha, situace a vznik sídla.....	29
2.2.2 Další vývoj zástavby do konce 18. století.....	32
2.2.3 Vývoj zástavby v 19. století.....	35
2.2.4 Vývoj zástavby od počátku 20. století do současnosti.....	38
2.3 Doplnující přehled ostatních významných jevů.....	41
2.3.1 Vývoj počtu domů a obyvatel v Novém Bydžově za posledních 230 let.....	41
2.3.2 Změny názvů ulic.....	42
2.3.3 Shrnutí významných požárů ve městě.....	43
3 PLOŠNÝ PRŮZKUM ZÁSTAVBY.....	44
3.1 Základní evidenční průzkum.....	44
3.1.1 Zaměření, vysvětlení.....	44
3.1.2 Základní evidenční průzkum – zástavba v minulosti.....	47
3.1.3 Základní evidenční průzkum – zástavba v současnosti.....	50

3. 2	Statistické vyhodnocení základního evidenčního průzkumu.....	53
3. 2. 1	Přehled tabulek a grafů.....	53
3. 2. 2	Statistické vyhodnocení průzkumu.....	54
3. 2. 3	Informace o mapové příloze k vyhodnocení stavebního vývoje.....	56
4	KATALOG PASPORTU S VYBRANÝMI PŘÍKLADY.....	57
4. 1	Výběr popsaných příkladů.....	57
4. 2	Vybrané příklady.....	58
4. 2. 1	Měšťanský dům čp. 2.....	59
4. 2. 2	Měšťanský dům čp. 6.....	62
4. 2. 3	Měšťanský dům čp. 7.....	65
4. 2. 4	Měšťanský dům čp. 8.....	68
4. 2. 5	Měšťanský dům čp. 16.....	71
4. 2. 6	Měšťanský dům čp. 18.....	74
4. 2. 7	Víceúčelový dům čp. 45.....	78
4. 2. 8	Škola čp. 77.....	80
4. 2. 9	Škola čp. 78.....	83
4. 2. 10	Doležalův dvorec čp. 103.....	86
4. 2. 11	Měšťanský dům čp. 498.....	90
4. 2. 12	Měšťanský dům čp. 500.....	93
4. 2. 13	Děkanství čp. 504.....	97
4. 2. 14	Spořitelna čp. 507.....	99
4. 2. 15	Hotel čp. 508.....	105
4. 2. 16	Městský dům čp. 557.....	108
4. 2. 17	Bytový dům čp. 559.....	110

4. 2. 18	Měšťanský dům čp. 603.....	112
4. 2. 19	Měšťanský dům čp. 1123.....	115
4. 2. 20	Měšťanský dům čp. 1124.....	118
4. 2. 21	Měšťanský dům čp. 1127.....	123
4. 2. 22	Měšťanský dům čp. 1130.....	127
4. 2. 23	Měšťanské domy čp. 1131 a 1132.....	129
4. 2. 24	Měšťanský dům čp. 1133.....	136
4. 2. 25	Měšťanský dům čp. 1143.....	139
4. 2. 26	Měšťanský dům čp. 1145.....	143
4. 2. 27	Obchodní dům čp. 1147.....	146
4. 2. 28	Měšťanský dům čp. 1162.....	148
4. 2. 29	Restaurace čp. 1185.....	151
4. 2. 30	Měšťanský dům čp. 1187.....	153
4. 2. 31	Měšťanský dům čp. 1441.....	156
4. 2. 32	Měšťanský dům čp. 1442.....	159
4. 2. 33	Měšťanský dům čp. 1445.....	162
4. 2. 34	Víceúčelový dům čp. 1459.....	164
4. 2. 35	Měšťanský dům čp. 1460.....	167
4. 2. 36	Měšťanský dům čp. 1461.....	170
4. 2. 37	Měšťanský dům čp. 1463.....	173
4. 2. 38	Měšťanský dům čp. 1506.....	175
4. 2. 39	Víceúčelový dům čp. 1510.....	178
4. 2. 40	Měšťanský dům čp. 1547.....	182
4. 2. 41	Měšťanský dům čp. 1549.....	185

5	SHRNUTÍ POZNATKŮ A VYHODNOCENÍ VÝZKUMU.....	188
5. 1	Proměny domů a zastoupení jednotlivých historických slohů.....	188
5. 1. 1	Zděné domy do konce 18. století.....	188
5. 1. 2	Dřevěné domy a jejich postupný zánik během 19. a 20. století.....	190
5. 1. 3	Klasicistní domy.....	191
5. 1. 4	Historizující domy.....	193
5. 1. 5	Secesní domy.....	195
5. 1. 6	Ostatní domy z 1. poloviny 20. století.....	196
5. 1. 7	Domy z 2. poloviny 20. století a moderní stavby.....	197
5. 2	Ostatní sledované aspekty.....	198
5. 2. 1	Proměny výšky domů.....	198
5. 2. 2	Zbořené domy.....	200
5. 2. 3	Vliv požárů na vývoj zástavby.....	201
5. 3	Obecný stav dochování a památkový potenciál.....	202
6	MOŽNOSTI A BADATELSKÁ VÝCHODISKA PRO DALŠÍ VÝZKUM.....	203
	ZÁVĚR.....	205
	SUMMARY.....	208
	LITERATURA A ZDROJE.....	210
	SAMOSTATNÁ PŘÍLOHA.....	216

SEZNAM ILUSTRACÍ A TABULEK (mimo kapitulu 4)

Tabulka 1. – Vývoj počtu domů a obyvatel v Novém Bydžově.....	41
Tabulka 2. – Zástavba v minulosti, část 1.....	47
Tabulka 3. – Zástavba v minulosti, část 2.....	48
Tabulka 4. – Zástavba v minulosti, část 3.....	49
Tabulka 5. – Zástavba v současnosti, část 1.....	50
Tabulka 6. – Zástavba v současnosti, část 2.....	51
Tabulka 7. – Zástavba v současnosti, část 3.....	52
Tabulka 8. – Přehled o počtu staveb.....	54
Tabulka 9. – Zkoumané domy podle úrovně pater.....	54
Graf 10. – Charakter zástavby v místě současných objektů na mapách z let 1841 a 1855.....	54
Tabulka 11. – Počet domů v rámci nejstaršího zachovaného historického vývoje.....	55
Graf 12. – Poměr jednotlivých historických slohů ve zkoumané zástavbě.....	55
Graf 13. – Zástavba podle stáří domů v rámci zkoumaných ulic.....	56

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

býv. – bývalý/á/é

čtv. – čtvrtina

klas. – klasicismus

král. – královský

MD – měšťanský dům

měšť. – měšťanský

M. m. – Městské muzeum

NPÚ – Národní památkový ústav

obch. – obchod

opr. – opraveno; opravy

p.; pol. – polovina

posl. – poslední

prom. – proměny

př. – přelom

resp. – respektive

S; J; V; Z – sever/severní, jih/jižní, východ/východní, západ/západní

SV; SZ; JV; JZ – severovýchod(ní), severozápad(ní), jihovýchod(ní), jihozápad(ní)

SHP – stavebně historický průzkum

st.; stol. – století

str. – strana

tř. – třída

ul. - ulice

zač./poč. – začátek/počátek

ÚVOD

Výběr a vymezení tématu

Nový Bydžov jsem minulosti několikrát navštívil. Zdejší monumentální a zajímavá budova radnice mi utkvěla v paměti, stejně jako náměstí působící dojmem organizované pravidelnosti a přitom vlastně maloměstské důvěrnosti. Když jsem přemýšlel o tématu práce a ze strany Mgr. Šedy padl návrh zpracovat téma bydžovské architektury, nemohl jsem si nevzpomenout na otázku, která se mi už při první návštěvě tohoto královského města honila hlavou – Jak dlouho tu ty baráky vlastně stojí?

Nový Bydžov představuje město bohaté na dějinné události, mezi něž patří řada těch, které se výrazně podepsaly na absenci starší, převážně dřevěné, historické zástavby. Snad právě kvůli zániku téměř veškeré starší architektury nebo její nenápadnosti pod rouškou moderních úprav zůstala problematika většiny staveb v Novém Bydžově doposud bez podrobného pojednání o jejich vývoji, stavu či památkové hodnotě. I přes významné střípky poznání v širěji zaměřených dílech a preciznímu historicko geografickému souhrnu chybí plošný stavebně historický průzkum, v rámci něhož by proběhla celková analýza zástavby a inventarizace domů.

Cílem práce je toto prázdné místo ve vědeckém poznání alespoň částečně zaplnit. Zaměřuje se především na domy tvořící obvod hlavního Masarykova náměstí („malý čtverec“) a dále na ty, jež se nacházejí či nacházely podél čtyřech hlavních ulic, a to v poloze od výše zmíněného náměstí až po hranici památkové zóny (tedy po křižovatky s obvodovými ulicemi vymezujícími „velký čtverec“, na západní straně ještě o kousek dále). Autor teze si z vzhledem k rozsahu zástavby nekladl nároky zahrnout do vlastního stavebně historického průzkumu oblast celého města (již v 19. století stálo ve městě přes 450 domů, dnes o tisíc více) a soustředil se na jeho nejdůležitější části uvedené výše.

Časově není práce striktně vymezena, zachycuje však proměnu zejména v posledních dvou staletích. Z objektivních důvodů, např. v důsledku nedochování starší zástavby, absence fotodokumentace a přesných plánů a podobně, by v sobě musel přehled o stavu měšťanské architektury starší doby zahrnovat dlouhodobé archivní studium. Nepochybně také rozsáhlý badatelský archeologický výzkum, což vzhledem k existenci zástavby není možné.

Cíle bádání

Jak zní otázky, na něž se práce pokouší odpovědět? Při bližším seznámení se s problematikou zjistíme, že se v tomto centru Pocidliní za oněch dvě stě let nezměnilo vůbec málo. Setkáváme se zde s jevy typickými pro celé české země v 19. a ve 20. století, jaké představuje například postupné nahrazování dřevěných staveb zděnými, střídání stavebních slohů od klasicismu až po nejmodernější budovy, bourání hradeb a rozšíření zástavby mimo původní středověké jádro, vliv urbanizace a industrializace na vývoj zástavby atd.

Z pramenů a z literatury lze vysledovat také individuálními případy proměny – zbourání starší zástavby, postavení nového domu, rekonstrukce a různé stavební úpravy. Důsledky poměrně devastujících zásahů druhé poloviny minulého století a nejnovější obnovy fasád domů můžeme spatřit při prohlídce města dodnes. Nový Bydžov je, jako každé jiné, město několika originálních historických tváří, které se v čase proměňovaly a z nichž běžný návštěvník vnímá pouze jedinou, tu nejnovější.

Výzkum by proto měl pomoci objasnit tyto body:

- Jak probíhala proměna zástavby v čase ve zkoumaném úseku.
- Které ze zkoumaných domů Novém Bydžově jsou nejstarší.
- Jaké je zastoupení jednotlivých historických slohů v celkovém počtu těchto domů, tedy zhruba v kterém časovém období kolik domů vzniklo, bylo přestavěno apod.
- Jaký je stav dochování a případně památkový potenciál měšťanské architektury v rámci zkoumaného úseku.

Rozdělení práce a metodika

Vlastní práce se skládá z šesti kapitol. První kapitola zahrnuje přehled o badatelích, kteří se tématu nějakým způsobem dotýkali, a zdrojů, z nichž práce fakticky či metodicky vychází.

Druhá kapitola představuje obecný přehled o vývoji Nového Bydžova jakožto sídelního místa. Začíná stručným představením bydžovských dějin od středověku do druhé poloviny 20. století, přičemž se klade důraz na události správního a ekonomického charakteru nebo na podobné nějakým způsobem související s vývojem zástavby.

Další část téže kapitoly navazuje rozbohem novobydžovského urbanismu a jeho historického vývoje, s důrazem na zkoumaný úsek zástavby. V této části se nachází vysvětlení, jak unikátní středověký půdorys města, jeho vymezení v rámci hradeb a okolní krajiny, stejně tak jako specifika různých období ovlivnily příležitostný vývoj zástavby. Dále jak moc se vymezený úsek města urbanisticky proměnil v posledních dvou staletích. Naznačeny jsou problematické okruhy či otázky, nad nimiž se autor dále zamýšlí v páté kapitole.

Potud je práce především syntézou starší literatury o historii města a historicko geografických prací o regionu (zejména Prokopovy knihy, Kučovy knihy a bydžovský atlas), s příležitostným doplněním autorova pohledu na věc.

Ve třetí části kapitolu zakončuje stručné shrnutí demografických údajů, významných požárů, které měly na proměny města nemalý vliv, a také přehled o změnách názvů zkoumaných ulic.

Třetí kapitola práce přibližuje výsledky autorova stavebně historického průzkumu (pasportu) vymezené části sídla. Elaborát formou statistiky představuje kompletní dokumentaci všech budov ve vymezené oblasti. Po provedení standardního nedestruktivního terénního průzkumu byl zaznamenán odhadovaný určující historický sloh staveb, stav (dochování) jejich průčelí, hodnotné a rušivé prvky stavby, resp. pozůstatky starších konstrukcí a novější stavební zásahy.

Analýza zahrnuje skutečnosti zjištěné tímto terénním průzkumem a jejich doplněním o informace získané rešerší archivních pramenů, mapových podkladů a muzejních fotografií, případně vyhledané v použité literatuře. Jedná se o dobu vzniku či přestavby jednotlivých objektů. O dobu zániku předchozího objektu v místě konkrétní lokace – čísla popisného, pokud takový objekt po roce 1817 existoval. Dále o stav na mapě stabilního katastru (dřevěný X zděný) a na mapě z roku 1855. Doplnkový charakter mají údaje o minulých majitelích nebo o podnicích v rámci staveb.

Bližší informace o způsobu popisu a o zdrojích jsou podány v prvním oddíle této kapitoly. Samotný tabulkový přehled se z praktických důvodů dělí na dvě části – v druhém oddíle se nachází údaje o zástavbě v místě lokací v minulosti, tj. skutečnosti zjištěné z pramenů a z literatury o proměně zástavby. Ve třetím oddíle zaznamenány údaje o zástavbě v současnosti, tj. skutečnosti zjištěné vlastním terénním průzkumem s přihlédnutím k výpovědím pramenů a literatury.

Po analýze následuje v dalším oddíle statistické vyhodnocení výzkumu, tedy přehledné tabulkové a grafové údaje o počtu zkoumaných a zaniklých staveb, o počtu a o míře zastoupení jednotlivých historických slohů ve zkoumané zástavbě, dále o charakteru zástavby v letech 1841 a 1855 a také rozdělení současných domů podle počtu pater.

Na základě vyhodnocení poznatků zjištěných během rešerší a pasportu je dále ve čtvrté kapitole práce 41 vybraných objektů blíže popsáno formou památkového katalogu. Jednotlivá hesla katalogu zahrnují polohopisné údaje, charakteristiku objektu (popis situace, průčelí, odhad dispozice apod.), dataci či odhad datace, informace o stavebním vývoji nebo i o historii objektu, stručné památkové hodnocení s přehledem hodnotných a rušivých prvků a samozřejmě potřebou přílohu – fotodokumentaci, mezi níž patří identifikační fotografie, zákres do mapy, dále případné detailní fotografie a starší historické fotografie nebo fotografie předchozích objektů, jako nástroj komparace a „vyprávění příběhu“ domu. Případně i pomocné mapy. U části z nich, kde se našly stavební plány, jsou tyto rovněž přiloženy.

V páté kapitole jsou výsledky bádání synteticky uspořádány a shrnuty do několika přehledových částí. Ty postihují nejcennější informace získané studiem i terénním průzkumem a rovněž odpovídají na stěžejní výzkumné otázky. V prvním oddíle se jedná se o zhodnocení vývoje a proměny měšťanské zástavby v historii, podle jednotlivých slohových období. V dalším oddíle se řeší zbořené domy, proměny výšky domů a dopadů požárů na podobu zástavby. Ve třetím oddíle se krátce zhodnocuje obecný stav dochování a památkový potenciál současné architektury.

V poslední kapitole se nabízí možná východiska a náměty pro pokračování ve výzkumu.

Tabulky a ilustrace v kapitole 4 jsou vzhledem ke svému počtu a charakteru zpracování vedeny bez zvláštního seznamu, pevně ukotveny k jednotlivým katalogovým heslům (jednotlivé domy, viz Obsah).

1 DĚJINY BĀDÁNÍ A SOUČASNÝ STAV POZNÁNÍ

První práci o dějinách města sepsal Celestin Říha, místní učitel a autor školních učebnic. Jeho monografie *Místopis a dějiny král. věnného města Nového Bydžova* z r. 1868 se údajně vyznačuje kritickým hodnocením, ale také značnou stručností, např. nevyužitím stěžejní *Knihy svědomí*,¹ jejíž edici vydal až později Jan Kapras.²

Příležitostně se o některých zajímavých tématech pojednávalo v místních, dnes již nevycházejících, periodikách. Jedná se o *Stráž na Cidlině*, časopis *Týden* a zejména o *Bydžovské listy*.³ Tam přispíval mimo jiné i Eduard Malý, zakladatel muzea a v podstatě první člověk, který se místním dějinám soustavně věnoval.⁴ Pro tuto tezi je cenný jeho článek shrnující veškeré známé požáry na území města.⁵

Mezi starší publikace historicko geografické související s tématem můžeme zahrnout německou topografii Johanna Gottfrieda Sommera z r. 1835, zaobírající se mj. i bydžovským krajem.⁶ Situaci bydžovského kraje ve své době zaznamenal rovněž František Palacký ve svém *Popisu království českého*.⁷ Připomeňme ještě novější díla *Místopis a veřejná správa politického okresu novobydžovského* od Jiřího Jizby⁸ a později od Vojtěcha Boška,⁹ dále ještě knihu *Novobydžovsko* od místního autora Mirka Petroviče.¹⁰

Syntézy starších poznatků a zároveň také nových objevů se Nový Bydžov dočkal za dlouhého působení prom. hist. Jaroslava Prokopa, který do místního muzea přišel v roce 1975 a až do svého skonu v minulém roce probádal řadu archivních fondů.

¹ PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 170. ISBN 80-239-6020-2.

² KAPRAS, J. *Knihy svědomí města Nového Bydžova z let 1311 – 1470 = Liber Conscientiae civitatis Novobydžoviensis a. a. MCCCXI-MCCCCLXX cum privilegiis et actibus de redimenda libertate*. Nový Bydžov: Obec novobydžovská, 1907. 304 s.

³ Více v přehledu literatury o Novém Bydžově. Viz PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 256–290. ISBN 80-239-6020-2.

⁴ Více o E. Malém – viz PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 175. ISBN 80-239- 6020-2.

⁵ MALÝ, E. *Požáry v městě Novém Bydžově. Bydžovské listy*. [Nový Bydžov], 1892 (VI). č. 1 (10. 1.). s. [1]–[2]; č. 2. (17. 1.) s. [1]–[2].

⁶ SOMMER, J. G. *Das Königreich Böhmen. Dritter Band, Bidschower Kreis*. Praha: Calve'schen Buchhandlung, 1835. 318 s.

⁷ PALACKÝ, F. *Popis království Českého...* Praha: J.G. Kalve, 1848. 608 s.

⁸ JIZBA, J. *Místopis a veřejná správa politického okresu novobydžovského*. Nový Bydžov: J. Jizba, 1931. 162 s.

⁹ BOŠEK, V. *Místopis a veřejná správa politického okresu novobydžovského*. 2. vyd. Nový Bydžov: Vojtěch Bošek, 1940. 208 s.

¹⁰ PETROVIČ, M. *Novobydžovsko*. Praha: Sportovní a turistické nakladatelství, 1959. 114 s.

V periodiku *Novobydžovský zpravodaj*, které vychází pravidelně každý měsíc od r. 1974, publikoval řadu článků pojednávajících o různých tématech bydžovské historie.¹¹

Vrchol jeho činnosti představují dvě monografie. *Nový Bydžov v proměnách staletí* z r. 2005 ukazuje přehled dějin města od pravěku do druhé poloviny minulého století. Kniha se zabývá hlavně osudy obyvatel města a důležitými událostmi, přesto se zde v menší míře v rámci jednotlivých kapitol řeší i vývoj zástavby.¹² V poslední kapitole autor knihy zobrazuje medailonky nejvýznamnějších kulturních památek na území města.

Další Prokopova publikace, *Nový Bydžov* z edice *Zmizelé Čechy*, je stručnějším souhrnem předchozího, ovšem příloha obsahuje digitalizované historické fotografie, ty nejzajímavější z muzejní sbírky.¹³ Tyto fotografie doplňuje autorův erudovaný komentář.

Urbanismem a památkovým potenciálem Nového Bydžova a Novobydžovska se zabývá Ing. arch. Karel Kuča. Ve dvoudílném svazku z r. 1995 se podrobně zaměřuje na jednotlivá sídla regionu Pocidliní.¹⁴ Vše chronologicky člení do jednotlivých kapitol, které pojednávají o proměnách zástavby, osídlení a o nejvýznamnějších památkách dané doby od hradištního období, resp. od románské architektury až po 2. pol. 20. století.

Dotýká se řady specifických problémů – demografie regionu, zaniklých vesnic a kostelů, opevnění sídel, organizací sídel, charakteristice místních staveb, v neposlední řadě také úpadku sídel v minulém století.

Nový Bydžov zde stojí poněkud ve stínu stavebně bohatšího Chlumce nad Cidlinou a lidové architektury na vesnicích. Přesto se zde probírá mj. např. založení a původní parcelace města, novogotická radnice, stručněji též historizující, secesní a meziválečná architektura Bydžova ad. Obsahuje podobně jako Prokopovy knihy jedinečné informace o některých stavbách, vyzdvihuje význam středověké novobydžovské lokace. V knize nechybí ani přehled o vývoji počtu domů a obyvatel v každé obci regionu.

Pro základní informace dodejme ještě Kučovu další publikaci o českých městech.¹⁵

¹¹ Více viz ČERYCH, T. *Novobydžovský zpravodaj*: Nový Bydžov. *Nový Bydžov: Město českých královen a studentských merend* [online]. Nový Bydžov: MÚ, 2009, 2.11.2009 [cit. 2019-04-21]. Dostupné z: http://www.novybydzov.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=10716&id=1252&n=novobydzovsky-zpravodaj&p1=24904

¹² PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. 293 s. ISBN 80-239-6020-2.

¹³ PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. 79 s. ISBN 978-80-7185-845-4.

¹⁴ KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocidliní 1*. Hradec Králové: Balustráda, 1995. 275 s. ISBN 80-901906-O-X.
KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocidliní 2*. Hradec Králové: SOPVČ, 1995. 288 s. ISBN 80-901906-1-8.

¹⁵ KUČA, K. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. díl 4. Praha: Libri, 2000. ISBN 80-85983-12-5.

Přehled o Novobydžovsku dále rozšiřuje nový 29. svazek *Historického atlasu měst České republiky*, na němž se Kuča s celou řadou odborníků podílel.¹⁶ K atlasu je připojena textová část s renovovaným přehledem bydžovských dějin. Představuje dobrý souhrn i některé další zajímavé informace o vývoji zástavby zejména ve 20. století. Podrobnější analýza jednotlivých měšťanských domů z hlediska stavební historie a její přehledné zobrazení v mapové podobě však není obsaženo ani v tomto svazku.

Samotný atlas se skládá kromě doprovodné textové části z 37 mapových listů, které se dotýkají rozličných geografických, správních, stavebně historických a technických problémů města. Pro tuto bakalářskou tezi a poznání o vývoji zástavby obecně byly užitečné zejména kopie císařského otisku mapy stabilního katastru a dále plánu města z r. 1855, kde se v obojím rozlišuje zděná a dřevěná zástavba. Využity byly také mapy z let 1889, 1910 a 1950.¹⁷

Co se týče pramenů, nejvíce o proměnách tváře města vypovídají historické fotografie a pohlednice. Rozsáhlá sbírka městského muzea zahrnuje více než sedm kartonů,¹⁸ z nichž nejvýznamnější byly zdigitalizovány a vystaveny ve vstupní chodbě muzea, v rámci stálé výstavy *Bydžov známý a neznámý*, nebo zveřejněny ve výše zmíněných Prokopových knihách.

Za nejčennější můžeme označit nejstarší Benešovu sbírku fotografií z r. 1895 s jedinečnými snímky z přelomu 19. a 20. století. Existují ovšem i starší snímky, nejstarší dochovaný z r. 1870 pochází pravděpodobně od majitele první fotografické živnosti Z. Freunda, kterou zde provozoval již od r. 1856.¹⁹ V 50. letech 20. stol. byl Nový Bydžov dům od domu kompletně nafocen Mirkem Petrovičem. I to představuje důležitý doklad o stavu architektury před obdobím často devastujících změn druhé poloviny dvacátého století.

Z dalšího archivního materiálu mají potenciál fondy okresního archivu v Hradci Králové. Ve fondu Berní správa Nový Bydžov se nacházejí stavební plány jako daňové podklady často i s údaji o konkrétním datu stavby či rekonstrukce v období let 1880–1948.²⁰ Bohužel se týkají jen menší části zkoumaných staveb. Na druhou stranu lze si z těchto podkladů udělat dobrý přehled o stáří, o úpravách či o dispozici alespoň části zkoumaných domů.

¹⁶ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. 1 atlas (26, xviii stran, 37 mapových listů). ISBN 978-80-7286-302-0.

¹⁷ *Tamtéž*. Mapy č. 8, 9, 13, 16 a 20.

¹⁸ [var.]. [s. n.] - Sběrka fotografií a pohlednic městského muzea [foto]. [1870–1969]. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

¹⁹ PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. s. 53. ISBN 978-80-7185-845-4.

²⁰ Státní okresní archiv Hradec Králové. Berní správa Nový Bydžov. Inv. č. 140–143, kart. 31–34. Stavební plány 1880–1948 k domovní dani.

Také fond Archiv města Nový Bydžov zahrnuje řadu místních úředních záznamů. Při bližším seznámení se s fondem ovšem badatel naráží na řadu problémů. Řada inventárních položek sice obsahuje zajímavé údaje buď o majitelích, nebo o pozemku, ale nepojednává se tam mnoho o budovách, zejména o jejich podobě nebo o roku výstavby atp. Pokud se někde stavební plány nachází, není zdaleka vždy jednoznačně patrné, o jaké domy se jedná a často v důsledku původního, poměrně chaotického, způsobu uložení podle spisových čísel chybí i doprovodný text, který by pomohl situaci osvětlit. Upřesnit konkrétní budovy by si tak vyžádalo dlouhodobý archivní výzkum a velkou znalost problematiky. Gró této teze ovšem spočívá na stavebně historickém průzkumu konkrétního úseku vymezené zástavby, proto byl s ohledem na efektivitu výzkumu tento fond využit jen okrajově, v podobě několika málo stavebních plánů²¹ a domovních seznamů.²²

Z webových stránek se problematiky dotýká online památkový katalog, kde se nachází informace ohledně památkové zóny a chráněných objektů.²³ Dále na internetových stránkách města, kde si lze přečíst kromě stručného shrnutí historie i Novobydžovský zpravodaj v digitalizované podobě.²⁴ Nedocenitelnou pomoc pro další zpracování představuje také interaktivní přehledová mapa vycházející z katastru nemovitostí.²⁵

Z metodického hlediska se za vzor pro tuto bakalářskou práci počítá publikace Ing. arch. J. Pešty, odkud se čerpá inspirace k podobě katalogových listů a ke způsobu zaměření výzkumu.²⁶ Dále se vychází z oficiální metodiky vydané Národním památkovým ústavem o provádění stavebně historického průzkumu a o struktuře výstupního elaborátu.²⁷

Další pomocné publikace jsou uvedeny na konci práce v seznamu zdrojů.

²¹ Státní okresní archiv Hradec Králové. Archiv města Nový Bydžov. Inv. č. 3136, kart. 254. Stavební plány obytných domů, plány rekonstrukce ad. 1871–1928.

²² Státní okresní archiv Hradec Králové. Archiv města Nový Bydžov. Inv. č. 1343 a 1344, kart. 266. a 267. Seznam majitelů domů 1890 a 1938.

²³ *Památkový katalog* [online]. Praha: NPÚ, 2015 [cit. 2019-04-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/>

²⁴ ČERYCH, T. Novobydžovský zpravodaj: Nový Bydžov. *Nový Bydžov: Město českých královen a studentských merend* [online]. Nový Bydžov: MÚ, 2009, 2.11.2009 [cit. 2019-04-21]. Dostupné z: http://www.novybydzov.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=10716&id=1252&n=novybydzovsky-zpravodaj&p1=24904

²⁵ *iKatastr: mapa a informace z KN* [online]. [s. l.]: OSM, 2019. [cit. 2019-04-30]. Dostupné z: <https://www.ikatastr.cz/>

²⁶ PEŠTA, J. *Plošný průzkum lidové architektury a venkovských sídel*. Praha: NPÚ, 2014. 174 s. ISBN 978-80-86516-78-3.

²⁷ BERÁNEK, J. – MACEK, P. (eds.) *Metodika stavebněhistorického průzkumu* [online]. Praha: NPÚ, 2015 [cit. 2019-04-30]. Dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/npu-a-pamatkova-pece/npu-jakoinstituce/publikace/9937-metodika-stavebnehistorickeho-pruzkumu>

2 PŘEHLED O VÝVOJI MĚSTA

2.1 Stručný historický úvod k vývoji města

2.1.1 Od založení města do počátku 19. století

Historie dnešního města se začíná psát počátkem 14. století. Původní trhová ves Bydžov (dnešní Starý Bydžov) doložená k roku 1186 měla od počátku strategický význam na tzv. kladské stezce. Důležitost vsi později ještě vzrostla, pravděpodobně došlo i k jejímu povýšení na město. Poloha Starého Bydžova však zřejmě z hospodářských ohledů zcela nevyhovovala, a proto došlo z podnětu krále Václava II. na přelomu 13. a 14. století k „přenesení“ města, tedy k jeho opětovnému založení „na zeleném drnu“ v současné lokalitě.²⁸

Nově založené sídlo charakterizovalo vyměření podle pravidelného čtvercového půdorysu, vytyčení hlavních ulic do kříže a umístění v rovném terénu v blízkosti řeky Cidliny. Zaujímal celkovou plochu asi 12 hektarů v opevnění, 27 hektarů včetně předměstí. Nacházelo se zde kolem 120 domovních parcel a zástavba měla dřevěný charakter, který se po dlouhou dobu ostatně příliš nezměnil. Bylo údajně menším střediskem zemědělského i řemeslnického charakteru.²⁹ Součástí nově vzniklého města se stal také kostel Matky boží (dnes sv. Vavřince) a minoritský klášter. Sídlo církevní správy však zůstalo dlouhou dobu nadále při kostele sv. Prokopa ve Starém Bydžově.³⁰

Název města se původně uváděl jen jako Bydžov, podle J. Prokopa se jedná o odvozeninu vlastního jména Byteš – odtud „*Bytešov*“ a zkráceně v řeči „*Bytšov*“.³¹ Odlišující přívlastek „Mladý“ a poté „Nový“ dostalo až v pozdější době.³² Městský soud se řídil právem magdeburským a obyvatelstvo bylo pravděpodobně od založení převážně české, i když zpočátku převažovali v městské radě Němci (pro zajímavost, dnešní Dukelská třída se původně nazývala Německá). R. 1311 převzal nově vzniklé sídlo Jan Lucemburský a uložil měšťanům dokončit palisádové opevnění. Král však tento strategický bod na kladské cestě příliš dlouho nedržel a zřejmě kvůli dluhům jej již v roce 1325 za blíže nejistých okolností postoupil Beneši z Vartenberka.³³

²⁸ KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pociidliní 1*. Hradec Králové: Balustráda, 1995. s. 36. ISBN 80-901906-O-X.

²⁹ PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 28. ISBN 80-239-6020-2.

³⁰ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. s. 5. ISBN 978-80-7286-302-0.

³¹ PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 28. ISBN 80-239-6020-2.

³² ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. s. 2. ISBN 978-80-7286-302-0.

³³ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. s. 4–6. ISBN 978-80-7286-302-0.

Za Vartenberků Nový Bydžov patřil společně s některými okolními vesnicemi k rozsáhlému jičínskému dominiu veselské větve rodu. Špatným hospodařením Čenka z Vartenberka se město r. 1393 ocitlo v královské správě, avšak komplikované politické poměry konce 14. století mu umožnili získat jej zpět nátlakem na vězněného krále. Jeho syn, Čeněk II. z Vartenberka, dluhy postupně splatil a spor urovnal. Tento aktivní šlechtic se rozhodl dále věnovat vhodnému upravení zdejších poměrů a r. 1407 vydal privilegium zajišťující obyvatelům práva královských měst, docílit měl u krále také obnovení mílového práva a dalších výhod.³⁴

Podobně jako po celé zemi i zde vládla v prvních desetiletích 15. století vzrušená atmosféra, jak dokládá např. známá staročeská skladba *O bydžovských ševcích*. Pověstné liknavé jednání Čenka z Vartenberka vedlo za husitských válek k tažení Žižkových vojsk do oblasti Bydžovska. Nakolik ovšem v této době ohrožovali husitské jednotky samotné město, zůstává nejasné. R. 1420 postihl zástavbu první zhoubný požár, který také pravděpodobně znamenal zánik minoritského kláštera a devastaci města, i když vyloučit nelze právě ani vypálení konventu (a města) husity.³⁵

Ruiny kláštera zřejmě byly později využity do základů městských bran a opevnění. R. 1426 se ve městě konal sjezd sirotčí šlechty, která plánovala tažení proti křížové výpravě. Z období husitských válek se dochovala unikátní husitská houfnice, dnes uložená v městském muzeu. V důsledku husitského hnutí převládlo ve městě kališnictví a získalo nejspíše i více český ráz. R. 1442 město opět ničivě zasáhl požár. Ve druhé polovině století získali měšťané, kromě potvrzení dosavadních, další privilegia, jmenovitě právo vybírat tržné, pořádat jarmark, vybírat si rychtáře (= převedení rychty do vlastních rukou) a také právo vybírat clo. Heřman Zvířetický z Vartenberka městu daroval lázně.³⁶ Toto vše se nepochybně stalo základem pro další rozvoj města. K roku 1462 je poprvé doložená zmínka o radnici („*rathúz*“).³⁷

³⁴ PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 30. ISBN 80-239-6020-2.

³⁵ Srovnej PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 34. ISBN 80-239-6020-2.,

KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocištin 1*.

Hradec Králové: Balustráda, 1995. s. 47. ISBN 80-901906-O-X.

ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. s. 9. ISBN 978-80-7286-302-0.

³⁶ PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 35. ISBN 80-239-6020-2.

³⁷ Viz KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocištin 1*. Hradec Králové: Balustráda, 1995. s. 144. ISBN 80-901906-O-X.

Někdy v období po druhém požáru nejspíše do počátku 16. století vzniklo také novější, zděné opevnění.³⁸ R. 1516 koupil novobydžovské panství Vilém z Pernštejna za 14 tisíc kop českých grošů, to se tak stalo součástí rozsáhlého pardubického dominia tohoto významného rodu. Pernštejnové skupovali i další panství v okolí, v letech 1521–47 tvořilo Novobydžovsko až na malé výjimky poprvé v historii jeden správní celek.³⁹ Po koupi města započal hospodářský růst. Pernštejnové i zde na Bydžovsku rozvíjeli podnikání ve vlastní režii, především zakládání rybníků. Navíc udělili měšťanům další privilegia týkající se jejich majetku, upřesněn byl rovněž celní řád. Během 1. pol. 16. století zde vznikla židovská komunita, později uzavřená v severovýchodní části města, jež patřila k jedním z největších v českých zemích a podílela se na zdejší obchodní a hospodářské činnosti. Doložena je rovněž přítomnost členů Jednoty bratrské do r. 1548, kdy byli nuceni z politických důvodů odejít.⁴⁰

O prosperitě města svědčí podle K. Kuči i fakt, že za Pernštejnů koupilo ves Bydžovskou Lhotu a několik dvorů.⁴¹ Po dalším požáru r. 1531 městská rada přijala první známá protipožární opatření, značného rozsahu. Zakázáno bylo např. vysypávat neuhašené uhlí, sušit len a konopí ve světnicích, svítit loučemi nebo vozit do města slámu pod vozem. Součástí nařízení bylo i určení trestů pro viníky.⁴² Z r. 1536 pochází nejstarší zobrazení Nového Bydžova, v pozadí na vedutě města Jaroměř je schematicky zachycena část zástavby a opevnění.⁴³ Bohužel pro bližší přehled o zástavbě se veduta právě kvůli hrubému zjednodušení zobrazení použít nedá.

R. 1547 během rozsáhlých výměn po konfiskacích se panství stalo majetkem krále. Ferdinand I. jej poté udělil v léno Valdštejnům, r. 1567 přešlo jako odúmrt' zpět. Měšťané se rozhodli využít situace a z poddanství se vykoupit, o což se zasazoval především primas Václav Moravec, jenž měl využívat osobní přízně Maxmiliána II. Záměr se podařil a město bylo vykoupeno za 10 tisíc kop grošů českých, zároveň s některými okolními lesy a také s vesnicemi – Chudonicemi, Vysočany a se Zachrašťany, jimiž se tímto stalo přímou vrchností. Nadále mělo pouze odevzdávat berně, posudné a platit komorní plat, jinak bylo „svým pánem.“⁴⁴

³⁸ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. s. 8. ISBN 978-80-7286-302-0.

³⁹ KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pociďliní 1*. Hradec Králové: Balustráda, 1995. s. 142. ISBN 80-901906-O-X.

⁴⁰ PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 39. ISBN 80-239-6020-2.

⁴¹ KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pociďliní 1*. Hradec Králové: Balustráda, 1995. s. 145. ISBN 80-901906-O-X.

⁴² PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 41. ISBN 80-239-6020-2.

⁴³ KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pociďliní 2*. Hradec Králové: SOPVČ, 1995. s. 561. ISBN 80-901906-1-8.

⁴⁴ PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 43–49. ISBN 80-239-6020-2.

Stalo se tak r. 1569 královským věnným městem, kromě klíčové události pro místní to představovalo rovněž poslední takový případ v Čechách. Výkupem z poddanství se ovšem poměrně zadlužilo, což brzdilo jeho další rozvoj. Poměry se zlepšily až ke konci století, kdy měšťané získali právo na další jarmark. R. 1593 bylo město přijato za zemský stav a získalo tím pádem právo účasti na zemských sněmech.⁴⁵

Zatímco 16. století probíhalo víceméně ve znamení ekonomického vývoje,⁴⁶ do dalšího rozvoje významně zasáhly události třicetileté války. Nový Bydžov nejprve postihly císařské konfiskace po Bílé hoře, byly mu odejmuty všechny vesnice, lesy a ostatní zázemí. Pragmatickým jednáním, kdy členové městské rady jednotně naoko přestoupili ke katolictví, dosáhli později navrácení majetku. Větší pohromu představovaly ale vojenské akce. Ve dvacátých letech zde byl ubytován vojenský oddíl *dona de Huerty*, který zároveň sloužil k nátlakové rekatolizaci. R. 1634 město vyplenily a z velké části vypálily dvě kompanie saského vojska, dílo zkázy dokonal následně přichozivší regiment císařských vojsk. Později sem vpadla ještě dvakrát švédská vojska (r. 1639 a 1642). Těžce zkoušený Nový Bydžov dále trpěl mizernou správou oportunistického rychtáře Jana Dentulína.⁴⁷

O negativním vlivu těchto událostí na podobu zástavby dobře vypovídají údaje z berní ruly, které K. Kuča uvádí: z 210 domů zbylo 112 obydlých, 3 neobydlené a ze zbytku zůstaly pouze rozvaliny. Prořídilou zástavbu navíc r. 1655 zasáhl požár, kterému padlo za oběť dalších 36 domů, šest usedlostí, fara, nově postavená škola, obě brány a pivovar.⁴⁸

Z následků těchto škod se obyvatelé vzpamatovávali víceméně po zbytek století. K obnově hospodářství mělo pomoci především pivovarnictví, bezprostředně po požáru byl postaven u Metličanské brány nový pivovar, další následoval r. 1696 za Hruškovským domem (ten vydržel až do dvacátého století) a také pivovar ve Vysočanech.⁴⁹ I přes stagnaci v první polovině století Nový Bydžov ovšem kupodivu platil nadále za významné lokální zásobovací středisko, k r. 1654 zde fungovalo 86 řemeslnických dílen.⁵⁰

⁴⁵ PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 48. ISBN 80-239-6020-2.

⁴⁶ Více např. ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. s. 8. ISBN 978-80-7286-302-0.

⁴⁷ PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 52–55. ISBN 80-239-6020-2.

⁴⁸ KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocičliní 1*. Hradec Králové: Balustráda, 1995. s. 200. ISBN 80-901906-O-X.

⁴⁹ PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 55. ISBN 80-239-6020-2.

⁵⁰ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. s. 15. ISBN 978-80-7286-302-0.

R. 1715 město zasáhl mor. I když rozsah epidemie zůstal malý, na paměť této události byl přímo uprostřed náměstí vystavěn morový sloup, který se stal fakticky ústředním bodem města. Při dalším neštěstí – požáru r. 1718 Nový Bydžov opět vyhořel, celkem padlo za obětí 77 stavení. Tentokrát již dobrý stav městských financí umožnil rychlou obnovu. Z doby bezprostředně po požáru se navíc dochoval plán spáleniště židovské čtvrti.⁵¹ Ten můžeme označit za nejstarší zákres části městské zástavby, přes schematické nepřesnosti relativně podrobný.

Během prusko-rakouských válek ve městě nějakou dobu pobývali pruští vojáci a následovaly další nucené rekvizice, k poničení města už nedošlo. Do této doby spadá také počátek studentských merend – tradičních výročních oslav, které se pojí s účastí dobrovolnických studentských legií ve válce.⁵²

Tereziánské reformy přinesly patrně nejlepší postavení města v historii. R. 1751 v rámci reformy správy došlo oddělením části hradeckého kraje ke vzniku kraje bydžovského, jehož sídlem se stal přirozeně jako jediné královské město a zároveň nejlidnatější v oblasti Nový Bydžov. Později byl úřad hejtmána přeložen z důvodu lepší dostupnosti do Jičína, ale název kraje již zůstal. Bydžovský kraj zahrnoval nejméně 14 měst různého druhu. Během 80. let téhož století došlo také k reformě městské správy, radu nahradil magistrát s placenými úředníky v čele s purkmistrem.⁵³

Při povstání rolníků r. 1775 oblast Novobydžovska zasáhly nepokoje, samotné město ovšem nebylo příliš ohroženo. Následovalo po josefinských reformách přeměnění robot poddaných z vesnic v platy, praktický důsledek představoval také zrušení hřbitova při kostele sv. Vavřince (nařízení o pohřbívání). Do r. 1793 spadá další požár, v důsledku kterého shořelo na jižní straně 19 domů a stodol. Během napoleonských válek se kromě hospodářských důsledků rakouského státního bankrotu ve městě zřejmě nic zásadního nedělo.⁵⁴

⁵¹ PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 56. ISBN 80-239-6020-2.

⁵² *Tamtéž*. s. 60.

⁵³ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. s. 17. ISBN 978-80-7286-302-0.

⁵⁴ PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 67–72. ISBN 80-239-6020-2.

2. 1. 2 V 19. a ve 20. století

Velkou katastrofu města bezpochyby představuje požár z podzimu roku 1817, který vypálil valnou města a má zásadní podíl na proměně zástavby. O rozsahu škod nás zpravuje Eduard Malý v Bydžovských listech:

„R. 1817 dne 6. října v noci za silné vichřice vypukl požár a v několika hodinách lehly popelem tři čtvrti města totiž 123 domů a 18 stodol. Na hašení nebylo lze pomýšleti každý byl rád, zachoval-li svůj i rodiny své život. Z veřejných budov shořelo, škola, děkanství, špitál, brána metličanská, střecha kostela i věže...Škoda úředně vyšetřená obnášela 742.209 zl.“⁵⁵

Po požáru však již následuje nezadržitelný rozvoj města. Zaostávající školství vyřešili postavením školní budovy r. 1818, r. 1847 zde byla zřízena hlavní škola a později reálné gymnázium (viz s. 83 a 80). Došlo rovněž ke stavbě nového děkanství (viz s. 97) a také soudní budovy s vězením v Korneliově ulici. Zástavba se začala postupně zahušťovat a hradby byly do poloviny století rozebrány. Začala se rozvíjet výroba továrního typu, první vlašťovku představovalo založení cukrovaru v r. 1842. Ustanovilo se trvalé poštovní spojení, které mělo navazovat na starší nepravidelnou poštu. Rozvíjela se také kulturní oblast, zrodilo se ochotnické divadlo, úspěšné byly pořádané jarmarky. Špatné události představovaly ještě dva menší požáry a epidemie cholery.⁵⁶ Na druhou stranu, druhý požár z r. 1843 se stal zřejmě impulzem pro modernizaci zástavby v ulici Čsl. armády, která se později projevila mimo jiné nádherně zdobenými domy (více s. 36).

Důležité změny přinesl rok 1848. Se zrodem občanské společnosti a s koncem patrimoniální správy zaniklo i bydžovské panství. Zrušen byl taktéž Bydžovský kraj, přičemž se jižní část jeho území stala součástí nově zřízeného bydžovského politického okresu. Nejprve jako součást nového Jičínského kraje, později r. 1868 jako samostatná správní jednotka první instance. Vzestup společenského života v rozvíjející se společnosti charakterizuje nová budova radnice, která měla pro město ve své době mimořádný význam. Jak se můžeme přesvědčit v projevu tehdejšího purkmistra Dr. Esopa:

⁵⁵ MALÝ, E. Požáry v městě Novém Bydžově. *Bydžovské listy*. [Nový Bydžov], 1892 (VI). č. 1. s. [2].

⁵⁶ PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 73–78. ISBN 80-239-6020-2.

„...*Město naše může dle polohy a důležitosti své na sídlo takového úřadu*⁵⁷ *spravedlivý nárok činiti...Když se bude mocti obec naše dostatečnými místnostmi pro takový úřad vykázati, potom, troufáme, že nebude závady a pochybností, abychom takový úřad sem dostali...neboť máme v sousedním městě Chlumci nebezpečného soka a konkurenta...*“⁵⁸ ...Regionální soutěživost se tedy stala leitmotivem ke stavbě novogotické radnice podle návrhu chlumeckého architekta Josefa Míchy v letech 1862–1865.

Ve druhé polovině století v souvislosti s rozvojem občanské společnosti vznikaly postupně další školy, největší význam mělo založení výše zmíněného reálného gymnázia (r. 1873). Rozvoj průmyslu a kapitalismu zase charakterizuje založení hned několika továren na kraji města – Bergmannovy koželužny, dalšího cukrovaru, tiskárny, cihlářského závodu, který konečně vyřešil problémy s nedostatkem materiálu, a také Schreiberova parního pivovaru v Metličanech. Zakládány byly rovněž různé finanční ústavy – Občanská záložna (r.1863, v místě čp. 2, viz s. 59), Městská spořitelna, Okresní hospodářská záložna a další. V roce 1891 byl na poště zřízen první telefon.⁵⁹

Ve 2. polovině 19. století došlo také k rozvoji železnice a Nový Bydžov se stal součástí sítě rakouské severní dráhy. Město mezi prvními zavádělo elektrickou energii. Úspěch přinesla první výstava, krajská hospodářská a průmyslová výstava r. 1884. R. 1887 začaly vycházet Bydžovské listy, r. 1888 došlo k založení městského muzea (nyní sídlí v čp. 507, viz s. 99) a o devět let později i první veřejné knihovny.⁶⁰ V Bydžově v 2. pol. 19. stol. a na přelomu 19. a 20. století fungoval velký počet spolků, živností, obchodů a řemesel.⁶¹

Jak upozorňuje J. Prokop, hluboká zásobovací krize spojená s nezaměstnaností zasáhla město během první světové války a pokračovala i nějakou dobu po ní. Od dvacátých let se však postupně změnila v konjunkturu. Výroba v závodech zajišťovala rozvoj ekonomiky a práci pro dělníky. Mezi nejdůležitější patřila výše zmíněná koželužna, která byla od r. 1900 akciovou společností a zaměstnávala na 200 lidí. Dále dvě cihelny (zaměstnávaly 120 a 40 dělníků), mechanická tkalcovna (založena r. 1893, zaměstnávala 100 dělníků), mechanická pletárna, továrna na perleťové a galalitové zboží a Grafické závody V. a A. Janata.⁶²

⁵⁷ Krajský úřad, pozn. aut.

⁵⁸ Přepis citace podle PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 86. ISBN 80-239-6020-2.

⁵⁹ *Tamtéž*. s. 94–101.

⁶⁰ *Tamtéž*. s. 101–105.

⁶¹ *Tamtéž*. s. 118.

⁶² *Tamtéž*. s. 130.

Stavěly se nové veřejné budovy (více na s. 38). Rychle pokračovala bytová výstavba, vznikaly celé nové ulice, např. Tyršova a Na Svěpomoci. Stavební rozvoj ve 20. století se však v první řadě týkal již částí v této bakalářské práci nepopsaných.

Začátkem třicátých let přišla opět hospodářská krize, došlo k zavedení tzv. almuženek, v závodech se propouštělo nebo zastavily výrobu a častým jevem se staly opět stávky. Byla ovšem také dokončena přístavba okresního domu, město se dále konečně mohlo pochlubit vybudovanou kanalizací.⁶³

R. 1935 došlo k přečíslování domů, tedy ke zrušení městských částí a k novému jednotnému očíslování, bez ohledu na dřívější stav.⁶⁴ Tato klíčová změna platí dodnes a proto také mají domy v centru města i čtyřciferná popisná čísla a sousedící domy v některých případech čísla naprosto odlišná od sebe.

Za druhé světové války město jako takové neutrpělo mnoho škod. Na nárožích domů se po čas války měly nacházet tabulky s dvojjazyčnými názvy ulic, některé nevyhovující názvy byly přejmenovány. Další ulice ale teprve tehdy dostaly své názvy, které platí do dnešní doby (více o názvech ulic na str. 43). V počátcích války dále probíhaly práce na kanalizaci a také výdlažba velkého čtverce (1939–40). Další vývoj zastavil všeobecný zákaz staveb r. 1942 a totální mobilizace spojená s nucenou prací o rok později.⁶⁵

Druhá polovina století byla spojena s komunistickými perzekucemi a s kolektivizací. Jak se shodují J. Prokop a K. Kuča, pro Nový Bydžov mělo špatný dopad zrušení novobydžovského okresu v roce 1960. Mnohé záměry v oblasti průmyslu a výstavby musely být pozměněny nebo zrušeny a město prý celkově stagnovalo.⁶⁶ Na druhou stranu, Nový Bydžov nadále zůstal přirozeným spádovým centrem pro okolní vesnice. Úpadek také mohl znamenat, že se na některé plánované, potenciálně rušivé a škodlivé, úpravy nenašly peníze a novobydžovské domy tak nedoznaly větší újmy, než se reálně stalo.

⁶³ PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 140. ISBN 80-239-6020-2.

⁶⁴ *Tamtéž*. s. 145.

⁶⁵ *Tamtéž*. s. 151–160.

⁶⁶ Srovnej: PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 166. ISBN 80-239-6020-2.

a KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocerliní 2*. Hradec Králové: SOPVČ, 1995. s. 484. ISBN 80-901906-1-8..

2. 1 Urbanistická situace a vývoj zástavby

2. 1. 1 Poloha, situace a vznik sídla

Nový Bydžov je menší město ležící v jihozápadní části Královéhradeckého kraje asi 30 km západně od Hradce Králové. Představuje taktéž sídlo s rozšířenou úřední působností a přirozené spádové centrum oblasti, s výhodnou polohou a s dobrým dopravním spojením. Katastrální výměra města činí 35,24 km² a k začátku loňského roku zde žilo 7705 obyvatel včetně přilehlých vsí.⁶⁷

Město se nachází uprostřed historicko geografického regionu označovaného jako Pocidliní. Tento pojem zadefinoval Karel Kuča a značí oblast, která se rozkládá zhruba v rozmezí bývalého novobydžovského okresu, tedy podél středního toku řeky Cidliny, přičemž od nadřazené oblasti jinak prakticky rovinnatého Polabí zmíněnou oblast vymezuje několik zalesněných vyvýšenin.⁶⁸ Samotná řeka měla klíčový význam pro vývoj zdejších sídel i hospodářského zázemí. Zrovna v případě Nového Bydžova, jak bylo uvedeno v předchozí kapitole, došlo k faktickému „přenesení“ sídla a k jeho opětovnému založení na zeleném drnu asi tři kilometry od původního místa, při výhodné poloze jednak na relativně rovné ploše na vyvýšenině, a také podél řeky Cidliny, která teče na východní straně (po úpravách z 20. stol. dále od historického centra).

Řeka zajišťovala zásobování města a nedalekých mlýnů vodou a představovala ochranný prvek. I přes laxní přístup měšťanů k budování opevnění voda tekla do ochranného příkopu kolem zástavby.⁶⁹ Nové sídlo vybudovali na pravidelně vyměřeném půdorysu, který vycházel ze starého římského vzoru. Jedná se o pravoúhlý čtvercový půdorys, v jehož středu se nachází čtvercové náměstí a z něj vychází čtyři hlavní ulice do symbolického kříže, zde zhruba západovýchodním a severojižním směrem. Důležitá cesta směřovala přes Nový Bydžov především západovýchodně z Prahy přes Městec Králové do Hradce Králové, další místní cesty vedou dále do Chlumce nad Cidlinou a na sever do Sloupna. Menší komunikace tvořily přirozeně obvod zástavby, místo členily dále vedlejší hradební uličky města, opět pravidelně vycházející z ortogonálního základu. Původní síť je dodnes patrná při pohledu na mapu.

⁶⁷ Informace o městě. *Nový Bydžov* [online]. Nový Bydžov: MÚ, [cit. 2019-04-25]. Dostupné z: <http://www.novybydzov.cz/informace-o-meste/ds-1143/p1=24910>

⁶⁸ KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocidliní 1*. Hradec Králové: Balustráda, 1995. s. 10. ISBN 80-901906-O-X.

⁶⁹ *Tamtéž*. s. 36.

V praxi došlo při vyměřování k určité deformaci půdorysu zejména na severní straně, což se stalo předmětem diskuze badatelů. Podle K. Kučy došlo v důsledku pozdějšího vývoje k druhotné redukci půdorysu. Mezi tyto ovlivňující události počítá zejména požár r. 1420 a následné přizpůsobení zástavby dalším situacím.⁷⁰ Naopak J. Prokop se zjištěním nové vyměřovací metody odhaduje, že ke zkrácení severní fronty domů došlo přirozeně již při vyměřování. Na základě této teorie mělo být při vyměřování užito jako míry – *chordy* slezského německého provazce. Následným vyměřováním náměstí *ad triangulam*, pomocí rovnoramenných trojúhelníků, pak mělo dojít při měření přirozeně ke zkrácení západní a východní fronty domů. Prvotní zkrácení půdorysu severní fronty v malém čtverci by se pak analogicky promítlo do dalšího vyměřování, čímž by získal půdorys v základu svůj dnešní tvar.⁷¹

Prokopova teorie je vysvětlená teoreticky průkazněji. Vzhledem k častým proměnám zástavby až do 19. století však musíme přeci jen počítat byť i s nepatrným druhotným posunem některé fronty domů. V této tezi to nepřímou dokládá proměna zástavby ve zkoumaných ulicích, jejichž podoba se narozdíl od náměstí dotvářela víceméně ještě v 19. století a částečně i ve 20. století. Ilustrativní příklad je dům čp. 45, který má v současné době vzhledem k blízké křižovatce úplně jinou polohu než jeho předchůdce (viz s. 78).

Ať už je to s vyměřením jakkoliv, bydžovský půdorys je v kontextu středověkého urbanismu zcela unikátní. Již v příručce O. Dostála se tvrdí, že Nový Bydžov představuje nejlepší příklad českého středověkého městského stavitelství.⁷² Kuča píše, že „*Ojedinělost novobydžovského půdorysu spočívá v tom, že zatímco ve většině ostatních měst měla tato vytyčovací síť spíše pomocný charakter...Vytyčovací systém zde byl plně v duchu římských tradic povýšen na samotný kompoziční princip půdorysu města...Nejen základní kompoziční princip, ale i celá půdorysná osnova novobydžovského půdorysu je podřízena přísným a exaktním kompozičním vztahům....*“⁷³ „*V této symbióze formy a funkce, která je nejvýraznější aplikací anticko-římských urbanistických zásad v Čechách a mnoho analogií nemá ani ve střední Evropě, nebyl u nás novobydžovský půdorys později nikdy překonán.*“⁷⁴

⁷⁰ KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocičliní 1.* Hradec Králové: Balustráda, 1995. s. 44. ISBN 80-901906-O-X.

⁷¹ PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí.* Nový Bydžov: MÚ, 2005. s.25. ISBN 80-239-6020-2.

⁷² DOSTÁL, O. et al. *Československá historická města.* Praha: Orbis, 1974. s. 267.

⁷³ KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocičliní 1.* Hradec Králové: Balustráda, 1995. s. 46. ISBN 80-901906-O-X.

⁷⁴ *Tamtéž.* s. 48.

Po r. 1311, kdy se po zmatcích v Českém království ujal města Jan Lucemburský, došlo k dobudování města, především opevnění. To tvořila nejspíše pouze dřevěná palisáda a zmíněný příkop napájený vodou z Cidliny, val vzniknul až ve 2. polovině 15. století. V některých úsecích, zejména v jižní části, mohl být příkop i zdvojený. Zřejmě kvůli malému vojenskému významu Nového Bydžova nepovažovali ani noví majitelé, páni z Vartenberka, vybudování složitější fortifikace za nutné. Součástí opevnění tvořily dvě dřevěné brány, na západě Pražská (Česká, později Starobydžovská), na východní straně Hradecká (Německá, později Metličanská), a také dvě fortny, severní Sloupenská a jižní Chlumecká. Pozdější označení bran podle blízkých vsí může podle K. Kuči značit pokles významu hradecké cesty přes Nový Bydžov ve prospěch té přes Chlumeč n. C.⁷⁵ Nedílnou a kompaktní součástí hmoty zástavby a zřejmě i opevnění tvořil také kostel Matky boží (později zasvěcený sv. Vavřinci) na jižní straně a minoritský klášter v severovýchodní části města. Narozdíl od kláštera a jeho nejasném konci během husitských válek (viz s. 21), kostel stojí dodnes a představuje tak nejstarší a zároveň jedinou gotickou památku na území města.

V místě vyvýšeného jihovýchodního nároží opevnění, kde dnes stojí Jiráskovo divadlo, mělo být za Vartenberků vybudováno také panské sídlo. Badatelé se shodují, že se jednalo nejspíše o panský dům nebo maximálně o menší tvrz, zřejmě dřevěnou, s funkcí sídla purkrabího.⁷⁶ Vzhledem k celkově malému důrazu na obranné funkce města se dá tato hypotéza bez problémů přijmout. K vybavení středověkého města patřila rovněž lázeň, škola a špitál.⁷⁷

Kompozice půdorysu umožnila též efektivní parcelaci městské půdy. Lze předpokládat přizpůsobení šířky jednotlivých parcel jejich významu. Podle údajů z Knihy svědomí zveřejněných J. Prokopem byly parcely oceněny na 4–15 hřiven podle významu. Samotné stavby pak od dvou hřiven (obyčejné domy ve vedlejších ulicích) po šest hřiven (krajní domy na náměstích), nezastavěné parcely od půl čtvrti do 2 kop.⁷⁸

⁷⁵ KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocidliní 1.* Hradec Králové: Balustráda, 1995. s. 41. ISBN 80-901906-O-X.

⁷⁶ Srovnej PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí.* Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 30. ISBN 80-239-6020-2.

ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov.* Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. s. 4. ISBN 978-80-7286-302-0. a KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocidliní 1.* Hradec Králové: Balustráda, 1995. s. 41. ISBN 80-901906-O-X.

⁷⁷ KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocidliní 1.* Hradec Králové: Balustráda, 1995. s. 44. ISBN 80-901906-O-X.

⁷⁸ PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí.* Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 24. ISBN 80-239-6020-2.

K městu patřila rozsáhlá délková lánová plužina, přičemž na západní straně stály zřejmě nejvyvinutější typy dvorců s bezprostředně navazující záhumenicovou plužinou.⁷⁹ Město fungovalo prý především jako zemědělské středisko, bylo vázané na své venkovské statky jakožto na hospodářské zázemí a na odbytiště výrobků a řemesla měla fungovat spíše pro místní potřeby než pro dálkový obchod.⁸⁰ S přihlédnutím k tomu, že Nový Bydžov byl zamýšlen nejspíše především jako zemědělské hospodářské středisko vzhledem k existenci přilehlých lánů a dvorců a malému vojenskému významu města, nezbyvá než souhlasit. Přesto mě osobně udivuje poměrně vysoký počet řemeslnických dílen (86), bezprostředně po konci třicetileté války (viz s. 23). Ani řemeslná výroba přes svůj lokální charakter zřejmě nehrála v průběhu historie bezvýznamnou roli.

Od založení měli měšťané při náměstí a hlavních ulicích právořárečné domy a často se k várkám spojovali. V důsledku toho vznikaly mezi domy propojené sklepy. Podle J. Prokopa se objevily také smyšlenky o různých podzemních chodbách vedoucích mimo město, jejich existenci zatím nic nepotvrdilo.⁸¹ Přesto jsou tyto informace velmi zajímavé, zmapování sklepů a jejich vzájemné propojení či existence starších vrstev by se mohlo stát námětem pro samostatný výzkum.

2. 2. 2 Další vývoj zástavby do konce 18. století

První výrazná změna v zástavbě proběhla nejspíše v r. 1420, kdy velkému požáru padla za oběť většina tehdy dřevěných domů. V té době došlo také k zániku minoritského kláštera, jehož ruiny byly v několika následujících desítkách let postupně rozebírány na jiné stavby. Po dalším požáru r. 1442 se město začalo postupně vzpamatovávat. Vzniklo novější opevnění s cihlovými hradbami, s dvěma branami, s třemi fortnami a s osmnácti baštami.⁸² Pozůstatky tohoto opevnění jsou dodnes patrné na profilaci terénu v místě polohy bývalých hradeb. O dalším vývoji lázně ani špitálu se v dostupných zdrojích dále nepojednává. Taktéž o škole v této době se hovoří pouze jako o instituci, bez konkrétní zmínky o budově.⁸³

⁷⁹ K. Kuča na základě rozboru mapy stabilního katastru, Viz. KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocišliní 1*. Hradec Králové: Balustráda, 1995. s. 48. ISBN 80-901906-O-X.

⁸⁰ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. s. 6. ISBN 978-80-7286-302-0.

⁸¹ PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 29. ISBN 80-239-6020-2.

⁸² ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. s. 8. ISBN 978-80-7286-302-0.

⁸³ PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 37. ISBN 80-239-6020-2.

V pozdější době však stála na místě dnešní Základní umělecké školy čp. 78 (viz s. 83). Ve druhé polovině 15. století je poprvé doložena existence tehdy ještě zřejmě dřevěné budovy radnice (viz s. 21).

V souvislosti s podnikatelskými aktivitami Pernštejnů, především v oblasti rybníkářství, se jistě rozšířil i hospodářský charakter města. V první polovině 16. století zde vznikala postupně uzavřená židovská čtvrť. R. 1568 si místní židé postavili synagogu (nejspíše na místě starší).⁸⁴ Mezi obyvateli přibližně v této době počítáme také se členy Jednoty bratrské. Uvádí se rovněž, že ve městě žila řada zchudlých aristokratů, údajně zde mělo domek až 90 šlechtických rodin.⁸⁵ Jestli se to dá považovat za pravdivé, pak je na místě otázka, zda by přítomnost nobility mohla mít nějaký vliv na podobu zástavby, např. ve vzniku reprezentativnějších domů. Vzhledem k převážně dřevěnému, v podstatě středověkému charakteru města až do počátku 19. století se dá bezpečně říci, že takový vliv není pozorovatelný a že jestli tu tolik šlechtických rodin pobývalo, tak skutečně zchudlých.

Po dalším velkém požáru r. 1531 došlo k zavedení přísných protipožárních opatření (viz s. 22), ani to však nezabránilo dalším neštěstím. Impulzem pro další stavební rozvoj se stal výkup z poddanství a získání statutu královského věnného města v roce 1569, byť se město nějakou dobu po vykoupení vzpamatovalo ze zadlužení. V nově královském městě zaniknul výše zmíněný panský dům, který ztratil svůj účel. Patrně po výkupu z poddanství získala svoji výslednou renesanční podobu stará městská radnice, přestože je doložená již o století dříve.⁸⁶

Někdy v 16. století vybudovali také vodovod, jímž se přiváděla voda z Cidliny až do města (přičemž je zajímavé, že vedl přes hřbitov). V souvislosti s tím měla být postavena také vodárenská věž, jež se ovšem nedochovala.⁸⁷ Roku 1598 stálo ve městě 171 domů, z toho 118 vnitřních a 53 na předměstí.⁸⁸ R. 1601 byl postaven severně od židovské čtvrti nový městský hřbitov i se hřbitovním kostelem. Jeho umístění mimo městskou zástavbu bylo podle badatelů otázkou lepších hygienických podmínek i jisté měšťanské prestiže.⁸⁹ V tomto kontextu je tedy zajímavé, že při kladení důrazu na hygienu zároveň tekla přes hřbitov pitná voda.

⁸⁴ KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pociidliní 1*. Hradec Králové: Balustráda, 1995. s. 177. ISBN 80-901906-O-X.

⁸⁵ *Tamtéž*. s. 48.

⁸⁶ *Tamtéž*. s. 177

⁸⁷ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. s. 11. ISBN 978-80-7286-302-0.

⁸⁸ PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 49. ISBN 80-239-6020-2.

⁸⁹ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. s. 12. ISBN 978-80-7286-302-0.

Další vývoj velice nepříznivě ovlivnily události třicetileté války, kdy bylo město vypáleno a několikrát vyplundrováno. Podle údajů z berní ruly zůstalo z 210 domů pouze 115, na náměstí z 30 domů zbylo 20. Následující požár r. 1655 navíc zachvátil dalších 36 domů.⁹⁰

K. Kuča předpokládá, že město si z renesanční výstavnosti mnoho nezachovalo.⁹¹ To ovšem nemusí nutně znamenat, že by tu starší zástavba nebyla vůbec. Je otázkou, zda by skutečně byly kompletně zdevastovány i zděné domy, pakliže v této době již existovaly (více s. 189). Většina domů Nového Bydžova měla nadále převážně dřevěný charakter, nejpozději v této době ale proběhla změna vnitřní skladby v důsledku zavedení nepřímého způsobu vytápění. Tím pádem kromě úprav topeniště došlo určitě také ke změnám výšky domů a v kompozici okenních otvorů.

Přinejmenším pro hlavní ulice města se staly charakteristickými dřevěné přízemní domy s loubími, většinou se štíty, někdy s valbovými střechami.⁹² Obrázek o podobě těchto domů si můžeme udělat z historických fotografií uložených v městském muzeu, na kterých jsou zachyceny různorodé příklady dřevěných domů ještě před jejich zbořením v 19. nebo ve 20. stoletím. Vybrané příklady jsou zveřejněny i v památkovém katalogu, ve čtvrté kapitole této teze.

V důsledku krizových situací měšťané vsadili v 2. polovině 17. století na rozvoj pivovarnictví. R. 1696 byl postaven právovárečný pivovar za radnicí v renesančním duchu (bohužel zbořený ve 2. pol. 20. století), r. 1701 další pivovar ve Vysočanech. Ten měl údajně hrázděné patro, což je v Pocidliní neobvyklé.⁹³

18. století charakterizuje postupný nárůst počtu domů, do konce století se zdvojnásobil. Zástavba se spíše zahušťovala než rozšiřovala. Nepochybným impulzem pro další rozvoj bylo zřízení kraje a příslušného krajského úřadu v tomto městě v polovině století. Barokní zástavba se však uvnitř města příliš neprojevila. Nebyla realizována ani plánovaná barokní přestavba radnice.⁹⁴

⁹⁰ PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 55. ISBN 80-239-6020-2.

⁹¹ KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocidliní 1*. Hradec Králové: Balustráda, 1995. s. 177. ISBN 80-901906-O-X.

⁹² *Tamtéž*. s. 213.

⁹³ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. s. 16. ISBN 978-80-7286-302-0.

⁹⁴ KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocidliní 2*. Hradec Králové: SOPVČ, 1995. s. 294. ISBN 80-901906-1-8.

Na druhou stranu, ojedinělou stavební aktivitu mohly představovat stavby hospodářských dvorců na předměstích, z nichž se dochoval pozdně barokní Doležalův dvorec (viz s. 86), nebo i stavby některých významných domů na náměstí, jak dokládá příklad domu čp. 1461 (viz s. 170). Nejvýznamnější stavební prvek z 18. století představuje stavba morového mariánského sloupu s hodnotnými plastikami přímo uprostřed náměstí (dnes rovněž uprostřed kruhového objezdu), po epidemii moru r. 1715. Narozdíl od architektury vznikla barokních plastik celá řada.

Město nezůstalo ani v 18. století ušetřeno požárů. R. 1718 shořela židovská čtvrť, přičemž je charakteristické, že i po této události měla být obnovena v podstatě ve středověké podobě, „nahuštěné“ zástavby dřevěných domů. Další menší požáry zachvátily Nový Bydžov v letech 1739 a 1793.⁹⁵ Na základě císařských reforem došlo po nařízení r. 1784 ke zrušení staršího hřbitova u kostela sv. Vavřince.⁹⁶

2. 2. 3 Vývoj zástavby v 19. století

Výrazný zlom ve vývoji zástavby nastal po osudném požáru r. 1817, kdy shořela valná část města. Teprve po této události se pomalu proměňoval dosavadní charakter města, začaly se stavět kompletně zděné domy, převážně patrové a okapově orientované. I tyto zděné domy značila tradiční podloubí, s několika arkádami. Pozůstatky podloubí lze rozpoznat na historických fotografiích z přelomu 19. a 20. století, příležitostně jsou patrné taktéž v interiéru některých domů. Např. interiér domu čp. 1461 dokazuje, že podloubí v této době nebyla novinkou a navázalo se na starší stavební vývoj (viz s. 170). Z fotografií domů ze 2. pol. 19. stol je rovněž patrné, že si některé domy i v této době uchovaly v podstatě střídmou klasicistní výzdobu.⁹⁷

Podle toho můžeme předpokládat, jak takové domy vypadaly – děleny jednoduše římsami a frontony oken v patře, v některých případech ještě s barokně rustikálními portály nebo výlohami. Dřevěné domy však zcela nevymizely a mnohdy docházelo ke kombinacím, přízemní dům se zděným základem – s dřevěným podkrovím a střechou (viz př. s. 151).

⁹⁵ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. s. 17. ISBN 978-80-7286-302-0.

⁹⁶ PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 71. ISBN 80-239-6020-2.

⁹⁷ [var.]. [s. n.] - Sběrka fotografií a pohlednic městského muzea [foto]. [1870–1969]. At: M. m. Nový Bydžov.

Stejně tak i častá přítomnost dřevěných výloh nebo přinejmenším jejich okenic u zděných novostaveb dokazuje, že se v 1. polovině 19. století ještě běžně využívaly oba stavební materiály, zřejmě i s ohledem na finanční situaci stavitele. Zdá se mi pravděpodobné, že i zde byl všeobecný císařský zákaz dřevěných staveb z r. 1816 obcházen.

Přesto bezpochyby představuje velký požár r. 1817 pomyslný mezník, od kterého dřevěná zástavba pomalu ustupovala ve prospěch zděné. Na náměstí byla již v r. 1841 většina domů zaznamenána jako zděné, s výjimkou čtyř na severní straně, taktéž většina jižní části velkého čtverce. Naopak zástavba v SV části byla namíchaná a západní ulici, dnešní Třidu Čsl. armády, charakterizovala kompletně dřevěná zástavba.⁹⁸ Zde došlo k velké proměně patrně vlivem požáru v r. 1843 v západní části města.⁹⁹ Sice se o poškození konkrétních domů nehovoří, ale při porovnání na plánu z r. 1855 vidíme, že se zde zástavba za 14 let kompletně proměnila na zděnou, zatímco ve zbytku zkoumaného úseku zástavby se oproti r. 1841 nic nezměnilo.¹⁰⁰ To si nelze vysvětlit lépe než právě zánikem při výše zmíněném požáru.

V letech 1824–44 byly postupně rozebrány celé městské hradby a zbořeny obě brány, rovněž kostnice při kostele sv. Vavřince. Kromě praktické nevyužitelnosti těchto objektů zde hrál roli i fakt, že se rozebraný materiál hodil pro nové stavby – výroba cihel v této době ještě zdaleka nestíhala pokrýt poptávku.¹⁰¹ Po požáru r. 1817 došlo ke stavbě nové školní budovy a děkanství, r. 1826 vznikla soudní budova s vězením. Tovární velkovýroba do města přibyla až v r. 1842 s vybudováním cukrovaru, jinak se řemeslům věnovalo v polovině století 752 osob. Od r. 1828 ve městě bylo zavedeno osvětlení ulic (poprvé deseti lampami). R. 1844 došlo k vydláždění náměstí. Postavena byla silniční spojka z Chlumce nad Cidlinou do Jičína, čímž se zvýšil význam severojižní cesty.¹⁰²

⁹⁸ Císařský otisk SK: 5307-1-003. *ÚAZK – Císařské povinné otisky map stabilního katastru*. [online]. Praha: ČÚZK, 2019 [cit. 2019-04-30]. Dostupné z: https://archivnimapy.cuzk.cz/uazk/coc/coc_data/5307-1/5307-1-003_index.html

⁹⁹ MALÝ, E. Požáry v městě Novém Bydžově. *Bydžovské listy*. [Nový Bydžov], 1892 (VI). č. 2. s. [1].

¹⁰⁰ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 9. ISBN 978-80-7286-302-0.

¹⁰¹ KUČA, K. *Chlumcko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocidliní 2*. Hradec Králové: SOPVČ, 1995. s. 439. ISBN 80-901906-1-8.

¹⁰² PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s 73-75. ISBN 80-239-6020-2.

Ve 2. polovině 19. století se proměnila podoba zděných domů. Jejich podloubí byla postupně zastavována, resp. zazdívána a nahrazována krámy s rovnými či segmentovými vstupy, u domů nechyběly ani zmíněné dřevěné venkovní okenice. Z historických fotografií náměstí se dá odvodit, že řada domů poměrně dlouho zachovávala střídou výzdobu průčelí a spíše až v poslední čtvrtině století se začala plně uplatňovat historizující novorenesanční či novobarokní výzdoba.¹⁰³ Tato výzdoba však později téměř všude ve zkoumaném úseku zástavby ustoupila novějším úpravám, secesním, prvorepublikovým a především poté novodobým zjednodušujícím.

Zástavba se celkově do počátku 20. století značně zahustila, zejména na předměstích. Jednoznačný přínos, jak upozorňuje K. Kuča,¹⁰⁴ představoval fakt, že další ulice se plánovaly v návaznosti na dosavadní středověkou šachovnicovou uliční síť a ortogonální půdorys. Nový Bydžov se tak rozvíjel logicky a s citem ke staršímu uspořádání. Což se ve zkoumaném úseku zástavby projevilo v severní ulici, dnešní Třídě B. Smetany, která měla ze všech čtyř ulic v podstatě dosud nejmenší význam a představovala tak potenciál pro růst v této době.

Rakouská severozápadní dráha umožnila rozvoj průmyslu, a tak vznikaly ve městě i v okolí další továrny. R. 1870 zahájila provoz koželuzna a další cukrovar, r. 1895 velká cihelna, r. 1896 skladištní a výrobní družstvo ad.¹⁰⁵ Existence železnice ovlivnila vývoj města ještě ve dvou aspektech. Jednak vymezila společně s řekou další rozvoj města v podstatě severojižním směrem. Navíc se nyní nejdůležitější ulicí stala západní, Pražská (dnešní Čsl. armády), kde vznikla řada obchodů.¹⁰⁶

Největší stavební akcí 2. pol. 19. stol. bylo určitě zbourání staré renesanční radnice (a sousedního Hruškovského domu) a následná stavba nové, novogotické, radnice podle plánů Josefa Míčky, která představuje dodnes společně s budovou Spořitelny nejvýraznější dominantu náměstí.¹⁰⁷ Zástavba tak do začátku následujícího století doznala částečné výškové proměny, kromě výše zmíněných došlo ke stavbě ještě tří dodnes stojících dvoupatrových domů na náměstí, což do jisté míry pozměnilo jeho vzhled. Dále byly postaveny ještě tři dvoupatrové domy převyšující dosavadní výškovou hladinu, dvoupatrové jsou kromě toho i obě školy čp. 78 a 77.

¹⁰³ [var.]. [s. n.] - Sbirka fotografií a pohlednic městského muzea [foto]. [19. stol]. At: M. m. Nový Bydžov.

¹⁰⁴ KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocičliní 2*. Hradec Králové: SOPVČ, 1995. s. 439. ISBN 80-901906-1-8.

¹⁰⁵ *Tamtéž*. s. 403.

¹⁰⁶ *Tamtéž*. s. 439.

¹⁰⁷ PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 203. ISBN 80-239-6020-2.

Město získalo do konce století řadu dalších dominant, mj. např. r. 1876 novou školní budovu pro gymnázium (č. p. 77, viz s. 80), dále budovu dívčí školy (1885) nebo hostinec Na Kopečku (1887). V devadesátých letech novou soudní budovu, budovu berního úřadu, Okresní dům ad.¹⁰⁸ R. 1853 byla postavena západně za městem nemocnice. R. 1881 došlo k založení nového hřbitova mimo město (ulice V Aleji), společně s tím byl vystavěn novogotický puristický kostel. R. 1887 dostalo 25 městských ulic oficiální název. R. 1895 zahájila provoz městská elektrárna a bylo zavedeno elektrické osvětlení města.¹⁰⁹

2. 2. 4 Vývoj zástavby od počátku 20. století do současnosti

Městskou architekturu na přelomu 19. a 20. století obohatila řada secesních budov, které se narozdíl od starší zástavby dochovaly často v původní podobě, i v úseku zástavby zkoumaném v této bakalářské práci. Nejvýraznější secesní budovou je Spořitelna č. p. 508 (s. 99), která je zároveň nejvyšším domem ve městě. Dále můžeme uvést dnešní lékárnu U Páva čp. 500 (s. 93), jejíž přestavbou v secesním stylu zaniklo poslední podloubí na náměstí. Také byla postavena řada rodinných domků dodnes dochovaných v secesním stylu, např. dům č. p. 552, č. p. 1587 nebo vila Čechie č. p. 1582.

Poslední velký požár r. 1901 zasáhl židovskou čtvrť, poté se prakticky téměř celý prostor čtvrti změnil v park, neboť židovská komunita již v této době nebyla tak velká. Vzhledem k tomu, že židovská čtvrť si uchovávala tradiční charakter zástavby – hustá zástavba malých dřevěných domků, formou gotických, jedná se o velkou architektonickou ztrátu.¹¹⁰

Od počátku dvacátých let pokračovala rychleji bytová výstavba, jež měla vyřešit bytovou krizi. Ta byla způsobená rychlejším růstem obyvatel než počtu domů, jak se přibližuje ve třetím oddílu této kapitoly (s. 41). Vznikly nové ulice rodinných domů, např. Tyršova a Na Svěpomoci v západní části města, kde se tak poprvé stavělo za železnicí. Jinak se rozšiřovala především severní a jižní část města, přičemž v jižní části se ulice vhodně napojily, takže zástavba se mezi hlavním městem a jižní předměstskou částí později rovnoměrně rozvíjela a dokonce spojila s nedalekou obcí Chudonice.¹¹¹ To opět dokládá užitečnost pravidelného půdorysu i po několika staletích.

¹⁰⁸ PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 110. ISBN 80-239-6020-2.

¹⁰⁹ *Tamtéž*. s. 84, 103–108.

¹¹⁰ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. s. 24. ISBN 978-80-7286-302-0.

¹¹¹ *Tamtéž*. s. 25.

Meziválečné období obohatilo Nový Bydžov o další stavby. Přestavba domu č. p. 8 v řadě zástavby ulice Čsl. armády představuje podle Kučy jediný ohlas rondokubismu v Pocidliní (s. 68).¹¹² V letech 1922–24 došlo k přestavbě někdejšího hostince Na Kopečku na dnešní Jiráskovo divadlo. Další stavbou byla Sokolovna z let 1927-28 (později za socialismu nevhodně upravená). R. 1926 byl dokončen úřednický dům. Do tohoto období řadíme rovněž vznik sídla Čsl. husitské církve.

Speciální stavbu představuje novobydžovské kino, postavené r. 1921. Ve třicátých letech byla dokončena přístavba okresního domu. Rozvívěla se také nemocnice. V ulici U Sokolovny vyrostla ve třicátých letech nová vilová čtvrť.¹¹³ V úseku zkoumané zástavby vzniklo deset nových domů, především na okraji, s výjimkou případu domu čp. 1445 (viz s. 162). Celkově se ale podle mého odhadu jádro města v této době již příliš neměnilo hmotově, docházelo nanejvýš k úpravám průčelí nebo přestavbám výloh. Podle K. Kuči se ve městě příliš neuplatnil funkcionalismus.¹¹⁴ Je pravda, že prvorepublikové stavby jsou různorodé, např. dům čp. 1127 můžeme označit ještě za postsecesní (s. 123), jiné stavby za skutečně netypické, např. dům čp. 1510 (s. 178) nebo výše zmíněné bývalé kino, takřka futuristického vzhledu, zatímco typově se dá za funkcionalistický považovat dům čp. 45 (s. 78).

V roce 1928 došlo v rámci regulace Cidliny k převedení jejího řečiště, nyní řeka teče více na východě. Hradeckému předměstí se tak mělo odpomoci od častých záplav, což se ovšem úplně nezdařilo. V letech 1932–34 byla provedena také regulace potoku Švarcary do betonových rour v severní části města. Tímto se zbavili nepříjemného zápachu a zároveň získali další stavební plochu.¹¹⁵ Stavební vývoj dále pokračoval již spíše mimo zkoumaný úsek zástavby až do druhé světové války, kdy došlo v r. 1942 k vyhlášení všeobecného zákazu staveb.

¹¹² KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocidliní 2*. Hradec Králové: SOPVČ, 1995. s. 450. ISBN 80-901906-1-8.

¹¹³ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. s. 24 – 25. ISBN 978-80-7286-302-0.

¹¹⁴ KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocidliní 2*. Hradec Králové: SOPVČ, 1995. s. 450. ISBN 80-901906-1-8.

¹¹⁵ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. s. 25. ISBN 978-80-7286-302-0.

Druhá polovina století se týkala především rozvoje a proměny průmyslu, historické jádro města se již dále hodnotně nerozvíjelo.¹¹⁶ V 60. letech se novou dominantou města stalo obilné silo o výšce 56 m, postavené na severním okraji města. V 70. letech se začala opět rozvíjet bytová zástavba, v jihovýchodní části města vzniklo menší panelové sídliště. Naštěstí toto sídliště nijak nenarušilo dosavadní panorama a další plánované změny, jejichž důsledkem by v podstatě byla existence menších paneláků v obvodu velkého čtverce a zbourání řady historických budov, nikdy nenastaly.¹¹⁷

Historické jádro postihly ve druhé polovině století především v 70. a v 80. letech ve většině případů modernizace fasád. Všechny klasicistní, novorenesanční, ale i valná část novějších domů přišla o své dobové členění a výzdobu. Průčelí byla v řadě případů poměrně či přímo utilitárně zjednodušena. Řada domů má od této doby rušivé partery, rovněž průběžná výměna oken se na některých stavbách velmi negativně podepsala (např. barokní dům čp. 1461, viz s. 170, který je dnes k nepoznání). Došlo také ke zbourání několika staveb – r. 1964 šel k zemi hotel U Lva a Moravská banka, místo nich vzniknul nový hotel. Do r. 1974 byl zbořen renesanční právovárečný pivovar za radnicí, místo něj stojí telekomunikační ústředna. V roce 1979 byl odstřelen blok tří domů v severozápadní části náměstí, někdy v té době šlo k zemi také několik domů v Revoluční ulici a v dalších ulicích.

Po r. 1989 došlo k obnovení památkové výzdoby domu č. p. 2 vedle radnice. Opravena byla také většina dalších kulturních památek. Ostatní stavby prošly do dnešní doby rekonstrukcí, ale bez větší památkové péče jsou nadále více či méně se zjednodušenými průčelími. Kousek od náměstí v ul. Čsl. armády zaplnilo volný prostor prodejní středisko čp. 1440. Dostavba západní strany náměstí proběhla v r. 2010, od té doby tuto část ohraničuje rezidence U Raka. R. 1990 byl Nový Bydžov zařazen mezi městské památkové zóny. Stalo se tak díky unikátnímu středověkému urbanizmu, samotný charakter zástavby by to vylučoval.¹¹⁸ Jak se poznamenává v Kučově v urbanistickém rozboru¹¹⁹, město vyčerpalo územní rezervy a musí hledat nové cesty rozvoje. V současné době se nabízí možnost zastavět volné prostranství vedle hotelu Lev nebo vedle domu čp. 1449, kde se nachází v úseku zástavby hlavních ulic dosud volné plochy po zbořených domech.

¹¹⁶ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. s. 26. ISBN 978-80-7286-302-0.

¹¹⁷ Podle plánu rekonstrukce a asanace, viz ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*.

Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 21. ISBN 978-80-7286-302-0.

¹¹⁸ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. s. 26. ISBN 978-80-7286-302-0.

¹¹⁹ KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocičliní 2*.

Hradec Králové: SOPVČ, 1995. s. 485. ISBN 80-901906-1-8.

2. 3 Doplnující přehled ostatních významných jevů

2. 3. 1 Vývoj počtu domů a obyvatel v Novém Bydžově za posledních 230 let

Níže se nachází krátký přehled o demografii Nového Bydžova. Z dostupných údajů vyplývá, že se v 19. století město rozvíjelo.¹²⁰ Počet domů vzrostl téměř dvojnásobně a počet obyvatel více než 2,5x. Růst počtu měšťanů v tomto období můžeme sledovat po celé zemi, zejména kvůli stěhování populace z venkova do měst za prací. Jak se upozorňuje v Šimůnkově atlasu, Nový Bydžov tehdy patřil s 4328 obyvateli v polovině století k větším městům v Čechách. Pro srovnání např. v Hradci Králové tehdy žilo jen 3788 lidí.¹²¹ Na počátku 20. století bydlelo ve městě nejvíce obyvatel v historii, 7 613 Bydžovanů. Po tomto datu následuje setrvalý pokles, který trval prakticky po celé století a teprve od devadesátých let se celkem srovnává. Zatímco v první polovině století to může souviset s obecně podmíněnými demografickými jevy (zánik židovské komunity, změny po druhé světové válce aj.), od 60. let se pojí zřejmě také se zmíněnou stagnací regionu po zrušení okresu. Počet domů se narozdíl od počtu obyvatel dále nepřetržitě zvyšoval, zhruba přes 20 % každých 20 let od r. 1869 až do r. 1950, o dalších 13 % do r. 1991 a o 5 % do r. 2011. Životní úroveň obyvatelstva a dostupnost bydlení se tak postupně během 20. století zvyšovala také.

Tabulka 1. – Vývoj počtu domů a obyvatel v Novém Bydžově

Rok	1788	1835	1869	1890	1910	1930	1950	1991	2011
Počet domů	388	463	557	681	836	1014	1259	1426	1498
Nárůst domů o - v %		75 19 %	94 20 %	124 22 %	155 23 %	178 21 %	245 24 %	167 13 %	72 5 %
Počet obyvatel	2 866	3 863	5 957	7 289	7 613	6 727	6221	5 875	5 830
Nárůst obyvatel v %		34,5 %	54 %	22 %	4,5 %	-11,5 %	-7,5 %	-5,5 %	-1 %
Počet obyvatel na dům	7,4	8,3	10,7	10,7	9,1	6,6	4,9	4,1	3,9

¹²⁰R.1788, PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 72. ISBN 80-239-6020-2
R. 1835 a dále pro srovnání podle KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko*:

Historie a architektonické památky Pocerliní 2. Hradec Králové: SOPVČ, 1995. 288 s. ISBN 80-901906-1-8.
Ostatní podle údajů ČSÚ, viz II. Počet obyvatel a domů podle krajů, okresů, obcí, částí obcí a historických osad / lokalit v letech 1869 – 2011. *Český statistický úřad* [online]. Praha: ČSÚ, 2015 [cit. 2019-04-30].

Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/iii-pocet-obyvatel-a-domu-podle-kraju-okresu-obci-a-casti-obci-v-letech-1869-2011_2015

¹²¹ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. s. 21. ISBN 978-80-7286-302-0.

2. 3. 2 Změny názvů ulic

Názvy ulic, o kterých se pojednává v této tezi, se v průběhu historie měnily. Zejména časté přejmenování ve 20. století věrně odráží změny politických poměrů. Vzhledem k tomu, že se zde v textu mohou vyskytnout i dřívější názvy a taktéž na historických mapách jsou patrné, připojuji krátký přehled názvů ulic s datem změny:¹²²

náměstí: původně beze jména, od r. 1919 Masarykovo (krátce za 2. sv. války náměstí Vítězství)

západní ulice: původně Česká, později též Pražská, v letech 1883–89 Panská, 1889–1942 a 1945–50 Husova, krátce R. Heydricha (1942–45), od r. 1950 Třída Čsl. armády

východní ulice: původně Německá, později Hradecká, 1919–23 Masarykova, 1923–38 Rašínova, 1938–45 opět Hradecká, 1945–52 Tř. E. Beneše, od r. 1952 Dukelská třída

severní ulice: Jičínská, 1919–39 Wilsonova, 1939 Smetanova a od r. 1945 Třída B. Smetany

jižní ulice: Chlumecká, 1919–38 Štefánikova, 1938–45 opět Chlumecká, 1945–56 Tř. G. Stalina, od r. 1956 Revoluční třída

¹²² Podle vysvětlivek z muzea v Novém Bydžově. Stálá výstava *Bydžov známý a neznámý*.

2. 3. 3 Shrnutí významných požárů ve městě ¹²³

Níže přehledný souhrn požárů v Novém Bydžově řazených chronologicky podle data události se stručným popisem škod, resp. počtu zasažených staveb.

1420 – pravděpodobně většina města

1442 – město „lehlo popelem“

1531 – východní část: pivovar u Metličanské brány, masné krámy, pastoušky a některé domy

1552 – jižní předměstí: 21 domů a 22 stodol

1634 – vypáleno především Sasy za třicetileté války, menší polovina zástavby pobořena¹²⁴

1655 – východní část: 36 domů, Metličanská brána, fara, škola, fortna, městský pivovar

1718 – židovská čtvrť a východní předměstí: celkem 77 stavení shořelo

1739 – východní předměstí: 9 domů a 5 stodol

1793 – JZ část: 19 domů a stodol

6. 10. 1817 – od východní až po západní část města, 102 domů, 21 várečných domů, 18 stodol – z toho děkanství, škola, špitál, část Metličanské brány, střecha a věž kostela sv. Vavřince

1830 – 6 domů v SV části náměstí

1843 – v západní části města u Starobydžovské brány: 26 domů a 1 stodola

1901 – požár židovské čtvrti, kompletně zničena¹²⁵

¹²³ Kromě dvou případů níže podle MALÝ, E. Požáry v městě Novém Bydžově.

Bydžovské listy. [Nový Bydžov], 1892 (VI). č. 1 (10. 1.). s. [1]–[2]; č. 2. (17. 1.) s. [1]–[2].

¹²⁴ Více PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 52. ISBN 80-239-6020-2.

¹²⁵ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. s. 24. ISBN 978-80-7286-302-0.

3 PLOŠNÝ PRŮZKUM ZÁSTAVBY

3.1 Základní evidenční průzkum

3.1.1 Zaměření, vysvětlení

Pasport tvořící jádro teze se zaměřuje na měšťanské domy v Novém Bydžově ve vymezeném úseku zástavby, tj. v obvodu středového Masarykova náměstí a podél čtyřech hlavních ulic od náměstí až po hranici památkové zóny.

Základní evidenční průzkumy obsahují určené statistické údaje zjištěné jednak vlastním terénním průzkumem, a také průběžným studiem literatury, stavebních plánů, mapových podkladů a historických fotografií Nového Bydžova. Představují celkem 112, resp. 97 položek zaměřených podle ulice a čísla popisného. Vzhledem k tomu, že práce řeší i proměny zástavby z minulosti, došlo z praktických důvodů k rozdělení statistiky na dvě části.

Podkapitola týkající se **zástavby v minulosti** sleduje především proměnu charakteru zástavby jako celku v posledních dvou staletích a její kontinuitu. Vysvětlení sledovaných údajů zapsaných ve sloupcích:

Číslo popisné: Pokud se jedná o dům existující v místě čísla popisného pouze v minulosti, tj. zbořený bez náhrady a nezastavěnou plochu v současnosti (celkem 9 případů), anebo o dům, který byl zbořen a do jehož původního půdorysu dnes zasahuje jiná stavba (6 případů), je číslo popisné uvedeno v hranaté závorce, např. [1458]. V ostatních případech jde o platné čp. vázané k existující stavbě.

Upřesnění: Informace doplňkového charakteru, která představuje majitele a případné využití domu. Uvádí se, pokud je známé, že dům fungoval jako veřejný objekt nebo se v jeho prostorách nacházel nějaký podnik.¹²⁶ V ostatních případech se uvádí pro orientaci alespoň příjmení majitelů domu z r. 1890, resp. z r. 1938, zaznamenané v domovních seznamech archivu města.¹²⁷ Dále je vyznačena žlutou barvou výše zmíněná situace, pokud již dům neexistuje a dnes do původního místa zasahuje jiná stavba, nebo červenou barvou, když původní místo není nadále zastavěno.

¹²⁶ [var.]. [s. n.] - Sbírká fotografií a pohlednic městského muzea [foto]. [1870–1969]. At: M. m. Nový Bydžov. PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. příloha knihy. ISBN 978-80-7185-845-4. a ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapy č. 8 a 16. ISBN 978-80-7286-302-0.

¹²⁷ Státní okresní archiv Hradec Králové. Archiv města Nový Bydžov. Inv. č. 1343 a 1344, kart. 266. a 267. Seznam majitelů domů 1890 a 1938.

St. 1841: Stav r. 1841 značí symbolem charakter stavby v místě konkrétní lokace na císařském otisku mapy stabilního katastru z r. 1841.¹²⁸ Dřevěné stavby („D“), zděné stavby nebo přinejmenším se zděným jádrem („Z“),¹²⁹ dále pokud je stavba označena jako veřejná („V“) nebo jestliže plocha byla ve sledované lokaci v r. 1841 ještě nezastavěná („/“). Případná dřevěná doplňková zástavba v místě lokace se značí v závorce.

St. 1855: Stav r. 1855 analogicky ukazuje charakter stavby na plánu města z r. 1855, který svým stylem vychází z mapy stabilního katastru a zachycuje tak míru proměny zástavby z dřevěné na zděnou kolem poloviny 19. století.¹³⁰

Zbouráno/prom.: Zobrazuje datové údaje o vývoji zástavby po r. 1817 v místě lokace do doby existence současných domů, tedy údaje o předchůdcích dnešních domů, pokud existovaly. V dílčích případech zaznamenáno konkrétní nebo rámcové odvozené datum, kdy proběhlo zboření zástavby a vznik nové nebo její výrazná stavební proměna. Přesné údaje byly získány především z popisků u přiložených fotografií v knihách J. Prokopa,¹³¹ nebo případně na základě nalezených archivních pramenů k některým stavbám (nalezené k čp. 558, 615, 1124, 1127, 1133, 1162, 1441, 1145, 1510, 1547, 1548 a 1549,¹³² dále k čp. 1464, 100, 1131, 1132).¹³³ Případně též s odhadem pomocí důkladného porovnání historických fotografií nebo pokud je z výše zmíněných pramenů známé alespoň datum vzniku nové stavby (to se týká zejména stavebních plánů).¹³⁴ Tyto přesné příklady většinou popsány v katalogu ve 4. kapitole. V ostatních, méně jistých případech proběhl hrubý odhad na základě vyhodnocení poznatků z map historického atlasu,¹³⁵ zmíněných historických fotografií města a poznatků získaných terénním průzkumem. U těchto staveb se tedy značí odhadovaná doba, kdy *pravděpodobně* došlo k předpokládané nebo odhadované zásadní proměně, tj. přinejmenším radikální přestavbě. Značeno v tabulce kurzívou.

¹²⁸ Císařský otisk SK: 5307-1-003. *ÚAZK – Císařské povinné otisky map stabilního katastru*. [online]. Praha: ČÚZK, 2019 [cit. 2019-04-30]. Dostupné z: https://archivnimapy.cuzk.cz/uazk/coc/coc_data/5307-1/5307-1-003_index.html

¹²⁹ Toto není narozdíl od dřevěných staveb 100% přesné, viz např. dům čp. 1185 v katalogu.

¹³⁰ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 9. ISBN 978-80-7286-302-0.

¹³¹ PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. příloha knihy. ISBN 978-80-7185-845-4. a PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 190–208. ISBN 80-239-6020-2.

¹³² Státní okresní archiv Hradec Králové. Berní správa Nový Bydžov. Inv. č. 140–143, kart. 31–34. Stavební plány 1880–1948 k domovní dani.

¹³³ Státní okresní archiv Hradec Králové. Archiv města Nový Bydžov. Inv. č. 3136, kart. 254. Stavební plány obytných domů, plány rekonstrukce ad. 1871–1928.

¹³⁴ [var.]. *[s. n.] - Sběrka fotografií a pohlednic městského muzea [foto]*. [1870–1969]. At: M. m. Nový Bydžov.

¹³⁵ Zejména mapy č. 8, 9, 13, 16, 20 a 21. Viz ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. 1 atlas (26, xviii stran, 37 mapových listů). ISBN 978-80-7286-302-0.

Druhá část evidence týkající se **zástavby v současnosti** se zabývá současným stavem objektů z hlediska stavební historie a jejich dobovým zařazením. Po odečtení zaniklé zástavby jde celkem o 97 případů. Tyto údaje se zakládají především na skutečnostech pozorovaných při vlastním terénním výzkumu a jejich následném posouzení. Vysvětlení sledovaných údajů zapsaných ve sloupcích:

ČP: Současné číslo popisné stavby.

Název: MD = měšťanský dům. měšť. = měšťanský

Vznik: Datum vzniku současné stojící stavby, zpravidla bezprostředně navazující na zánik předchozí a shodné s datem v kolonce výše *Zbouráno/prom.* Vychází ze stejných zdrojů uvedených výše. Vzhledem k repetici se v této kolonce uvádí pouze konkrétní data nebo rámcová s odhadem na desetiletí. Hrubé odhady ponechány ve prospěch kolonky *Určující sloh.*

Přestavby, opr.: Datum přestavby stávající budovy, které však již nenarušilo jádro její hmoty, anebo významné opravy. Tedy proměny již existující budovy. Opět vyplněno zpravidla pouze v případě konkrétního známého roku, podle zdrojů výše, odhady vynechány.

Určující sloh: Zařazení stavby do určitého historického období, kdy vznikla. Na základě porovnání poznatků získaných během terénního průzkumu při pozorování dostupného exteriéru nebo i interiéru s ostatními zjištěnými údaji (viz výše), s podobou půdorysů zástavby na mapách¹³⁶ a s podobou některých domů na historických fotografiích.¹³⁷ Jednotlivým slohům přiřazeno barevné označení podle zavedeného úzu.¹³⁸

Pozn. moderní architektura do poloviny 20. století (zde v textu jako **meziválečná/prvorepubliková** nebo **ostatní z 1. pol. 20. stol.**) a **pozdně klasicistní** architektura je pouze autorské označení z důvodu upřesnění vývoje *ad hoc*.

Podoba průčelí: Subjektivní určení převládajícího slohu průčelí určených staveb pozorovaných během SHP. Slouží pro hrubé porovnání, nakolik domy zachovávají svoji původní podobu či jak prostě vypadají.

¹³⁶ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapy č. 8, 9, 13, 16 a 20. ISBN 978-80-7286-302-0.

¹³⁷ [var.]. [s. n.] - Sbirka fotografií a pohlednic městského muzea [foto]. [1870–1969]. At: M. m. Nový Bydžov.

¹³⁸ Viz PEŠTA, J. *Plošný průzkum lidové architektury a venkovských sídel*. Praha: NPÚ, 2014. s. 114. ISBN 978-80-86516-78-3.

3. 1. 2 Základní evidenční průzkum – zástavba v minulosti.

Tabulka 2. – Zástavba v minulosti, část 1.

Lokace		Objekt v minulosti v místě lokace (od 19. stol.)			
ČP	Ulice	Upřesnění (druh, název/ majitel obj.)	St. 1841	St. 1855	Zbouráno / <i>prom.</i>
1	Masarykovo n.	radnice	Z, V	Z, V	1862 (č. 1969)
[1]	Masarykovo n.	Hruškovský dům, dnes radnice čp. 1	Z	Z, V	1862
2	Masarykovo n.	Hykšova prodejna textilu, Občanská záložna	Z	Z, V	<i>do r. 1870</i>
[1438]	Masarykovo n.	U Kupců, hotel Schroll, dnes. čp. 1459	Z	Z	1889, 1979
1459	Masarykovo n.	Kazdovo pekařství	Z	Z	1979
[1458]	Masarykovo n.	Skřivanovo uzenářství, dnes čp. 1459	Z	Z	1979
1457	Masarykovo n.	měšťanský dům, později městský dům	Z	Z	2x, mezi 1910-50
1460	Masarykovo n.	dům obchodníka Jana Doležala	D	D	1890
1461	Masarykovo n.	Storchová, Pilnáček	Z	Z	původní
1462	Masarykovo n.	lékárna U Zlaté koruny	D	D	2. pol. 19. stol.
1463	Masarykovo n.	Ningerova vinárna	Z	Z	1. pol. 19. stol.
1146	Masarykovo n.	J. Sedláček, L. Emanovský	Z	Z, V	<i>posl. čtv. 19. stol.</i>
1145	Masarykovo n.	Vacek, Volfová	Z	Z, V	2. pol. 19. stol.
1144	Masarykovo n.	T. Šlemberg	D	D	2. pol. 19. stol.
1143	Masarykovo n.	Balounová, Čapounová	D	D	2. pol. 19. stol.
1123	Masarykovo n.	spořitelna, C.k. berní úřad	Z	Z	1830–41
1124	Masarykovo n.	měšť. dům — Belda, Antoš	Z	Z	1830–41
1126	Masarykovo n.	měšť. dům — Peřina, Koutová	Z	Z	1830–41.
508	Masarykovo n.	sál Zahajského, hotel U Modrého lva	Z	Z, V	1954
[508]	Masarykovo n.	Moravská banka, dnes čp. 508	Z	Z	1954
507	Masarykovo n.	Lalouškův dům, Městská Spořitelna	Z	Z	1906
497	Masarykovo n.	měšť. dům — Peřinová, Modřecký	Z	Z	1. pol. 19. stol.
498	Masarykovo n.	měšť. dům — Musil, Pichl	Z	Z	původní
499	Masarykovo n.	měšť. dům — K. Doležal a rodina	Z	Z	1. pol. 19. stol.
500	Masarykovo n.	vinárna Rudolfa Váni, lékárna	Z	Z	1912
18	Masarykovo n.	Panochovo knihkupectví	Z	Z	1. pol. 19. stol.
17	Masarykovo n.	měšť. dům — Slumperger, Trkal	Z	Z	1. pol. 19. stol.
16	Masarykovo n.	C.k. berní referát, Okresní h. záložna	Z	Z	1901
3	Tř. Čsl. armády	součást Občanské záložny (?)	D	Z	1843, <i>do r. 1889</i>
4	Tř. Čsl. armády	Pavelka, práv. spol.	D	Z	1843, <i>do r. 1889</i>
5	Tř. Čsl. armády	Munzar,	D	Z	1843, <i>do r. 1889</i>
6	Tř. Čsl. armády	Řeznictví Adolfa Schreibera	D	Z	1843, <i>do r. 1889</i>
7	Tř. Čsl. armády	Römerovo cukrářství	D	Z	1843, <i>do r. 1889</i>
8	Tř. Čsl. armády	Zavadilová, Janata	D	Z	1843, <i>do r. 1889</i>
9	Tř. Čsl. armády	Weiht., Vobořil	D	Z	1843, <i>do r. 1889</i>

Tabulka 3. – Zástavba v minulosti, část 2.

Lokace		Objekt v minulosti v místě lokace (od 19. stol.)			
ČP	Ulice	Upřesnění (druh, název/ majitel obj.)	St. 1841	St. 1855	Zbouráno / <i>prom.</i>
[4–9]	Tř. Čsl. armády	Pečená(?)	D	Z	1843, <i>do r. 1889</i>
44	Tř. Čsl. armády	Šlaufová	Z	Z	1. pol. 20. stol.
[44]	Tř. Čsl. armády	Louda	Z	Z	1. pol. 20. stol.
45	Tř. Čsl. armády	Vích, fotoateliér F. Vraný	Z (D)	Z	1936
100	Tř. Čsl. armády	Kouhout, Louda	Z, (D)	Z, (D)	2. pol. 20. stol.
103	Tř. Čsl. armády	Doležalův dvorec	Z	Z	původní
129	Tř. Čsl. armády	biograf	/	/	původní
1549	Tř. Čsl. armády	Tomsa, JUDr. Babák	Z	Z	1889-1928
1548	Tř. Čsl. armády	Pražáková	Z	Z	1934
1547	Tř. Čsl. armády	Petrovický	Z	Z	původní
[1546]	Tř. Čsl. armády	č.p. 1546 Herčíkův dům, nezastavěné	Z (D)	Z (D)	1967
[1450]	Tř. Čsl. armády	Janeček, dnes nezastavěné	Z	Z	2. pol. 20. stol.
1449	Tř. Čsl. armády	Kulich	Z	Z	původní
[1448]	Tř. Čsl. armády	Rejthárek Václav, dnes nezastavěné	D	Z	2. pol. 20. stol.
1447	Tř. Čsl. armády	Dr. Stráník	D	Z	1843, 2. p. 19. st.
1446	Tř. Čsl. armády	Kodinský, Severa	D	Z	1843, 2. p. 19. st.
1445	Tř. Čsl. armády	Oliva, Koníček	D	Z	<i>do r. 1927</i>
1444	Tř. Čsl. armády	Valter, Píč, Žizka	D	Z	1843, 2. p. 19. st.
1443	Tř. Čsl. armády	Rejthárek Karel, Rejthárková	D	Z	1843, 2. p. 19. st.
1442	Tř. Čsl. armády	Hollan, Pour	D	Z	1843, 2. p. 19. st.
1441	Tř. Čsl. armády	Heřmann, Kučera	D	Z	1843, 2. p. 19. st.
1440	Tř. Čsl. armády	Ploderová, pozd. firma Bába	D	Z	2. pol. 20. stol.
1464	Tř. B. Smetany	Klouček	Z	Z	původní
1465	Tř. B. Smetany	Horych	D	D	2. pol. 20. stol.
1466	Tř. B. Smetany	Doležal, Macháček	Z	Z	<i>konec 19. stol.</i>
1467	Tř. B. Smetany	Nečesaný	D	D	<i>konec 19. stol.</i>
1505	Tř. B. Smetany	Zelinka	Z	Z	<i>počátek 20. stol.</i>
1506	Tř. B. Smetany	Formánkovi	/	/	původní
1507	Tř. B. Smetany	Sháněl, Skalický	D	D	původní
1508	Tř. B. Smetany	Malá	D	D	2. pol. 19. stol.
1509	Tř. B. Smetany	Ráliš, Hušková	D	D	2. pol. 19. stol.
1510	Tř. B. Smetany	Langr	D	D	1922, 1933
1192	Tř. B. Smetany	Hodíková	/	/	původní
1189,1190	Tř. B. Smetany	Dům s dvorem K. Nejedlého, Mádlo	Z	Z	2. pol. 19. stol.
1188	Tř. B. Smetany	Veber	Z	Z	2. pol. 19. stol.
1187	Tř. B. Smetany	C. k. četnictvo, Novotný	Z	Z	původní
1185	Tř. B. Smetany	Třešňák, Zahradníček (s přístavbou)	Z (D)	Z	2. pol. 20. stol.

Tabulka 4. – Zástavba v minulosti, část 3.

Lokace		Objekt v minulosti v místě lokace (od 19. stol.)			
ČP	Ulice	Upřesnění (druh, název/ majitel obj.)	St. 1841	St. 1855	Zbouráno / <i>prom.</i>
1148	Tř. B. Smetany	Balounek, Fürbach, Spejchal	D	D	1899
1147	Tř. B. Smetany	Svobodová, Zabinger, Peřina	D	D	1894
1127	Dukelská tř.	část. čp. 1126, Vrzáň Josef	Z	Z	1923
1128	Dukelská tř.	Koberč, Franc	Z	Z	2. pol. 20. stol.
1129	Dukelská tř.	Lechký [sic], Bradna	Z	Z	2. pol. 19. stol.
1130	Dukelská tř.	Pekařství U Bukovských	D	D	1967
1131	Dukelská tř.	Josef Katner, Jedličková A.	D	D	do r. 1875
1132	Dukelská tř.	Košťál, Rejthárková	D	D	do r. 1875
1133	Dukelská tř.	Javůrkovo řeznictví	D	D	1928
1134	Dukelská tř.	Šalomoun, Herman, Bydžovská	D	D	2. pol. 19. stol.
1135	Dukelská tř.	Přibil, Jedlička	D	D	1898
1161	Dukelská tř.	Skalický	/	/	2. pol. 20. stol.
1162	Dukelská tř.	Klein, Bous	Z	Z	1926
1163	Dukelská tř.	Šťovíček	/	/	původní
1164	Dukelská tř.	Malečková, Šťovíček	Z	Z	2. pol. 19. stol.
615	Dukelská tř.	Metzl, Trejbal	Z	Z	1. pol. 20. stol.
614	Dukelská tř.	Konsumní spolek Včela, Svěpomoc	Z	Z	původní
613	Dukelská tř.	Snabl	Z	Z	do konce 19. stol.
604	Dukelská tř.	Kodydek, Horák	Z	Z	1. pol. 19. stol.
603	Dukelská tř.	Česák, Panáčková	Z	Z	1. pol. 19. stol.
602	Dukelská tř.	Brodský, Hájek	Z	Z	1. pol. 19. stol.
[513]	Dukelská tř.	Klapkova hospoda, dnes nezastavěné	Z	Z	1977–8
[512]	Dukelská tř.	Provazníkův dům, dnes nezastavěné	Z	Z	1977–8
[511]	Dukelská tř.	měšťanský dům, dnes nezastavěné	Z	Z	1977–8
501	Revoluční tř.	Dům Fukátkových	Z	Z	2. pol. 19. stol.
502	Revoluční tř.	Menius, Gotvald	Z	Z	2. pol. 19. stol.
503	Revoluční tř.	Sklenička, Němec	Z	Z	2. pol. 19. stol.
504	Revoluční tř.	děkanství	Z	Z, V	1817
539	Revoluční tř.	Balounek A.	Z	Z	př. 19./20. stol.
540	Revoluční tř.	Lhotka, Voborníková	Z	Z	př. 19./20. stol.
557	Revoluční tř.	Skálská, Bartoš	Z	Z	př. 19./20. stol.
558	Revoluční tř.	Nečesaný	/	/	2. pol. 20. stol.
559	Revoluční tř.	hostinec u Šťovíčků (Zítků)	Z	Z	1910
82	Revoluční tř.	Průcha	Z	Z	2. pol. 19. stol.
[81]	Revoluční tř.	MUDr. Sixl, nezastavěné (zač. novostavby)	Z	Z	2. pol. 20. stol.
[80]	Na Šarlejích	Gregora, dnes nezastavěné	/	/	2. pol. 20. stol.
[79]	Revoluční tř.	Gregora, dnes nezastavěné	Z	Z	1977–91
78	Revoluční tř.	škola	Z	Z, V	1817
4	Revoluční tř.	kostel sv. Vavřince	Z, V	Z, V	původní
77	Revoluční tř.	reálné gymnázium	/	/	původní

3. 1. 3 Základní evidenční průzkum – zástavba v současnosti

Tabulka 5. – Zástavba v současnosti, část 1.

Lokace		Současný objekt v místě lokace				
ČP	Ulice	Název	Vznik	Přestavby, opr.	Určující sloh	Podoba průčelí
1	Masarykovo n.	radnice	1865	1920, 1956, 1995	novogotika	novogotika
2	Masarykovo n.	MD, škola		1871, 1898	klasicismus	historismus
1459	Masarykovo n.	víceúčelový dům	2011		moderní	moderní
1457	Masarykovo n.	MD s obchodem		do r. 1979	2. p. 20. st.	2. p. 20. st.
1460	Masarykovo n.	MD s obchodem	1890	1961	historismus	konec 19. st.
1461	Masarykovo n.	MD s obchodem		1910-50	baroko	2. p. 20. st.
1462	Masarykovo n.	MD s obchodem			historismus	poč. 20. st.
1463	Masarykovo n.	MD s obchodem		1.p. 20. stol.	klasicismus	poč. 20. st.
1146	Masarykovo n.	MD s obchodem	do r. 1900	1964	historismus	konec 19. st.
1145	Masarykovo n.	MD s obchodem			historismus	2. pol. 20. st.
1144	Masarykovo n.	MD s obchodem			historismus	20. st.
1143	Masarykovo n.	MD s obchodem		secese	secese	secese
1123	Masarykovo n.	MD s obchodem	1830–41		klasicismus	secese
1124	Masarykovo n.	víceúčelový dům	1830–41		klasicismus	secese
1126	Masarykovo n.	MD s obchodem	1830–41		klasicismus	20. st.
508	Masarykovo n.	hotel	1962	2017	2. p. 20. st.	2. p. 20. st.
507	Masarykovo n.	muzeum, banka	1906		secese	secese
497	Masarykovo n.	MD s obchodem			klasicismus	novorenesance
498	Masarykovo n.	MD s obchodem			baroko	20. st.
499	Masarykovo n.	MD s obchodem			klasicismus	moderní
500	Masarykovo n.	MD s obchodem	1912	1912	secese	secese
18	Masarykovo n.	víceúčelový dům			klasicismus	19. st.
17	Masarykovo n.	MD, banka			klasicismus	19. st.
16	Masarykovo n.	MD, restaurace	1901		secese	1. p. 20. st.
3	Tř. Čsl. armády	MD s obchodem	1843–55		pozdní klas.	př. 19./20. st.
4	Tř. Čsl. armády	MD, bar	1843–55		pozdní klas.	př. 19./20. st.
5	Tř. Čsl. armády	MD s obchodem	1843–55		pozdní klas.	secese
6	Tř. Čsl. armády	MD s obchodem	1843–55	meziválečné	pozdní klas.	1. p. 20. st.
7	Tř. Čsl. armády	MD s obchodem	1843–55	pseudobarokní	pozdní klas.	secese
8	Tř. Čsl. armády	MD s obchodem	1843–55	rondokubismus	pozdní klas.	rondokubismus
9	Tř. Čsl. armády	MD s obchodem	1843–55		pozdní klas.	19. st.
44	Tř. Čsl. armády	činžovní dům	zač. 20. st.		secese	2. p. 20. st.
45	Tř. Čsl. armády	víceúčelový dům	1937		funkcionalismus	20. st.
100	Tř. Čsl. armády	hotel	po r. 2000		moderní	moderní
103	Tř. Čsl. armády	Doležalův dvorec	18. stol.		baroko	barok/klas.
129	Tř. Čsl. armády	sklad, bývalé kino	1921		futurismus	1. p. 20. st.

Tabulka 6. – Zástavba v současnosti, část 2.

Lokace		Současný objekt v místě lokace				
ČP	Ulice	Název	Vznik	Přestavby, opr.	Určující sloh	Podoba průčelí
1549	Tř. Čsl. armády	měšťanský dům	1889–1928	1928	secese	secese
1548	Tř. Čsl. armády	měšťanský dům	po r. 1910	1934	1. p. 20. st.	1. p. 20. st.
1547	Tř. Čsl. armády	vilový dům, prodejna	1934		1. p. 20. st.	1. pol. 20. stol.
1449	Tř. Čsl. armády	MD s obchodem			secese	secese
1447	Tř. Čsl. armády	MD s obchodem	1843–55		pozdní klas.	2. p. 20. st.
1446	Tř. Čsl. armády	měšťanský dům	1843–55		pozdní klas.	př. 19./20. st.
1445	Tř. Čsl. armády	MD s obchodem	1927	1927	1. p. 20. st.	1. p. 20. st.
1444	Tř. Čsl. armády	MD s obchodem	1843–55		pozdní klas.	historismus
1443	Tř. Čsl. armády	měšťanský dům	1843–55		pozdní klas.	20. st.
1442	Tř. Čsl. armády	MD s obchodem	1843–55		pozdní klas.	secese
1441	Tř. Čsl. armády	MD s obchodem	1843–55		pozdní klas.	2. p. 20. st.
1440	Tř. Čsl. armády	obchodní dům	po r. 1990		2. p. 20. st.	20. st.
1464	Tř. B. Smetany	MD s obchodem	poč. 20. st.		secese	secese
1465	Tř. B. Smetany	měšťanský dům			2. p. 20. st.	2. p. 20. st.
1466	Tř. B. Smetany	MD s obchodem			secese	př. 19./20. st.
1467	Tř. B. Smetany	MD s obchodem			secese	secese
1505	Tř. B. Smetany	měšťanský dům			secese	secese
1506	Tř. B. Smetany	měšťanský dům	1865–89	secese	historismus	secese
1507	Tř. B. Smetany	měšťanský dům	poč. 20.st.		secese	1. p. 20. st.
1508	Tř. B. Smetany	měšťanský dům	poč. 20.st.		secese	1. p. 20. st.
1509	Tř. B. Smetany	měšťanský dům	poč. 20.st.		secese	1. p. 20. st.
1510	Tř. B. Smetany	víceúčelový dům	1933–4		1. p. 20. st.	1. p. 20. st.
1192	Tř. B. Smetany	víceúčelový dům	meziválečné		1. p. 20. st.	20. st.
1189	Tř. B. Smetany	městský dům			historismus	2. p. 20. st.
1188	Tř. B. Smetany	městský dům			historismus	2. p. 20. st.
1187	Tř. B. Smetany	měšťanský dům			secese	secese
1185	Tř. B. Smetany	hotel	2003		moderní	moderní
1148	Tř. B. Smetany	bytový dům	1899		secese	secese
1147	Tř. B. Smetany	obchodní dům	1894		historismus	př. 19./20. st.
1127	Dukelská tř.	měšťanský dům	1923	70. l. 20. stol.	secese	secese
1128	Dukelská tř.	MD s obchodem			moderní	moderní
1129	Dukelská tř.	MD s obchodem			secese	1. p. 20. st.
1130	Dukelská tř.	MD s obchodem	1967		2. p. 20. st.	2. p. 20. st.
1131	Dukelská tř.	měšťanský dům	1875		novorenesance	historismus
1132	Dukelská tř.	měšťanský dům	1875		novorenesance	historismus
1133	Dukelská tř.	měšťanský dům	1928		1. p. 20. st.	1. p. 20. st.
1134	Dukelská tř.	měšťanský dům			historismus	20. st.
1135	Dukelská tř.	bytový dům	1898	1967	novorenesance	20. st.

Tabulka 7. – Zástavba v současnosti, část 3.

Lokace		Současný objekt v místě lokace				
ČP	Ulice	Název	Vznik	Přestavby, opr.	Určující sloh	Podoba průčelí
1161	Dukelská tř.	technický objekt			2. p. 20. st.	2. p. 20. st.
1162	Dukelská tř.	MD s obchodem	1926		1. p. 20. st.	moderní
1163	Dukelská tř.	přístavek k č. 1164			secese	secese
1164	Dukelská tř.	městský d. s obch.			secese	secese
615	Dukelská tř.	městský dům			1. p. 20. st.	20. st.
614	Dukelská tř.	hostinec			1. p. 20. st.	20. st.
613	Dukelská tř.	městský dům			secese	secese
604	Dukelská tř.	měšťanský dům			klasicismus	1. p. 20. st.
603	Dukelská tř.	měšťanský dům			klasicismus	2. p. 19. st.
602	Dukelská tř.	MD s obchodem			klasicismus	1. p. 20. st.
501	Revoluční tř.	MD s obchodem			historismus	př. 19./20. st.
502	Revoluční tř.	MD s obchodem			historismus	př. 19./20. st.
503	Revoluční tř.	hostinec			historismus	secese
504	Revoluční tř.	děkanský úřad	1833		klasicismus	19. st.
539	Revoluční tř.	městský dům, obch.			secese	secese
540	Revoluční tř.	městský dům, obch.			secese	secese
557	Revoluční tř.	městský dům, obch.			secese	secese
558	Revoluční tř.	přístavek k čp. 559			moderní	moderní
559	Revoluční tř.	bytový dům	1910	1984	secese	2. p. 20. st.
82	Revoluční tř.	bytový dům			secese	1. p. 20. st.
78	Revoluční tř.	škola	1819	1897	klasicismus	secese
4	Revoluční tř.	kostel sv. Vavřince	1. p. 14. st.	baroko	gotika	gotika
77	Revoluční tř.	gymnázium	1876	1896	novorenesance	historismus

3. 2 Statistické vyhodnocení základního evidenčního průzkumu

3. 2. 1 Přehled tabulek a grafů

Tabulka 8: Zobrazuje přehled o počtu zkoumaných a popsáných staveb.

Tabulka 9: Doplnkové údaje o přibližné výškové úrovni zkoumaných domů, tj. kolik jich je přízemních, jednopatrových, případně dvou a vícepatrových.

Graf 10: Porovnává zastoupení dřevěné zástavby, zděné zástavby a ještě nepostavených domů v letech 1841 a 1855. Zachycuje nárůst zděné zástavby mezi těmito lety, a to fakticky výhradně kvůli kompletní stavební proměně Třídy Čsl. armády.

Tabulka 11: Představuje počet a rozdělení zkoumaných existujících staveb podle jejich určujícího historického slohu. Tedy podle nejstaršího zachovaného stavebního vývoje na zkoumaném objektu, jak byl určen během základního evidenčního průzkumu. Mimo to upozorňuje též na počet objektů přiřazených k určitému historickému slohu, u kterých autor teze uvažuje o možném starším jádru – jedná se o objekty, u kterých se nepodařilo standardním terénním stavebně historickým průzkumem ani rešerší pramenů či literatury starší původ objektu prokázat ani jednoznačně vyvrátit.

Pozn. Pokud dům stojí na nároží ulice a náměstí, bere se zde s ohledem na vyšší společenskou důležitost místa jako součást náměstí.

Graf 12: Ukazuje přibližný poměr jednotlivých historických slohů ve zkoumané zástavbě jako celku.

Graf 13: Zachycuje počet a poměr jednotlivých historických slohů ve zkoumané zástavbě podle jednotlivých ulic, zde bez odhadů staršího jádra.

Další pojednání a podrobnější rozbor výsledků průzkumu následuje v 5. kapitole této práce.

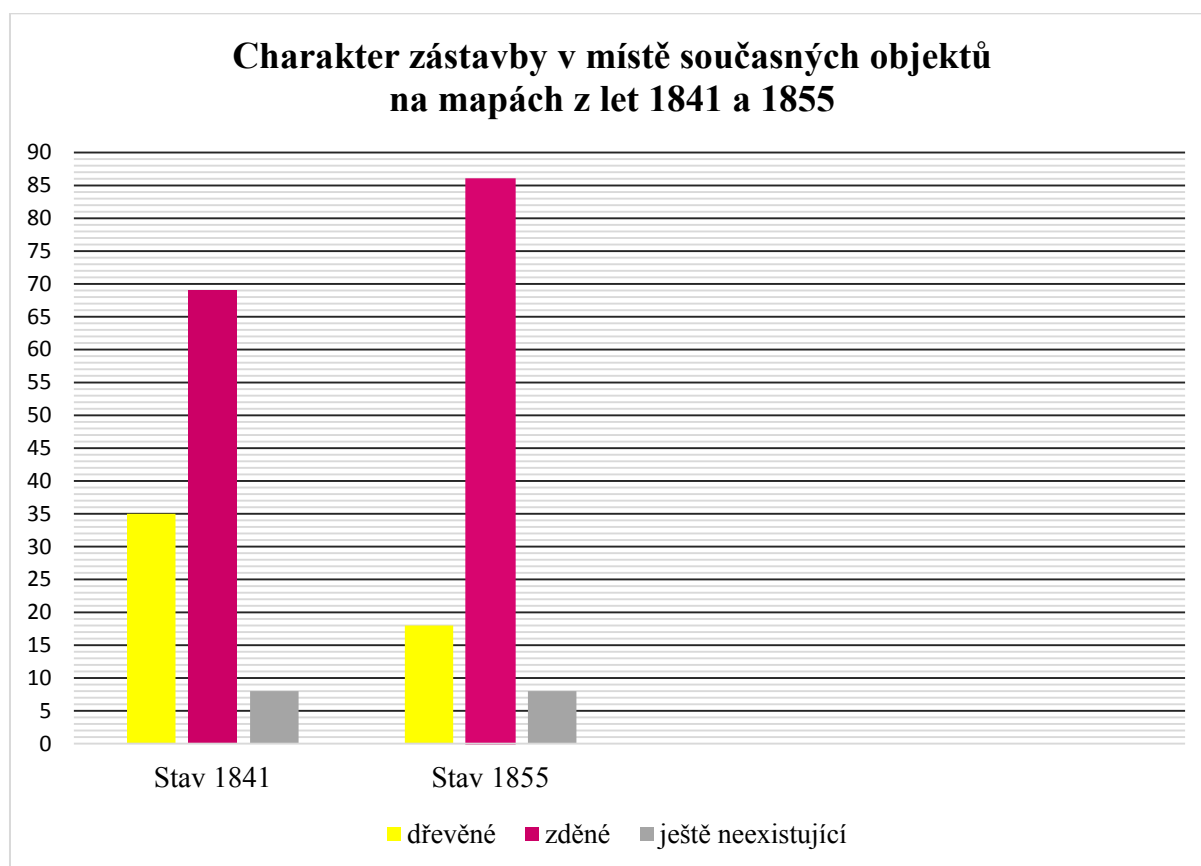
3. 2. 2 Statistické vyhodnocení průzkumu

Tabulka 8.

Přehled o počtu staveb		
Počet zjištěných lokací: 112		
Z toho:	Domy zaniklé, dnes součástí půdorysu jiné stavby:	6
	Volné plochy nezastavěné po zbourání domu:	9
	Dále zkoumané existující stavby:	97
	Z toho blíže popsanych v katalogové části:	41

Tabulka 9.

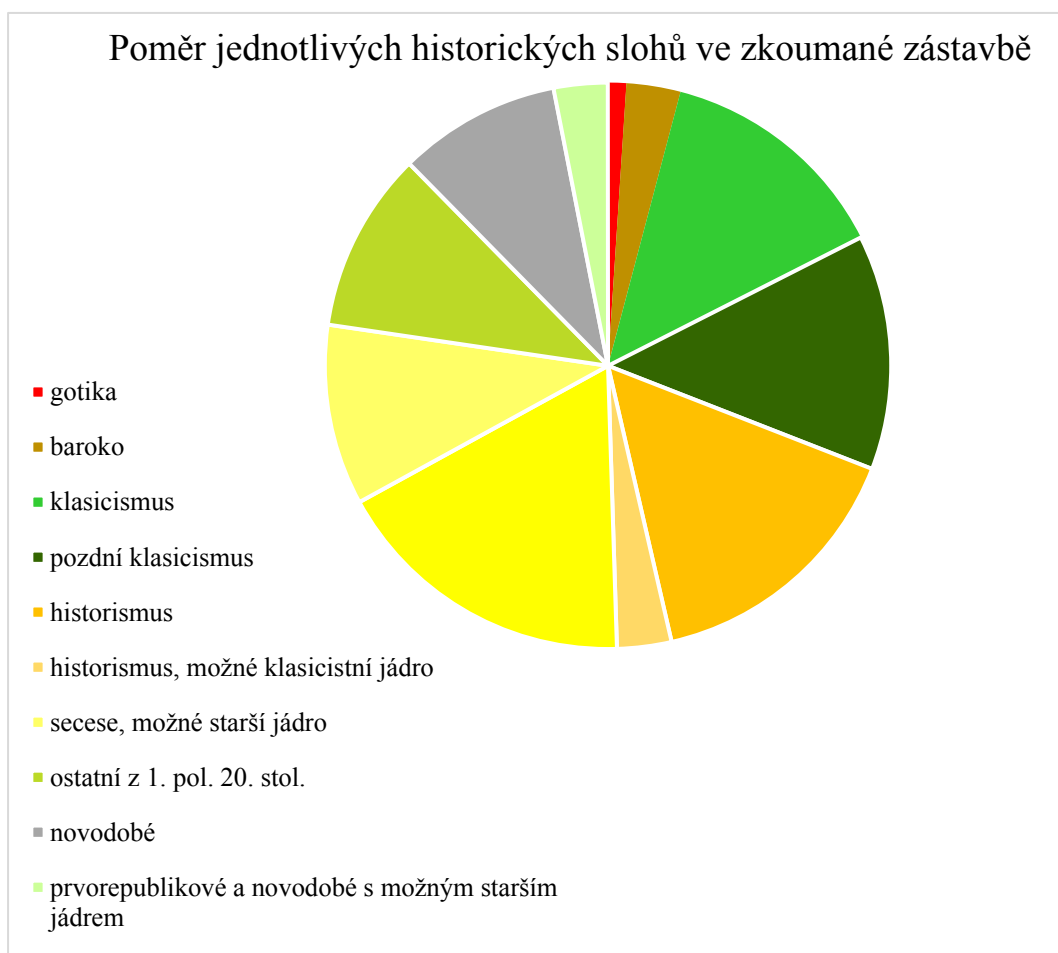
Zkoumané domy podle úrovně pater	
druh	počet
přízemní	9
jednopatrové	71
dvoupatrové (a více s menšími patry)	16

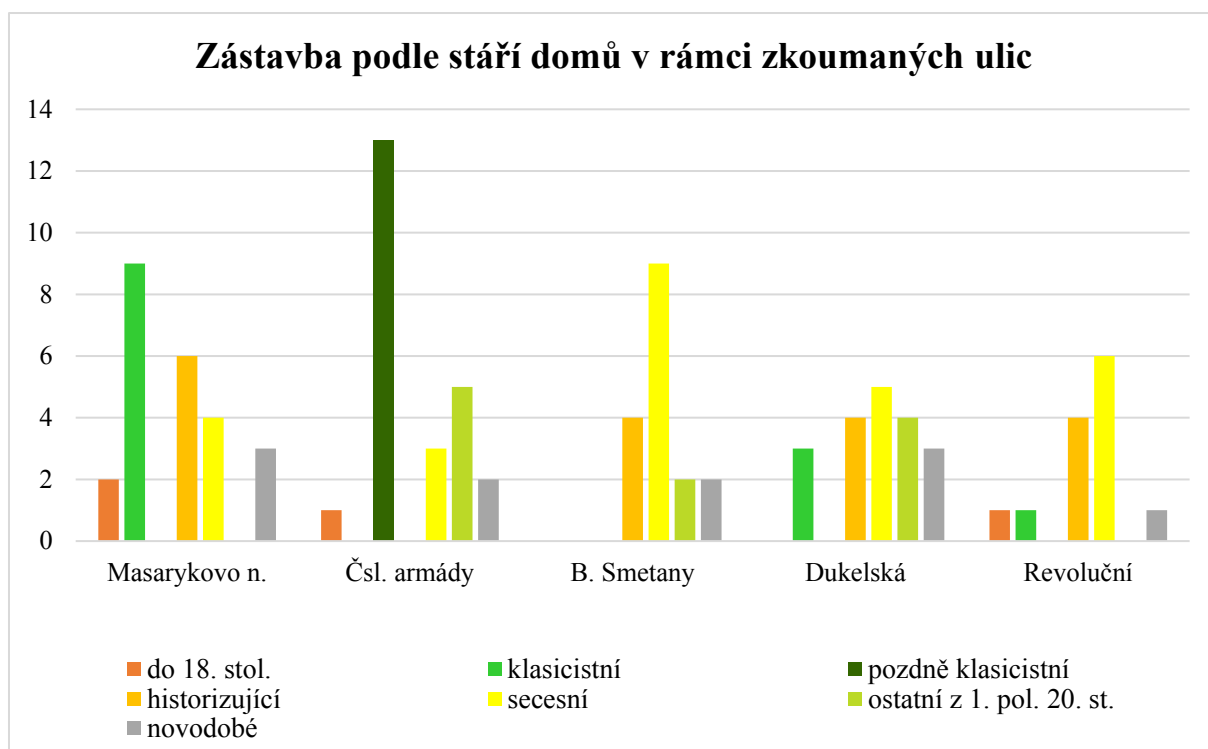
Graf 10.

Tabulka 11.

Počet domů v rámci nejstaršího zachovaného historického vývoje	
Stavby (podle období vzniku)	Počet
gotické	1
barokní	3
- z toho s možností staršího vývoje	2
klasicistní/ 1. pol. 19. století	13
- z toho s možností staršího vývoje	2
pozdně klasicistní/ koncem 1. pol. 19. stol.	13
historizující/ 2. pol. 19. stol.	18
- z toho s možností staršího vývoje	3
secesní/ přelom a počátek 20. stol.	27
- z toho s možností staršího vývoje	10
1. pol. 20. stol. – meziválečné období	11
- z toho s možností staršího vývoje	1
2. pol. 20. stol.	8
- z toho s možností staršího vývoje	2
moderní (po r. 2000)	3

Graf 12.

Graf 13.

3. 2. 3 Informace o mapové příloze k vyhodnocení stavebního vývoje

Mapa A ve Zvláštní příloze na konci této práce představuje autorem vytvořenou přílohu pro jednoduchý přehled o časovém zařazení zkoumaných domů, podle výsledků vyhodnocení zde z 3. kapitoly. Na výřezu online katastrální mapy,¹³⁹ pomocí počítačového programu GIMP2 sloužícího k úpravám obrázků, fotografií aj., zaznamenán určující stavební sloh jednotlivých objektů ve vymezeném úseku zkoumané zástavby v Novém Bydžově, tj. na Masarykově náměstí a podél čtyřech hlavních ulic od tohoto náměstí až po hranici památkové zóny. I ta je v mapě vyznačena.¹⁴⁰ Případné nejasnosti, tj. uvažované starší jádro stavby zobrazeno v dotčeném objektu trojúhelníkem v barvě staršího uvažovaného slohového období vzniku. Papírový formát A3.

Ostatní mapy naskenované z historického atlasu slouží pro rychlé porovnání vývoje zástavby v 19. a ve 20. století.¹⁴¹

¹³⁹ *iKatastr: mapa a informace z KN* [online]. [s. 1.]: OSM, 2019. [cit. 2019-04-30]. Dostupné z: <https://www.ikatastr.cz/>

¹⁴⁰ 1000084517 – Nový Bydžov. *Památkový katalog* [online]. Praha: NPÚ, 2015 [cit. 2019]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/novy-bydzov-7664802>

¹⁴¹ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapy č. 8, 13 a 16. ISBN 978-80-7286-302-0. a *Tamtéž*. Obr. č. 84.

4 KATALOG PASPORTU S VYBRANÝMI PŘÍKLADY

4.1 Výběr popsaných příkladů

V této části se blíže popisuje 41 příkladů domů z prozkoumaného úseku novobydžovské zástavby. Představeny jsou formou katalogových hesel – tedy tabulek unifikovaného vzoru (zpravidla na 2–4 normostrany) se zjištěnými informacemi a s obrazovou přílohou. Mezi informace patří přesné údaje o lokalizaci včetně identifikační fotografie. Dále charakteristika každého domu, kde se uvádí jeho dispozice, konstrukce, situace v zástavbě, podoba veřejných průčelí, dveří a oken. Navazuje stavební rozbor a historie, kde se blíže popisuje vývoj objektu, resp. vývoj zástavby včetně předchozích objektů v místě lokace, a pokus o dataci. Popisovou část doplňuje ještě krátký přehled o (možné) památkové hodnotě včetně uvedení hodnotných a rušivých prvků. Nedílnou součástí každého hesla představuje příloha, kde se nachází fotografie, plány a mapy s příslušným komentářem, které fungují jednak jako důkazy pro autorova tvrzení a hypotézy, a dále rovněž jako ilustrativní a často zajímavý příklad „vyprávění“ příběhu konkrétního domu. Takováto podoba katalogu zhruba vychází z metodického vzoru.¹⁴²

Výběr příkladů v této tezi neznamená, že další objekty jsou automaticky nezajímavé nebo nehodné dalšího zpracování. Z praktických důvodů však došlo k redukci počtu popisovaných staveb na 41, přičemž výběr proběhl podle následujících kritérií:

1. výpovědní hodnota pramenů, případně literatury, a dochovaných stavebně historických prvků stavby – tj. domy, ke kterým se podařilo shromáždit přesnější, zajímavější nebo podrobnější informace o jejich vývoji a charakteristice, jsou prioritní

2. snaha o přibližně vyrovnané zastoupení všech ulic a jejich částí – např. ze sousedících domů, které mají v zásadě podobnou stavební historii i stav dochování, bez podrobnějších informací, vybrán jeden nejlepší příklad, ostatní vynechány ve prospěch jiné části zkoumané zástavby

3. stáří stavby – na barokní, klasicistní, případně historizující objekty upřena větší pozornost

¹⁴² PEŠTA, J. *Plošný průzkum lidové architektury a venkovských sídel*. Praha: NPÚ, 2014. s. 159. ISBN 978-80-86516-78-3.

Pozn. Z praktických důvodů došlo k vynechání budovy radnice čp. 1, která si nepochybně zaslouží více prostoru než zde na pár stránek a které se ostatně již podrobněji věnovali K. Kuča i J. Prokop.¹⁴³

4.2 Vybrané příklady

Začínají na další straně. Jednotlivé příklady – hesla katalogu vždy začínají tučně zvýrazněným názvem domu s číslem popisným. Každý příklad je brán za samostatný pododdíl tohoto oddílu, přičemž čísla pododdílu se uvádí jednoduše podle pořadí, číslicí v levém horním rohu na začátku každého hesla.

¹⁴³ Srovnej KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocipliní 2*. Hradec Králové: SOPVČ, 1995. s. 394. ISBN 80-901906-1-8.

PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 203. ISBN 80-239-6020-2.
a PROKOP, J. *Radnice v Novém Bydžově: (1462-1862-1865)*. Nový Bydžov: Město Nový Bydžov, 2015. 95s.

Měšťanský dům čp. 2

č. 1	identifikační fotografie	zákres do mapy
		
	Parcelní číslo: 217/1	Dřívější číslo popisné: 156
GPS (WGS 84):	50° 14' 31.382" N, 15° 29' 25.435" E	
Poloha:	západní část Masarykova náměstí, centrum města	
Charakteristika:	<p>situace: Sídlo střední zdravotnické školy se nachází na západní straně Masarykova náměstí, vedle radnice, přičemž svoji podélnou stranou vede do Třídy. Čsl. armády, směrem V–Z, zatímco hlavní průčelí je proti náměstí.</p> <p>dispozice: Třítraktová cca 4–5 dílná. Dům je dvoupatrový, přičemž v přízemí i v patrech se nacházejí třídy nebo kabinety, resp. školní zázemí. Vstup směrem z náměstí uprostřed.</p> <p>konstrukce: Zděná, cihlová, možný kamenný sokl. Vzhledem k účelu a historii objektu předpokládáme časté přestavby původního jádra stavby.</p> <p>průčelí: Hlavní veřejné průčelí východní směrem do náměstí, pětiosé. Ohraničené korunní římsou, dále vymezené ve spodní části vystouplým soklem a při nárožích naznačeno bosami armování. Přízemí členěno plastickou bosáží a zakončeno patrovou římsou. Patra s hladkým povrchem, člení pouze okenní šambrány a plastické suprafenestry, v prvním patře obloučkové a ve druhém rovné. Na západním průčelí se uplatňuje výzdoba analogickým způsobem. Severní průčelí sedmiosé, v krajních osách nepatrné rizality, které mají i po vnitřní straně naznačené plastické armování.</p> <p>Dveře a okna: Moderní. Okna napodobují styl šestitabulkových, resp. T-oken.</p> <p>Střecha: Moderní, valbová.</p>	
Datace:	1. pol. 19. stol., 1871, <i>úpravy 1898, po r. 1990</i>	
Stavební vývoj a historie:	Na domu čp. 2 nebyly na nejstarší historické fotografii z r. 1870 pozorovány náznaky podloubí ¹⁴⁴ a v interiéru domu zřejmě několikrát zrekonstruovaného je z dobových prvků patrné pouze valené zaklenutí chodby.	

¹⁴⁴ FREUND, Z. [?]. [Nejstarší foto náměstí] [foto]. 1870. At: Městské muzeum Nový Bydžov, inv. č. 4209.

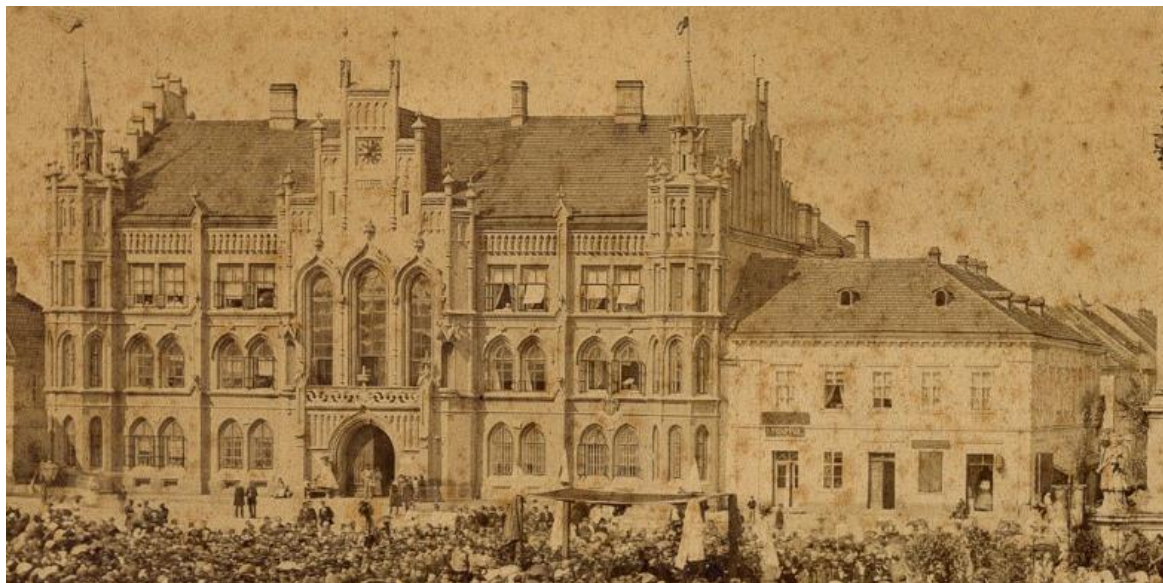
	<p>Vzhledem k přestavbám, absenci dobových prvků a požáru města v r. 1817 zařazují objekt až do 1. poloviny 19. století, i když starší jádro nelze vyloučit s ohledem na to, že dům sousedil se starou renesanční radnicí, resp. s navazujícím Hruškovským domem.¹⁴⁵</p> <p>Dům čp. 2, známý jako Turkův, měl původně jedno patro. Od r. 1865 vedle něj stojí nová radnice, během jejíž stavby byl zbourán vedlejší Hruškovský dům. R. 1871 Turkův dům odkoupila občanská záložna a bezprostředně poté došlo k přístavbě druhého patra, takže výškově se sousední radnici přiblížil a stal se podle všeho prvním dvoupatrovým soukromým obytným domem ve městě. Průčelí zdobila původně jiná fasáda, od chrudimského architekta F. Schmorance. Nároží byla oblá, střechu ohraničovala konzolová římsa a suprafenestry byly jednodušší, ovšem nad nimi se v prvním patře uplatnil pás s obrazci. R. 1898 získala budova novou pseudobarokní úpravu od architekta Václava Kaury.¹⁴⁶</p> <p>Fasáda tuto podobu ztratila novodobými úpravami, v 90. letech minulého století ale došlo v kontextu bydžovské zástavby k pozoruhodně pečlivé restauraci průčelí a v jednodušší podobě bylo na Kaurovu úpravu navázáno.¹⁴⁷ V budově se střídalo několik podniků, po přístavbě druhého patra Občanská záložna přízemí pronajímala.¹⁴⁸</p> <p>V moderní době zde sídlí střední zdravotnická škola. Interiér byl právě z důvodu častých změn několikrát upravován.</p>
Památkové hodnocení:	Klasicistní stavba s obnovenou novorenesanční výzdobou.
Přehled hodnotných prvků:	Celkové členění průčelí.
Přehled rušivých prvků:	/
Příloha:	 <p>Pohled na dům čp. 2 z Třídy Čsl. armády, průčelí s obnovenou novorenesanční úpravou</p>

¹⁴⁵ Viz PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. příloha č. 9. ISBN 978-80-7185-845-4.

¹⁴⁶ PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. přílohy č. 13 a 21. ISBN 978-80-7185-845-4.

¹⁴⁷ KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocičliní 2*. Hradec Králové: SOPVČ, 1995. s 486. ISBN 80-901906-1-8.

¹⁴⁸ PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. příloha č. 21. ISBN 978-80-7185-845-4.

Dům čp. 2 vedle nové radnice na nejstarší městské fotografii z r. 1870, ještě jednopatrový před přestavbou ¹⁴⁹

Záloženský dům čp. 2 na fotografii po r. 1891, se starší fasádou od F. Schmorance ¹⁵⁰

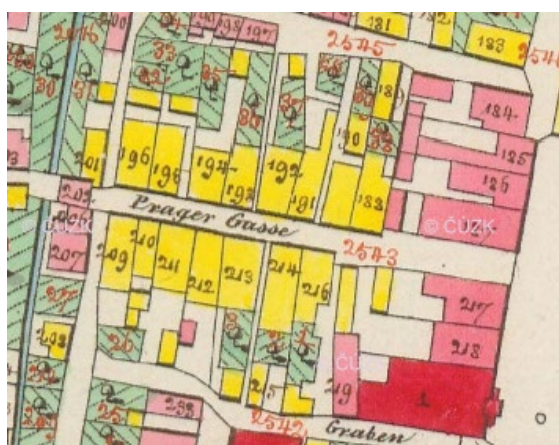
¹⁴⁹ FREUND, Z. [?]. [Nejstarší foto náměstí] [foto]. 1870. At: Městské muzeum Nový Bydžov, inv. č. 4209.

¹⁵⁰ PICEK, J. [Dům čp. 2] [foto]. po r. 1891. At: Městské muzeum Nový Bydžov, inv. č. 2640. Popis od J. Prokopa, viz PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. příloha č. 21. ISBN 978-80-7185-845-4.

Měšťanský dům čp. 6		
č. 2	identifikační fotografie	zákres do mapy
		
Parcelní číslo: 213/1	Dřívější číslo popisné: 152	
GPS (WGS 84):	50° 14' 29.985" N, 15° 29' 19.871" E	
Poloha:	Třída Československé armády, jižní řada, centrum města	
Charakteristika:	<p>situace: Dům se nachází v jižní části Třidy Čsl. armády, v řadě souvislé zástavby třetí zleva, asi 80 m od Masarykova náměstí. Je okapově orientován, kratší stranou směrem V–Z.</p> <p>dispozice: Cca 2–3 traktová dvoudílná, v obytném patře. V přízemí se nachází obchod.</p> <p>konstrukce: Zděná, obchod v přízemí po úpravách.</p> <p>průčelí: Severní průčelí tříosé s charakteristickým válcovým arkýřem v prostřední ose patra zakončeným přesahující stříškou. Pod ním v přízemí domu vstup, po stranách výkladní okna. Stavbu člení zvýrazněný sokl a kordonový pás. Dům má brizolitovou omítku.</p> <p>Dveře a okna: Dveře moderní, taktéž okna výlohy. Okna v patře a na arkýři z 1. pol. 20. stol.</p> <p>Střecha: Sedlová.</p>	
Datace:	1843–55, 1855–89 1920–40	
Stavební vývoj a historie:	<p>Podobně jako v celé řadě zástavby zde stál zhruba v místě současného dřevěný dům do r. 1843 (přesná lokalizace je vzhledem k odlišnému rozmístění půdorysu objektů problematická).¹⁵¹ Domy v této řadě zástavby pravděpodobně padly za oběť požáru r. 1843¹⁵² a do r. 1855, kdy došlo k opětovnému záznamu stavu, již byla ulice obnovena se zděnými domy.¹⁵³ Ovšem fakt, že v řadě zástavby byl jeden dům navíc a půdorysy poněkud odlišné, napovídá, že do r. 1889 zde docházelo k dalším úpravám. Současný dům tedy vzniknul do tohoto roku zřejmě radikální přestavbou pozdně klasicistního jádra nebo méně pravděpodobně jako novostavba. Tím také zanikla úzká ulička, vedoucí mezi domy čp. 5 a 6 do ulice Gallatovy.¹⁵⁴</p> <p>Dům nesl patrně střídmou výzdobu, která by se dala označit za klasicistní. Na fotografii v r. 1905 je patrné ještě doplnění o zdobný secesní pás s nápisem <i>Adolf Schreiber</i> v místě mezi patrovou a parapetní římsou – dům patřil řezníku A. Schreiberovi.¹⁵⁵</p> <p>(citace na další straně, pozn. aut.)</p>	

	Původně petiosá stavba radikálně změnila svůj vzhled v 1. polovině 20. století, došlo k blíže nezjištěné přestavbě, během níž byla prolomena současná trojkona se světlíkem v horní části uprostřed, a rovněž přibyl zmíněný arkýř. Patrně zároveň s tím došlo také rozšíření původně dělených výloh po stranách a přesunutí vstupu doprostřed. Rovněž v líci průčelí snížili úroveň záklenků, aby se mezi parter a arkýř na líci průčelí dal umístit nápis.
Památkové hodnocení:	Stavba nepřevyšující standardy prvorepublikových staveb, ale se staršími základy.
Přehled hodnotných prvků:	Arkýř, dobová okna v patře.
Přehled rušivých prvků:	Nápis parteru.

Příloha:

Porovnání zástavby v ulici Čsl. armády (Pražské, též Panské) na mapách r. 1841 a 1889 ¹⁵⁶

¹⁵¹ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 8. ISBN 978-80-7286-302-0.

¹⁵² Podle E. Malého se rozšířil kousek od Starobydžovské brány a padlo mu za oběť 26 domů, viz MALÝ, E. Požáry v městě Novém Bydžově. *Bydžovské listy*. [Nový Bydžov], 1892 (VI). č. 1. s. [2].

¹⁵³ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 9. ISBN 978-80-7286-302-0.

¹⁵⁴ *Tamtéž*. mapa č. 13.

¹⁵⁵ [Dům čp. 6] [foto]. 1905. At: M. m. Nový Bydžov, Ř 207.

¹⁵⁶ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapy č. 8. a 13. ISBN 978-80-7286-302-0.

Schreiberovo řeznictví dnešní čp. 6 se secesní výlohou, kolem r. 1905 ¹⁵⁷

Dům čp. 6, Tržní třída, současný stav

¹⁵⁷ [Dům čp. 6] [foto]. 1905. At: M. m. Nový Bydžov, Ř 207.

Měšťanský dům čp. 7	
č. 3	identifikační fotografie
	
Parcelní číslo: 212	Dřívější číslo popisné: 151
GPS (WGS 84):	50° 14' 30.029" N, 15° 29' 19.263" E
Poloha:	Třída Československé armády, jižní řada, centrum města
Charakteristika:	<p>situace: Dům se nachází v jižní části Třidy Čsl. armády, v řadě souvislé zástavby třetí zprava, asi 90 m od Masarykova náměstí. Je okapově orientován kratší stranou směrem V–Z.</p> <p>dispozice: Patrový dům s obchodem v přízemí a obytnou částí v patře. Dvoutraktový cca 2–3 dílný. Vstupy do obchodů na krajích.</p> <p>konstrukce: Zděná, přízemí s novodobou úpravou obchodu.</p> <p>průčelí: Severní průčelí směrem do ulice čtyřosé. Ohraničené korunní římsou, nad níž se zvedá nízký štít dělený čtyřmi charakteristickými sloupky ve tvaru komínů, umístěnými v rámci 1. resp. 4. osy. Přízemí průčelí nezdobené, se dvěma vstupy v krajních osách a mezi nimi moderní výloha.</p> <p>Zachována pseudobarokní výzdoba patra – zdobné lizeny mezi okna a při nárožích, zakončené nahoře volutovými konzolkami iluzivně „podpírajícími“ korunní římsu. Nad okna se vyjímají jednoduché suprafenestry s ornamentální výzdobou.</p> <p>Jižní průčelí v uzavřeném dvoře, moderně upravené.</p> <p>Dveře a okna: Dveře moderní, zasazené poměrně hluboko za lícem průčelí. Okna výlohy moderní, v patře čtyři dvojité T-okna.</p> <p>Střecha: Moderní, sedlová.</p>
Datace:	1843–55, 2. pol. 19. stol., cca 1900
Stavební vývoj a historie:	Podobný jako u vedlejšího domu čp. 6 popsaného výše. Objekt vzniknul patrně po požáru mezi lety 1843–55 ¹⁵⁸ a do r. 1889 patrně došlo k další změně, značné přestavbě nebo méně pravděpodobně i nahrazení novou stavbou. ¹⁵⁹

¹⁵⁸ Viz MALÝ, E. Požáry v městě Novém Bydžově. *Bydžovské listy*. [Nový Bydžov], 1892 (VI). č. 1. s. [2].

¹⁵⁹ Srovnej ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 9.

ISBN 978-80-7286-302-0.

a *Taméž*. mapa č. 13.

	Dům patřil místnímu cukráři Františku Römerovi. Jeho původní výzdoba byla střídá, pouze frontony nad okny a kordonové římsy. Taktěž přízemí vypadalo jinak, se vstupem v prostřední části a dřevěnými výlohami při krajích. ¹⁶⁰ Zřejmě někdy kolem r. 1900 dům získal pseudobarokní úpravu, jež se dodnes dochovala v patře. Zatímco přízemí bylo později výrazně přestavěno a původně nesymetrické (vchod vlevo od středové osy, nalevo od něj ještě menší hodinářství) je od té doby rozdělené přesně napůl, se vchody po stranách, a s moderní výlohou.
Památkové hodnocení:	Historizující dům s částečně dochovanou pozdější pseudobarokní úpravou v patře.
Přehled hodnotných prvků:	Pseudobarokní plastická výzdoba v patře, štít domu.
Přehled rušivých prvků:	Tabule a nápisy parteru.

Příloha:

Stav zástavby v ul. Čsl. armády (Pražské, Panské) na zmíněných mapách, r. 1841 a 1889 ¹⁶¹

¹⁶⁰ RÖMER, F. [Dům čp. 7] [foto]. [před r. 1900]. At: M. m. Nový Bydžov, sbírka fotografií P. Langerá.

¹⁶¹ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapy č. 8 a 13. ISBN 978-80-7286-302-0.

Dům cukráře Františka Römera čp. 7 se starší jednodušší fasádou, fotografie před r. 1900, vlevo v přízemí ještě menší provozovna hodináře G. Jelínka ¹⁶²

Dům čp. 7, Třída Čsl. armády, současný stav

¹⁶² RÖMER, F. [Dům čp. 7] [foto]. [před r. 1900]. At: M. m. Nový Bydžov, sbírka fotografií P. Langera.

Měšťanský dům čp. 8		
č. 4	identifikační fotografie	zákres do mapy
		
Parcelní číslo: 211		Dřívější číslo popisné: 150
GPS (WGS 84):	50°24'15.112"N, 15°48'86.053"E	
Poloha:	Třída Československé armády, západní část historického jádra	
Charakteristika:	<p>situace: Dům se nachází v jižní části Třidy Čsl. armády, v řadě souvislé zástavby druhý zprava, asi 100 m od Masarykova náměstí. Je okapově orientován směrem V–Z.</p> <p>dispozice: Jedná se o patrovou stavbu na obdélníkovém půdorysu. Je šestiosá se vstupní částí a síní ve třetí ose zleva, s dispozicí patrně 3–5 dílnou dvouraktovou. V přízemí se nachází kancelář tiskařské firmy, patro zřejmě obytné.</p> <p>konstrukce: Dům je kompletně zděný, cihlový, možné kvádrové základy.</p> <p>průčelí: Viditelné pouze severní průčelí, jižní skryté a nedostupné v zástavbě u dvora (dům čp. 10 a další stavby tvořící součásti pozemku). Průčelí je šestiosé, po krajích s lehce vystouplými rizality. Je bohatě členěné v rámci výzdoby <i>art deco</i>.</p> <p>Přízemí vymezené soklem ve spodní části a patrovou římsou v horní části. Patro v horní části zakončuje poměrně vystouplá korunní římsa. V krajních osách se nad průčelím zdvihají trojúhelníkové štíty s patkovými čtvrtkruhovými akroteriiemi.</p> <p>Přízemí členěno v krajních osách + ve druhé zprava lizenami, jejichž plintus vystupuje ze soklu a v horní části jsou zdobené pásy. Patrová římsa ve spodní části v osách plynule přechází v plastický obraz půlkruhu vyvedený do architrávu.</p> <p>V patře pokračuje dělení lizenami v krajních osách, zhruba ve 2/3 výšky opět členěné tentokrát dvojitým páskem a iluzivně zakončené spojenou deskou a architrávem přesně nad okení nikou. Uprostřed patra fasáda průčelí poměrně jednoduchá, pouze okenní niky zdobí šambrány, přibližně v polovině svislých části s vystouplým motivem obdélníku.</p> <p>Ve volném prostoru vymezeném parapetní a patrovou římsou a lizenami motiv vystouplého obdélníku.</p> <p>Dveře: Moderní, se světlíkem v horní části dveřní špalety.</p>	

	<p>Okna: Zasazená poměrně hluboko ve špaletě, zejména v patře domu. Tvar T, s příčnickem výše v horní části oken. V přízemí vsazena moderní jednoduchá okna nižší a širší. V patře stará dvojokna vyšší a štíhlá.</p> <p>Střecha: Sedlová, plechová.</p>
Datace:	1843–55, 1855–89, 20. – 30. léta 20. století.
Stavební vývoj a historie:	<p>Podobný vývoj jako u domů čp. 6 a 7 popsaných výše. Vznik nejspíše od doby po požáru¹⁶³ r. 1843, který zasáhl tuto část města do r. 1855, kdy již byla zástavba zděná.</p> <p>Do roku 1889 muselo dojít k úpravě – přestavbě, méně pravděpodobně i zboření, od tohoto data již tvar půdorysu na mapě odpovídá a počet domů v celém bloku také.¹⁶⁴</p> <p>Konečnou podobu dochovanou do současnosti získal dům soudě podle stylu ve 20. – 30. letech 20. století.</p>
Památkové hodnocení:	Dům je architektonicky a zejména památkově hodnotný. Po přestavbě v 1. pol. 20. stol. zachován v dobrém stavu a představuje údajně jediný ohlas rondokubismu v Pocidliní. ¹⁶⁵
Přehled hodnotných prvků:	Architektonické řešení celého severního průčelí, stará T-dvojokna v patře, květináčové mřížky přehrazující spodní část ostění u oken v patře (s výjimkou prvního vpravo).
Přehled rušivých prvků:	Okap svedený přes průčelí domu, navíc barevně nejednotný.

Příloha:

Podoba zástavby v Tř. Čsl. armády (Pražské ulici) na plánu r. 1855¹⁶⁶

Plán zachycuje kompletní proměnu ulice během pár let.

(Názvy ulic na plánu vypsány zrcadlově obráceně, pozn. aut.)

¹⁶³ Viz MALÝ, E. Požáry v městě Novém Bydžově. *Bydžovské listy*. [Nový Bydžov], 1892 (VI). č. 1. s. [2].

¹⁶⁴ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 13. ISBN 978-80-7286-302-0.

¹⁶⁵ Podle K. Kuči, viz KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocidliní 2*. Hradec Králové: SOPVČ, 1995. s. 450. ISBN 80-901906-1-8.

¹⁶⁶ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 9. ISBN 978-80-7286-302-0.

Zástavba Panské ulice (Čsl. armády) na plánu z r. 1889 ¹⁶⁷

Zachycená část domu čp. 8 (vpravo) na fotografii vedlejšího Römerova cukrářství, r. 1900, ukazuje alespoň částečně podobu domu před prvorepublikovou rekonstrukcí ¹⁶⁸

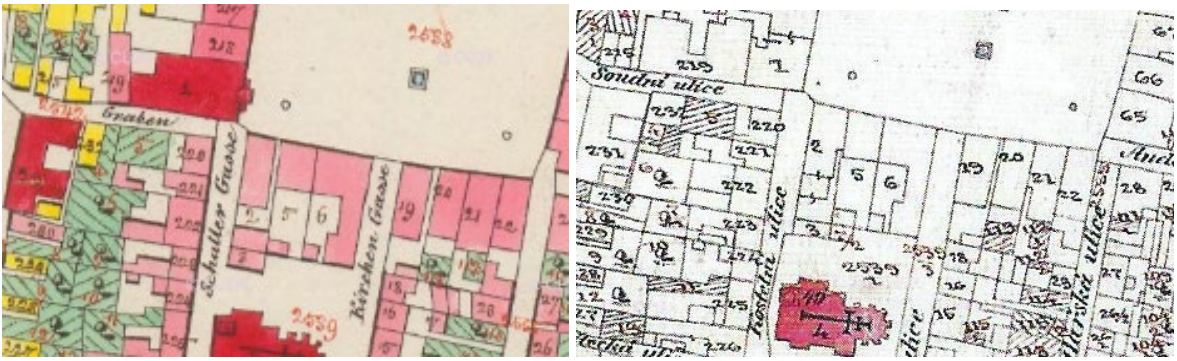
¹⁶⁷ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 13. ISBN 978-80-7286-302-0.

¹⁶⁸ RÖMER, F. [Dům čp. 7] [foto]. před r. 1900. At: M. m. Nový Bydžov, sbírka P. Langerá.

Měšťanský dům čp. 16		
č. 5	identifikační fotografie	zákres do mapy
		
Parcelní číslo: 2/1	Dřívější číslo popisné: 2	
GPS (WGS 84):	50° 14' 27.651" N, 15° 29' 24.062" E	
Poloha:	JZ část Masarykova náměstí, centrum města	
Charakteristika:	<p>situace: Dům stojí v západní části jižní strany Masarykova náměstí v řadě tří domů vpravo z čelního pohledu. Okapově orientován kratší stranou směrem V-Z.</p> <p>dispozice: Půdorys tvaru „L“, s delší stranou podél ulice Komenského. V přízemí kavárna, v ul. Komenského sídlo pojišťovny a sázkové kanceláře. Patro zřejmě obytné.</p> <p>konstrukce: Zděná, přízemí moderně upraveno.</p> <p>průčelí: Severní tří, resp. čtyřosé. Západní desetiosé. Moderně upravené. Kromě korunní římsy a zvýrazněného soklu prakticky bez pozůstatků výzdoby. Nápadné tordované zakončení spodní části patra při SZ nároží.</p> <p>Dveře a okna: Moderní.</p> <p>Střecha: Valbová, moderní.</p>	
Datace:	I. pol. 19. stol., 1901	
Stavební vývoj a historie:	<p>Na snímku náměstí z konce 19. stol. se ukazuje jako pětiosá stavba s T-okny v patře a s charakteristickými segmentovými výlohami krámů v přízemí.¹⁶⁹</p> <p>J. Prokop ve své knize uvádí, že „Po požáru v r. 1901 byl jednoposchodový dům s mansardovou střechou zvýšen o druhé poschodí a zakončen sedlovou střechou.“¹⁷⁰</p> <p>Na fotografii je ovšem valbová střecha. Zajímavá je také indicie „po požáru“. R. 1901 proběhl již zmíněný požár židovské čtvrti, ta se ale nachází v blízkosti náměstí na diagonálně opačné straně a nelze si představit, že by tento požár případně nezachvátil i jiné budovy na náměstí. Patrně se tedy jedná buďto o jiný, malý, požár v témže roce, nebo jen o Prokopovo přirovnání.</p>	

¹⁶⁹ BENEŠ, V. [Dům čp. 16] [foto]. před r. 1900. In: PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. příloha č. 24. ISBN 978-80-7185-845-4.

¹⁷⁰ PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. fotografie přílohy č. 24. ISBN 978-80-7185-845-4.

	<p>Na druhou stranu, v přízemí moderně upravené budovy nenajdeme sebemenší pozůstatky systému kleneb, patra podle mého odhadu zřejmě vynáší železné I-profilý.</p> <p>Ať už byl impulz k rekonstrukci jakýkoliv, při zvýšení o jedno poschodí se tedy pravděpodobně změnil celý vnitřek stavby. Naproti tomu část obvodového zdiva bych předpokládal původní, vzhledem ke stavu na mapě stabilního katastru a absenci jakékoliv zmínky o bourání staveb v této části náměstí.</p> <p>Ve 2. pol. 19. stol. se severní část stavby rozšířila o jedno osu vlevo, čímž zanikla úzká ulička a stavba bezprostředně navázala na sousední dům čp. 17. Stalo se tak zřejmě po nějaké stavební úpravě, kdy došlo k zúžení zmíněného sousedního domu.</p> <p>Rekonstrukce v r. 1901 zároveň znamenala i podstatnou proměnu severního průčelí, jak je patrné na další fotografii.¹⁷¹ Stavba od té doby měla trojici menších sdružených oken v patrech a obdélné výlohy krámu, také zdobena lizenami a bosáží. Novodobými úpravami o vše přišla. Střecha byla původně možná mansardová, později valbová, roku 1901 byla nahrazena sedlovou, po novodobých úpravách opět valbová.</p>
Památkové hodnocení:	Dům novodobými úpravami znehodnocen, hodnotné prvky.
Přehled hodnotných prvků:	Římsa, sokl, zakončení patra SZ nároží.
Přehled rušivých prvků:	Poměrně rušivá čtyřokna v severním průčelí.
Příloha:	 <p>Zástavba v jižní části Masarykova náměstí, na stabilním katastru a na plánu z r. 1889¹⁷² V r. 1889 domy čp. 16 a 17 již těsně vedle sebe.</p>

¹⁷¹ BENEŠ, V. [Dům čp. 16] [foto]. před r. 1900. In: PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. příloha č. 24. ISBN 978-80-7185-845-4.

¹⁷² ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapy č. 8 a 13. ISBN 978-80-7286-302-0.

Dům čp. 16 na snímku před r. 1900., ještě před přestavbou, ¹⁷³
na původně symetrické stavbě ale již patrné rozšíření vlevo

Dům čp. 16 na fotografii z 2. pol. 20. stol. (vpravo),
zde ještě s charakteristickými sduženými okny a se sedlovou střechou ¹⁷⁴

¹⁷³ BENEŠ, V. [Dům čp. 16] [foto]. před r. 1900. In: PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. příloha č. 24. ISBN 978-80-7185-845-4.

¹⁷⁴ [Domy čp. 18–16] [foto]. [2. pol. 20. stol]. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

Měšťanský dům čp. 18		
č. 6	identifikační fotografie	zákres do mapy
		
Parcelní číslo: 6		Dřívější číslo popisné: 4
GPS (WGS 84):	50° 14' 27.429" N, 15° 29' 25.568" E	
Poloha:	jižní část Masarykova náměstí, centrum města	
Charakteristika:	<p>situace: Dům stojí v západní části jižní strany Masarykova náměstí v řadě tří domů vlevo z čelního pohledu, na nároží, směrem do Revoluční třídy.</p> <p>dispozice: Třítraktová 2–3 dílná. Směrem podél ul. Revoluční dva trakty rozšířené v křídlo, na konci k tomuto ještě kolmé menší křídlo. V přízemí se nachází různé provozovny, každá oddělená s vlastním vstupem. Patro zřejmě původně koncipováno jako obytné.</p> <p>konstrukce: Zděná, částečně dochované dobové prvky, valená a placková klenba.</p> <p>průčelí: V hrubých rysech zachované v původní formě. Přízemí charakterizují segmentové výlohy obchodu a vstupy. Patro oddělené kordonovou římsou a zakončené korunní římsou. V severním průčelí nápadně velké segmentové výlohy. Ve východním průčelí se nachází reprezentativní vstup v podobě portálu v jónském řádivém stylu. Ostatní průčelí nevěřejná.</p> <p>Dveře a okna: Moderní. Výlohy přízemí se segmentovým záklenkem, v patře T-okna. Střecha: Valbová, esovky.</p>	
Datace:	1. pol. 19. stol.	
Stavební vývoj a historie:	<p>Uvnitř domu patrně zaklenutí plackovou a valenou klenbou, částečně skryté. V souvislosti s tím půlkruhově zaklenuté niky mezi sloupy po obvodu interiéru.</p> <p>S přihlédnutím ke shodě na mapě stabilního katastru ¹⁷⁵ i na fotografiích níže se dá konstatovat, že dům zřejmě bez větších úprav pochází z 1. pol. 19. stol., resp. jako novostavba po velkém požáru r. 1817.</p>	

¹⁷⁵ Císařský otisk SK: 5307-1-003. ÚAZK – Císařské povinné otisky map stabilního katastru. [online]. Praha: ČÚZK, 2019 [cit. 2019-04-30]. Dostupné z: https://archivnimapy.cuzk.cz/uazk/coc/coc_data/5307-1/5307-1-003_index.html

	Vystřídala se zde řada podniků, např. známé prvorepublikové Panochovo knihkupectví. ¹⁷⁶ Výlohy byly v 1. pol. 20. stol. prolomeny do obdélného tvaru, vystupovaly z líce ostění. ¹⁷⁷ Moderní rekonstrukcí získaly zpět segmentovou podobu, ale dobově spíše neodpovídající, s příliš plochým obloukem záklenku.
Památkové hodnocení:	Hodnotný dům upravený moderními zásahy, avšak v jádru zachovávající svoji dobovou podobu.
Přehled hodnotných prvků:	Římsy, ostění východního průčelí, částečně dochovaný portál, klasicistní klenby
Přehled rušivých prvků:	Výlohy obchodu severního průčelí ve své moderní podobě příliš široké.

Příloha:

Pohled na dům čp. 18 z Revoluční tř.

Detail hlavního vstupu z Revoluční tř., dům čp. 18, zrekonstruovaný portál ve zjednodušené podobě navazuje na ten původní

¹⁷⁶ PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. příloha č. 38. ISBN 978-80-7185-845-4.

¹⁷⁷ Na základě fotografií viz níže.

Dům čp. 18 na fotografii z r. 1910 ¹⁷⁸

Pohled do ul. Revoluční (Chlumecké) někdy na přelomu století,
na domě čp. 18 v přízemí patrná ještě zdobenější úprava výloh,
jejich originální záklenky a dřevěné okenice ¹⁷⁹

¹⁷⁸ [Dům čp. 18] [foto]. 1910. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

¹⁷⁹ [Pohled do Chlumecké ulice] [foto]. [kolem r. 1900]. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

Upravené výlohy domu čp. 18 ve 2. polovině 20. století. ¹⁸⁰

Porovnání – dům čp. 18 v roce 1910 a v současnosti ¹⁸¹

¹⁸⁰ PETROVIČ, M. [*Dům čp. 18 z Revoluční tř.*] [foto]. 1950–54. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

¹⁸¹ [*Dům čp. 18*] [foto]. 1910. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

Víceúčelový dům čp. 45		
č. 7	identifikační fotografie	zákres do mapy
		
Parcelní číslo: 957/1		Dřívější číslo popisné: 143
GPS (WGS 84):	50° 14' 30.529" N, 15° 29' 15.757" E	
Poloha:	Třída Československé armády, jižní řada, centrum města	
Charakteristika:	<p>situace: Víceúčelový dům se nalézá při JV rohu křižovatky ulic Čsl. armády a Havlíčkova, asi 150 m od Masarykova náměstí.</p> <p>dispozice: Nepravidelný ortogonální půdorys. Dvoupatrová stavba.</p> <p>konstrukce: Zděná, původní.</p> <p>průčelí: Stavba v podstatě moderního funkcionalistického rázu s nezdobeným průčelím. Patra přečnívající, ve čtyřech osách z kraje naproti nároží vystupuje mohutný arkýř na severním i západním průčelí.</p> <p>Dveře a okna: Moderní.</p> <p>Střecha: Moderní.</p>	
Datace:	1937	
Stavební vývoj a historie:	<p>V místě současné rozsáhlé budovy stával v 19. století starý nárožní domek U Likovských.¹⁸² Na přiložené fotografii si lze povšimnout, že byl přízemní, lehce zvýšený, s osmitabulkovými okny. O výzdobu patrně před tímto zvětšením přišel.</p> <p>Na fotografii je napravo od něj vidět také část novější stavby, fotoateliéru F. Vraného s výlohou secesně zdobenou. Ten se tam vešel po zúžení křižovatky.¹⁸³</p> <p>R. 1936 byly oba domy zbourány a majitel zde na jejich místě postavil současnou dvoupatrovou budovu.¹⁸⁴</p>	
Památkové hodnocení:	Stavba architektonicky zajímavá.	
Přehled hodnotných prvků:	/	
Přehled rušivých prvků:	/	

¹⁸² PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. příloha č. 78. ISBN 978-80-7185-845-4.

¹⁸³ Změna křižovatky – srovnaj ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 13. ISBN 978-80-7286-302-0.
a *Tamtéž*. mapa č. 20.

¹⁸⁴ Podle PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. příloha č. 78. ISBN 978-80-7185-845-4.

Příloha:

Starý domek U Likovských čp. 45 a fotoateliér napravo, před r. 1936 ¹⁸⁵

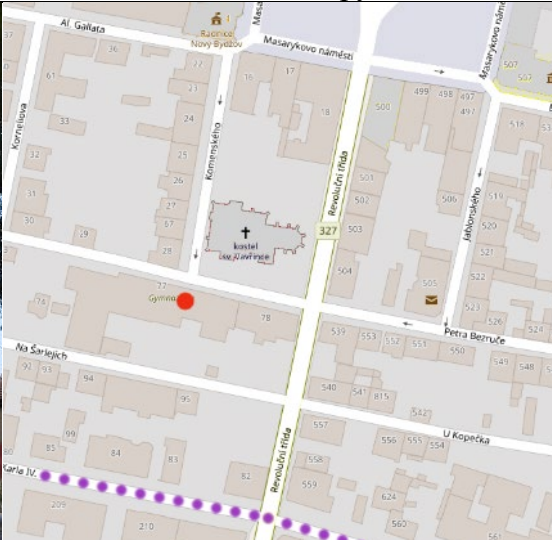

Nový dům u Likovských čp. 45 v r. 1969,
vedlejší dům čp. 44 ještě v původní podobě, dům naproti čp. 1450 zde ještě stojí ¹⁸⁶

¹⁸⁵ [Starý dům U Likovských] [foto]. před r. 1936. In: PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. příloha č. 78. ISBN 978-80-7185-845-4.

¹⁸⁶ [Dům čp. 45] [foto]. 1969. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

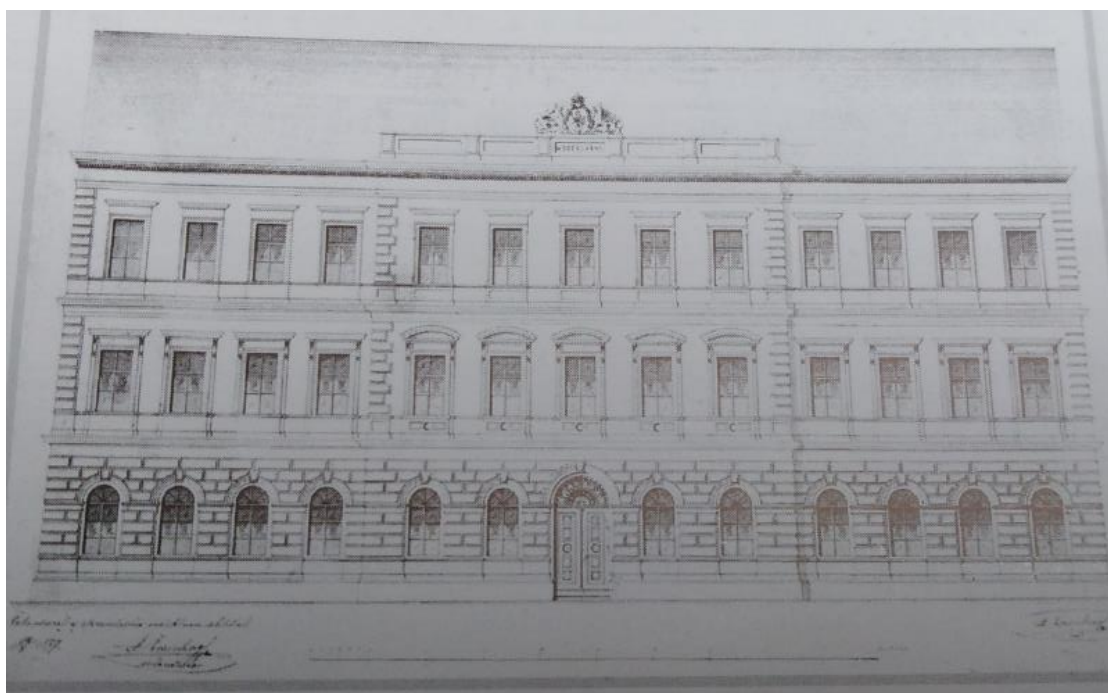
Škola čp. 77

č. 8	identifikační fotografie	zákres do mapy
		
	Parcelní číslo: 241/1	Dřívější číslo popisné: 5
GPS (WGS 84):	50° 14' 24.347" N, 15° 29' 22.603" E	
Poloha:	Revoluční třída – ul. Na Valech, vedle budovy č. p. 78	
Charakteristika:	<p>situace: Gymnázium se nachází v ulici Na Valech kousek jižně od kostela sv. Vavřince, asi 120 m od Masarykova náměstí. Okapově orientováno podél ulice.</p> <p>dispozice: 2–3 traktová, mnohodílná, dvoupatrová budova, výškově převyšující sousední školu. Obdélníkový půdorys, s třemi křídly na jižní straně a čtvrtým výrazným dlouhým křídlem na západní straně, kolmo k budově.</p> <p>konstrukce: Zděná. Sokl z kvádrů.</p> <p>průčelí: Severní průčelí zbavené výzdoby, členěné pouze římsami, šambránami a zvýrazněným soklem. Dvacetiosé, mezi 4. a 5. – 9. a 10. osou zvýrazněný rizalit. Nad ním se zvedá nízký obdélníkový štít se sloupky. Vstup v sedmé ose, s půlkruhovým záklenkem. Bez výzdoby i jižní průčelí. Průčelí křídla moderní.</p> <p>Dveře a okna: Moderní, školní okna rozdělená příčnickem ve spodní polovině špalety na dvě části.</p> <p>Střecha: Moderní. Sedlová, nad křídly zvalbená. U velkého křídla rovná.</p>	
Datace:	1876–77, 2. pol. 20. stol.	
Stavební vývoj a historie:	<p>Na místě dnešního rozlehlého gymnázia se rozkládalo z valné části volné prostranství, zhruba v místě východního křídla stála podle katastru zděná budova. Je otázka, zda se jedná již o patrovou budovu hospodářské školy nebo ještě jinou předchozí.</p> <p>Se stavbou školní budovy současného gymnázia se započalo r. 1876 podle plánů bydžovského rodáka Antonína Rosenberga, stála údajně necelých 55 tis. zlatých.¹⁸⁷</p>	

¹⁸⁷ PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 94. ISBN 80-239-6020-2.

	<p>Postavena byla v novorenesančním stylu se sgrafitovou výzdobou přízemí, armováním nároží a rizalitu a s charakteristickými okny a frontony. Podle plánu se nad současným štítem tyčil znak s korunou. Z důvodu, aby mohlo gymnázium přejít pod státní správu a zmenšily se městské výdaje, bylo nutné budovu rozšířit. V letech 1896–7 proto A. Jedlička naplánoval přistavění další části k původně symetrické budově,¹⁸⁸ o více než polovinu původní délky na západní straně, přičemž kopíroval původní výzdobu průčelí. Tato dostavba proběhla po zboření vedlejšího sídla hospodářské školy.</p> <p>Ve 2. polovině 20. století byla zbořena také další budova vedle napravo a dostavěno současné západní křídlo gymnázia.</p> <p>Gymnázium bohužel po novodobých úprav ztratilo svoji novorenesanční výzdobu, zůstal akorát štít a náznaky lichých arkád pod okny v přízemí.</p>
Památkové hodnocení:	Novorenesanční budova hmotově zachovaná, s poškozeným průčelím.
Přehled hodnotných prvků:	Ostění, štít nad severním průčelím, římsy.
Přehled rušivých prvků:	Nevhodná novodobá okna, dveře, keramický obklad soklu moderního křídla.

Příloha:

Původní podoba školy (čp. 77), plán A. Rosenberga z r. 1876 ¹⁸⁹

¹⁸⁸ PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 95. ISBN 80-239-6020-2.

¹⁸⁹ PROKOP, J. [Foto plánu A. Rosenberga]. *Tamtéž*.

Budova c. k. gymnázia mezi lety 1877–1896, ještě bez rozšíření,
napravo budova hospodářské školy, vlevo hlavní škola ¹⁹⁰

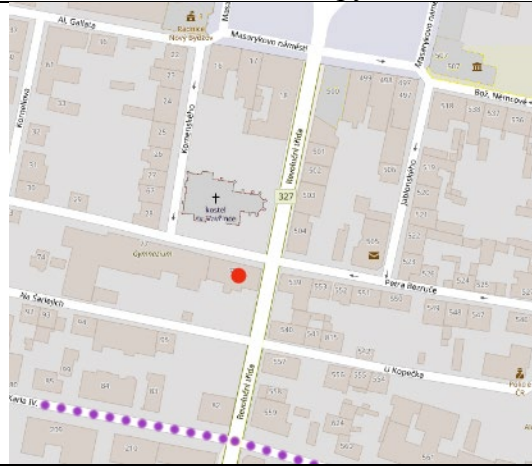

Gymnázium čp. 77 na fotografii M. Petroviče z 50. let 20. stol., s původní výzdobou ¹⁹¹

¹⁹⁰ [Gymnázium] [foto]. 1877–96. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

¹⁹¹ PETROVIČ, M. [Gymnázium] [foto]. 1950–54. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

Škola čp. 78

č. 9	identifikační fotografie	zákres do mapy
		
Parcelní číslo: 7		Dřívější číslo popisné: 6
GPS (WGS 84):	50° 14' 23.896" N, 15° 29' 24.757" E	
Poloha:	Revoluční třída – západní část, centrum města	
Charakteristika:	<p>situace: ZUŠ se nachází při JZ nároží křižovatky ulic Revoluční a Na Valech, kousek od kostela sv. Vavřince. podél ulice Na Valech.</p> <p>dispozice: Dvoupatrová veřejná budova společně se sousední školou a protějším kostelem sv. Vavřince výškovou hladinou výrazně převyšuje ostatní stavby v okolí a vymezuje ulici. Dispozice 2–3 traktová, 5–7dílná. Půdorys obdélný, vprostřed jižní části vychází drobné křídlo, resp. rizalit.</p> <p>konstrukce: Zděná. Pozměněná úpravami. Výrazné kvádrové základy až do výšky okenních parapetů.</p> <p>průčelí: Reprezentativní průčelí severní směrem do ulice Na Valech. Je sedmiosé, ohraničené vysokým soklem z kvádrů a korunní římsou. Z průčelí lehce vystupuje rizalit mezi 2. a 3. osou z obou krajů. Nad rizalitem se zvedá obdélný štít ohraničený pilířky na krajích a taktéž v prostřední ose, kde je zvýšený, s horní částí lehce obloukovitou. Rizalit zdoben bosáží, uplatňují se na něm sdružená okna ve 3., resp. 5. ose z kraje. V mezipatří mezi ostěnými okny můžeme spatřit secesní ornamentální, resp. oválné obrazce zasazené do obdélníku. Celému rizalitu dominuje vstupní portál zakončený v horní části konvexně vystouplou římsou, čímž navazuje na tvar půlkruhového záklenku vstupu, a mezi tím figuruje bydžovský znak.</p> <p>Zbytek průčelí při dvojici krajních mimo rizalit je zdoben bosáží v přízemí, navazují patrové římsy a mezi okny v patrech lemované obdélníky. Pod parapety oken v patře se uplatňují obrazce kosočtverce. Východní průčelí tříosé, svoji výzdobou plynule navazuje na okraj severního. Ve stejném duchu se výzdoba uplatňuje i na kraji jižního průčelí u cesty. Zbytek jižního průčelí směřovaného do zámezí člení pouze římsy.</p> <p>Dveře: Dveře hlavního vstupu dvoukřídlé dřevěné, zřejmě moderní, ale zachována podoba charakteristického půlkruhového nadsvětlíku členěného na sedm výsečí.</p> <p>Okna: moderní T-okna.</p>	

	Střecha: Valbová, bobrovky.
Datace:	1819, 1897
Stavební vývoj a historie:	První škola stála v současném místě krátce po třicetileté válce, než ji zachvátil požár r. 1655. Další stavba vydržela až do velkého požáru r. 1817, kdy ovšem i tato roubená stavba padla za oběť ničivým plamenům. Současná školní budova byla postavena krátce poté J. Martínkem v letech 1818–19. Tehdy stála 39 tis. zlatých a měla původně čtyři třídy, čtyři byty pro učitele a tři oddělené sklepy. Budova byla několikrát přestavována a fungovala zde řada škol, postupně městská, hlavní (od r. 1847), nižší reálka (1851-1873), gymnázium (do r. 1877), různé druhy dívčích a rodinných škol, střední zdravotnická škola a v moderní době Základní umělecká škola. Charakteristickou secesní podobu průčelí získala r. 1897, J. Prokop píše o úpravě však pouze v severní a jižní části. ¹⁹² Pokud tomu tak bylo, stavba zůstala nepochybně v důsledku novodobých úprav o výzdobu jižního průčelí ochuzena a naopak otázka je, kdy by v takovém případě bylo upraveno východní průčelí s analogicky stejnou výzdobou. Někdy ve druhé polovině 20. století došlo také k dostavbě křídla. ¹⁹³ Průčelí byla v nedávné době revitalizována.
Památkové hodnocení:	Hodnotná stavba dochovaná v pozdější secesní podobě, s bohatou výzdobou. Památkově chráněná.
Přehled hodnotných prvků:	Architektonické členění celého severního, západního a části jižního průčelí, vstupní portál bohatě zdobený, původní ostění stavby.
Přehled rušivých prvků:	/
Příloha:	 <p>Původní klasicistní podoba školy (nalevo, dnešní ZUŠ, čp. 78) před r. 1897¹⁹⁴</p>

¹⁹² PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 203. ISBN 80-239-6020-2.

¹⁹³ Srovnej ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 20. ISBN 978-80-7286-302-0. a *Tamtéž*. mapa č. 21.

¹⁹⁴ *Nový Bydžov: Dívčí průmyslová škola a c. k. gymnasium*. [foto]. před r. 1897. At: M. m. Nový Bydžov.

Současná secesní podoba budovy čp. 78, severní průčelí

Detail vstupního portálu budovy čp. 78 s charakteristickou výzdobou.
Lev nahoře ve výseči představuje znak Nového Bydžova,
šestka v kruhu vpravo od světlíku původní číslo popisné

Doležalův dvorec čp. 103		
č. 10	identifikační fotografie	zákres do mapy
		
	Parcelní číslo: 297/1	Dřívější čp. 48 - Pražské předměstí
GPS (WGS 84):	50° 14' 30.872" N, 15° 29' 11.490" E	
Poloha:	Tržda Československé armády, západní část města asi 140 m východně od železničního přejezdu	
Charakteristika:	<p>situace: Tento jedinečný příklad předměstské dvorcové zástavby najdeme v JV části křižovatky ulic Čsl. armády a Dr. M. Tyrše, asi 250 m od Masarykova náměstí. Orientován okapově směrem V–Z.</p> <p>dispozice: Cca třítraktová trojdílná. Dominantní průčelí severní do ul. Čsl. armády. Patrová stavba s křídlem na JZ straně a původní branou při východní straně.</p> <p>konstrukce: Původní zděná. Sokl z kvádrů.</p> <p>průčelí: Hlavní severní průčelí šestiosé s rizalitem v prostředních dvou osách. Průčelí ohraničuje zvýrazněný sokl, patrová římsa a mohutná korunní římsa nesená hustou řadou konzolek. Nad rizalitem se zvedá trojúhelníkový štít a po krajích ze střechy vychází arkýře. Přízemí dále členěné pásovou bosáží a lizenami při nároží a oknech rizalitu. Přízemní okna ohraničena jednoduchou šambránou, čtyřikrát odstupněným parapetem a s charakteristickou suprafenestrou, s motivem vertikálního obdélníku na pásku ve spodní části zúženého. Členění v patře plynule navazuje. Lizeny zde užší nečleněné, za to s volutovou hlavicí, na níž navazuje abakus s římsou. Okna patra výraznější, se subfenestrou v podobě obdélníku po krajích a v případě rizalitu v podobě slepé balustrády. Suprafenestry v patře v podobě desky na konzolkách, eventuálně uprostřed se zdobením. V tympanonu štítu obraz s blíže neurčeným motivem, ohraničený pod rameny trojúhelníkového štítu konzolkami. Arkýře na střeše budovy zesíleny sloupky a s navazující římsou a konvexně prohnutou stříškou. Prolomené kulatým oknem.. Východní průčelí tříosé, výzdobou navazuje, ale členěno jednodušeji, pouze jednoduchými lizenami v patře a analogickou výzdobou patrových oken. V krajní ose napravo navazuje kolmo vjezdová brána asi 3 m vysoká, s půlkruhovým záklenkem.</p>	

	<p>Bránu ohraničují dva mohutné sloupy zakončenými krychlovou hlavicí s valbovou stříškou. Mezi nimi se nad branou zvedá trojúhelníkový štít s dvakrát odstupněným tympanonem. Dále členěna, podobně jako stavba, bosáží na sloupech, taktéž dvojitými lizenami s hlavicemi a nahoře ohraničena římsou. Po stranách brána rozšířená ještě o dva menší vchody, taktéž půlkruhově zaklenuté.</p> <p>Západní průčelí stavby podobné jako východní. Navazuje na něj přístavek s brankou vpravo, který je však zřejmě pozdější pseudobarokní, neboť konzolky římsy jsou zde pouze plasticky naznačené. Od branky pak dále do Tyršovy ulice pokračuje vysoký zděný plot zřejmě z doby vzniku přístavku. Jižní průčelí veřejně nepřístupné, pravděpodobně nikterak nezdobené a s drobným rizalitem.</p> <p>Dveře: Vchod v severní části veřejně nepřístupný. Vjezdová brána má železná vrata dvoukřídlá železná lehce zdobná, asi z 1. pol. 20. stol.</p> <p>Okna: Moderní, napodobující čtyřtabulková.</p> <p>Střecha: Krytina moderní, zachován původní mansardový tvar střechy.</p>
Datace:	18. století
Stavební vývoj a historie:	<p>Jedná se o původní stavbu bez výraznějších proměn a ojedinělý dochovaný příklad předměstské dvorcové zástavby Nového Bydžova. Stavba byla zřejmě již ve své době výjimečným dílem. K. Kuča ji bez podrobnějšího komentáře datuje k přelomu 18. a 19. stol,¹⁹⁵ vychází možná z předpokladu prolínání baroka a klasicismu na městské zástavbě v Novém Bydžově.¹⁹⁶ Naopak podle údajů z památkového katalogu může pocházet již z druhé třetiny 18. stol.¹⁹⁷</p> <p>Pro podrobnější časové zařazení bohužel chybí potřebné informace, charakterem výzdoby se však dá počítat ještě mezi barokní.</p> <p>Původně tvořila uzavřený dvorec, ale doplňková zástavba byla postupně zbořena.¹⁹⁸</p>
Památkové hodnocení:	Velmi hodnotný. Údajně poslední příklad předměstské barokní dvorcové zástavby se zachovalou obytnou budovou na Chlumecku a Novobydžovsku. ¹⁹⁹ Charakteristická barokní podoba.
Přehled hodnotných prvků:	Architektonické členění, ostění a výzdoba celé budovy, mansardová střecha, vstupní brána vlevo, zbytky dvorcové doplňkové zástavby.
Přehled rušivých prvků:	/

¹⁹⁵ KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocičliní 2*. Hradec Králové: SOPVČ, 1995. s. 298. ISBN 80-901906-1-8.

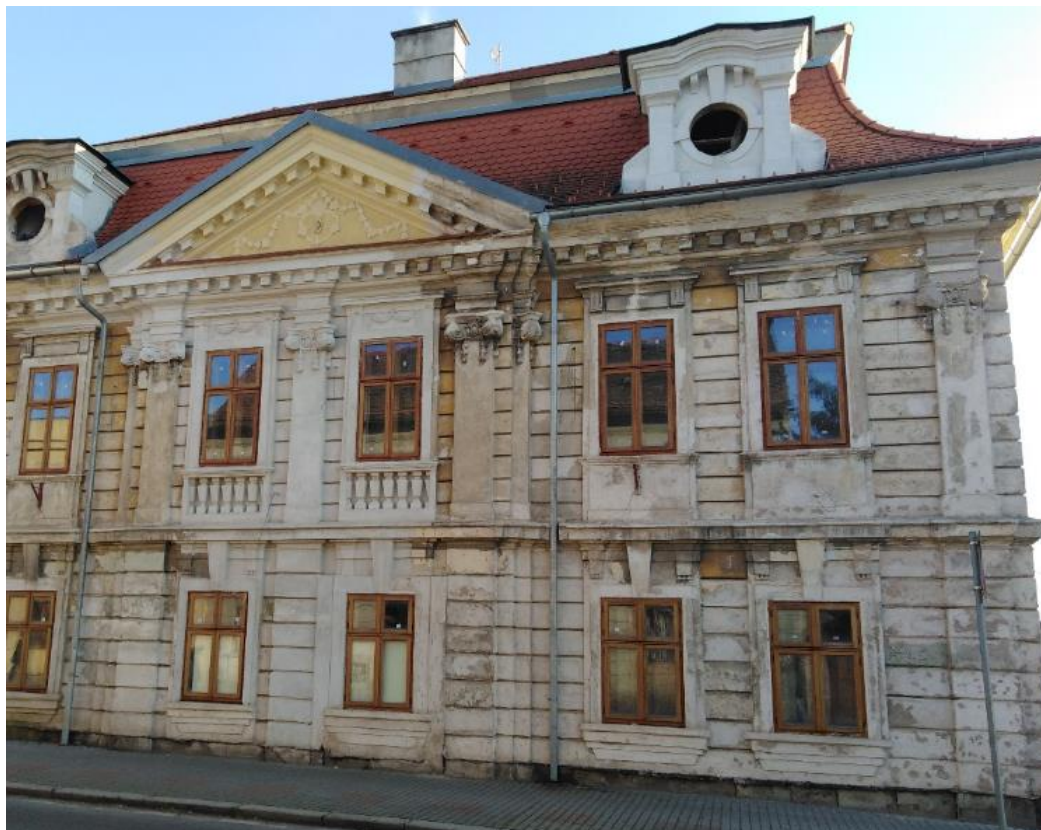
¹⁹⁶ *Tamtéž*. s. 362.

¹⁹⁷ Městský dům – Doležalův dvorec. *Památkový katalog* [online]. Praha: NPÚ, 2015 [cit. 2019-04-30]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/mestsky-dum-dolezaluv-dvorec-13895450>

¹⁹⁸ *Tamtéž*.

¹⁹⁹ *Tamtéž*.

Příloha:

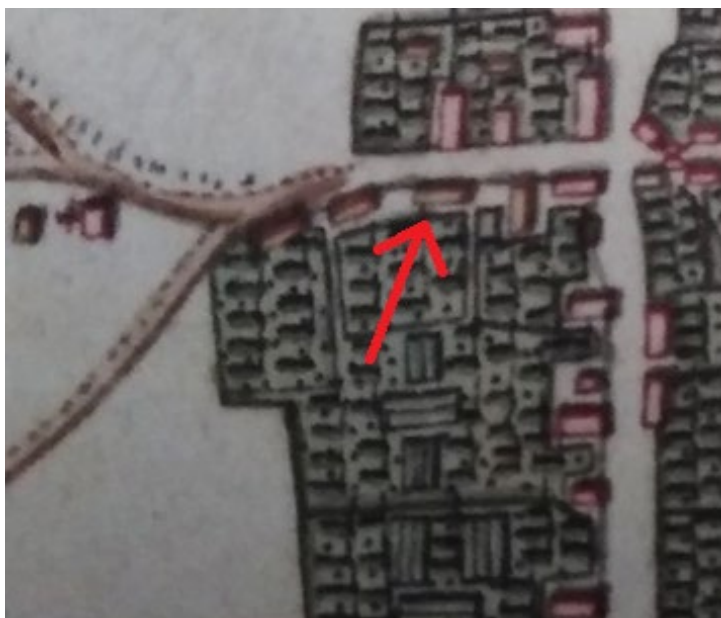
Část severního průčelí budovy s výzdobou, Doležalův dvorec čp. 103

Vjezdová brána a vedle část východního průčelí, Doležalův dvorec čp. 103

Západní průčelí budovy čp 103 s novějším přístavkem a s brankou napravo

Stav zástavby na josefském katastru, budova čp. 103 vyznačena šipkou.²⁰⁰
Nápadné je, že dům v místě dnešní budovy zachycen jako delší a nezasahuje do úrovně cesty. Otázkou zůstává, nakolik se dá schematickému zobrazení věřit.

²⁰⁰ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 7b. ISBN 978-80-7286-302-0.

Měšťanský dům čp. 498			
č. 11	identifikační fotografie		
zákres do mapy			
 			
<table border="1" style="width: 100%;"> <tr> <td style="width: 50%; text-align: center;">Parcelní číslo: 21</td> <td style="width: 50%; text-align: center;">Dřívější číslo popisné: 15</td> </tr> </table>		Parcelní číslo: 21	Dřívější číslo popisné: 15
Parcelní číslo: 21	Dřívější číslo popisné: 15		
GPS (WGS 84):	50° 14' 27.077" N, 15° 29' 28.378" E		
Poloha:	JV část Masarykova náměstí, centrum města		
Charakteristika:	<p>situace: Dům stojí ve východní části jižní strany Masarykova náměstí, v řadě čtyř domů druhý zleva pohledem zepředu. Okapově orientován kratší stranou směrem V–Z.</p> <p>dispozice: dvoutraktová dispozice, obdélný půdorys. Patro koncipované jako obytné, v přízemí obchod. Vstup do krámu mezi prostřední a levou osou a druhý do zázemí další vstup taktéž v rohu napravo.</p> <p>konstrukce: Zděná. V části obchodu původní klenby.</p> <p>průčelí: Veřejné severní průčelí. Moderně upravené, zachováno pouze ostění oken v patře.</p> <p>Dveře a okna: Moderní. V patře čtyřtabulková s příčnickem v horní části.</p> <p>Střecha: Moderní, eternit.</p>		
Datace:	17. – 18. století		
Stavební vývoj a historie:	V části interiéru dochované hřebínkové klenby s trojbokými výsečemi zařazují objekt jako přinejmenším barokní. Dům prošel pozdějšími výraznými úpravami, průčelí patrně již v klasicistním stylu (viz foto níže) a zejména ve 20. stol. došlo k zarovnání segmentového záklenku výkladního okna a taktéž vstupu a úpravě zbytku interiéru.		
Památkové hodnocení:	Dům s původními hřebínkovými klenbami, jinak znehodnocený moderními úpravami.		
Přehled hodnotných prvků:	Hřebínkové klenby, ostění oken v patře.		
Přehled rušivých prvků:	Barevně nejednotná úprava průčelí.		

Příloha:

Stav zástavby v jižní části Masarykova náměstí na mapě stabilního katastru ²⁰¹

Původní klenby části interiéru domu čp. 498

²⁰¹ Císařský otisk SK: 5307-1-003. ÚAZK – Císařské povinné otisky map stabilního katastru. [online]. Praha: ČÚZK, 2019 [cit. 2019-04-30]. Dostupné z: https://archivnimapy.cuzk.cz/uazk/coc/coc_data/5307-1/5307-1-003_index.html

Dům čp. 498 uprostřed v zástavbě na fotografii kolem r. 1910, ještě střídmě zdobený s původním ostěním ²⁰²

Dům čp.498, současný stav průčelí

²⁰² [Domy čp. 497–499] [foto]. 1910. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

Měšťanský dům čp. 500

č. 12	identifikační fotografie	zákres do mapy
		
	Parcelní číslo: 19	Dřívější číslo popisné: 13
GPS (WGS 84):	50° 14' 27.262" N, 15° 29' 27.045" E	
Poloha:	jižní část Masarykova náměstí, centrum města	
Charakteristika:	<p>situace: Nárožní dům stojí ve východní části jižní strany Masarykova náměstí, v řadě čtyř domů, zasahuje do Revoluční třídy.</p> <p>dispozice: Obdélný půdorys na jižní straně zkosený. Třítraktová dispozice. V přízemí se nachází lékárna a směrem v ul. Revoluční další provozovny, patro původně koncipováno zřejmě jako obytné.</p> <p>konstrukce: Zděná.</p> <p>průčelí: Severní průčelí šestiosé, charakteristicky zakončené atikou a vysokou štíhlou arkýřovou nárožní věžičkou. V přízemí se mezi výkladními okny uplatňuje bosáž, bosa na horním okraji rýhované. Patro poměrně hladké, s okny zvýrazněnými podokenními římsami. Okna v 3.–5. ose zleva dále ohraničena šambránami a jednoduchými frontony, zatímco okna v 1. a 2. ose mají pouze nenápadnou šambránu v horní třetině výšky, čímž dávají vyniknout výzdobě atiky, kde se v těchto osách v atice uplatňuje trojice menších obdélných průzorů krytých ve spodní části římsou se stříškou.</p> <p>Atika zakončena nepravidelně, nad průzory rovně, hned vedle na krajích drobným zubatým převýšením, a dále ve 3.–5. ose se pozvolna zvedá až k výšce stříšky věžičky a zároveň tvoří dva půlkruhové výkroje.</p> <p>Arkýřová věž SZ okraje s útlými okénky, s tordovaným zakončením ve spodní části a nahoře zakončená římsou s drobnými konzolkami naznačujícími cimbuří.</p> <p>Západní průčelí sedmiosé, 5. až 7. osa tvoří rizalit. Výzdoba přízemí a věžičky stejná jako na severní straně. Zvýrazněná okna frontony v 2. a 5. ose průčelí. Atika v 1. až 3. ose tvarově shodná se zakončením o 90° vedle, dále tvoří rovnou plochu opět s malými obdélnými průzory a pod nimi římsa krytá stříškou. V 5. ose pak atika tvoří drobný zdánlivě půlkruhový štít s dvěma rohy, uprostřed něho se nachází ohraničená nika a v ní umístěná, blíže neurčená, soška.</p>	

	<p>Dveře a okna: Dveře a okna v přízemí moderní, s charakteristickým oddělením na několikatabulkový nadsvětlík. Okna patra a arkýřové věže zřejmě původní. V severním průčelí T-okna. Na věži úzká vysoká okna s příčnickem v horní části. V patře západního průčelí moderní trojkona, oddělená příčnickem v horní třetině výšky na šest částí. V úrovni atiky s výjimkou věže pouze průzory bez oken.</p> <p>Střecha: Moderní, valbová.</p>
Datace:	<i>1. pol. 19. stol., 1912</i>
Stavební vývoj a historie:	Podobně jako zbylé tři domy v řadě zástavby, i tento mohl vzniknout již jako barokní. Jako poslední dům na náměstí uchovával charakteristické podloubí, ovšem r. 1912 byl kompletně přestavěn v originálním secesním stylu, v této podobě se dochoval do dnešní doby. ²⁰³ Po této přestavbě (a nejspíše i po moderních úpravách) již nejsou v interiéru patrné stopy nějakého zaklenutí. Mohlo zůstat ale třeba obvodové zdivo, o kompletním zboření by snad byla zmínka. R. 1924 proběhla ještě přestavba sklepů (viz příložený plán). V domě sídlila nejmladší vinárna Rudolfa Váni, dnes se zde nachází lékárna U Páva.
Památkové hodnocení:	Památkově hodnotný dům, architektonicky velmi zajímavý.
Přehled hodnotných prvků:	Kompletní řešení průčelí, zejména ozdobná atika a arkýřová věžička, dobová okna po secesní přestavbě.
Přehled rušivých prvků:	/

²⁰³ Viz PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. příloha č. 22. ISBN 978-80-7185-845-4.

Příloha:

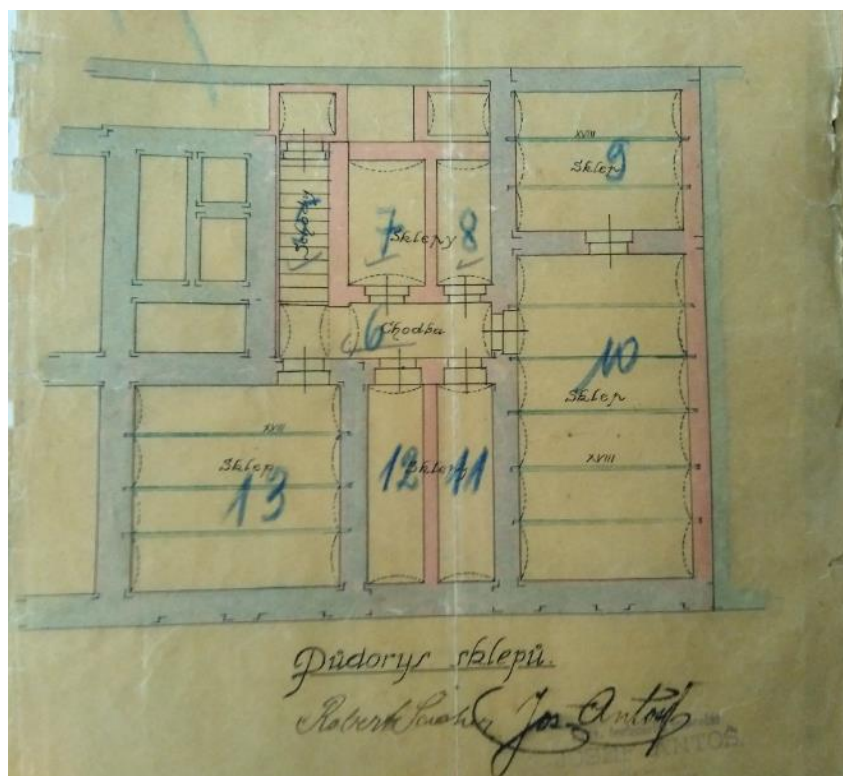
Pohled na dům čp. 500 z Revoluční tř., foto Google ²⁰⁴

Vinárna Rudolfa Váni čp. 500 před secesní přestavbou v r. 1912 ²⁰⁵

²⁰⁴ 327. *Mapy Google* [online]. Česko: Google, 2019. [cit. 2019-04-30]. Dostupné z: https://www.google.com/maps/@50.241021,15.4907683,3a,75y,144.96h,118.6t/data=!3m6!1e1!3m4!1sh1Ju82GMcHLqHkZyCB_yqA!2e0!7i13312!8i6656

²⁰⁵ [Vinárna Rudolfa Váni] [foto]. Před r. 1912. At: Městské muzeum Nový Bydžov, Ř 89.

Plán přestavby suterénu domu čp. 500 z r. 1924, ukazuje přestavbu sklepů na více místností ²⁰⁶

Porovnání severního průčelí domu čp. 500: vlevo dnešní stav, vpravo před secesní přestavbou ²⁰⁷

²⁰⁶ Státní okresní archiv Hradec Králové. Berní správa Nový Bydžov. Inv. č. 140, kart. 31. Stavební plány 1880–1948 k domovní dani.

²⁰⁷ Vpravo dole – [Vinárna Rudolfa Váni] [foto]. Před r. 1912. At: Městské muzeum Nový Bydžov, Ř 89.

Děkanství čp. 504

č. 13	identifikační fotografie	zákres do mapy
		
	Parcelní číslo: 14	Dřívější číslo popisné: 9
GPS (WGS 84):	50° 14' 24.600" N, 15° 29' 26.070" E	
Poloha:	Revoluční třída, východní řada, centrum města	
Charakteristika:	<p>situace: Sídlo děkanátu se nachází ve východní části Revoluční třídy v řadě zástavby jižně od náměstí, u křižovatky s ul. P. Bezruče. Okapově orientováno směrem S–J.</p> <p>dispozice: Dvoupatrová stavba na obdélném půdorysu, dispozice dvoutraktová cca. čtyřdílná.</p> <p>konstrukce: Zděná.</p> <p>průčelí: Západní průčelí šestiosé s vchodem ve třetí ose zprava. Členěné poměrně jednoduše, pouze kordonovou římsou mezi přízemím a 1. patrem, korunní římsou, šambránami a frontony, které jsou nad okny v 1. patře obloukové, resp. trojúhelné v 2. a 5. ose, a nad okny v 2. patře rovné.</p> <p>Jižní průčelí dvouosé, analogicky členěné, okna v 1. patře mají trojúhelné frontony. Na východním průčelí se výzdoba neuplatňuje, pouze zakončené korunní římsou.</p> <p>Dveře a okna: Moderní, T-okna.</p> <p>Střecha: Moderní, valbová.</p>	
Datace:	1825–33	
Stavební vývoj a historie:	Staré (zřejmě dřevěné) děkanství padlo za oběť velkému požáru r. 1817. Současná budova byla vystavěna zanedlouho poté v letech 1825–33. ²⁰⁸ Budova získala později novorenesanční výzdobu v podobě bosáže v přízemí a v 1. patře, patrně i současné frontony. Ovšem během úprav ve 2. pol. 20. stol. o bosážové členění přišla.	
Památkové hodnocení:	Klasicistní budova se zachovaným ostěním, částečně i s pozdější výzdobou	
Přehled hodnotných prvků:	Ostění oken, římsy, frontony	

²⁰⁸ PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 73. ISBN 80-239-6020-2.

Přehled rušivých /
prvků:

Příloha:

Budova děkanství čp. 504 v 2. pol. 20. století, ještě s bosážíovou výzdobou před úpravami, fotografie M. Petroviče ²⁰⁹

Děkanství čp. 504, dnešní stav, foto Google ²¹⁰

²⁰⁹ PETROVIČ, M. [*Děkanství*] [foto]. 1950–54. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

²¹⁰ 327. *Mapy Google* [online]. Česko: Google, 2019. [cit. 2019-04-30]. Dostupné z: https://www.google.com/maps/@50.2400697,15.4904548,3a,75y,50.35h,108.89t/data=!3m6!1e1!3m4!1s0OzAtEAUZq_4gl6l_9XGhg!2e0!7i13312!8i6656

Spořitelna čp. 507

č. 14	identifikační fotografie	zákres do mapy
		
	Parcelní číslo: 65	Dřívější číslo popisné: 57
GPS (WGS 84):	50° 14' 28.71" N, 15° 29' 30.44" E	
Poloha:	JV část Masarykova náměstí, centrum města	
Charakteristika:	<p>situace: Dům se nachází na východní straně Masarykova náměstí, při nároží s ul. Boženy Němcové. Orientován okapově, delší stranou směrem Z–V.</p> <p>dispozice: Ortogonální půdorys přibližně ve tvaru „L“ s křídlem na východní straně. Dvoupatrová budova při nároží výrazně převyšující ostatní stavby ve městě.</p> <p>konstrukce: Zděná, původní.</p> <p>průčelí: Zachovávají původní secesní podobu. Západní průčelí tříosé se vstupem v prostřední části. Zakončené charakteristicky zaobleným JZ nárožím a půlobloučkovými štíty nad průčelím v tomto nároží a v prostřední ose. Přízemí členěné bosáží, ve výšce asi 1 m nad zemí zakončené průběžnou římsou. Pod tím hladké a zvýrazněný sokl. Po krajích přízemí západního průčelí se nacházejí výkladní okna, zatímco vstup uprostřed je půlkruhově zaklenutý s rámem dveří zasazeným hluboko za lícem průčelí. Horní část vstupního portálu zdobena zajímavou mozaikovou výzdobou.</p> <p>1. patro oddělené patrovou a dále podokenní římsou, ostění v patrech poměrně hladké, člení akorát zdobné okenní šambrány. Zajímavé je řešení v prostřední ose stavby, kde se v 1. patře nacházejí čtyři sdružená okna, z nichž prostřední dvě tvoří malý trojboký arkýř, zakončený nahoře římsou. Nad tím se nachází ještě podokenní římsou oddělaná opět čtyři sdružená okna, ovšem tentokrát tvořící dohromady půlkruhový tvar.</p>	

	<p>Nad nimi se zvedá výše zmíněný štít se zdobně orámovaným nápisem „Spořitelna“ ve spodní části, se třemi slepými sdruženými okénky půlkruhově zaklenutými v prostřední části, a s blíže neurčeným ornamentem v horní části štítu.</p> <p>Akroteria mediana v podobě bronzové sochy Spořivosti.²¹¹</p> <p>Suprafenestry v patrech průčelí nápadné s rostlinnými motivy, na jednotlivých stupních štítu a na atikovém zábradlí výzdoba sloupky. Jižní průčelí osmiosé, uplatňuje se zde podobný styl výzdoby. Okna v přízemí půlkruhově zaklenutá, zatímco v patře vždy rovná, sdružená po dvojicích, resp. v 2. a 3., 6. a 7. ose prvního patra a 4. a 5. ose druhého patra po šesticích. Průčelí zde bez arkýřů, pouze náznaky v úrovni korunní římsy pod štíty, které se tu zvedají dva, zhruba mezi 2. a 3., resp. 5. a 6. osou. V soklu průčelí zvýrazněné segmentové záklenky suterénních světlíku. Vchod (druhý, do muzea) se zde nachází v druhé ose zprava.</p> <p>Ostatní průčelí nijak nezdobená.</p> <p>Bohatě zdoben je také interiér stavby, zejména v místnosti původní úřadovny. V celém vnitřku budovy se uplatňuje hojně reliéfní a mozaiková ornamentální výzdoba, nástěnné malby. V muzejní studovně také původní tapety s obrazy.</p> <p>Dveře a okna: Původní, různé velikosti, většinou rovná, v přízemí jižního průčelí a ve 2. patře západního průčelí i obloukově zaklenutá. Okna v patře v řadě případů charakterizuje zděné vnější orámování stojin a příčníků.</p> <p>Dveře původní, v obou případech dřevěné dvoukřídlé s půlkruhovým členěným nadsvětlíkem. Dveře hlavního vstupu (západní průčelí) křídlové bez zámku.</p> <p>Střecha: Moderní, sedlová, s valbami za štíty atiky. V jihozápadním nároží charakteristicky zakončená jehlancovou věží s cibulovitou střechou.</p>
Datace:	1906
Stavební vývoj a historie:	<p>V místě stavby se nacházel v 19. století Lalouškův dům, klasický jednopatrový nárožní dům střídě zdobený.</p> <p>R. 1906 byl tento zbourán a nahrazen současnou vysokou budovou, ve slohově nejednotném, ale zajímavém stylu podle plánu pražského architekta Jana Vejrycha (výzdoba hlavního portálu jako pražský hotel Paříž).²¹²</p>
Památkové hodnocení:	Hodnotná stavba s rozmanitým řešením průčelí a četnými příklady zachované výzdoby v interiéru.
Přehled hodnotných prvků:	Architektonické řešení celé budovy, původní okna a dveře, originální členění průčelí a řada příkladů dochování reliéfní a ornamentální výzdoby.
Přehled rušivých prvků:	/

²¹¹ PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 207. ISBN 80-239-6020-2.

²¹² *Tamtéž*.

a PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. příloha č. 16. ISBN 978-80-7185-845-4.

Příloha:

Dům čp. 507, západní průčelí

Dům čp. 507, jižní průčelí, z ulice Boženy Němcové

Západní průčelí domu čp. 507, výzdoba hlavního vstupu a arkýře nad ním

Vstupní chodba domu čp. 507 z náměstí,
charakteristické zdobení světlíků dveří a plastické orámování výsečí klenby

Schodiště domu čp. 507, vedoucí do muzea a do studovny

Dům čp. 507, fotografie z interiéru muzea ²¹³

Původní Lalouškův dům čp. 507, v řadě zástavby zprava, fotografie z r. 1887 ²¹⁴

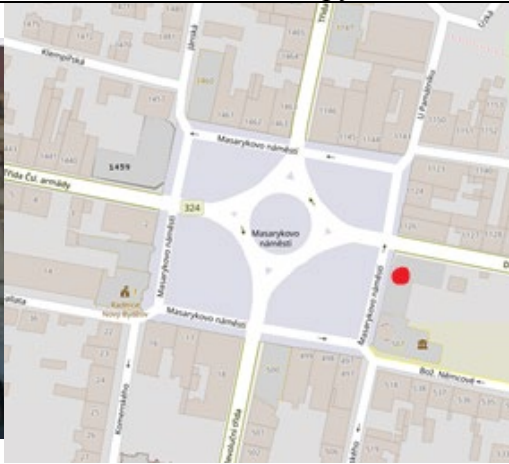

Lalouškův dům čp. 507, fotografie z přelomu 19. a 20. stol. pohledem z ul. B. Němcové ²¹⁵

²¹³ PROKOP, J. [*Fotografie interiéru muzea*] [foto]. In: PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 208. ISBN 80-239-6020-2.

²¹⁴ DUNKA, A. [*Východní část náměstí*] [foto]. 1887. In: PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. příloha č. 16. ISBN 978-80-7185-845-4.

²¹⁵ [*Lalouškův dům*] [foto]. kolem r. 1900. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

Hotel čp. 508		
č. 15	identifikační fotografie	zákres do mapy
		
Parcelní číslo: 67/1		Dřívější číslo popisné: 59 a 58
GPS (WGS 84):	50° 14' 28.71" N, 15° 29' 30.44" E	
Poloha:	JV část Masarykova náměstí, centrum města	
Charakteristika:	<p>situace: Hotel se nachází ve východní části Masarykova náměstí při nároží s ul. Dukelská. Okapově orientován směrem S–J.</p> <p>dispozice: Mnohodičná, L–půdorys, křídlo podél ul. Dukelské. V přízemí se nachází bar ad., v patrech hotelové pokoje.</p> <p>konstrukce: Zděná, původní.</p> <p>průčelí: Moderní, západní desetiosé, s balkony v 1. ose zleva v patrech. Východní sedmiosé, nápadné nezrekonstruované křídlo.</p> <p>Dveře a okna: Moderní.</p> <p>Střecha: Valbová, moderní.</p>	
Datace:	1954, 1962	
Stavební vývoj a historie:	<p>V místě stával kratší nárožní hotel již v 19. století, zvaný U Modrého lva. Dvoupatrový nárožní hotel patrně již z první poloviny století nesl prvky střídme výzdoby. Byl proslulý jako prestižní podnik, kam chodili nejbohatší měšťané a kde se mj. pořádaly studentské merendy.²¹⁶ Později bylo průčelí upraveno v zdobnějším stylu (viz fotografie přílohy).</p> <p>Mezi hotelem a budovou čp. 507 stál ještě menší čtyřosý dům, který fungoval jako sídlo Moravské banky, později jako obchod s látkami a hostinec U Zeleného stromu. I tato budova byla během 1. pol. 20. stol. upravena, dokonce ještě zdobněji než vedlejší hotel – v 1. ose zprava měla arkýř a zakončena štítem s velmi dekorativním tympanonem, jak je patrné z fotografií.</p> <p>V roce 1954 byly obě stavby zbořeny a na jejich místě postaven současný hotel Lev.²¹⁷ Ten prošel v nedávné době úpravami.</p>	
Památkové hodnocení:	Stavba z 2. pol. 20. století	
Přehled hodnotných prvků:	/	

²¹⁶ Viz PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. příloha č. 39 a 40. ISBN 978-80-7185-845-4.

²¹⁷ *Tamtéž*.

Přehled rušivých prvků:

Rušivé řešení parteru a východního křídla.

Příloha:

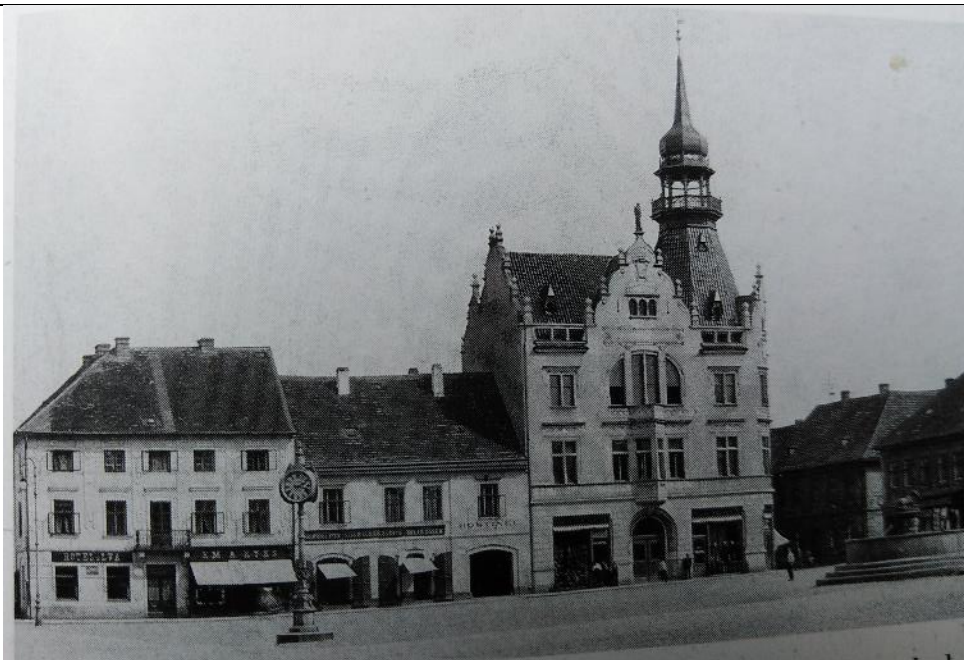

Část východního křídla se vstupem, hotel Lev čp. 508, ukazuje rušivý ráz stavby, jaký měl hotel před moderní rekonstrukcí

Hotel dnešní čp. 508 na fotografii z konce 19. stol., na stavbě patrná jednoduchá výzdoba a také naznačení lichých arkád v přízemí, zřejmě stavební upomínka na původní podloubí.²¹⁸

²¹⁸ BENEŠ, V. [*Hotel u Modrého lva*] [foto]. před r. 1900. In: PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. příloha č. 39. ISBN 978-80-7185-845-4.

Část zástavby východní strany Masarykova náměstí na fotografii kolem r. 1910, zleva – hotel U Modrého lva, obchod a hostinec U Zeleného stromu (dnes obojí hotel Lev čp. 508), městská spořitelna a muzeum čp. 507 ²¹⁹

Hotel U Modrého lva a sousední dům (dnes oboje hotel Lev čp. 508), na fotografii M. Petroviče z 50. let 20. stol. Na domu uprostřed patrná prvorepubliková výzdoba, nápadný štít na arkýřem ²²⁰

²¹⁹ [Východní část náměstí] [foto]. 1910. In: PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. příloha č. 40. ISBN 978-80-7185-845-4.

²²⁰ PETROVIČ, M. [Východní část náměstí] [foto]. 1950–54. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

Městský dům čp. 557

č. 16	identifikační fotografie	zákres do mapy
		
	Parcelní číslo: 482	Dřívější čp. 134 – Hradecké předměstí
GPS (WGS 84):	50° 14' 22.556" N, 15° 29' 25.326" E	
Poloha:	Revoluční třída, východní řada, centrum města	
Charakteristika:	<p>situace: Dům se nachází ve východní části Revoluční třídy asi 150 m jižně od Masarykova náměstí, u křižovatky s ul. U Kopečka, do které zasahuje podélně.</p> <p>dispozice: Cca trojdílná. Přízemní dům štítově orientovaný směrem do ul. Revoluční, na nároží křižovatky, delší stranou vede do ulice U Kopečka. Tam se nachází také vchod v prostřední části domu.</p> <p>konstrukce: Zděná. Sokl z kvádrů. Vnitřek moderně upravený.</p> <p>průčelí: Západní průčelí tříosé. V krajních osách přízemí se nachází dva vstupy s dřevěnými okenicemi, v prostřední ose menší okno v podkroví. Štít oddělený římsou a se zvýšenými patami, nahoře zakončený rovnou plochou s trojúhelníkem. Severní průčelí šestiosé, členěné korunní a nadokenní průběžnou římsou. Okna a vstup ohraničeny tenkými šambránami v horní třetině jejich výšky, s kolmými čtyřúhelníkovými obrazci nad okny. Ostatní průčelí neveřejná nezdobená.</p> <p>Dveře a okna: Moderní. Dveře severní strany zasazené poměrně hluboko za lícem průčelí. Okna moderní. V patře západního průčelí chybí.</p> <p>Střecha: Moderní sedlová, nesymetricky nasazená.</p>	
Datace:	<i>počátek 20. stol.</i>	
Stavební vývoj a historie:	<p>V místě dnešního domu čp. 557 stál zděný objekt již v 19. století.²²¹ Zda tu může být přímá návaznost, nic nepotvrzuje. Spíše byl starší objekt zbourán, neboť se na dnešním domu ani v interiéru nenachází žádné stopy nerovného zaklenutí, segmentových záklenků apod.</p> <p>Současný dům vzhledem k secesní výzdobě a absenci špaletových oken lze datovat někdy do začátku 20. století. Je možné, že secesní výzdobu dostal až později.</p> <p>Podobná situace je i u vedlejších městských domů čp. 539 a 540, taktéž zřejmě u domu čp. 613 v Dukelské třídě. Naopak zbylé dva přízemní domy čp. 1188 a 1189.</p>	

²²¹ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 8. ISBN 978-80-7286-302-0.

Památkové hodnocení:	Jeden ze čtyř příkladů dochovaných secesních přízemních městských domů v Novém Bydžově.
Přehled hodnotných prvků:	Původní ostění, zachovalý štít střechy, některá okna a členění severního průčelí
Přehled rušivých prvků:	chybějící okno v podkroví, moderní nečleněná okna v 1. a 2. ose zprava sev. průčelí, západní průčelí částečně obrostlé popínavou rostlinou.
Příloha:	 <p>Stav zástavby jižně od kostela sv. Vavřince na mapě stabilního katastru.²²² Domy jižní části velkého čtverce podél Revoluční ul. byly již v této době výhradně zděné.</p>

²²² Císařský otisk SK: 5307-1-003. ÚAZK – Císařské povinné otisky map stabilního katastru. [online]. Praha: ČÚZK, 2019 [cit. 2019-04-30]. Dostupné z: https://archivnimapy.cuzk.cz/uazk/coc/coc_data/5307-1/5307-1-003_index.html

Bytový dům čp. 559

č. 17	identifikační fotografie	zákres do mapy
		
Parcelní číslo: 483/2		Dřívější čp. 117 – Hradecké předměstí
GPS (WGS 84):	50° 14' 21.426" N, 15° 29' 25.220" E	
Poloha:	Revoluční třída, východní řada, jižní část města cca 200 m od náměstí	
Charakteristika:	<p>situace: Nárožní dům se nachází severně u křižovatky ulic Revoluční tř. a V. K. Klicpery, asi 180 m jižně od Masarykova náměstí.</p> <p>dispozice: Prakticky čtvercová, asi třítraktová 3–4 dílná.</p> <p>konstrukce: Zděná. Bytové jednotky.</p> <p>průčelí: Moderně upravené, bez pozůstatků výzdoby.</p>	
Datace:	1910, 1984	
Stavební vývoj a historie:	<p>Na místě současné stavby se nacházel zděný objekt již v první polovině 19. století,²²³ patrně bez výraznějších proměn totožný s hostincem U Šťovíčků.</p> <p>Starý hostinec byl do r. 1910 zbourán a na jeho místě postavena patrová stavba bohatě zdobená v secesním stylu, a s charakteristickou nárožní věžičkou. V roce 1984 došlo ke kompletní přestavbě tohoto objektu na bytový.²²⁴</p> <p>Tím zaniknul vchod z Revoluční třídy, štít a nárožní věžička, dům přišel také úplně o členění a secesní výzdobu. Střecha byla vyměněna za plochou.</p>	
Památkové hodnocení:	Neutrální dům zbavený veškeré předchozí výzdoby, navíc s rušivým keramickým obkladem parteru.	
Přehled hodnotných prvků:	/	
Přehled rušivých prvků:	Keramický obklad.	
Příloha:		

²²³ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 8.

ISBN 978-80-7286-302-0.

²²⁴ PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. Příloha č. 96. a 97. ISBN 978-80-7185-845-4.

Starý hostinec u Šťovičků kolem r. 1900, čp. 559 ²²⁵

Nový hostinec U Šťovičků se secesní výzdobou, po r. 1910, čp. 559 ²²⁶

²²⁵ [Starý hostinec U Šťovičků] [foto]. kolem r. 1900. At: Městské muzeum Nový Bydžov, Ř 78.

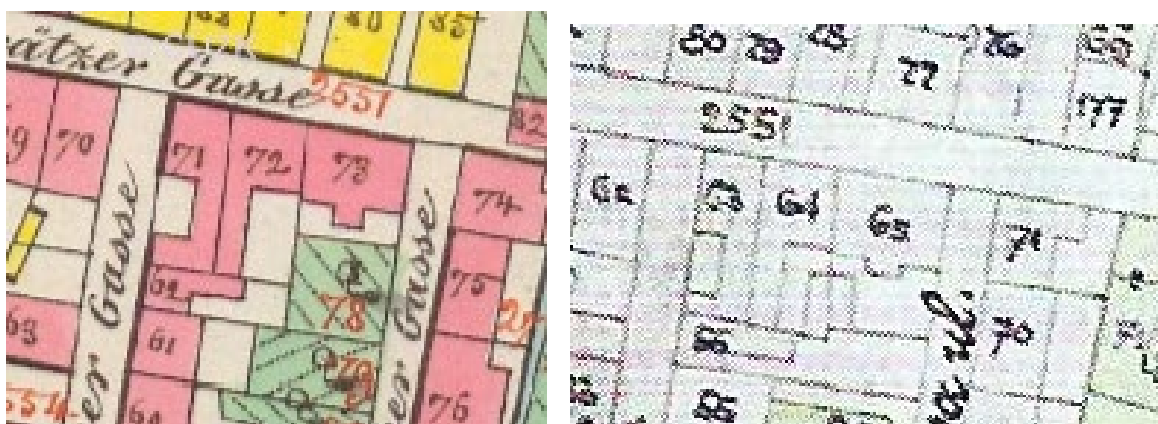
²²⁶ [Nový hostinec U Šťovičků] [foto]. po r. 1910. At: Městské muzeum Nový Bydžov, Ř 383.

Měšťanský dům čp. 603		
č. 18	identifikační fotografie	zákres do mapy
		
Parcelní číslo: 72		Dřívější číslo popisné: 64
GPS (WGS 84):	50° 14' 28.059" N, 15° 29' 35.166" E	
Poloha:	Dukelská třída, jižní řada, centrum města	
Charakteristika:	<p>situace: Obytný dům se nachází v řadě zástavby tří domů na jižní straně Dukelské třídy, asi 120 metrů od náměstí. Okapově orientován směrem V–Z.</p> <p>dispozice: Patrový dům na téměř čtvercovém půdorysu, s dlouhým křídlem v jižní části, vedoucím až k přístavku domu čp. 601. Dispozice třítraktová cca. dvoudílná.</p> <p>konstrukce: Zděná. V chodbě zachován systém plackových kleneb.</p> <p>průčelí: Veřejné průčelí severní, pětiosé se vstupem v prostřední části, kromě římsy nijak nečleněné, novodobě zjednodušené.</p> <p>Dveře a okna: Moderní, napodobující T-okna.</p> <p>Střecha: Plechová, sedlová.</p>	
Datace:	1. pol. 19. stol.	
Stavební vývoj a historie:	<p>Vznik domů čp. 602–604 odhaduji do 1. poloviny 19. století. Ačkoliv to není patrné na současné podobě průčelí, stáří domů prozrazují půdorysy objektů, které jsou včetně veškerých nuancí na všech mapových podkladech stejné (viz níže). Zatímco krajní domy prošly výraznými novodobými úpravami, prostřední dům čp. 603 zachovává přinejmenším v chodbě – prostředním traktu dobový systém kleneb s velkým obloukem, což hovoří ve prospěch odhadu.</p> <p>Vzhledem k podobě domu na fotografii z r. 1969 se zdá, že dům zachovával po celou dobu poměrně střídmou výzdobu a neprošel žádným výrazným historizujícím nebo secesním přezdobením.²²⁷</p> <p>V 70. nebo 80. letech 20. stol. poté došlo k úplnému zjednodušení průčelí a taktéž k úpravě parteru – vstupy v krajních osách přízemí byly zazděny a nahrazeny okny, snížena zřejmě výška okenních špalet v patře, prostřední vstup domu přišel o půlkruhový záklenek. Parter získal nevhodný obklad.</p>	

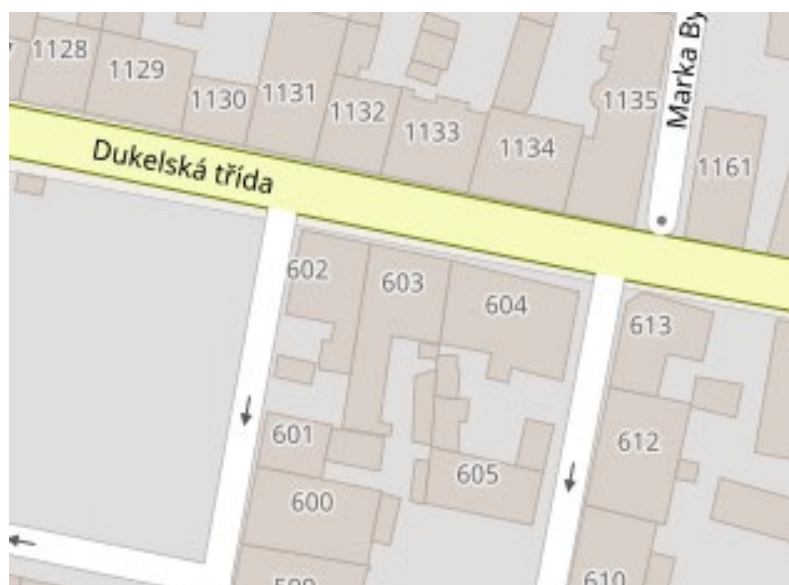
²²⁷ PETROVIČ, M. [foto]. 1950–54. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

Památkové hodnocení:	Novodobými úpravami zjednodušený dům s původním klasicistním jádrem.
Přehled hodnotných prvků:	Zachované zaklenutí chodby.
Přehled rušivých prvků:	Recentní keramický obklad parteru.

Příloha:

Zástavba čp. 602–604, Dukelská třída, vlevo na mapě stabilního katastru (č. 71–73) , vpravo na plánu z r. 1910. (63–65).²²⁸

I při pohledu na současnou katastrální mapu je patrná kontinuita, domy čp. 602–604, Dukelská třída²²⁹

²²⁸ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapy atlasu č. 8 a 16. ISBN 978-80-7286-302-0.

²²⁹ *iKatastr: mapa a informace z KN [online]*. [s. l.]: OSM, 2019. [cit. 2019-04-30]. Dostupné z: <https://www.ikatastr.cz/>.

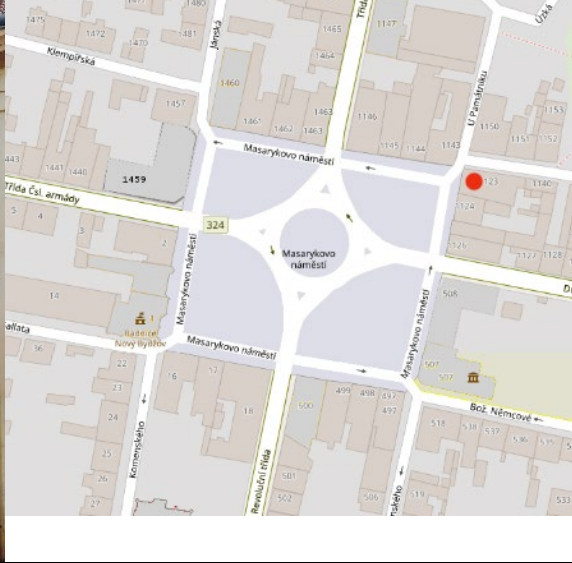
Zástavba jižní řady Dukelské třídy na fotografii z r. 1969, dům čp. 603 (druhý zleva) před úpravou, dále vpravo ještě stojí tři domy na dnes nezastavěné ploše.²³⁰

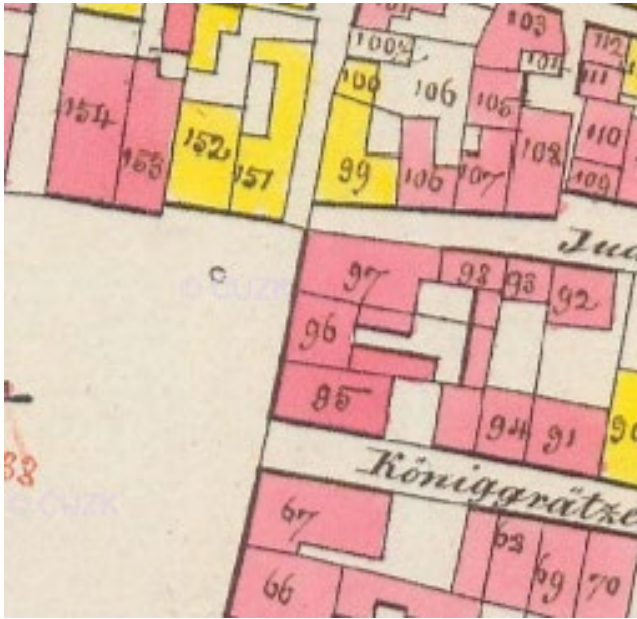

Domy čp. 603 a vpravo čp. 602 v 50. letech 20. stol.²³¹

²³⁰ [Dukelská třída] [foto]. 1969. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

²³¹ PETROVIČ, M. [Dukelská třída] [foto]. 1950–54. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

Měšťanský dům čp. 1123		
č. 19	identifikační fotografie	zákres do mapy
		
Parcelní číslo: 97		Dřívější číslo popisné: 87
GPS (WGS 84):	50° 14' 29.992" N, 15° 29' 30.753" E	
Poloha:	SV část Masarykova náměstí, centrum města	
Charakteristika:	<p>situace: Dům se nachází na severovýchodním nároží Masarykova náměstí. Orientován delší stranou směrem V–Z do ul. M. Bydžovského.</p> <p>dispozice: Patrový dům, dvoutraktový cca. šestidílný. Směrem na východ lehce zkosený obdélníkový půdorys.</p> <p>konstrukce: Zděná. Interiér upravený.</p> <p>průčelí: Západní průčelí směrem do náměstí čtyřosé, resp. dvouosé v patře. V přízemí v prostředních osách se nacházejí dva vstupy a v krajních osách výkladní okna. Nad vstupy nápis na železných prutech „LÉKÁRNA“. Patro průčelí oddělené iluzivní patrovou římsou a zakončené oblounovou korunní římsou. Dále členěné nárožními lizenami. Dvojice oken v patře sdužené, ohraničené společným frontonem, šambránami a podokenní římsou a pod tou profilovaný obrazec obdélníku, taktéž jeden menší mezi dvojicemi oken. Severní průčelí desetiosé, přičemž v krajních dvou osách zprava bez oken. Okna jsou zde bez dalšího členění, v 6. ose zleva vstup ohraničený šambránou a v 1. ose zleva vjezdová vrata se segmentovým záklenkem. Patrová římsa zde není pouze naznačená, ale plnohodnotná fabionová. Taktéž při SZ nároží v přízemí patrné bosáže, ovšem nezasahující do západního průčelí. Východní průčelí neveřejné.</p> <p>Dveře a okna: Moderní.</p> <p>Střecha: Moderní.</p>	
Datace:	1. pol. 19. stol. (1830 – 1841)	
Stavební vývoj a historie:	Dům čp. vzniknul pravděpodobně v 1. polovině 19. století. Usoudit se tak dá na základě mezisloupových oblouků v interiéru, které jsou pozůstatkem součásti dobových (plackových?) kleneb jinak zmodernizovaného interiéru.	

	<p>Dále měl r. 1830 SV část náměstí zasáhnout požár a zničit zde šest domů.²³² Dům tedy vzniknul spíše až po tomto datu.</p> <p>Podoba domu na mapách a historických fotografiích níže nijak nenasvědčuje tomu, že by došlo ke kompletní přestavbě nebo i zbourání domu. Na druhou stranu prošel ve 2. polovině 20. století zásadními úpravami průčelí i interiéru. Původně zdobnější západní průčelí bylo zjevně utilitárně zjednodušeno, okna v patře změnila tvar a taktéž výloha. Tyto změny jsou patrné na západním průčelí i po moderních restauračních úpravách při porovnání se severním průčelím – např. pouze zjednodušeným naznačením patrové římsy nebo absencí nárožní bosáže přízemí. Zajímavostí jsou sdružená okna v patře tohoto průčelí, které zcela neodpovídají vysokým štíhlým pravidelně rozmístěným oknům z doby před úpravami. Patrně jsou recentní záležitosti.</p> <p>Podobná úprava průčelí také na domu čp. 497 na jižní straně náměstí. V domě čp. 1123 sídlil C. k. berní úřad²³³, dnes se zde nachází lékárna.</p>
Památkové hodnocení:	Klasicistní dům s částečně dochovanými prvky kleneb a se zjednodušeným průčelím, v secesním stylu.
Přehled hodnotných prvků:	Korunní římsa, patrová římsa a bosáž + šambrána dveří sev. průčelí, prvky kleneb v interiéru.
Přehled rušivých prvků:	/
Příloha:	 <p>Zástavba SV části Masarykova náměstí na mapě stabilního katastru,²³⁴ dům čp. 1123 (na mapě k. č. 97) s dnešním tvarem půdorysu²³⁵</p>

²³² PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 73. ISBN 80-239-6020-2.

²³³ Vyznačené na plánu z r. 1910, viz ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 16. ISBN 978-80-7286-302-0.

²³⁴ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 8. ISBN 978-80-7286-302-0.

²³⁵ Srovnej: *iKatastr: mapa a informace z KN* [online]. [s. l.]: OSM, 2019. [cit. 2019-04-30]. Dostupné z: <https://www.ikatastr.cz/>

Dům čp. 1123 na fotografii někdy z přelomu 19. a 20. století,²³⁶
v přízemí nápadná bosážová výzdoba a úplně jiné uspořádání vchodů a výkladních oken

Dům čp. 1123 na fotografiích M. Petroviče, po r. 1950.²³⁷
Na domě patrné původní uspořádání a výzdoba oken v patře,
zakrytá výloha, oproti fotografii výše, předsunutá, zjevně byla v 1. pol. 20. stol. upravena.
Dále je dobře pozorovatelné charakteristické zkosení střešní roviny,
dokazující nezměněný tvar půdorysu.

²³⁶ [Dům čp. 1123] [foto]. kolem r. 1900. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

²³⁷ PETROVIČ, M. [Domy čp. 1123-26] [foto]. 1950–54. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

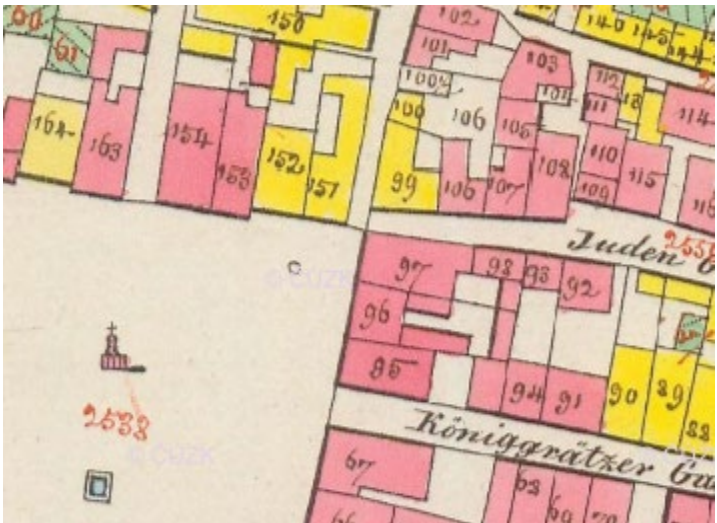
Měšťanský dům čp. 1124		
č. 20	identifikační fotografie ²³⁸	zákres do mapy
		
Parcelní číslo: 96/1		Dřívější číslo popisné: 85 (86)
GPS (WGS 84):	50° 14' 29.992" N, 15° 29' 30.753" E	
Poloha:	SV část Masarykova náměstí, centrum města	
Charakteristika:	<p>situace: Dům se nachází uprostřed zástavby tří domů v severní části východní strany Masarykova náměstí. Okapově orientován směrem S–J.</p> <p>dispozice: Třítraktová mnohodílná. Obdélníkový půdorys se dvěma křídly na východní straně.</p> <p>V přízemí prodejny, v prostředním traktu průjezd, v patře zázemí.</p> <p>konstrukce: Zděná.</p> <p>průčelí: Západní průčelí jediné viditelné, nijak nečleněné. Přízemí nesymetrické, vjezd se segmentovým záklenkem lehce vpravo od prostřední osy, hned napravo od něj a také kousek nalevo od něj prodejny s moderními výlohami. Průčelí zakončené plochou římsou, nad níž se uprostřed stavby zvedá nízký trojúhelný štít s lehce zdobným tympanonem a s patami nároží zakončenými cca šestiúhelníkovými sloupky, iluzivně zakončenými pod úrovní římsy.</p> <p>Dveře a okna: Moderní.</p> <p>Střecha: Moderní, sedlová, nad křídly pultová. Nad štítem západního průčelí dva vikýře se sedlovými stříškami a s dvěma okénky.</p>	
Datace:	1. pol. 19. stol. (1830–41), 1933	
Stavební vývoj a historie:	<p>Dům vzniknul pravděpodobně již v 1. pol. 19. stol., tvar půdorysu zástavby na mapě stabilního katastru odpovídající (s výj. zadních křídel, která byla zjevně později upravená), taktéž na historických fotografiích níže lze v hrubých rysech poznat podobu dnešní stavby. O bourání není nikde zmínka. Patrně i tento vzniknul spíše až po požáru r. 1830.²³⁹ Podobně jako další dva domy v řadě i zde ovšem došlo k významným změnám průčelí.</p>	

²³⁸ Výřez z webové stránky. Viz Masarykovo nám. *Mapy Google* [online].

Česko: Google, 2019. [cit. 2019-04-30]. Dostupné z:

https://www.google.com/maps/@50.2416209,15.4916994,3a,75y,96.34h,98.57t/data=!3m7!1e1!3m5!1sucOaPaX4bPCk19zIKIXeLA!2e0!6s%2F%2Fgeo2.ggpht.com%2Fcbk%3Fpanoid%3DucOaPaX4bPCk19zIKIXeLA%26output%3Dthumbnail%26cb_client%3Dmaps_sv.tactile.gps%26thumb%3D2%26w%3D203%26h%3D100%26yaw%3D181.53903%26pitch%3D0%26thumbfov%3D100!7i13312!8i6656

²³⁹ PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 73. ISBN 80-239-6020-2.

	<p>Patro bylo zřejmě od 2. pol. 19. stol. zdobnější, s frontony nad okny, parapetní římsou s obrazci, patrovou a profilovanou korunní římsou. V přízemí byly jinak uspořádány vstupy, resp. troje vjezdová vrata (v 2., 5. a 8. ose), a napravo velké okno, podobně jako vedlejší vrata segmentově zaklenuté (viz foto přílohy). Přízemí bylo dále členěno lichými arkádami – vzhledem k poměrně placatému záklenku oblouků a členění jejich lizén na bosáže se však zdá, že se jednalo spíše o napodobující historizující úpravu než o přímý pozůstatek podloubí domu.²⁴⁰</p> <p>Dalšími úpravami prošel dům v 1. polovině 20. století, kdy došlo k úpravě parteru v levé polovině - zřízení výlohy krámků a nového umístění vstupů po stranách v předsunuté výloze (současný stav). R. 1933 byl zřízen při přestavbě namísto bývalého hostince další krámk v přízemí vpravo,²⁴¹ segmentové okno bylo nahrazeno větším výkladním, zatímco vjezd (první zprava) zůstal zachován do dnešní doby. Patro domu získalo secesní výzdobu, která se ovšem do dnešní doby nedochovala, s výjimkou štítu.</p> <p>Dům prošel moderní rekonstrukcí, při které vznikly na střeše dva vikýře a byl opraven štít, z členění domu ale nebylo nic obnoveno.</p>
Památkové hodnocení:	Klasicistní dům, upravený v historizujícím a poté i secesním stylu, novodobými úpravami velmi zjednodušený.
Přehled hodnotných prvků:	Secesní štít, segmentový záklenek vjezdu, ostění oken v patře.
Přehled rušivých prvků:	Výlohy obou obchodu v parteru nevhodně upraveny.
Příloha:	 <p>Zástavba v SV části náměstí na mapě stabilního katastru,²⁴² dům čp. 1124 (zde k. č. 96)</p>

²⁴⁰ Podle fotografie domu, viz níže.

²⁴¹ Podle údajů z archivních pramenů – Státní okresní archiv Hradec Králové. Berní správa Nový Bydžov. Inv. č. 141, kart. 32. Stavební plány 1880–1948 k domovní dani.

²⁴² ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 8. ISBN 978-80-7286-302-0.

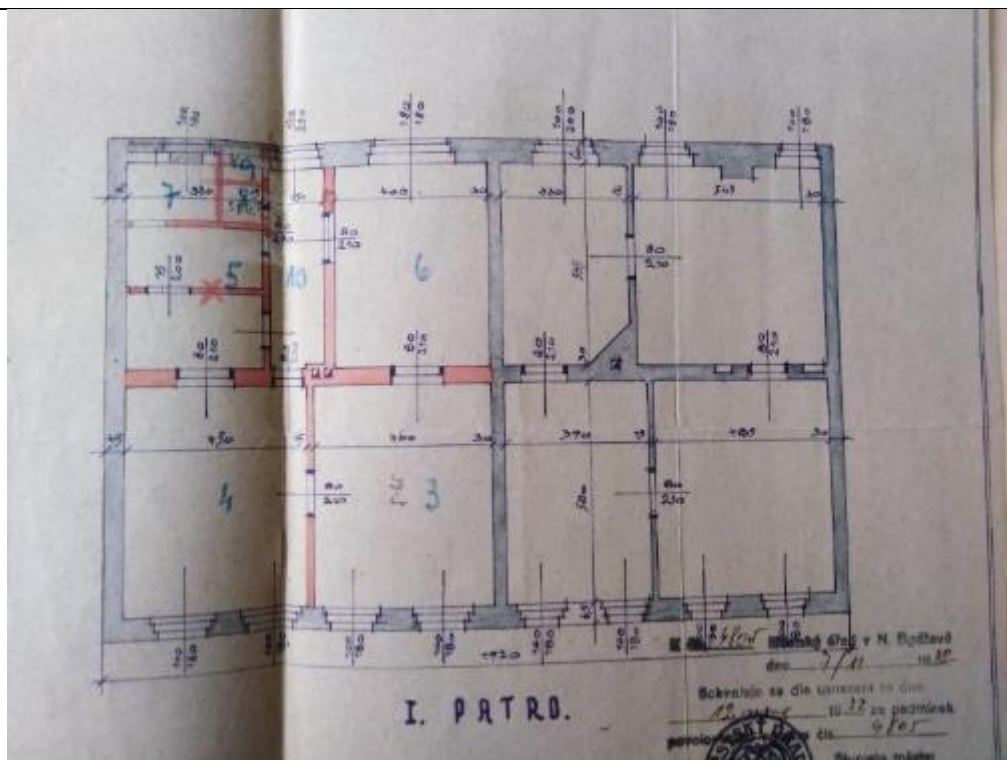
Dům čp. 1124 na fotografii z přelomu 19. a 20. století,²⁴³
rozdělený v té době na provozovnu J. Zelinky v levé polovině a hostinec napravo

Dům čp. 1124 na fotografii M. Petroviče z 50. let 20. stol.,²⁴⁴
na stavbě patrná secesní úprava, taktéž drobný štít na střeše
a navíc rozšířené konce krokví.

²⁴³ [Smidarská pivnice][foto]. kolem r. 1900. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

²⁴⁴ PETROVIČ, M. [2. foto, čp. 1123–26] [foto]. 1950–54. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

Dispozice patra domu Josefa Antoše, čp. 1124, na plánu k přestavbě z r. 1933,²⁴⁵ mimo zřízení krámu v přízemí vpravo i v patře došlo k drobným úpravám.

Další fotografie M. Petroviče se zachycením domu čp. 1124 (uprostřed)²⁴⁶

²⁴⁵ Státní okresní archiv Hradec Králové. Berní správa Nový Bydžov. Inv. č. 141, kart. 32. Stavební plány 1880–1948 k domovní dani.

²⁴⁶ PETROVIČ, M. [foto]. 1950–54. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

Porovnání proměny domu čp. 1124 na výše uvedených fotografiích, seshora – přelom 19./20. stol., 50. léta 20. stol., současný stav

Měšťanský dům čp. 1127

č. 21	identifikační fotografie	zákres do mapy
		

Parcelní číslo: 95/2	Dřívější číslo popisné: (84)
GPS (WGS 84):	50° 14' 29.09" N, 15° 29' 31.979" E
Poloha:	Dukelská třída, severní řada, centrum města
Charakteristika:	<p>situace: Soukromý obytný dům se nachází na severní straně Dukelské třídy, v řadě zástavby jako druhý od náměstí. Okapově orientován směrem V–Z.</p> <p>dispozice: Jedná se o patrovou stavbu na téměř čtvercovém půdorysu, s rozšířením o přístavek v západní části. Severní stranou plynule navazuje na stavbu čp. 1124, východní stranou na vedlejší dům v řadě, čp. 1128.</p> <p>Dispozice přízemí je dvoudílná – v pravé čtvercové části se nachází (dnes zřejmě nevyužívaný) krám s přímým vstupem z ulice, v levé části dvě menší, od sebe oddělené, místnosti. Podél severní strany vede spojovací chodba, ze které se po schodišti vstupuje také do patra, případně do menšího sklepu pod chodbou. Další přístup do domu z příslušného vstupního přístavku na západní straně stavby.</p> <p>První patro i podkroví jsou obytné, mají trojdílnou dispozici.</p> <p>konstrukce: Dům je kompletně zděný včetně iluzivní výlohy obchodu. Obvodové stěny domu a rovněž některé dělicí stěny v přízemí vznikly patrně již do poloviny 19. století,²⁴⁷ ostatní druhotné pochází z úprav r. 1923.</p> <p>průčelí: Do ulice směřuje hlavní jižní průčelí. Je dvouosé, v levé ose po jednom okně v přízemí, v patře i v podkroví, v pravé ose s lehce vystouplou výlohou obchodu v přízemí a s dvojicí oken v patře a v podkroví. Obytná podkrovní nástavba je krytá střechou a ve spodní části rozšířená, značně vystouplá z linie průčelí. Patra oddělena páskovou patrovou římsou a korunní římsou, která je širší a s motivem zubořezu v horní části.</p> <p><i>(cit. na další straně, pozn. aut.)</i></p>

	<p>Výloha obchodu v pravé ose přízemí s dvěma výkladními okny po stranách a se vstupní částí uprostřed. Zdobena iluzivními malými pilastry po stranách a reprezentativní horní podélnou částí, dnes skrytou pod moderním tabulí.</p> <p>Levá osa přízemí dále členěna pomocí dvou vertikálních a jedné horizontální lizény, taktéž je s rozšířeným soklem. Plynule přechází v přístavek na západní straně. Patro dále nečleněné, pouze jednoduché okenní šambrány.</p> <p>Západní průčelí částečně kryje přístavek, zdobeno pouze patrovou římsou. Nachází se zde dvě okna v patře a tři v podkroví.</p> <p>Dveře a okna: Dveře přístavku moderní. Dveře do obchodu nejspíše z doby prvorepublikové rekonstrukce, rámové dřevěné konstrukce, se zdobnými tabulkovými skly.</p> <p>Okna původní dvojitá, dvoukřídlá čtyřtabulková s příčnickem výše v horní části.</p> <p>Střecha: Eternitová, plochá, po jižní a západní straně přechází a kopíruje tvar podkroví – kubistický tvar střechy.</p>
Datace:	<i>1. pol. 19. století, 1923</i>
Stavební vývoj a historie:	<p>Objekt vzniknul patrně již v 1. polovině 19. století jako hospodářské zázemí pro vedlejší dům. Na mapě stabilního katastru zaznamenán již jako zděný. V příloze stavebního plánu z r. 1923 se uvádí, že byl dříve součástí stavby čp. 1126, jako „<i>skladiště a kolna jeho.</i>“²⁴⁸ Zřejmě ještě v roce 1910, kdy na mapě nemá popisné číslo.²⁴⁹</p> <p>Někdy po této době byl odkoupen p. Vrzáněm, který jej zamýšlel přebudovat na obytný dům s krámkem. R. 1923 došlo k přestavbě vnitřní části, zejména k vymezení prodejního prostoru, nástavbou přibýlo obytné patro a charakteristické podkroví a na západní straně vstupní přístavek.²⁵⁰</p> <p>Dům byl původně v patře více členěný, zdobný ve stylu pozdní secese (na druhou stranu střecha má již zřetelně kubistický tvar, podobný např. Gočárově lázeňskému pavilonu v Lázních Bohdaneč).</p> <p>Během úprav v 70. letech došlo k zjednodušení výzdoby.</p>
Památkové hodnocení:	Dům je zachován v relativně slušném stavu, úpravami ve 2. pol. stol. zjednodušena fasáda v patře. Architektonicky je zajímavý řešením podkrovní části a střechy. Za zmínku stojí také zdobná výloha, která se zde dochovala ojediněle v původním stavu.
Přehled hodnotných prvků:	Architektonické řešení průčelí, výloha krámu včetně dveří, okna domu, korunní římsa.
Přehled rušivých prvků:	Moderní tabule s názvem na horní straně výlohy.

²⁴⁷ Podle stavu na mapě stabilního katastru. Císařský otisk SK: 5307-1-003.

ÚAZK – *Císařské povinné otisky map stabilního katastru*. [online]. Praha: ČÚZK, 2019 [cit. 2019-04-30]. Dostupné z: https://archivnimapy.cuzk.cz/uazk/coc/coc_data/5307-1/5307-1-003_index.html

²⁴⁸ Státní okresní archiv Hradec Králové. Berní správa Nový Bydžov. Inv. č. 141, kart. 32. Stavební plány 1880–1948 k domovní dani.

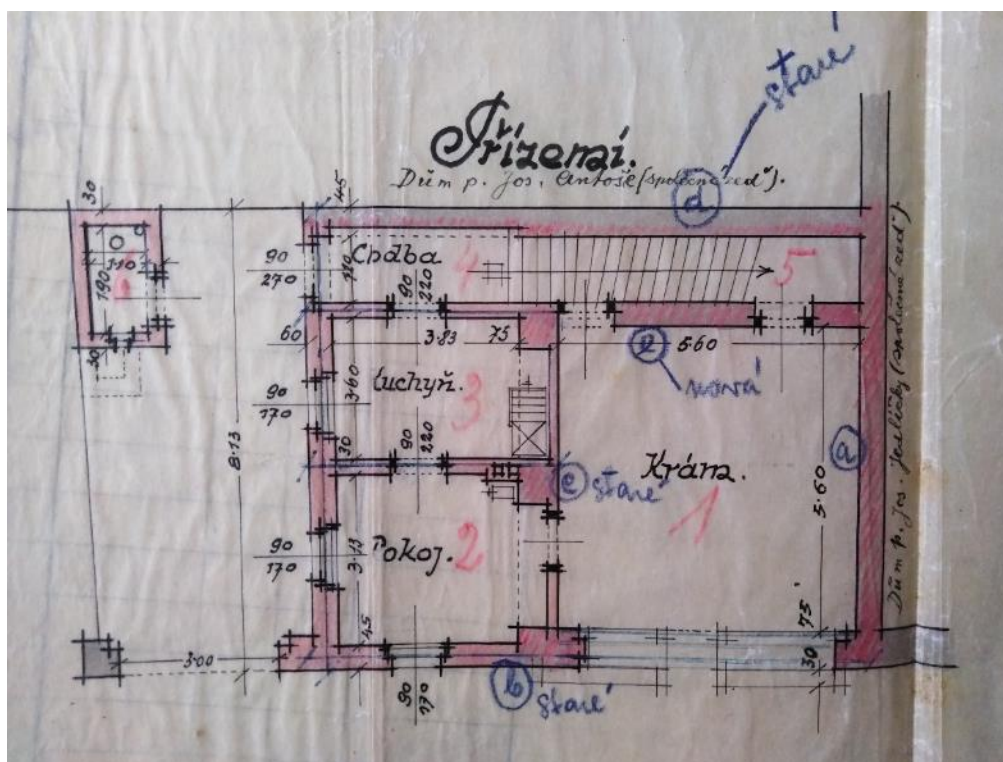
²⁴⁹ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 16. ISBN 978-80-7286-302-0.

²⁵⁰ Státní okresní archiv Hradec Králové. Berní správa Nový Bydžov. Inv. č. 141, kart. 32. Stavební plány 1880–1948 k domovní dani.

Příloha:

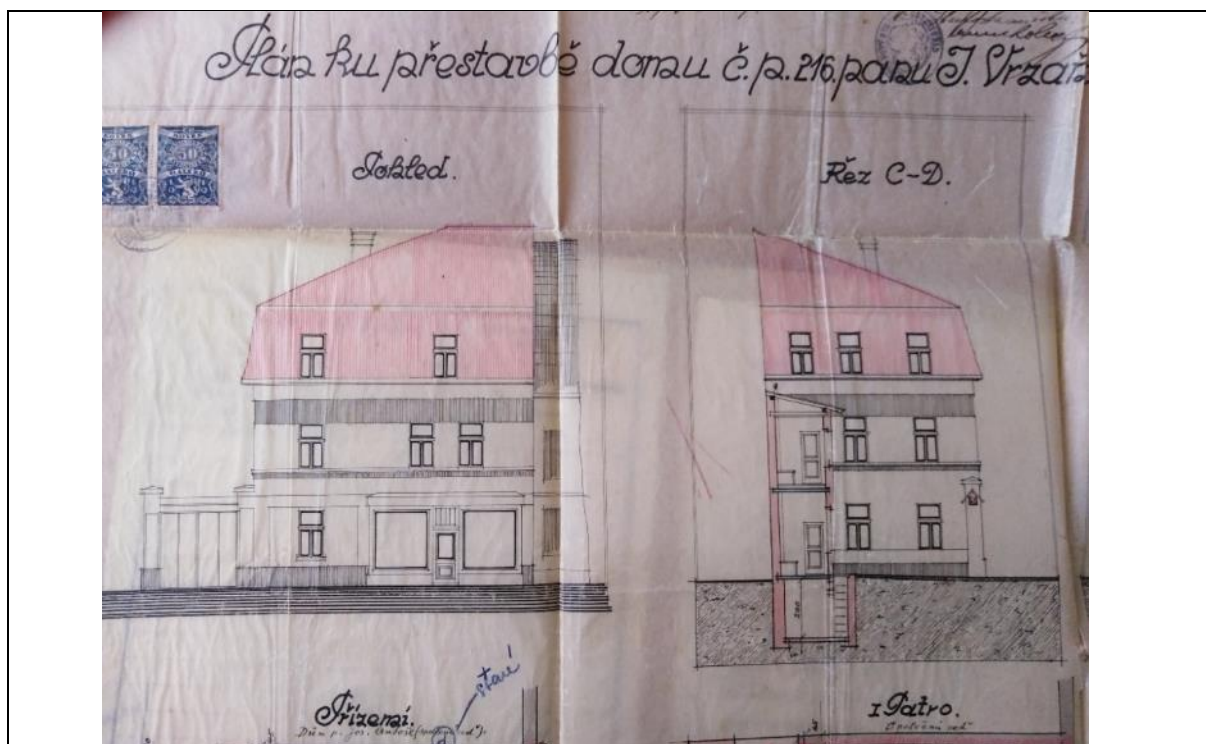

Původní výloha domu čp. 1127, asi nejlépe dochovaná ze zkoumaných staveb

Půdorys přízemí domu čp. 1127 na plánu z r. 1923 ²⁵¹

²⁵¹ Státní okresní archiv Hradec Králové. Berní správa Nový Bydžov. Inv. č. 141, kart. 32. Stavební plány 1880–1948 k domovní dani.

Podoba jižního průčelí domu čp. 1127 a řez domem na plánu z r. 1923 ²⁵²

Dům čp. 1127 na fotografii z r. 1969, ještě má zdobnější fasádu v patře ²⁵³

²⁵² Státní okresní archiv Hradec Králové. Berní správa Nový Bydžov. Inv. č. 141, kart. 32. Stavební plány 1880–1948 k domovní dani.

²⁵³ [Severní řada Dukelská tř.] [foto]. 1969. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

Měšťanský dům č. p. 1130

č. 22	identifikační fotografie	zákres do mapy
		
Parcelní číslo: 90		Dřívější číslo popisné: 81
GPS (WGS 84):	50° 14' 28.892" N, 15° 29' 33.689" E	
Poloha:	Dukelská třída, severní řada, centrum města	
Charakteristika:	<p>situace: Okapově orientovaný dům se nachází v řadě zástavby podél Dukelské třídy.</p> <p>konstrukce: Stavba z 2. pol. 20. stol.</p> <p>Dveře a okna: Novodobá. Střecha: Sedlová.</p>	
Datace:	po r. 1967	
Stavební vývoj a historie:	<p>Dnešní řadu domů včetně čp. 1130 tvořila v polovině 19. století zástavba roubených domů s podloubími.²⁵⁴ Zatímco okolní byly postupně zbourány, tento vydržel a v roce 1958 proběhlo jeho prohlášení za kulturní památku.</p> <p>R. 1966 ovšem došlo ke zrušení památkové ochrany²⁵⁵ a objekt byl zanedlouho poté zbourán.</p> <p>Představuje nejznámější a poslední příklad roubeného domu v Novém Bydžově. Poté na jeho místě vyrostla současná jednopatrová novodobá stavba.²⁵⁶</p>	
Památkové hodnocení:	Poměrně rušivý objekt z 2. pol. 20. stol.	
Přehled hodnotných prvků:	/	
Přehled rušivých prvků:	Nevhodný keramický obklad parteru, na hmotu domu příliš velká okna.	

²⁵⁴ Císařský otisk SK: 5307-1-003. ÚAZK – Císařské povinné otisky map stabilního katastru. [online]. Praha: ČÚZK, 2019 [cit. 2019-04-30]. Dostupné z:

https://archivnimapy.cuzk.cz/uazk/coc/coc_data/5307-1/5307-1-003_index.html

²⁵⁵ Měšťanský dům 13976783. *Památkový katalog* [online]. Praha: NPÚ, 2015 [cit. 2019-04-30].

Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/mestansky-dum-13976783>

²⁵⁶ PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. Příloha č. 51. ISBN 80-239-6020-2.

Příloha:

Pekařství u Bukovských na fotografii r. 1912, dnešní čp. 1130, roubený dům s charakteristicky členěným dřevěným štítem s okénky ²⁵⁷

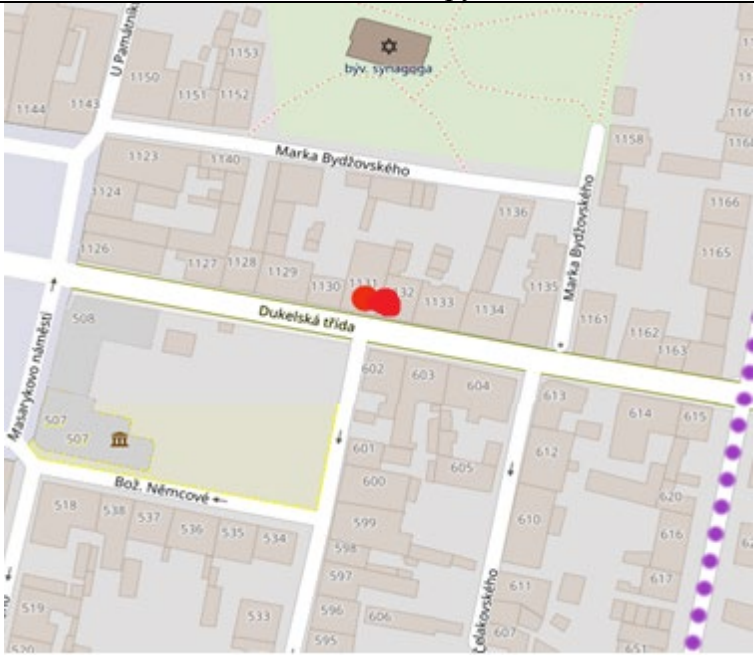

Vlevo – roubený dům čp. 1130 na fotografii M. Petroviče z 50. let
Vpravo – smutný konec vzácné památky v r. 1967, foto I. Langer ²⁵⁸

²⁵⁷ VRANÝ, F. [*Pekařství u Bukovských*] [foto]. 1912. At: Městské muzeum Nový Bydžov. inv. č. 8748/12.

²⁵⁸ Vlevo – PETROVIČ, M. [*Pekařství u Bukovských ad.*] [foto]. 1950–54. At: Městské muzeum Nový Bydžov.
Vpravo – LANGER, I. [*Rozebrání posledního roubeného*] [foto]. 1967. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

Měšťanské domy čp. 1131 a 1132

č. 23	identifikační fotografie	zákres do mapy
		
Parcelní číslo: 89/1 a 88		Dřívější číslo popisné: 80 a 79
GPS (WGS 84):	50° 14' 28.837" N, 15° 29' 34.239" E	
Poloha:	Dukelská třída, severní řada, centrum města	
Charakteristika:	<p>situace: Domy se nachází v řadě zástavby na severní straně podél Dukelské třídy. Okapově orientovány kratší stranou směrem V–Z.</p> <p>dispozice: Obě stavby tvoří prakticky dvojdom, shodného obdélníkového půdorysu, s rozšířením o křídlo v zadní části. Dispozice obou třítraktová trojdílná (v přízemí). Přízemí s obchody, patro koncipováno jako obytné.</p> <p>konstrukce: Zděná. Oproti původní pozměněná v přízemí.</p> <p>průčelí: Viditelné jižní. Dům čp. 1131 zachovává i po modernizaci novorenesanční podobu. Průčelí čtyřosé se vstupem v první ose zprava. Přízemí členěné bosáží, okna a vstup se segmentovými záklenky. Patro oddělené římsou, členěné okenními frontony a šambránami v podobě dvojitého tenkého pásku vyvedeného až k patrové římsě. Nad frontony v průčelí ještě plastická výzdoba v podobě dvou horizontálních pásů spojených čtyřmi dvojicemi vertikálních.</p> <p>Dům čp. 1132 má shodné rozmístění oken, v přízemí taktéž segmentové záklenky, vstup v 1. ose zleva. Narozdíl od sousedního domu nezdobený, členěný pouze patrovou a spojenou podokenní římsou v přízemí i v patře. Dále se liší ještě čtyřmi větracími otvory v úrovni podkroví a keramickým obkladem části parteru v úrovni pod okny.</p> <p>Dveře a okna: Dveře v obou případech novodobé. Okna domu napravo čp. 1132 čtyřtabulková, zřejmě moderní.</p>	

	Okna vedlejšího domu nalevo v přízemí vysoká šestitabulková se segmentově zaklenutým nadsvětlíkem, moderní. V patře zřejmě původní, šestitabulková dvojokna. Střecha: Sedlová, nad zadním křídlem zvalbená, moderní.
Datace:	1875
Stavební vývoj a historie:	V místě dnešních domů čp. 1130 – 1135 ojediněle přetrvávala roubená zástavba Dukelské ulice i ve 2. pol. 19. stol. Podobu domů čp. 1131 a 1132 známe z šrafované kresby Jaroslava Němce z r. 1858. J. Prokop, jenž kresbu publikoval, popisuje, že: „ <i>Blíže neurčené domy s podsíněmi stály v bývalé Hradecké ulici a byly zbořeny někdy v sedmdesátých letech 19. stol.</i> “ ²⁵⁹ Vzhledem k tomu, že v r. 1858 stálo v dnešní Dukelské ulici pouze šest výše zmíněných dřevěných domů a o stavbách čp. 1130, 1133 a 1135 bezpečně víme, že byly zbořeny až později a vypadaly jinak, ²⁶⁰ jediná možná dvojice domů zachycených na Němcově kresbě představuje právě domy čp. 1131–32. Tyto roubené skvosty byly zbořeny do r. 1875, kdy došlo na jejich místě k postavení historizujícího dvojdomu p. Strnada. ²⁶¹ Dvojice domu ovšem nejpozději do r. 1890 změnila majitele (Josef Katner čp. 1131 a Josef Košťál čp. 1132, zatímco Josef Strnad bydlel vedle v domě čp. 1133). ²⁶² Rozdílné vlastnictví se podepsalo na jejich dalším osudu. Zatímco dům vlevo zachovával střídmejší novorenesanční podobu, dům vpravo zdobily později nápadné secesní vypouklé boky a také vystouplé frontony se suprafenestrální výzdobou nad okny v patře. Ještě markantnější rozdíl nastal po úpravách v 2. pol. 20. století – zatímco dům vlevo zjednodušili pouze částečně, pravý objekt o téměř veškeré plastické členění průčelí přišel a byl „zahlazen“, nadto získal tmavou fasádu. Dnes jsou tak na první pohled rozdílné. U obou ale také došlo k přesunutí vchodu z druhé osy do krajní vpravo, resp. vlevo. ²⁶³
Památkové hodnocení:	Novorenesanční domy, čp. 1131 hodnotný narušený, dům vpravo čp. 1132 značně zjednodušený.
Přehled hodnotných prvků:	Segmentové záklenky v přízemí, čp. 1131 částečně zachovalé členění průčelí (bosáže, frontony), a šestitabulková okna v patře (v přízemí alespoň napodobující).
Přehled rušivých prvků:	čp. 1131 – nevhodné stínění oken čp. 1132 – recentní keramický obklad v části parteru

²⁵⁹ PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. příloha č. 46. ISBN 978-80-7185-845-4.

²⁶⁰ Viz *Tamtéž*. Příloha č. 47, 50 a 70.

²⁶¹ Podle údajů z plánu, viz Státní okresní archiv Hradec Králové. Archiv města Nový Bydžov. Inv. č. 3136, kart. 254. Stavební plány obytných domů, plány rekonstrukce ad. 1871–1928.

²⁶² Podle Státní okresní archiv Hradec Králové. Archiv města Nový Bydžov. Inv. č. 1343, kart. 266.

Seznam majitelů domů 1890.

²⁶³ Viz foto přílohy níže.

Příloha:

Zástavba Hradecké ulice (dnešní Dukelská tř.) na mapách r. 1841 a 1855, domy na místě dnešních čp. 1130 – 1135 tehdy poslední dřevěné v ulici ²⁶⁴

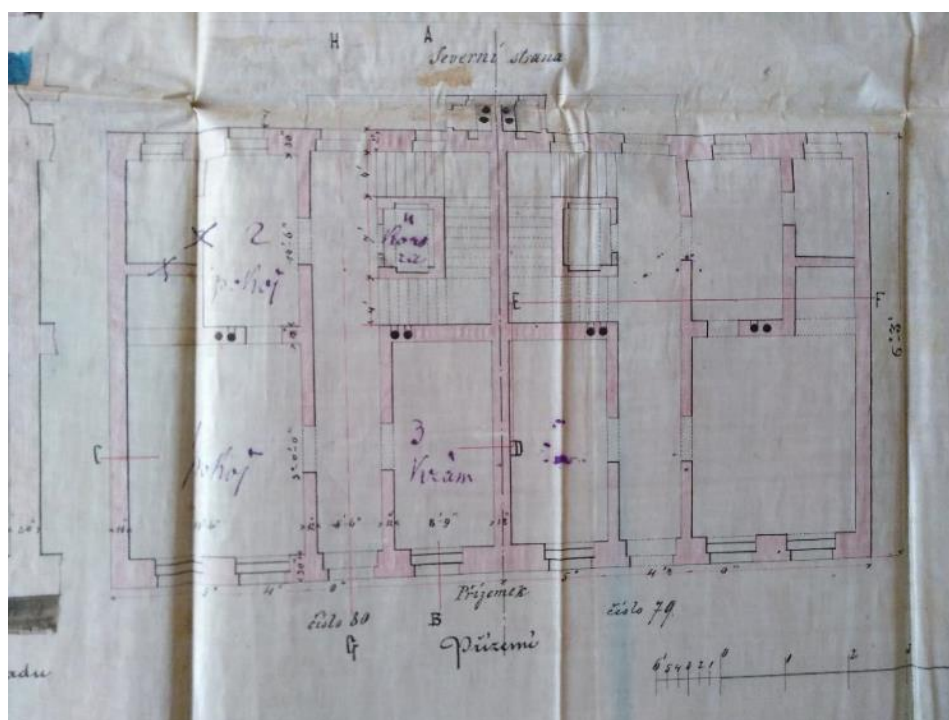
Předchůdce dnešních domů čp. 1131 a 1132 – roubené domy zachycené r. 1858 na kresbě J. Němce (syna známé spisovatelky B. Němcové).²⁶⁵
Jedná se pravděpodobně o nejstarší blízké zachycení části domovní zástavby města.

²⁶⁴ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapy č. 8 a 9. ISBN 978-80-7286-302-0.

²⁶⁵ NĚMEC, J. [*Němcova kresba roubených domů*] [il.]. In: PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. příloha č. 46. ISBN 978-80-7185-845-4.

Plánované průčelí dvojdomu (čp. 1131–32) na novostavbě r. 1875.²⁶⁶

Plán přízemí dvojdomu, čp. 1131–32.²⁶⁷

²⁶⁶ Státní okresní archiv Hradec Králové. Archiv města Nový Bydžov. Inv. č. 3136, kart. 254. Stavební plány obytných domů, plány rekonstrukce ad. 1871–1928.

²⁶⁷ Tamtéž.

Domy čp. 1131 a 1132 mezi roubenými domy na fotografii z počátku 20. století.²⁶⁸ Již patrný rozdíl ve výzdobě obou domů. Dům čp. 1132 již se vstupem v krajní ose. Nápadné též je, že ani jeden dům nemá stejnou podobu jako plánovaná předloha průčelí (viz výše). Nepochybně tedy nakonec došlo k úpravě konceptu a nebo i střídměji zdobený dům vlevo prošel nějakou pozdější úpravou.

²⁶⁸ [Dům čp. 1133 ad.] [foto]. po r. 1900. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

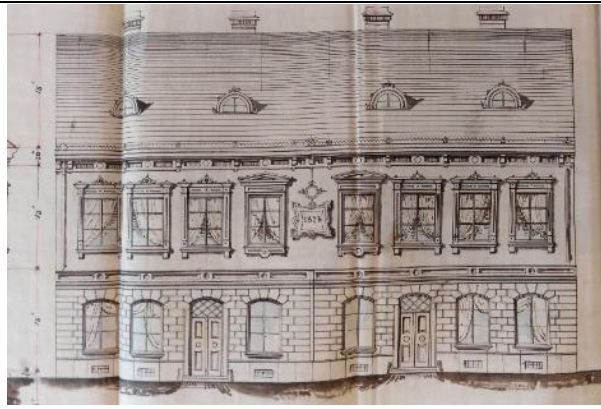
Zástavba v Dukelské ulici na fotografii M. Petroviče z 50. let 20. stol.²⁶⁹
 Dům čp. 1132 (čtvrtý zleva) již úplně po změnách se znehodnoceným průčelím,
 dům čp. 1131 (třetí zleva) ještě zachovává původní okna a původní umístění vstupu.

Domy čp. 1132 (druhý zprava) a 1131 (třetí zprava) na fotografii r. 1969, stejná situace²⁷⁰

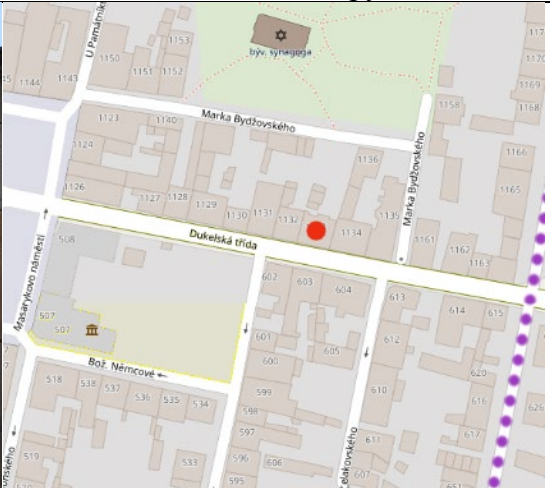
²⁶⁹ PETROVIČ, M. [*Severní řada Dukelské tř.*] [foto]. 1950–54. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

²⁷⁰ [*Severní řada Dukelská*] [foto]. 1969. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

Rekapitulace proměny v místě čp. 1131 a 1132:
vlevo nahoře – původní roubené domy (do r. 1875), vpravo nahoře – plán novostavby r. 1875
uprostřed vlevo – stav zač. 20. stol., uprostřed vpravo – stav po polovině 20. stol.
dole – dnešní stav

Měšťanský dům čp. 1133

č. 24	identifikační fotografie	zákres do mapy
		
Parcelní číslo: 87/1		Dřívější číslo popisné: 78
GPS (WGS 84):	50° 14' 28.676" N, 15° 29' 35.417" E	
Poloha:	Dukelská třída, severní řada, centrum města	
Charakteristika:	<p>situace: Dům se nachází v severní části Dukelské třídy, asi 110 m od náměstí, v řadě zástavby jako třetí zprava. Okapově orientován směrem V–Z.</p> <p>dispozice: 3–4 dílná dvouraktová. Vchod se nachází v pravé části mezi středovou a krajní osou, za ním spojovací chodba, za ní schodiště do patra. Vlevo od vchodu obchod se zázemím, napravo za sebou dvě menší místnosti. Patro a podkroví původně koncipováno jako obytné, taktéž v přízemí v SZ části byl byt (viz níže).</p> <p>konstrukce: Zděná. Sokl z kvádrů. Vytápění soudě podle původně čtyř komínů na hřebeni střechy bylo oddělené (viz příložený plán).</p> <p>průčelí: Viditelné jižní průčelí. Poměrně jednoduché, členěné pouze korunní a patrovou římsou a okenními šambránami, jejichž horizontální části jsou spojené.</p> <p>Dveře: Novodobé.</p> <p>Okna: Původní, dvojokna rozdělená příčником a středovým sloupkem na čtyři části v patře, v přízemí po stranách pak dvěma středovými sloupky na šest částí. Uprostřed v přízemí velké výkladní okno. V podkroví malá dvoukřídlá okénka nebo světlíky.</p> <p>Střecha: Sedlová.</p>	
Datace:	1928	
Stavební vývoj a historie:	Na místě tohoto objektu stál v 19. stol. roubený dům s podloubím. R. 1928 byl zbořen a na jeho místě vyrostl současný jednopatrový zděný dům. ²⁷¹ V této podobě se dochoval v podstatě dodnes, později došlo pouze k výměně dveří a výkladního okna.	
Památkové hodnocení:	Neutrální, hodnotné prvky.	

²⁷¹ Státní okresní archiv Hradec Králové. Berní správa Nový Bydžov. Inv. č. 141, kart. 32. Stavební plány 1880–1948 k domovní dani.

Přehled hodnotných prvků:	Šambrány, původní okna.
Přehled rušivých prvků:	Polepení výkladní skříně.

Příloha:

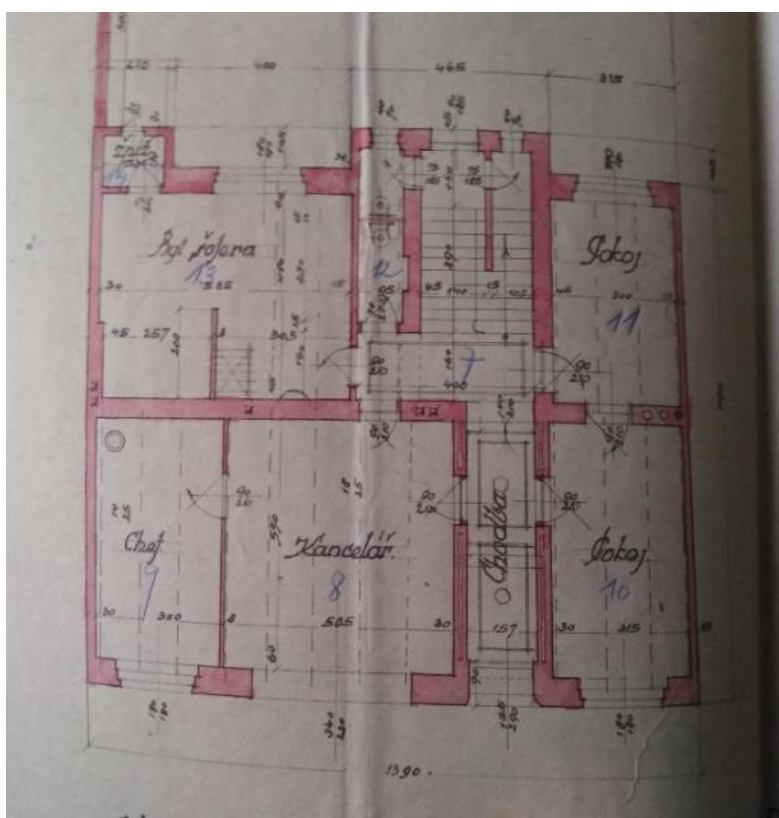
Javůrkovo řeznictví, původní roubený dům na místě dnešního čp. 1133, foto z r. 1912 ²⁷²

Část domu čp. 1133 na fotografii z r. 1969, zde ještě s původním výkladním oknem ²⁷³

²⁷² VRANÝ, F. [Javůrkovo řeznictví] [foto]. 1912. In: PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. příloha č. 50. ISBN 978-80-7185-845-4.

²⁷³ [Severní řada Dukelská]. 1969. At: M. m. Nový Bydžov.

Stavební plán domu čp. 1133 z r. 1928, podoba průčelí a dole plán přízemí. ²⁷⁴

²⁷⁴ Státní okresní archiv Hradec Králové. Berní správa Nový Bydžov. Inv. č. 141, kart. 32. Stavební plány 1880–1948 k domovní dani.

Měšťanský dům čp. 1143	
č. 25	identifikační fotografie
zákres do mapy	
Parcelní číslo: 151	
Dřívější číslo popisné: 95	
GPS (WGS 84):	50° 14' 30.634" N, 15° 29' 29.964" E
Poloha:	severovýchodní část Masarykova náměstí, centrum města
Charakteristika:	<p>situace: Dům se nachází v SV nároží Masarykova náměstí, orientován delší stranou do ulice U Památníku.</p> <p>dispozice: Dvoutraktová mnohodílná. Patrový dům.</p> <p>konstrukce: Zděná. Patrná secesní úprava, patro vynáší železné I-profilů.</p> <p>průčelí: Jižní průčelí trojosé, v přízemí vstup v prostřední části a moderní výlohy, v patře tři okna. Členěné nárožními lizenami, stupňovitým vstupním portálem, naznačeným arkýřem v prostřední ose patra a dále členěno charakteristickou výzdobou nad okny v patře. Nad patrem se zvedá nízký štít, v prostřední části zvýšený a zakončený menším trojúhelným štítkem. Východní průčelí s členěným patrem v podobě obdélných ornamentů pod okny a mezi okny a se zvýrazněným soklem. Krajiní osu vlevo zde ohraničují dvě lizeny.</p> <p>Dveře a okna: Dveře hlavního vstupu moderní, dveře východního průčelí v krajiní ose napravo možná starší, dřevěné dvoukřídlé s moderní mříží. Zbylé dveře v 3. ose zprava vých. průčelí a vrata (tamtéž v 5. ose zprava) moderní. Okna novodobá a recentní.</p> <p>Střecha: Plechová, sedlová.</p>
Datace:	2. pol. 19. stol., secesní přestavba
Stavební vývoj a historie:	V místě dnešního domu stála podle mapy stabilního katastru stavba shodného půdorysu, ale dřevěná. ²⁷⁵ V interiéru nejsou patrné stopy zaklenuť, patro vynáší železné I-profilů. Dá se tedy předpokládat, že stavba v místě čp. 1143 prodělala 2x výraznou změnu.

²⁷⁵ Císařský otisk SK: 5307-1-003. ÚAZK – Císařské povinné otisky map stabilního katastru. [online]. Praha: ČÚZK, 2019 [cit. 2019-04-30]. Dostupné z: https://archivnimapy.cuzk.cz/uazk/coc/coc_data/5307-1/5307-1-003_index.html

	Poprvé někdy v 2. pol. 19. století, kdy došlo k přestavbě či spíše dokonce úplnému nahrazení objektu s dřevěným jádrem za zděný. Další přestavba, soudě podle stavu interiéru kompletní, se odehrála v 1. pol. 20. stol., kdy dům získal současnou podobu. ²⁷⁶ Vzhledem ke stylu výzdoby, kde se uplatňují již poměrně hranaté tvary, se dá označit již za pozdně secesní, možná z období první republiky.
Památkové hodnocení:	Hodnotný dům z 1. pol. 20. stol., s lehce upraveným průčelím.
Přehled hodnotných prvků:	Architektonické členění, portály, okna, štít.
Přehled rušivých prvků:	/

Příloha:

Dům čp. 1143, pohled na východní průčelí z ulice U Památníku

Zástavba SV části náměstí,
dům čp. 1143 (zde k. č. 157) dřevěný, s nezměněným půdorysem²⁷⁷

²⁷⁶ Viz foto níže. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

²⁷⁷ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 8. ISBN 978-80-7286-302-0.

Dům čp. 1143 na fotografii z r. 1907.²⁷⁸
Nad výlohami naznačené oblouky (upomínka na někdejší podloubí).

Dům čp. 1143 (za sloupem) na starší fotografii z r. 1898.²⁷⁹

²⁷⁸ [Jižní řada náměstí]. 1907. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

²⁷⁹ [Palackého slavnost] [foto]. 1898. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

Dům čp. 1143 na fotografii M. Petroviče z r. 1950.²⁸⁰
Na jižním průčelí patrná již současná podoba stavby.

Severní průčelí domu čp. 1143 – současný stav.

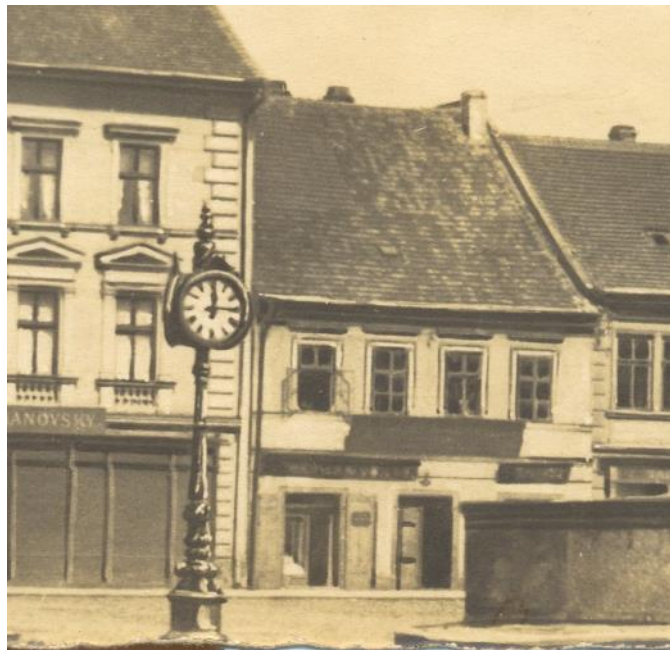
²⁸⁰ PETROVIČ, M. [Jižní řada náměstí] [foto]. 1950–54. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

Měšťanský dům čp. 1145	
č. 26	identifikační fotografie
č. 26	zákres do mapy
	
Parcelní číslo: 153	Dřívější číslo popisné: 97
GPS (WGS 84):	50° 14' 30.721" N, 15° 29' 28.863" E
Poloha:	severovýchodní část Masarykova náměstí, centrum města
Charakteristika:	<p>situace: Dům stojí v řadě zástavby ve východní části severní strany Masarykova náměstí. Okapově orientován směrem V–Z.</p> <p>dispozice: Patrový dům. Obdélný půdorys (rozšíření v severní části). V přízemí obchod se zázemím, patro původně koncipováno jako obytné.</p> <p>konstrukce: Zděná. Novější úpravy.</p> <p>průčelí: Veřejné jižní průčelí. Novodobě upravené, zachovává podokenní (patrovou) římsu. Drobné členění v přízemí – vpadlé orámování výloh a lehce vystouplá část mezi parterem a římsou.</p> <p>Dveře a okna: Moderní.</p> <p>Střecha: Sedlová, pultová. Starší nespalná krytina.</p>
Datace:	1. pol. 19. stol.
Stavební vývoj a historie:	Na místě dnešního domu čp. 1145 stál podle mapy stabilního katastru zděný objekt. Žádné prokazatelně klasicistní prvky ovšem na objektu pozorovatelné nejsou, a to ani v interiéru, kde se uplatňují částečně železné I-profilů a klenby ve tvaru ploché placky, v ojedinělých místech, kde není strop moderně upravený. Dále vzhledem k tomu, že i další tři domy v řadě zástavby prošly ve druhé polovině století změnami (čp. 1144 a 1143 z dřevěného na zděný, zatímco čp. 1146 přestavěn na patrový dům ²⁸¹), se dá předpokládat, že současný dům má vnitřní jádro zachované spíše z 2. poloviny 19. stol. Ale jisté to není, např. obvodové zdi mohou být starší. Podoba průčelí domu je poznamenána prolomením novodobých oken.
Památkové hodnocení:	Dům znehodnocený novodobými úpravami.

²⁸¹ Podle historických fotografií níže a podle mapy stabilního katastru, viz ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 8. ISBN 978-80-7286-302-0.

Přehled hodnotných prvků:	Klenby interiéru částečně dochované.
Přehled rušivých prvků:	Nápisy parteru, masivní čtyřokna v patře.

Příloha:

Dům čp. 1445 na fotografii z počátku 20. stol.²⁸²
 Patrná novorenesanční okna s frontony, parter v hrubých rysech současná podoba

Dům čp. 1445, fotografie z r. 1898 (ještě navíc s dřevěnými okenicemi v přízemí).²⁸³

²⁸² [SV část náměstí] [foto]. po r. 1900. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

²⁸³ [SV část náměstí] [foto]. 1898. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

Dům čp. 1145 na fotografii M. Petroviče z 50. let minulého století. ²⁸⁴

Interiér přízemí domu čp. 1145, detail klenby.

²⁸⁴ PETROVIČ, M. [*SV část náměstí*] [foto]. 1950–54. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

Obchodní dům čp. 1147	
č. 27	identifikační fotografie
č. 27	zákres do mapy
	
Parcelní číslo: 155/1	Dřívější číslo popisné: 99
GPS (WGS 84):	50° 14' 32.678" N, 15° 29' 28.677" E
Poloha:	Třída B. Smetany, východní řada, centrum města
Charakteristika:	<p>situace: Objekt se nachází na východní straně Třídy B. Smetany, kousek od Masarykova náměstí. Okapově orientován směrem S–J.</p> <p>dispozice: Cca třítraktová mnohobláná. Dvoupatrový dům postavený především za účelem obchodu a skladu (železářství).</p> <p>konstrukce: Zděná, zachovávající vnější dobový vzhled, interiér dostupného přízemí upravený.</p> <p>průčelí: Jižní průčelí tříosé, členěné naznačenými lizenami. Okna ohraničená podokenní římsou spojenou v 1. patře, a nadokenní spojenou v druhém patře, jinak pouze jednoduchými. Okenní otvory v prostřední ose jsou zazděné. V horní části mezi nadokenní a korunní římsou nápis „ŽELEZÁŘSTVÍ“. Nad korunní římsou se zvedá čtyřúhelníkový štít, v tympanonu dva půlkruhově zaklenuté světlíky.</p> <p>Západní průčelí devítiosé. Parter s keramickým obkladem a s moderními výlohami. Vstup v krajní ose vpravo, další zazděný v prostřední ose. V patrech se uplatňuje analogické členění pomocí iluzivních lizén a ohraničení oken jako na jižním průčelí, taktéž okna v prostřední ose jsou zde zazděná. V krajních osách se pak ve výšce obou pater nachází čtyřboké arkýře. Nad nimi na střeše dům zakončen dvěma štítky. Ostatní průčelí obchodu neveřejná.</p> <p>Dveře a okna: Moderní.</p> <p>Střecha: Moderní, sedlová s malou valbou na jižní straně.</p>
Datace:	1894
Stavební vývoj a historie:	V místě čp. 1147 stál známý roubený dům Anny Svobodové, napravo od něj ještě masné krámký. Ke konci 19. stol. byly tyto dva domy zbořeny a nový majitel, místní velkopodnikatel F. Peřina, zde na jejich místě postavil současnou dvoupatrovou budovu, která sloužila jako železářství. ²⁸⁵ Tento účel i podobu průmyslové stavby si udržela doposud.

²⁸⁵ PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. příloha č. 52. ISBN 978-80-7185-845-4.

Památkové hodnocení:	Ojedinělý příklad historizující stavby průmyslového charakteru v centru města.
Přehled hodnotných prvků:	Architektonické členění a řešení celého domu.
Přehled rušivých prvků:	Keramický obklad parteru, novodobá nečleněná okna.

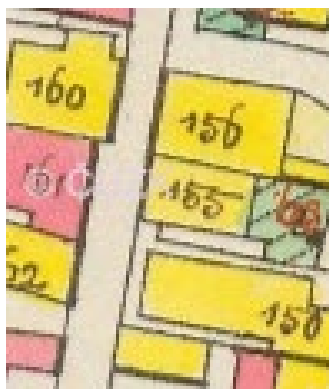
Příloha:

Dům Anny Svobodové, dnešní čp. 1147, asi r. 1894, tedy krátce před zbořením.

Klasický dům s dřevěným předsunutým podkrovím, šindelovou střechou, ale zde již pravděpodobně i se zděným jádrem.²⁸⁶

Vedle nalevo v místě domu čp. 1148 další takový dům zbořený pár let poté.²⁸⁷

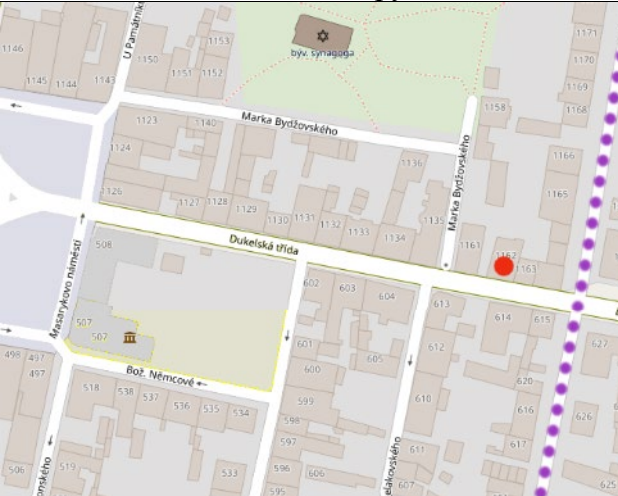

Situace na mapě stabilního katastru (čp. 1147 zde k. č. 155 a část. stavby k. č. 150).²⁸⁸

²⁸⁶ [Dům A. Svobodové][foto]. kolem r. 1894. At: Městské muzeum Nový Bydžov, inv. č. 7506.

²⁸⁷ Viz PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. příloha č. 52. ISBN 978-80-7185-845-4.

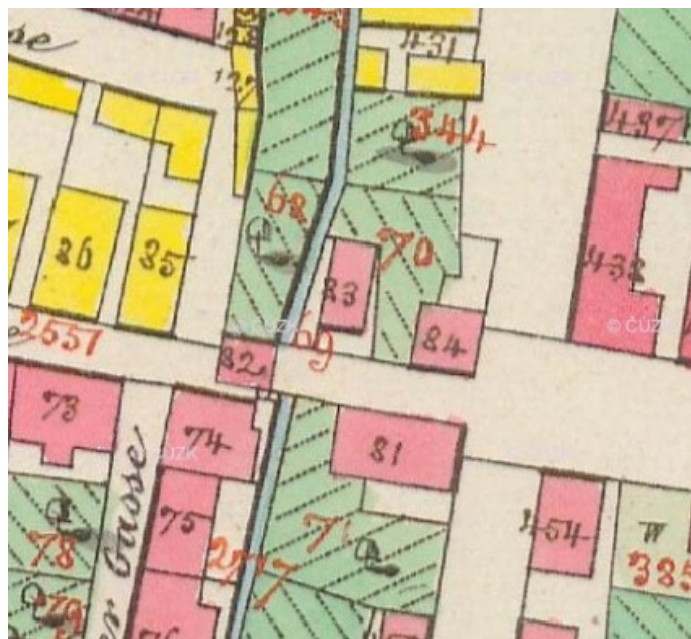
²⁸⁸ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 8. ISBN 978-80-7286-302-0.

Měšťanský dům čp. 1162		
č. 28	identifikační fotografie	zákres do mapy
		
Parcelní číslo: 83		Dřívější číslo popisné: 75
GPS (WGS 84):	50° 14' 28.349" N, 15° 29' 38.169" E	
Poloha:	Dukelská třída, severní řada, centrum města	
Charakteristika:	<p>situace: Patrový dům se nachází na severní straně Dukelské třídy kousek od křižovatky s tř. Husova, v řadě vedle staveb čp. 1161 a 1163. Okapově orientovaný kratší stranou směrem V–Z.</p> <p>dispozice: 2–3 traktová dvoudílná. Křídlo při SV nároží.</p> <p>konstrukce: Zděná.</p> <p>průčelí: Moderně upravené.</p> <p>Dveře a okna: Moderní</p> <p>Střecha: Sedlová.</p>	
Datace:	1926	
Stavební vývoj a historie:	Na místě dnešního domu čp. 1162 se nacházel zděný barák již podle mapy stabilního katastru, na jinak nezastavěné ploše. Charakteristický tím, že narozdíl od většiny domů ve městě stál dále od hrany ulice (viz níže). Patrně štítově orientován, lehce šikmo k veřejnému prostranství. Dům byl zbořen někdy před r. 1926, kdy na jeho místě vznikla novostavba domu obchodníka Stanislava Bouse. ²⁸⁹ Při úpravách ve 2. pol. 20. stol. však o původní podobu včetně štítu přišel. Taktéž bylo dostavěno moderní křídlo stavby.	
Památkové hodnocení:	Stavba s moderně upraveným, poměrně rušivým průčelím, zachována pouze hmotou, ostěním.	
Přehled hodnotných prvků:	/	
Přehled rušivých prvků:	Křiklavá úprava porteru	

²⁸⁹ Podle archivních údajů.

Státní okresní archiv Hradec Králové. Berní správa Nový Bydžov. Inv. č. 141, kart. 32.
Stavební plány 1880–1948 k domovní dani.

Příloha:

Charakteristické umístění domu čp. 1162 dále od hrany ulice (k. č. 83) ²⁹⁰

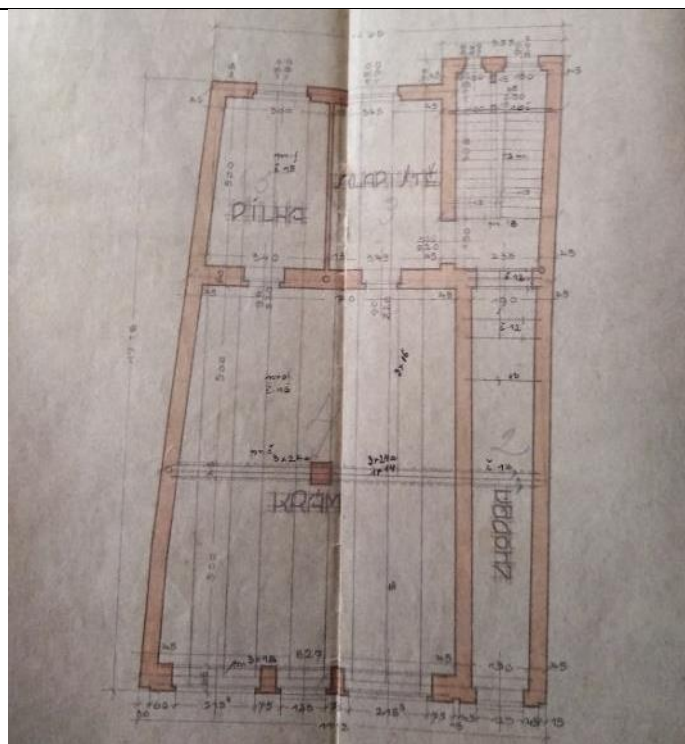

Jižní průčelí domu čp. 1162 na plánu z r. 1926 ²⁹¹

²⁹⁰ Císařský otisk SK: 5307-1-003. ÚAZK – Císařské povinné otisky map stabilního katastru. [online]. Praha: ČÚZK, 2019 [cit. 2019-04-30]. Dostupné z:

https://archivnimapy.cuzk.cz/uazk/coc/coc_data/5307-1/5307-1-003_index.html

²⁹¹ Státní okresní archiv Hradec Králové. Berní správa Nový Bydžov. Inv. č. 141, kart. 32. Stavební plány 1880–1948 k domovní dani.

Plán přízemí domu čp. 1162, r. 1926 ²⁹²

Dům čp. 1162 (v zástavbě uprostřed) na fotografii z r. 1969, ²⁹³
parter již nejspíše upravený, patro ještě v původní podobě.

²⁹² Státní okresní archiv Hradec Králové. Berní správa Nový Bydžov. Inv. č. 141, kart. 32.
Stavební plány 1880–1948 k domovní dani.

²⁹³ [Dukelská čp. 1161-64] [foto]. 1969. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

Restaurace čp. 1185		
č. 29	identifikační fotografie	zákres do mapy
		
	Parcelní číslo: 547	Dřívější číslo popisné: 104
GPS (WGS 84):	50° 14' 33.82" N, 15° 29' 29.21" E	
Poloha:	Třída B. Smetany, východní řada, severní část města, mezi ul. Úzká a U Památníku	
Charakteristika:	situace: Stavba se nachází mezi ulicemi Úzká a U Památníku. konstrukce: Zděná. Moderní stavba.	
Datace:	2003	
Stavební vývoj a historie:	<p>V místě mezi výše zmíněnými ulicemi stál přízemní dům orientován štítově, s přístavkem po pravé straně, později ještě s rovnoběžným hospodářským stavením, které nahradilo starší dřevěné. Takto byl vytvořen uzavřený trojboký dvůr.</p> <p>Není bez zajímavosti, že na mapě stabilního katastru je zaznamenán jako zděný objekt.²⁹⁴ Přitom na fotografii z počátku 20. stol. si lze povšimnout, že má ještě dřevěný štít a spalnou, nejspíše šindelovou, střešní krytinu.²⁹⁵ Odvod kouře zajišťoval vysoký komín umístěný ve střešní rovině naproti vstupu.</p> <p>Dům byl zbořen ve druhé polovině 20. stol., ještě na směrném územním plánu z r. 1950²⁹⁶ je zaznamenán. Jednalo se tedy bezpochyby o jeden z nejdéle stojících (částečně) dřevěných domů v Novém Bydžově. V roce 2003 na volné ploše vznikla současná restaurace.</p>	
Památkové hodnocení:	Moderní stavba, s poměrně rušivou keramickou úpravou přízemí.	
Přehled hodnotných prvků:	/	
Přehled rušivých prvků:	Parter.	

²⁹⁴ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. Mapa č. 8. ISBN 978-80-7286-302-0.

²⁹⁵ PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. fotografie přílohy č. 53. ISBN 978-80-7185-845-4.

²⁹⁶ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. Mapa č. 20. ISBN 978-80-7286-302-0.

Příloha:

Stav na mapě stabilního katastru.

Zahradníkův domek (k. č. 412, dnešní čp. 1185) i přístavek zaznamenán jako zděný(!)²⁹⁷

Původní Zahradníkův domek v místě čp. 1185 s částí vedlejší stavby k němu náležející, začátek 20. století.²⁹⁸

²⁹⁷ Císařský otisk SK: 5307-1-003. ÚAZK – Císařské povinné otisky map stabilního katastru. [online]. Praha: ČÚZK, 2019 [cit. 2019-04-30]. Dostupné z:

https://archivnimapy.cuzk.cz/uazk/coc/coc_data/5307-1/5307-1-003_index.html

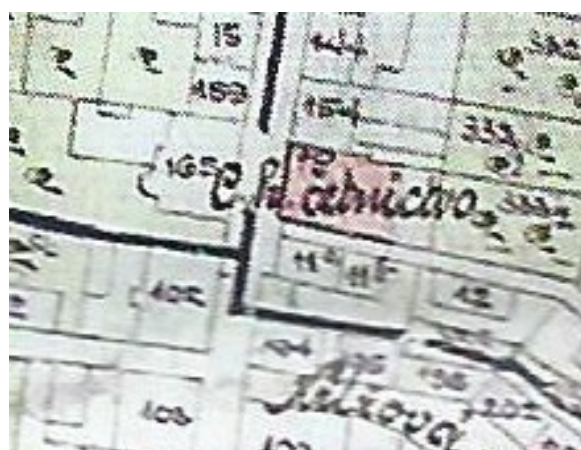
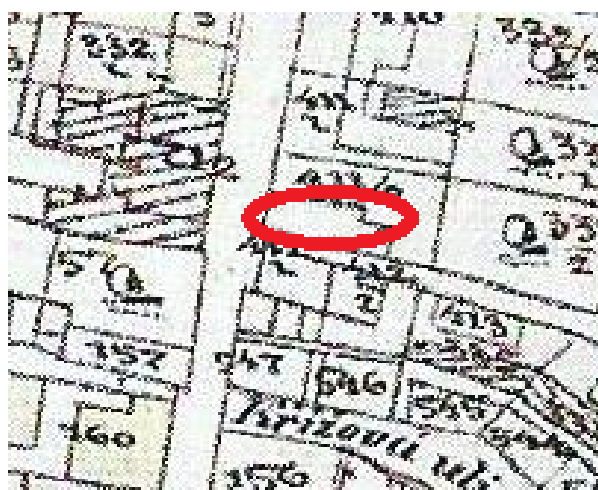
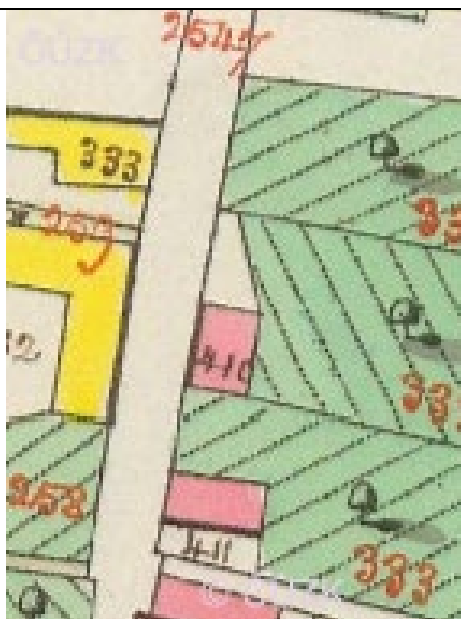
²⁹⁸ VRANÝ, F. [Zahradníkův domek] [foto]. 1912. At: Městské muzeum Nový Bydžov, inv. č. 4871.

Měšťanský dům čp. 1187		
č. 30	identifikační fotografie	zákres do mapy
		
	Parcelní číslo: 411/2	Dřívější čp. 150 – Hradecké předměstí
GPS (WGS 84):	50° 14' 34.685" N, 15° 29' 29.38" E	
Poloha:	Třída B. Smetany, východní řada, severní část města, mezi ul. Úzká a U Památníku	
Charakteristika:	<p>situace: Dům se nachází v řadě zástavby na kraji na východní straně při ul. B. Smetany.</p> <p>dispozice: Patrový nárožní dům, cca. dvoutraktová třídlíná dispozice. V přízemí dva obchody (druhý v levém traktu). Patro koncipováno původně jako kancelář (viz níže), dnes obytné.</p> <p>konstrukce: Zděná. Sokl z kvádrů. Omítka ve špatném stavu, umožňuje pozorovat původní zdivo.</p> <p>průčelí: Západní průčelí tříosé, v secesním stylu. Zdobené v přízemí bosáží (částečně dochovaná), taktéž v patře v první ose zprava, která je ohraničená bohatě profilovanými a zdobenými lizenami, které nahoře zakončují blíže neurčené busty. Patro dále ohraničené jednoduchou patrovou římsou a profilovanou konzolovou římsou korunní. Okna zdobena frontony v podobě architrávů vnesených na hlavicích a ve spodní části s konzolkami, nahoře s ornamentálním štítem. Původně měla okna profilované zřejmě též šambrány, okno v krajní ose zprava (čtyřokno) má vyzdžené krajní stojiny.</p> <p>V jižním průčelí analogická výzdoba v přízemí a římsy, patro zdobené střídměji pouze okenními frontony.</p> <p>Dveře a okna: Moderní. Zajímavé je dochované zaklenutí oken v patře západního průčelí – nalevo okno se segmentovým záklenkem, uprostřed klasické (čtyřtabulkové), vpravo široké, čtyřokno, s vyzdženými vertikálními pásy v místě krajních stojin.</p> <p>Střecha: Novější, esovky. Složená sedlová.</p>	
Datace:	kolem r. 1900	
Stavební vývoj a historie:	V místě současné stavby čp. 1187 částečně zasahoval zděný objekt, jinak byla plocha bezprostředně u křižovatky ul. B. Smetany a Úzká nezastavěná. ²⁹⁹	

²⁹⁹ Podle mapy stabilního katastru, viz níže.

	Do r. 1889 vznikla v místech čp. 1188 až 1192 řada domů, výše zmíněný zasahující objekt byl mírně rozšířen východním směrem, prostor bezprostředně u křižovatky však dále zůstal volný. To se změnilo někdy na přelomu století, kdy byl starší dům zbourán a na jeho místě postavena současná patrová stavba, která se pak stala sídlem a úřadovnou C. k. četnictva. ³⁰⁰ Později došlo k úpravě přízemí, které získalo funkci krámů, Zatímco interiér domu prošel alespoň v místě obchodu novodobými úpravami, průčelí se v patře dodnes zachovalo v originální podobě, přestože jsou omítky v havarijním stavu.
Památkové hodnocení:	Dům se zachovaným dobovým architektonickým členěním v patře.
Přehled hodnotných prvků:	Secesní členění a výzdoba patra. Ostění oken v patře.
Přehled rušivých prvků:	Nevhodná úprava parteru záp. průčelí – nedělená výloha, barevně nevhodné dveře vlevo.
Příloha:	 <p style="text-align: center;">Jižní průčelí domu čp. 1187.</p>

³⁰⁰ Srovnej ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 13. ISBN 978-80-7286-302-0.
a *Tamtéž*. mapa č. 16.
Budova C. k. četnictva vyznačena na výše zmíněné mapě č. 16.

Porovnání vývoje zástavby v místě čp. 1187 na historických mapách:³⁰¹
 nahore stabilní katastr – nezastavěná plocha, částečně zasahuje obj. k. č. 411,
 uprostřed mapa z r. 1889 – stejný stav, rozšíření vedlejší zástavby
 dole plán města z r. 1910 – nová budova c. k. četnictva.

³⁰¹ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapy č. 8, 13 a 16. ISBN 978-80-7286-302-0.

Měšťanský dům čp. 1441	
č. 31	identifikační fotografie
zákres do mapy	
	
Parcelní číslo: 190	Dřívější číslo popisné: 133
GPS (WGS 84):	50° 14' 30.640" N, 15° 29' 21.281" E
Poloha:	Třída Československé armády, severní řada, centrum města
Charakteristika:	<p>situace: Dům se nachází v řadě zástavby na severní straně Třídy Čsl. armády jako třetí zprava. Okapově orientován kratší stranou směrem V–Z.</p> <p>dispozice: Dvouraktový, patrový dům obdélného půdorysu.</p> <p>konstrukce: Zděná, interiér novodobě upravený.</p> <p>průčelí: Jižní průčelí čtyřosé novodobě upravené, znehodnocené.</p> <p>Dveře a okna: Novodobé, taktéž v patře nepůvodní trojkona.</p> <p>Střecha: Sedlová, bobrovky.</p>
Datace:	1843–1855
Stavební vývoj a historie:	<p>V řadě zástavby čp. 1440–1447 stály podobně jako na protější straně ulice v 1. pol. 19. stol. objekty dřevěné. Ovšem na plánu se záznamem stavu o čtrnáct let později jsou již evidovány jako zděné. Pravděpodobné je, že všechny nebo přinejmenším drtivá většina padly za obětí požáru³⁰² r. 1843, který zasáhl tuto část města a do r. 1855, kdy došlo k opětovnému záznamu, již byla ulice obnovena v nové podobě.³⁰³</p> <p>Dům měl původně asi podobně jako ostatní střídmostou výzdobu ještě klasicistního typu. Zdá se, že ani později nebyl o mnoho zdobnější, jak dokládá plán z r. 1927 (viz níže). Novodobá úprava parteru, prolomení trojoken v patře a brizolitová omítka dům značně znehodnotily.</p> <p>V tomto případě víme, že dům měl již r. 1927 široké zázemí, v témže roce bylo rozšířeno zadní levé křídlo a postaveno pravé křídlo domu, kde se nacházelo vesměs zázemí obchodu.³⁰⁴</p>

³⁰² Viz MALÝ, E. Požáry v městě Novém Bydžově. *Bydžovské listy*. [Nový Bydžov], 1892 (VI). č. 1. s. [2].

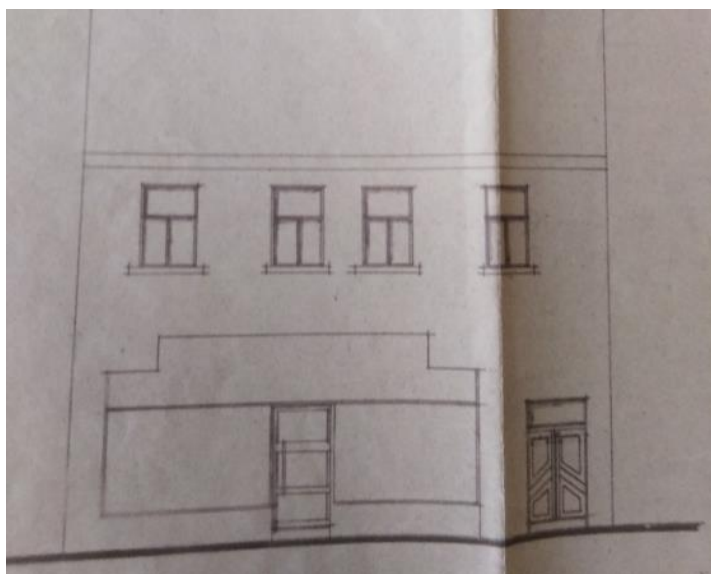
³⁰³ Srovnej ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 8. ISBN 978-80-7286-302-0.

A *Tamtéž*. mapa č. 9.

³⁰⁴ Státní okresní archiv Hradec Králové. Berní správa Nový Bydžov. Inv. č. 142, kart. 33. Stavební plány 1880–1948 k domovní dani.

	V souvislosti s tím se od krámu v popředí oddělila napravo chodba se samostatným vstupem (spojující ulici s pravým křídlem) dále se postavil sklep a nové schodiště. Později dům prošel ještě novodobými úpravami alespoň obchodu, hmotově se však zachoval v původní podobě.
Památkové hodnocení:	Dům znehodnocený moderními úpravami.
Přehled hodnotných prvků:	Původní ostění stavby (kromě jižního průčelí)
Přehled rušivých prvků:	Nevhodná úprava parteru, nevhodné dveře, rušivá trojkona v patře.

Příloha:

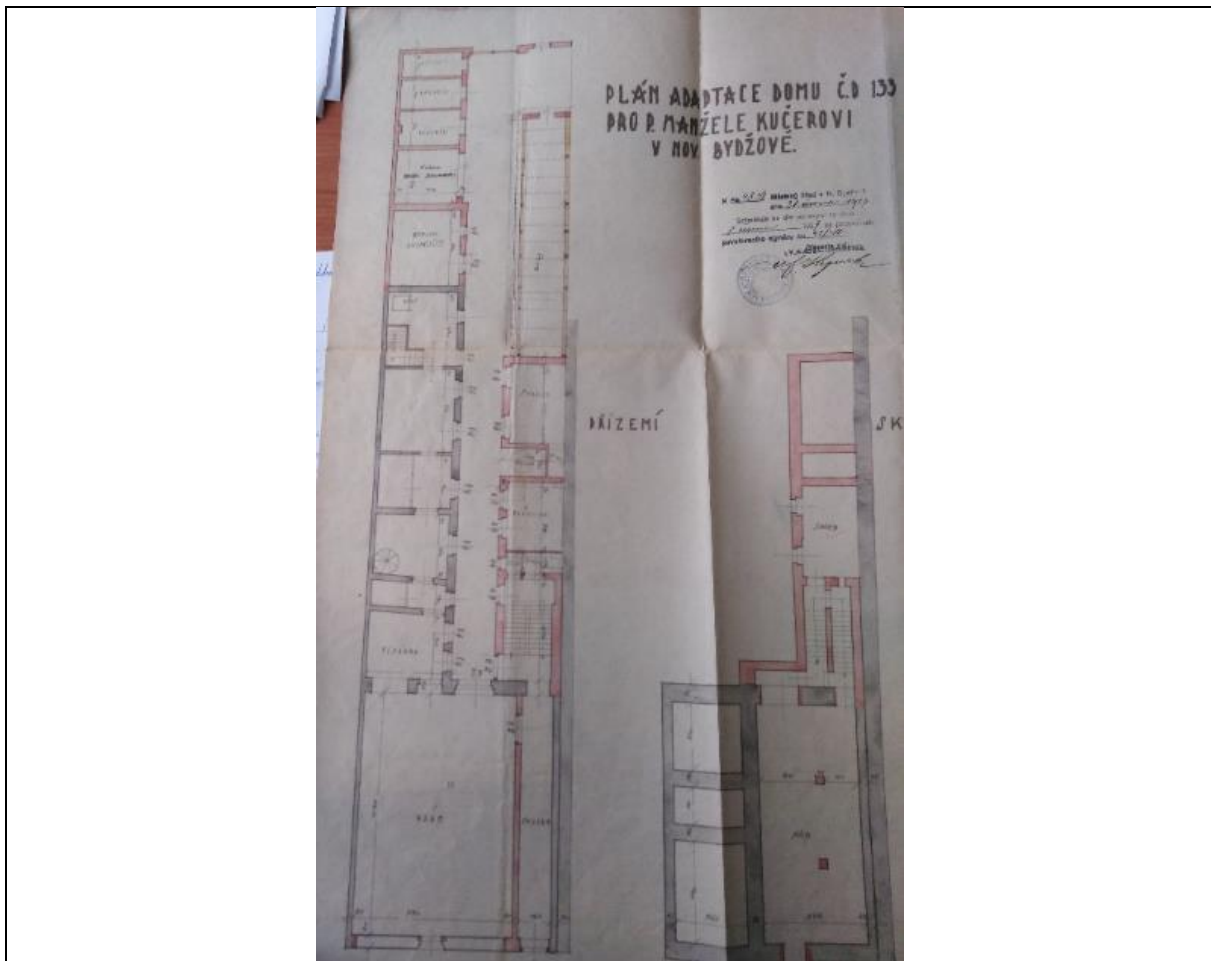
Podoba průčelí domu čp. 1441 na plánu z r. 1927,³⁰⁵ napravo nový vstup, v patře původní ostění oken

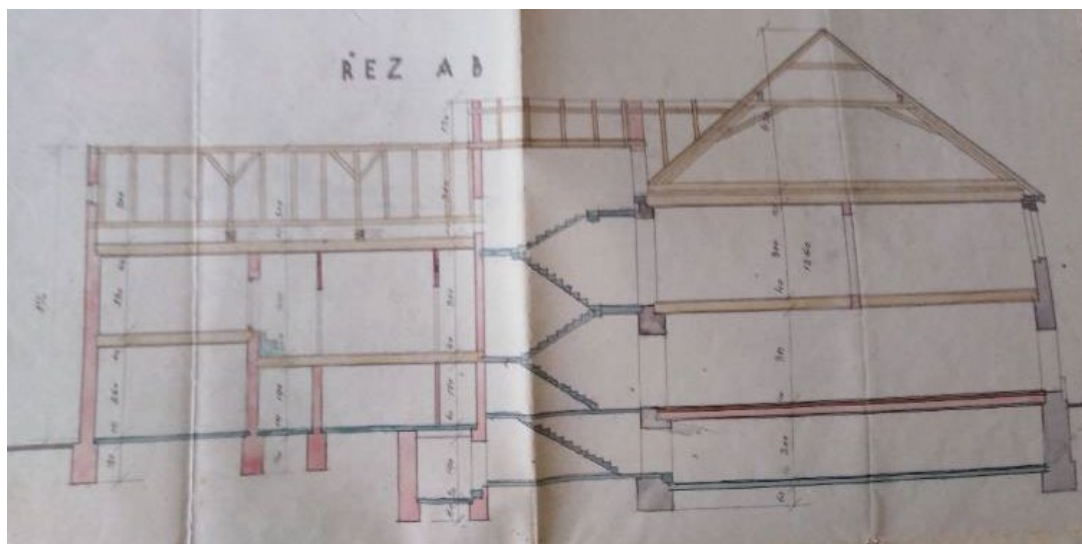
Dům čp. 1441 na fotografii z r. 1969 (s krytou výlohou), ještě s původním ostěním oken³⁰⁶

³⁰⁵ Státní okresní archiv Hradec Králové. Berní správa Nový Bydžov. Inv. č. 142, kart. 33. Stavební plány 1880–1948 k domovní dani.

³⁰⁶ [Čsl. arm. severní řada] [foto]. 1969. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

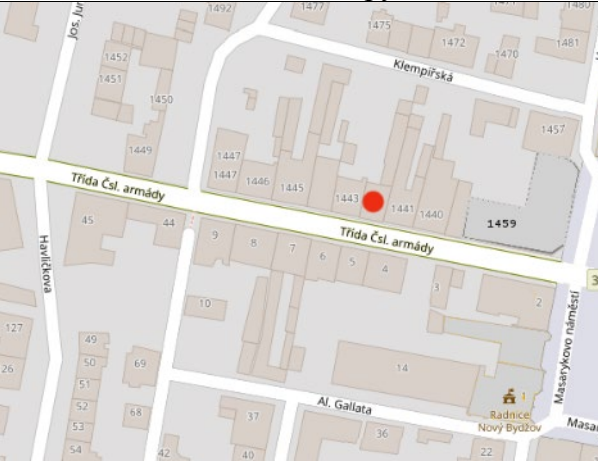
Půdorys přízemí domu čp. 1441 s plánovaným rozšířením r. 1927,³⁰⁷
napravo na papíře zachycen plán sklepů opět s přístavbou.

Podélný řez domu čp. 1141 na plánu z r. 1927³⁰⁸

³⁰⁷ Státní okresní archiv Hradec Králové. Berní správa Nový Bydžov. Inv. č. 142, kart. 33.
Stavební plány 1880–1948 k domovní dani.

³⁰⁸ Tamtéž.

Měšťanský dům čp. 1442		
č. 32	identifikační fotografie	zákres do mapy
		
Parcelní číslo: 191		Dřívější číslo popisné: 134
GPS (WGS 84):	50° 14' 30.634" N, 15° 29' 20.730" E	
Poloha:	Třída Československé armády, severní řada, centrum města	
Charakteristika:	<p>situace: Dům se nachází v řadě zástavby na severní straně Tř. Čsl. armády jako čtvrtý zprava od Masarykova náměstí. Okapově orientován kratší stranou směrem V–Z.</p> <p>dispozice: Dvouraktová, patrový dům, obdélný půdorys.</p> <p>konstrukce: Zděná. Vnitřek přízemí novodobě zrekonstruovaný.</p> <p>průčelí: Jižní průčelí – parter s moderní výlohou, zatímco v patře zachována v hrubých rysech původní podoba, včetně 2x dvou sružených dobových oken. Patro členěno podokenní a korunní římsou.</p> <p>Dveře a okna: Dveře přízemí uprostřed, moderní. Výlohy přízemí moderní, zatímco okna v patře dobová, osazená v lící průčelí, čtyřtabulková.</p> <p>Střecha: Sedlová.</p>	
Datace:	1843–1855	
Stavební vývoj a historie:	<p>V řadě zástavby čp. 1440–1447 stály podobně jako na protější straně ulice v 1. pol. 19. stol. objekty dřevěné objekty. Ovšem na plánu se záznamem stavu o čtrnáct let později jsou již evidovány jako zděné. Pravděpodobně je, že všechny nebo přinejmenším drtivá většina padly za oběť požáru³⁰⁹ r. 1843, který zasáhl tuto část města a do r. 1855, kdy došlo k opětovnému záznamu, již byla ulice obnovena v nové podobě.³¹⁰ Nové domy charakterizovala střídma, typově ještě klasicistní, výzdoba a oproti náměstí již rovné výlohy.³¹¹ Později byla řada z nich upravována ve zdobnějším stylu jako např. právě dům čp. 1442, který představuje společně s domem čp. 7 nejzajímavější příklad v ulici.</p>	

³⁰⁹ Viz MALÝ, E. Požáry v městě Novém Bydžově. *Bydžovské listy*. [Nový Bydžov], 1892 (VI). č. 1. s. [2].

³¹⁰ Srovnej ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 8. ISBN 978-80-7286-302-0.

A *Tamtéž*. mapa č. 9.

³¹¹ [var.]. [s. n.] - Sbíрка fotografií a pohlednic městského muzea [foto]. [1870–1969]. At: M. m. Nový Bydžov.

	Bohatě členěná secesní výzdoba společně s malbami bohužel po novodobých úpravách zcela zmizela. Na druhou stranu, dům je společně s domem čp. 5 jediný ve zkoumaném úseku bydžovské zástavby, kde je možné pozorovat dobovou podobu čtyřtabulkových oken ještě osazených v líci špalety a v úrovni průčelí.
Památkové hodnocení:	Dům zjednodušený, s hodnotnými prvky.
Přehled hodnotných prvků:	Zachování původního ostění a dobová okna v patře.
Přehled rušivých prvků:	Křiklavá úprava parteru.
Příloha:	 <p>Zástavba v Pražské ulice (dnešní Čsl. armády) – na mapě stabilního katastru dřevěná, po požáru r. 1843 již na další mapě z r. 1855 kompletně zděná.³¹²</p>

³¹² ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapy č. 8 a 9. ISBN 978-80-7286-302-0.

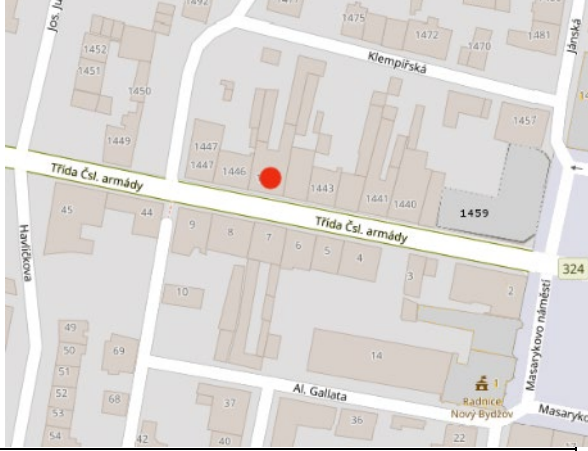

Obchod p. Poura, čp. 1442, s bohatě zdobeným průčelím, foto z 1. pol. 20. stol.³¹³

Dnešní průčelí domu čp. 1442 – zjednodušené, ale v hrubých rysech zachováno.

³¹³ [Obchod Gotthard-Pour] [foto]. 1. pol. 20. stol. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

Měšťanský dům čp. 1445		
č. 33	identifikační fotografie	zákres do mapy
		
Parcelní číslo: 194		Dřívější číslo popisné: 137
GPS (WGS 84):	50° 14' 30.677" N, 15° 29' 19.234" E	
Poloha:	Třída Československé armády, severní řada, centrum města	
Charakteristika:	<p>situace: Dům se nachází v řadě zástavby kousek od Masarykova náměstí, na severní straně Třidy Čsl. armády, třetí zleva.</p> <p>dispozice: Dvoutraktová mnohodílná dvoupatrová stavba, obdélný půdorys, dvě křídla na zadní straně (severní).</p> <p>konstrukce: Zděná. Podoba z 1. pol. 20. stol.</p> <p>průčelí: Jižní průčelí trojosé, resp. pětiosé v přízemí. Parter moderně upravený, zatímco v patrech zachovává podobu z 1. pol. 20. stol. – členěné parapetní římsou v 1. patře a okenní v 2. patře, dále lehce naznačené lizeny při nároží, okenní šambrány.</p> <p>Dveře a okna: Dveře a okna přízemí novodobá. V Patře charakteristická trojkona s příčником odděleným světlíkem v prostředních částí oken.</p> <p>Střecha: Moderní, sedlová, nad křídly pultová a rovná.</p>	
Datace:	2. pol. 19. stol., 1932	
Stavební vývoj a historie:	<p>V řadě zástavby čp. 1440–1447 stály podobně jako na protější straně ulice v 1. pol. 19. stol. objekty dřevěné objekty. Ovšem na plánu se záznamem stavu o čtrnáct let později jsou již evidovány jako zděné. Pravděpodobně je, že všechny nebo přinejmenším drtivá většina padly za oběť požáru³¹⁴ r. 1843, který zasáhl tuto část města a do r. 1855, kdy došlo k opětovnému záznamu, již byla ulice obnovena v nové podobě.³¹⁵ R. 1932 proběhla částečná přestavba,³¹⁶ postaven byl krám, temná komora a sklep. V této době již je dům znám v současné podobě, nepochybně tedy někdy ve 20. letech muselo dojít k přestavbě – zvýšení domu a k úpravě průčelí již v prvorepublikovém stylu.</p>	

³¹⁴ Viz MALÝ, E. Požáry v městě Novém Bydžově. *Bydžovské listy*. [Nový Bydžov], 1892 (VI). č. 1. s. [2].

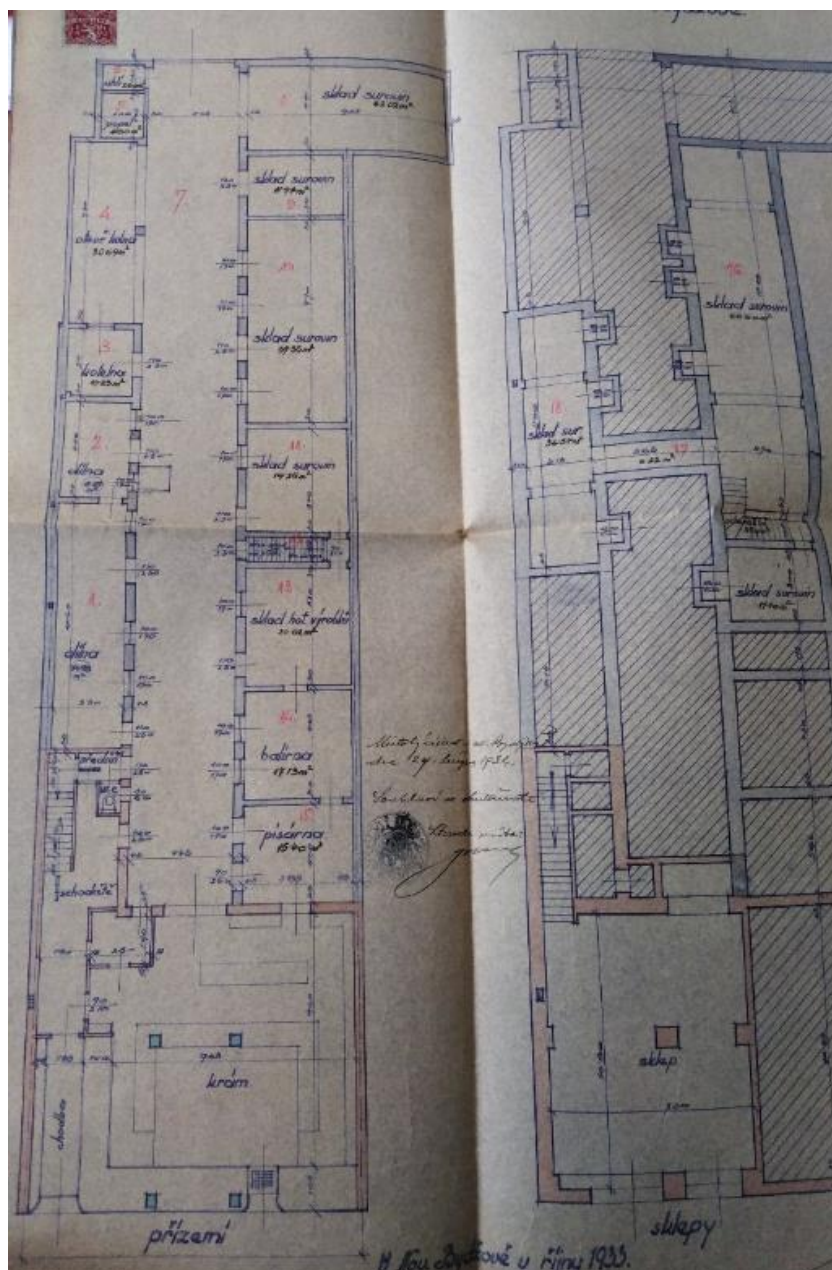
³¹⁵ Srovnej ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 8. ISBN 978-80-7286-302-0.

A *Tamtéž*. mapa č. 9.

³¹⁶ Státní okresní archiv Hradec Králové. Berní správa Nový Bydžov. Inv. č. 142, kart. 33. Stavební plány 1880–1948 k domovní dani.

	Otázkou zůstává, jak moc byl dům přestavěn, resp. co zůstalo z jeho hmoty z 2. pol. 19. stol.
Památkové hodnocení:	Dům dochovaný v podobě z 1. pol. 20. stol., s hodnotnými prvky.
Přehled hodnotných prvků:	Ostění a architektonické členění patra z 1. pol. 20. stol.
Přehled rušivých prvků:	Recentní keramický obklad parteru.

Příloha:

Plán domu čp. 1445, nalevo půdorys přízemí vč. nově přestavěného krámu, napravo sklepy vč. přístaveb ³¹⁷

³¹⁷ Státní okresní archiv Hradec Králové. Berní správa Nový Bydžov. Inv. č. 142, kart. 33. Stavební plány 1880–1948 k domovní dani.

Víceúčelový dům čp. 1459		
č. 34	identifikační fotografie	zákres do mapy
		
Parcelní číslo: 3379		Dřívější číslo popisné: (129 – 131)
GPS (WGS 84):	50° 14' 30.05" N, 15° 29' 24.34" E	
Poloha:	severní část Masarykova náměstí, centrum města	
Charakteristika:	situace: Dům se nachází v SZ části Masarykova náměstí, svoji delší stranou vede do Třidy Čsl. armády konstrukce: Zděný moderní dům.	
Datace:	2011	
Stavební vývoj a historie:	V místě dnešní rezidence U Raka stály po dlouhou dobu tři patrové domy, přinejmenším s klasicistními základy, čp. 1438, 1459 a 1458. Nacházel se zde hostinec U Kupců – později hotel Schroll, Skřivanovo uzenářství a Kazdovo pekařství. ³¹⁸ R. 1979 byly v rámci rekonstrukčního plánu hromadně odstřeleny (viz příloha níže). Volná plocha byla zastavěna až r. 2011, čímž se opět celé náměstí pohledově uzavřelo.	
Památkové hodnocení:	Recentní dům, dobře řešený.	
Přehled hodnotných prvků:	/	
Přehled rušivých prvků:	/	

³¹⁸ podle PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. příloha knihy. ISBN 978-80-7185-845-4.

Příloha:

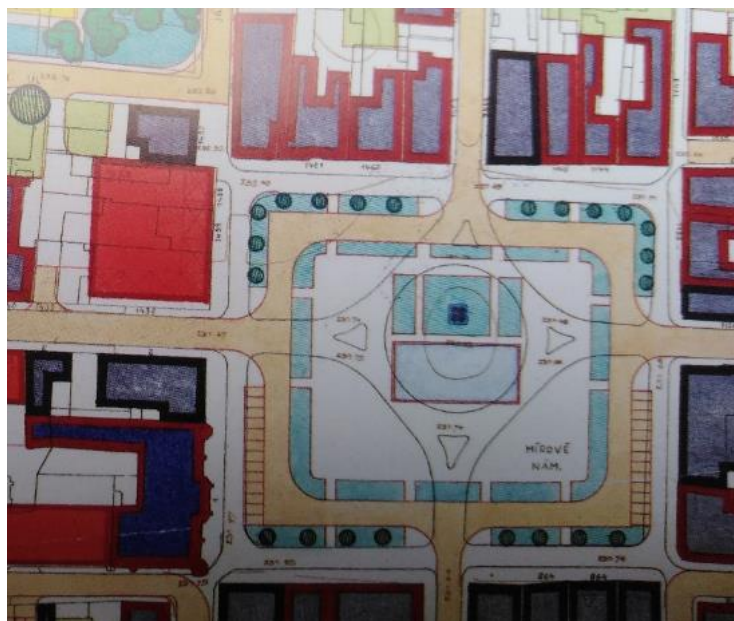
Domy v místě čp. 1459 na nejstarší fotografii z r. 1870.³¹⁹
Nárožní hostinec s mansardovou střechou.

Foto z r. 1907, domy v místě současného čp. 1459, nárožní dům vlevo nověji upravený³²⁰

³¹⁹ FREUND, Z. [?]. [Nejstarší foto náměstí] [foto]. 1870. At: M. m. Nový Bydžov, inv. č. 4209.

³²⁰ [Dnešní čp. 1459][foto]. 1907. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

Výřez z asanačního plánu z r. 1973, domy v SZ části náměstí (dnešní čp. 1459) jako jediné objekty na náměstí tehdy určené k nahrazení dvoupatrovým panelákem ³²¹

Odstřel domů čp. 1438, 1459 a 1458. Datum 31. 3. 1979. ³²²

³²¹ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 21. ISBN 978-80-7286-302-0.

³²² BYDŽOVSKÝ, M. [Odstřel domů] [foto]. 1979. In: PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. příloha č. 45. ISBN 978-80-7185-845-4.

Měšťanský dům čp. 1460	
č. 35	identifikační fotografie
č. 35	zákres do mapy
	
Parcelní číslo: 166/1	Dřívější číslo popisné: 109
GPS (WGS 84):	50° 14' 31.382" N, 15° 29' 25.435" E
Poloha:	SZ část Masarykova náměstí, centrum města
Charakteristika:	<p>situace: Dům se nachází na nároží SZ části Masarykova náměstí. Orientován delší stranou do ulice Janská.</p> <p>dispozice: Mnohodílná stavba, dvoupatrová, zcela obdélníkový půdorys. V přízemí jižní části obchod, jinak zbytek stavby obytný.</p> <p>konstrukce: Zděná. Patra vynáší železné I-profilů.</p> <p>průčelí: Jižní průčelí čtyřosé, novodobě zjednodušené. Pozůstatek původního členění pouze korunní římsa a naznačené šambrány oken (po rekonstrukci). Výloha obchodu novodobá. Západní průčelí jedenáctiosé, opět novodobě zjednodušené stejně jako jižní průčelí, ve vstupu v prostřední části dochované dobové dveře.</p> <p>Dveře a okna: Dveře vstupu do obchodu novodobé. Dveře vstupu do bytu ze západní strany jsou dobové, dřevěné dvoukřídlé, rámové konstrukce, s charakteristickou profilovanou výzdobou v horní části dveří ve výplni rámu. Také se složitým zdobným kováním průzorů dveří a světlíku nad dveřmi, který dělí odstupněný příčník. Klika dveří mosazná s kónickým osmibokým profilem.</p> <p>Střecha: Moderní, složená sedlová.</p>
Datace:	1890
Stavební vývoj a historie:	V místě domu čp. 1460 stál jeden ze čtyř posledních dřevěných objektů na náměstí ještě v polovině 19. století. ³²³ Někdy ve druhé polovině 19. století (cca. v šedesátých, sedmdesátých let) byl tento objekt nahrazen zděným. Ten ovšem nevydržel dlouho a již v r. 1890 došlo k jeho zboření. ³²⁴

³²³ Podle mapy stabilního katastru, viz níže.

³²⁴ Podle historických fotografií. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

	Novou dvoupatrovou stavbu, kterou si nechal postavit místní obchodník J. Doležal, zdobila bohatá novorenesanční fasáda s bosáží v přízemí, zdobnými šambránami oken a frontony v patrech. Postavena byla podle plánů místního architekta Aloise Jedličky. Při opravě r. 1961 dům o všechny výzdobné prvky přišel. ³²⁵
Památkové hodnocení:	Zjednodušený dům s dobovými prvky.
Přehled hodnotných prvků:	Původní dveře západního vstupu. Zachované ostění oken.
Přehled rušivých prvků:	Nečleněná okna západního průčelí. Nápis parteru severního průčelí.

Příloha:

Západní průčelí domu čp. 1460.

První zděný, jednopatrový dům čp. 1460 na fotografii (druhý zprava) před r. 1889.³²⁶

³²⁵ Podle PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. příloha č. 43. ISBN 978-80-7185-845-4.

³²⁶ DUNKA, A. [SZ část náměstí] [foto]. před r. 1889. In: PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. příloha č. 15. ISBN 978-80-7185-845-4.

Nový dvoupatrový dům čp. 1460, fotografie z r. 1894 ³²⁷

Zachované dobové dveře západního vstupu domu čp. 1460

³²⁷ [Dům čp. 1460] [foto]. po r. 1890. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

Měšťanský dům čp. 1461		
č. 36	identifikační fotografie	zákres do mapy
		
Parcelní číslo: 166/1		Dřívější číslo popisné: 108
GPS (WGS 84):	50° 14' 31.017" N, 15° 29' 26.005" E	
Poloha:	SZ část Masarykova náměstí, centrum města	
Charakteristika:	<p>situace: Dům stojí v řadě zástavby v západní části severní strany náměstí, jako druhý zleva. Okapově orientován kratší stranou směrem V–Z.</p> <p>dispozice: Patrový dům na obdélném půdorys s dvěma křídly v zadní části, jedním výrazně dlouhým. Třítraktový mnohodílný.</p> <p>konstrukce: Zděná. Původní zaklenutí interiéru.</p> <p>průčelí: Jižní průčelí trojosé. Jednoduché, novodobě upravené. Z původních prvků zachována pouze konzolová korunní římsa.</p> <p>Dveře a okna: Moderní.</p> <p>Střecha: Moderní, sedlová, nad křídly pultová.</p>	
Datace:	17. – 18. století	
Stavební vývoj a historie:	Jedná se o barokní dům, což dokládá interiér obou obchodů. Zejména v pravém traktu, podniku pizzerie Dodo, kde je velmi dobře patrný a zachovaný původní klenební systém, hřebínkové klenby s trojbokými výsečemi. V interiéru pozorovatelné také doklady – pozůstatky dobového zakončení jižního průčelí domu podloubím. Narozdíl od vnitřku průčelí domu prošlo novodobými znehodnocujícími úpravami.	
Památkové hodnocení:	Neutrální dům s dochovanými hodnotnými prvky.	
Přehled hodnotných prvků:	Klenby, korunní římsa.	
Přehled rušivých prvků:	Celková úprava jižního průčelí – nápisy parteru, keramický obklad prostředního vstupu, čtyřokna v patře.	

Příloha:

Původní klenby v interiéru pizzerie Dodo čp.1461,
hřebínková klenba s trojbokými výsečemi.

Křížové zakončení klenby mezi lícem jižního průčelí a prvním obloukem, stejně jako existence plnohodnotných sloupů vynášejících klenbu v přední části dává tušit, že dům kdysi končil v úrovni těchto sloupů a předsunuté podloubí bylo rovnou výlohou uzavřeno až později.

Dům čp. 1461 na fotografii z r. 1894.³²⁸
V patře původní šestice oken, v přízemí patrné původní záklenky vstupů.

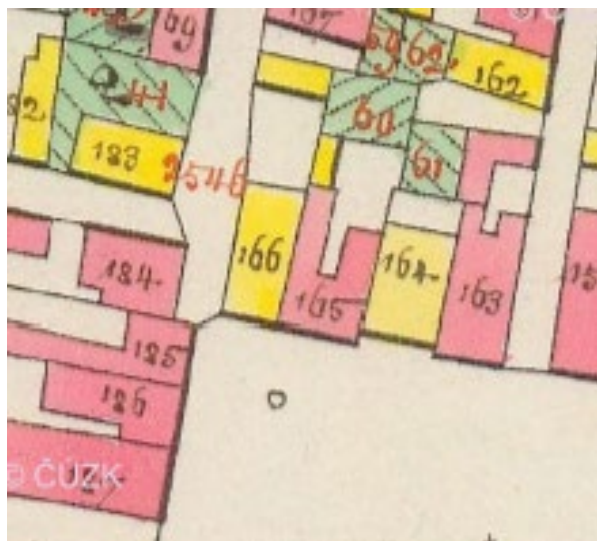
Současný stav jižního průčelí domu čp. 1461.
Po původním podloubí navenek ani stopy...

³²⁸ [Domy čp. 1460-63] [foto]. 1894. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

Měšťanský dům čp. 1463

č. 37	identifikační fotografie	zákres do mapy
		
Parcelní číslo: 163/1		Dřívější číslo popisné: 106
GPS (WGS 84):	50° 14' 30.90" N, 15° 29' 27.29" E	
Poloha:	severní část Masarykova náměstí, centrum města	
Charakteristika:	<p>situace: Dům se nachází v SZ části Masarykova náměstí, svoji delší stranou vede do Třídy B. Smetany</p> <p>dispozice: Dvoutraktová, obdélný patrový dům.</p> <p>konstrukce: Zděná, pravděpodobně s původním jádrem.</p> <p>průčelí: Jižní průčelí tříosé, členěné zvýrazněnými pásy v úrovni nápisu parteru a nad okny v patře. Pod horním pásem – při horním okraji prostředního okna a při nárožích celkem čtyři secesní ornamenty. Východní průčelí nijak nečleněné.</p> <p>Dveře a okna: Jižní průčelí moderní. Východní průčelí prvorepubliková T-okna v přízemí a trojkona s příčnickem děleným levým oknem v patře.</p> <p>Střecha: Moderní, složená valbová.</p>	
Datace:	1. pol. 19. stol.	
Stavební vývoj a historie:	<p>Dům má zřejmě klasicistní jádro, již v polovině 19. století zde stál zděný a půdorysem se rovněž nijak zvlášť nevymykal. Byť v tomto případě jsou v interiéru vidět pouze prostřední nosné sloupy, samotné klenby zůstaly schované pod moderními sádkartonovými podhledy a podle mého odhadu mohou být i železné I-profilů.</p> <p>Byl několikrát upraven ve 20. století – úprava oken v patře v 1. polovině století, ve 2. pol. století pak úprava výlohy, možná i zjednodušení průčelí a úprava interiéru.</p>	
Památkové hodnocení:	Klasicistní dům dochovaný v podobě z 1. pol. 20. stol., také se zjednodušeným průčelím.	
Přehled hodnotných prvků:	Částečně klenby, architektonické členění jižního průčelí.	
Přehled rušivých prvků:	/	

Příloha:

Zástavba SZ části náměstí na mapě stabilního katastru, dům čp. 1463 zde jako k. č. 163 ³²⁹

Fotografie Ningerovy vinárny – domu čp. 1463, z r. 1907. ³³⁰
Patrná ještě původní dvojitá okna v patře a segmentové záklenky v přízemí.

³²⁹ Císařský otisk SK: 5307-1-003. ÚAZK – Císařské povinné otisky map stabilního katastru. [online]. Praha: ČÚZK, 2019 [cit. 2019-04-30]. Dostupné z:

https://archivnimapy.cuzk.cz/uazk/coc/coc_data/5307-1/5307-1-003_index.html

³³⁰ [Ningerova vinárna] [foto]. 1907. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

Měšťanský dům čp. 1506

č. 38	identifikační fotografie	zákres do mapy
		

Parcelní číslo: 712	Dřívější čp. 165 – Pražské předměstí
GPS (WGS 84):	50° 14' 34.043" N, 15° 29' 28.281" E
Poloha:	Třída B. Smetany, západní řada, severní část města cca 130 m od Masarykova náměstí
Charakteristika:	<p>situace: Jednopatrový pětiosý dům se nachází v řadě zástavby v západní části Trždy B. Smetany, naproti ulici Úzká. Okapově orientován směrem S–J.</p> <p>dispozice: Dvouraktová 3–5 dílná.</p> <p>konstrukce: Zděná.</p> <p>průčelí: Východní průčelí zdobené plastickými pásy. Mezi krajními a následující osami vyvedené lizeny s čabakami pod patrovou římsou. Přízemí ohraničené jednoduchým nezdobeným soklem (po moderní úpravě s drobnými větracími otvory) a patrovou římsou. Průčelí dominuje v prostřední ose vchod, ohraničený dveřní šambránou, která v horní části tvoří fronton s iluzorní sloupovými hlavicemi s čabakami, nesoucími spojené kladí v podobě předsunuté patrové římsy. Mezi tím se nachází obrazec s plastickými ornamentálními a mýtickými výjevy a starým číslem popisným. Nad římsou pak je necelistvý obloučkový štít s jakýmsi mnohotvárným znakem. Patro dále člení podokenní římsa, mezi níž a patrovou je průčelí hladké. Zakončuje jej konzolová korunní římsa, která v první ose zleva tvoří oblouk, taktéž na vedlejší straně nároží. Pod rovnou částí římsy je odstupněný pás. Nad okny v patře se nachází frontony, trojúhelný (2. a 4. okno), obloučkový (prostřední okno) a stlačený s volutovou hlavicí (na kraji vpravo). Nad oknem v místě zvýšení korunní římsy je kulatý průzor ohraničený šambránou s motivem věnce na podstavci. Jižní průčelí zdobené jednodušeji, pouze pásy v přízemí, odstupněným pásem pod korunní římsou, jednoduchým rámováním průzoru ve zvýšeném nároží a armováním v patře v nároží a pod místem přechodu římsy v oblouk.</p> <p>Dveře: Restaurované zřejmě původní, dřevěné dvoukřídlé, bohatě členěné modelovou výzdobou. Klika mosazná s kónickým osmibokým profilem. Nahoře osmitabulkový světlík.</p>

	<p>Okna: Moderní.</p> <p>Střecha: Valbová. V prostřední ose západního sklonu vikýř. Při JV nároží oddělená mansardová stříška, vytváří společně s členěním průčelí dojem věžičky.</p>
Datace:	1870–1889
Stavební vývoj a historie:	Budova vyrostla na do té doby nezastavěném prostranství, z dostupného materiálu se poprvé objevuje na mapě z r. 1889. ³³¹ Tvar a orientace půdorysu zde odpovídá dnešnímu stavu. Dá se tedy předpokládat, že vznikla někdy v poslední třetině 19. století a hmotově se od té doby mnoho nezměnila, pouze průčelí prošlo secesní inovací.
Památkové hodnocení:	Historizující budova se zachovalou bohatou secesní výzdobou východního průčelí a charakteristickým architektonickým členěním zejména JV nároží.
Přehled hodnotných prvků:	Architektonické členění celého východního průčelí, zejm. velmi členité frontony, zejm. nad vstupem, dveře, mansardová stříška JV nároží.
Přehled rušivých prvků:	/

Příloha:

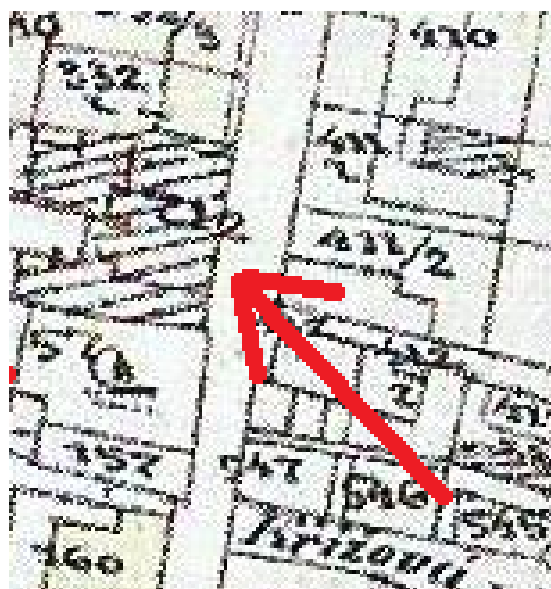
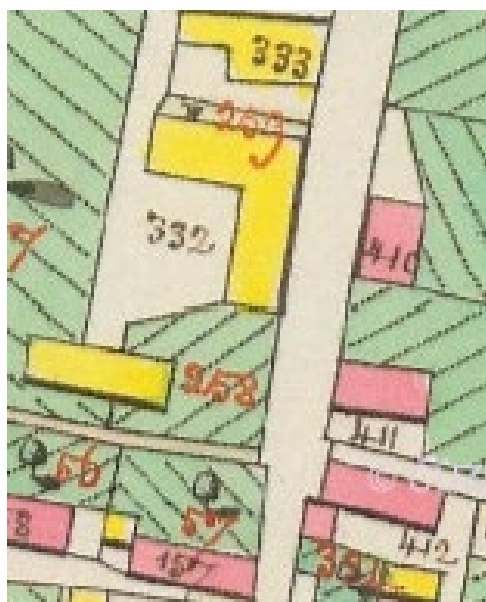

Část východního průčelí domu čp. 1506

³³¹ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 13. ISBN 978-80-7286-302-0.

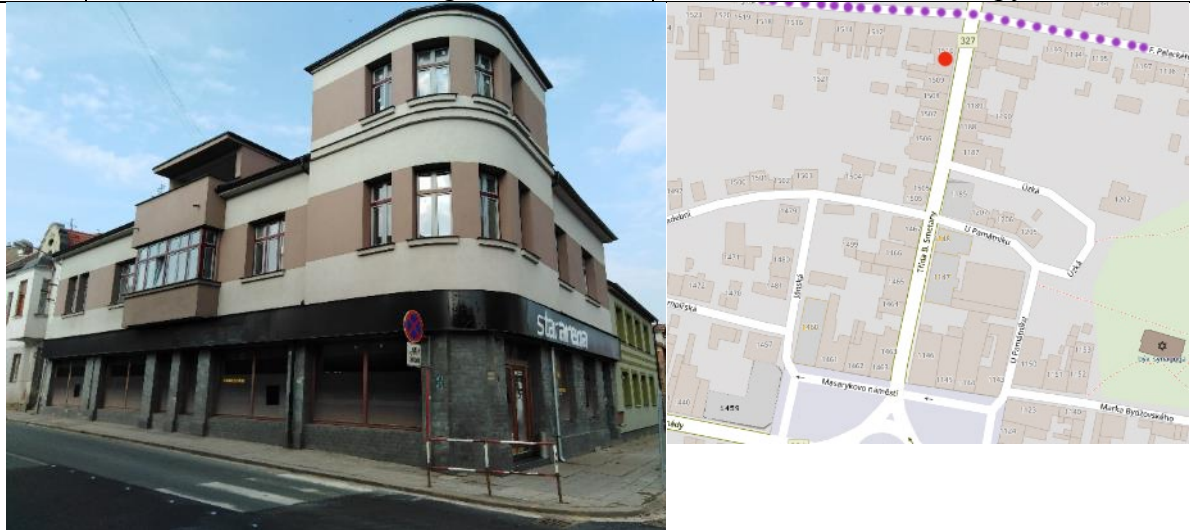

Detail vchodu domu čp. 1506

Zástavba v místě čp. 1506. Na mapě stabilního katastru volná plocha (258), vpravo na plánu z r. 1889 již vyznačená nová budova. ³³²

³³² ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapy č. 8 a 13. ISBN 978-80-7286-302-0.

Víceúčelový dům čp. 1510	
č. 39	identifikační fotografie
zákres do mapy	
	
Parcelní číslo: 333/1	Dřívější čp. (16) – Pražské předměstí
GPS (WGS 84):	50° 14' 35.716" N, 15° 29' 28.890" E
Poloha:	Třída B. Smetany, západní řada, severní část města cca 165 m od Masarykova náměstí
Charakteristika:	<p>situace: Nárožní dům se nachází na křižovatce ulic B. Smetany a J. E. Purkyně, svojí delší stranou vede do první jmenované.</p> <p>dispozice: Složitá, dvoutraktová několikadílná. Dům je patrový, se dvěma nadstavbami. Přízemí určeno převážně pro komerční využití. Patro koncipováno jako obytné.</p> <p>konstrukce: Dům je zděný.</p> <p>průčelí: Přízemí moderně upraveno. V patře zachována původní podoba. Východní průčelí pětiosé, člení jej pouze čtyřboký arkýř v prostřední ose a okapové římsy patrových oken. Severní průčelí kratší, 3–4 osé, rovněž s okapovými římsami oken. V severovýchodním nároží ze stavby vyčnívá půlelipsový arkýř, nebo spíše poloviční rizalit vzhledem k tomu, že plynule přechází v nadstavbu.</p> <p>Dveře: Moderní.</p> <p>Okna: V přízemí moderní výkladní zatmavená nebo polepená. V patře a nadstavbě moderní historizující, především čtyřdílná a šestidílná.</p> <p>Střecha: Plochá.</p>
Datace:	1855–89, 1922, 1933–4
Stavební vývoj a historie:	Na místě poměrně rozlehlé stavby čp. 1510 stál v první polovině 19. století dřevěný objekt, resp. taktéž do něj mohl zasahovat i vedlejší hákový objekt. Tyto byly někdy ve druhé pol. téhož století zbourány. ³³³ Stavby na mapě z r. 1889 v této části ulice již vykazují jiný tvar půdorysu a na místě nároží dnešního domu čp. 1510 se nachází objekt, který bude patrně totožný se starou Langerovou pekárnou.

³³³ Podle mapy stabilního katastru, viz níže.

	<p>Tato stavba, jak je patrné níže na fotografii,³³⁴ byla přízemní, zděná, orientovaná podélně Purkyňovy ulice, měla fabionovou římsu a pět tabulková okna.</p> <p>Obchodník A. Langerovi se zřejmě dařilo a tak mohl po první sv. válce svoje živobytí rozšířit. V r. 1922 si nechal postavit nový patrový obytný dům v secesním stylu, se samostatnou pekárnou hned vedle v Purkyňově ulici.³³⁵</p> <p>V této podobě ovšem nevydržel dlouho. R. 1933 došlo k masivní přestavbě. Interiér stavby se přizpůsobil komerčním potřebám, v přízemí došlo k oddělení krámu a zázemí (viz plán³³⁶), zatímco patro se celé přestavělo, rozšířilo – sedlová střecha nahrazena plochou, a získalo charakteristický tvar s dvěma arkýři a nadstavbami. Sloužilo pro obytné účely.</p> <p>Průčelí doznalo změny ve zvláštním prvorepublikovém stylu. V patře s nadstavbami v se již v této podobě dochovalo do dnešní doby, což kontrastuje s moderně upraveným přízemím.</p> <p>Vedlejší přízemní pekárna z r. 1922 byla později nejspíše zbourána, dnes na jejím místě stojí moderní bytový dům, tvořící samostatnou jednotku.</p>
Památkové hodnocení:	Příklad moderního velkého obchodního a obytného domu z meziválečného období s architektonicky originálně řešeným nárožím, avšak s recentní úpravou parteru.
Přehled hodnotných prvků:	Architektonické členění.
Přehled rušivých prvků:	Lesklý černý reklamní pás po celé délce v místě patrové římsy.
Příloha:	

³³⁴ Podle historických fotografií. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

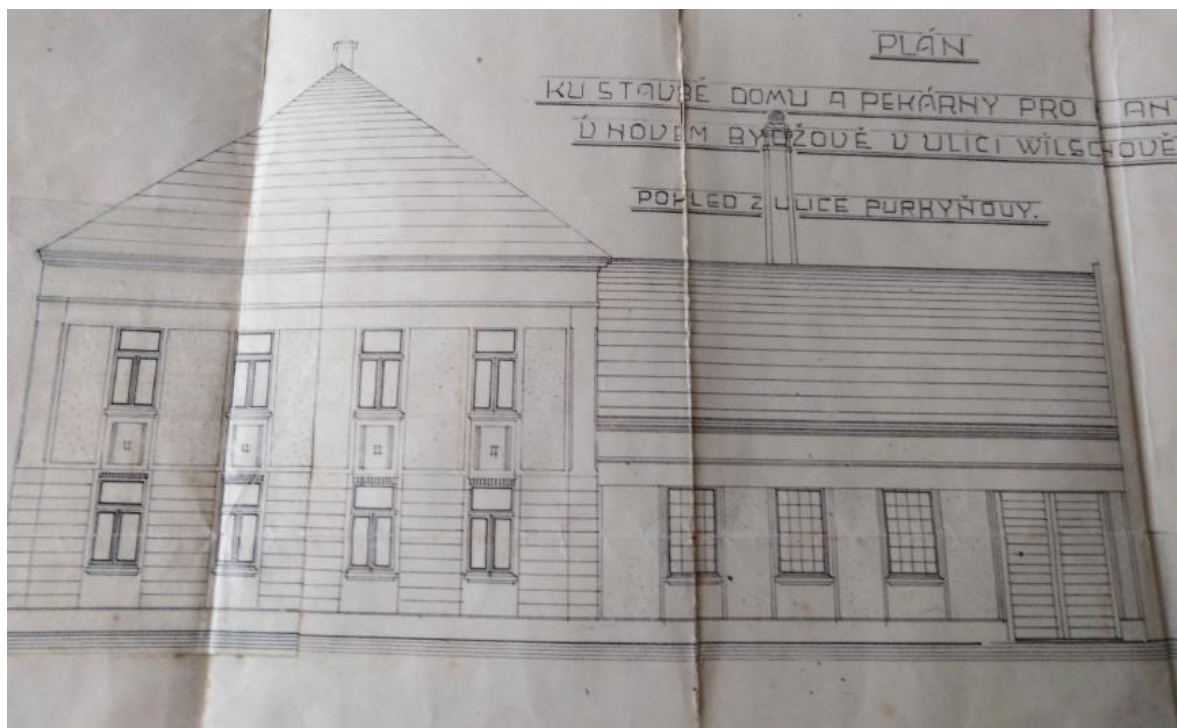
³³⁵ Státní okresní archiv Hradec Králové. Berní správa Nový Bydžov. Inv. č. 143, kart. 34.

Stavební plány 1880–1948 k domovní dani.

³³⁶ Tamtéž.

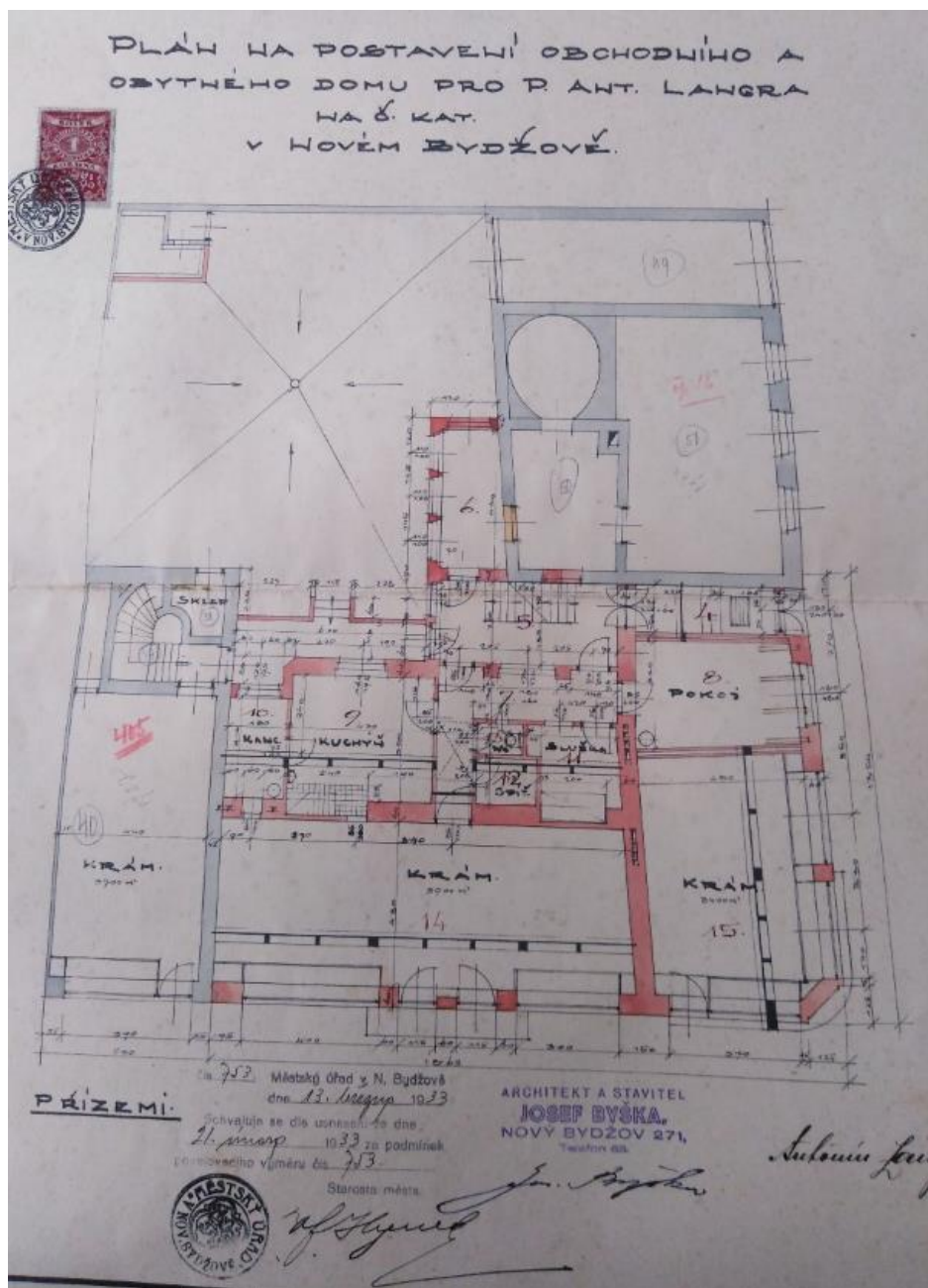
Stará Langerova přizemní pekárna čp. 1510, foto z přelomu 19./20. stol.³³⁷

Podoba nového obytného domu a pekárny A. Langera, čp. 1510, na plánu z r. 1922³³⁸

³³⁷ [Stará Langerova pekárna] [foto], kolem r. 1900. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

³³⁸ Státní okresní archiv Hradec Králové. Berní správa Nový Bydžov. Inv. č. 143, kart. 34. Stavební plány 1880–1948 k domovní dani.

Plán přízemí současné stavby čp. 1510, z r. 1933 ³³⁹

³³⁹ Státní okresní archiv Hradec Králové. Berní správa Nový Bydžov. Inv. č. 143, kart. 34. Stavební plány 1880–1948 k domovní dani.

Měšťanský dům čp. 1547

č. 40	identifikační fotografie	zákres do mapy
		
	Parcelní číslo: 307/2	Dřívější čp. 41 – Pražské předměstí
GPS (WGS 84):	50° 14' 31.428" N, 15° 29' 13.286" E	
Poloha:	Třída Československé armády, západní část města asi 150 m východně od železničního přejezdu	
Charakteristika :	<p>situace: Dům se nachází v severní části Třídy Čsl. armády, kousek od železničního přejezdu, v řadě zástavby tří domů jako první zprava. Orientován okapově ve směru V–Z.</p> <p>dispozice: Dvoutraktový čtyřdílný jednopatrový dům s obytným podkrovím. V přízemí se nachází krám se zázemím a v první ose zleva průjezd do dvora. Schodiště vede v druhé ose zleva severního traktu. V patře jsou v jižním traktu tři obytné místnosti a v severním zázemí v podobě kuchyně atd. V podkroví dále dva menší pokoje, dvě komůrky a v severním traktu dvě větší místnosti. Pokoje mají jižní stěnu svíslou nezkosenou v úrovni průčelí, je odtud přístup na balkon.</p> <p>konstrukce: Zděná.</p> <p>průčelí: Jižní průčelí charakterizuje rozdíl mezi původním stavem dochování v patře a úpravou obchodu v přízemí. V patře jižního průčelí vystupuje uprostřed stavby asi metr do ulice čtyřboký arkýř, na jehož horní straně se nachází balkon přístupný z podkroví. Dům dále člení nárožní lizeny a parapetní římsy oken. Korunní římsa poměrně vystouplá, kopíruje ortogonálně tvar průčelí v podkroví. Po krajích vystupují z podkroví dva menší vikýře.</p> <p>Východní průčelí nečleněné, neupravené. Severní nepřístupné.</p> <p>Dveře: Moderní.</p> <p>Okna: V přízemí z 2. pol. 20. stol. novodobá výkladní okna. Jinak původní. V patře po stranách zajímavé čtyřokno s příčnickem dělicím menší prostřední křídla a vrchní světlík. Okno v arkýři dokonce z šesti částí, opět s příčnickem dělicím prostřední křídla a nadsvětlík. Jednoduchá okna na bocích arkýře a na menších vikýřích ve střeše.</p> <p>Střecha: Sedlová, blíže neurčená.</p>	
Datace:	1934	

Stavební vývoj a historie:	Na místě domu neexistovala žádná významná předchozí stavba, pouze malý dřevěný objekt patrný již na mapě stabilního katastru. ³⁴⁰ Současný dům postaven v roce 1934. ³⁴¹ Hmotově se od té doby patrně nezměnil, ve druhé pol. 20. stol. doznal úprav parter.
Památkové hodnocení:	Stavba pozoruhodná řešením jižního průčelí, zejména výrazným arkýřem s balkonem a provedením korunní římsy. Znehodnocená úpravami výlohy.
Přehled hodnotných prvků:	Členění hmoty jižního průčelí.
Přehled rušivých prvků:	Úprava parteru keramickým obkladem a zaskleným poutačem se zeleným pozadím.

Příloha:

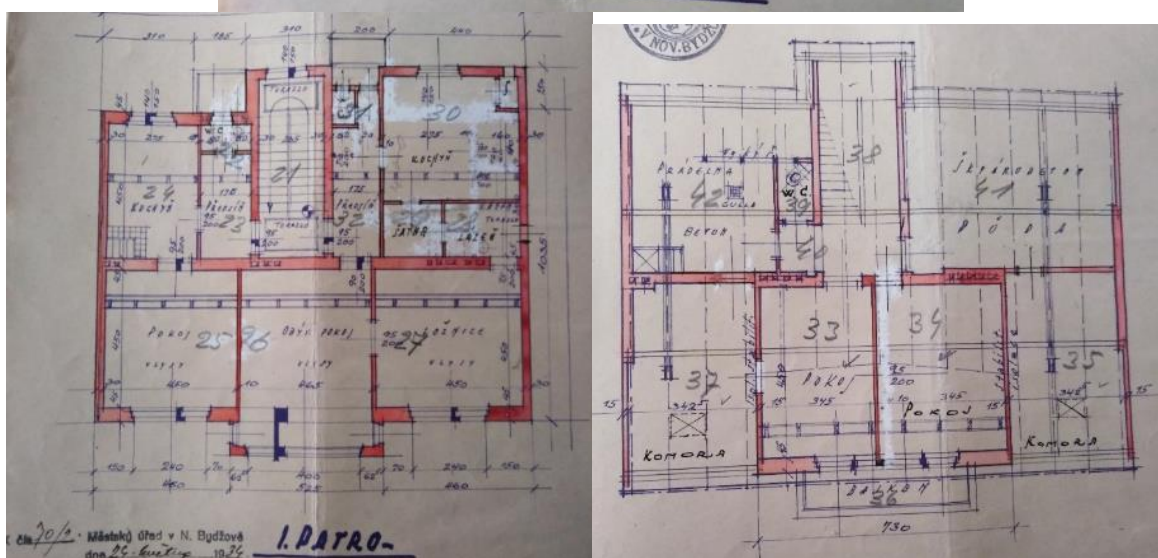
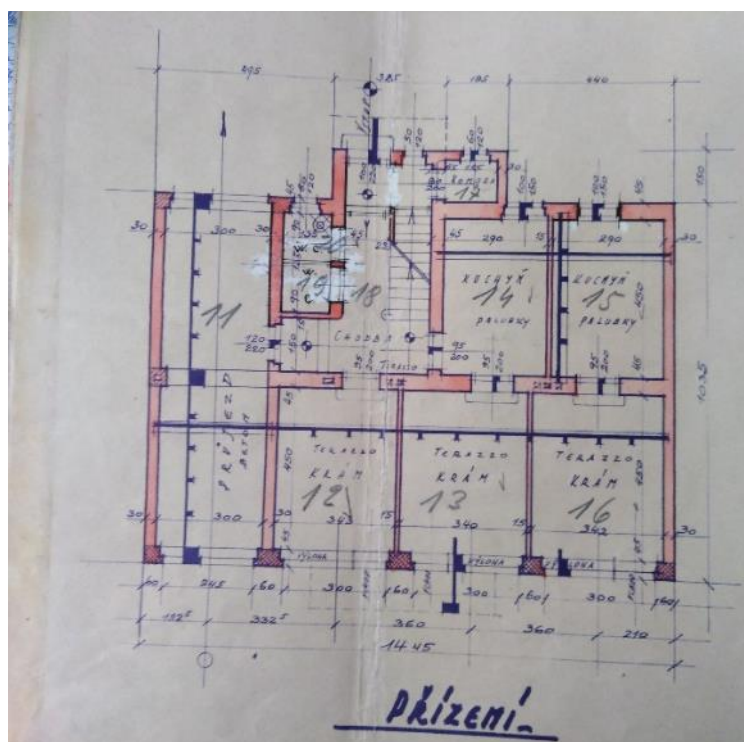
Dům čp. 1547 vlevo na pozadí fotografie M. Petrovického z r. 1950, v popředí hostinec U Petrovických, zbořený v roce 1967.³⁴²

³⁴⁰ Císařský otisk SK: 5307-1-003. *ÚAZK – Císařské povinné otisky map stabilního katastru*. [online]. Praha: ČÚZK, 2019 [cit. 2019-04-30]. Dostupné z:

https://archivnimapy.cuzk.cz/uazk/coc/coc_data/5307-1/5307-1-003_index.html

³⁴¹ Státní okresní archiv Hradec Králové. Berní správa Nový Bydžov. Inv. č. 143, kart. 34. Stavební plány 1880–1948 k domovní dani.

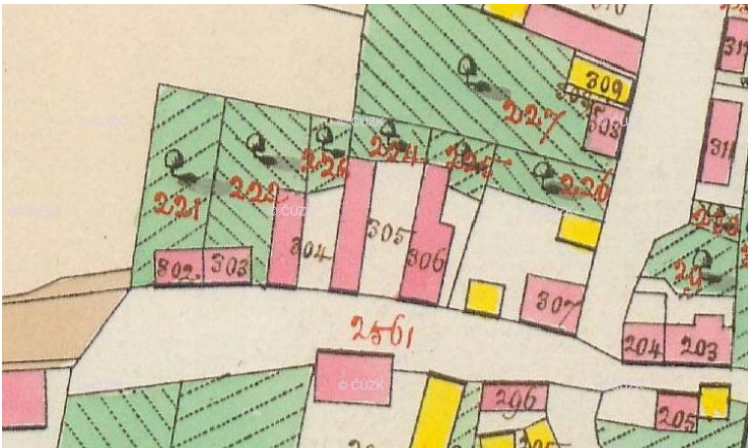
³⁴² PETROVIČ, M. [foto]. 1950. In: PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. příloha č. 79. ISBN 978-80-7185-845-4.

Plán novostavby čp. 1547 z r. 1934 – nahoře přízemí, dole vlevo 1. patro, a vpravo krov³⁴³

³⁴³ Státní okresní archiv Hradec Králové. Berní správa Nový Bydžov. Inv. č. 143, kart. 34. Stavební plány 1880–1948 k domovní dani.

Měšťanský dům čp. 1549		
č. 41	identifikační fotografie	zákres do mapy
		
Parcelní číslo: 305	Dřívější čp. 42 – Pražské předměstí	
GPS (WGS 84):	50° 14' 31.59" N, 15° 29' 11.72" E	
Poloha:	Třída Československé armády, západní část města asi 140 m východně od železničního přejezdu	
Charakteristika:	<p>situace: Dům stojí na severní straně Třídy Čsl. armády, v řadě tří domů vlevo kousek od železnice. Okapově orientován směrem V–Z, se zázemím de facto tvořícím kolmé křídlo stavby v západní části sev. průčelí domu.</p> <p>dispozice: Patrová stavba. Obdélný půdorys, se severním křídlem. Patrně dvoutraktová, 3–4dílná. Vchod v přízemí ve třetí ose zprava.</p> <p>konstrukce: Zděná, cihlová.</p> <p>průčelí: Západní průčelí jednoduché, nečleněné. Severní veřejně nepřístupné.</p> <p>Jižní průčelí směrem do ulice, šestiosé v přízemí i rozdílně v patře. Přízemí členěno bosáží, iluzivními kvádríky pod parapetními římsami a vertikálně orientovanými čtyřúhelníky mezi patrovou římsou a úrovní horní části ostění, sokl odlišují neomítnuté cihly. Patrná je také novější úprava – prolomení trojokna v krajní ose zleva, ostění z dutých cihel. V patře iluzivní výzdoba – vystouplé vertikálně orientované obdélníky mezi okny, pod nimi naznačený motiv sloupových hlavic, tentýž motiv u frontonů nad okny. Orámování průčelí v patře, vertikálně přerušované, nahoře pod římsou odstupněné.</p> <p>Dveře a okna: Dveře nepůvodní. Nad nimi patrné pozůstatky osmitabulkového světlíku původních dveří. Okna poškozená, v přízemí původně čtyřtabulková, částečně vyměněna. V patře původní šestitabulková dvojitá okna, vnější v líci ostění.</p> <p>Střecha: Sedlová. Krytina tradiční pálená. Na hřebeni střechy tři komíny, dva na kraji, jeden zhruba v čtvrtině délky zleva.</p>	
Datace:	přelom/poč. 20. století	

<p>Stavební vývoj a historie:</p>	<p>Na místě dnešního čp. 1549 stála zděná stavba již v polovině 19. stol., ovšem obdélná s orientací půdorysu S–J. Podobný stav platí na mapě z r. 1889. Na další mapě z r. 1910 si můžeme povšimnout změny – dům již navazuje na sousední, čp. 1548.³⁴⁴ Šíře křídla zde neodpovídá dnešnímu stavu. Zároveň ovšem musíme vzít v úvahu určující secesní sloh domu a již odpovídající rozměry křídla na plánu z r. 1928. Buďto tedy došlo někdy na přelomu století k přístavbě a krátce poté k nahrazení objektu novostavbou, nebo byl radikálně přestavěn nejdříve dům a potom křídlo. Případně jej na mapě r. 1910 mohli zakreslit chybně schematicky a ke změně došlo pouze jednou. Jisté je, že dům získal do r. 1928 svoji dnešní podobu, jak můžeme vidět na plánu níže. V té době byla upravena kuchyně a dále přistavena prádelna na severní části křídla.</p>
<p>Památkové hodnocení:</p>	<p>Dům s dochovanou secesní výzdobou a původními šestitabulkovými okny v patře, ale značně poškozený, neudržovaný.</p>
<p>Přehled hodnotných prvků:</p>	<p>Architektonické členění, okna v patře.</p>
<p>Přehled rušivých prvků:</p>	<p>Nevhodná úprava ostění a vsazené novodobé trojkno v přízemí vlevo na kraji. Poškozená okna v přízemí, chybějící výplně nebo části oken v patře. Nedůstojné dveře.</p>
<p>Příloha:</p> <div style="text-align: center;"> </div> <p>Zástavba na mapě stabilního katastru, v místě dn. čp. 1549 objekt k. č. 305.³⁴⁵</p>	

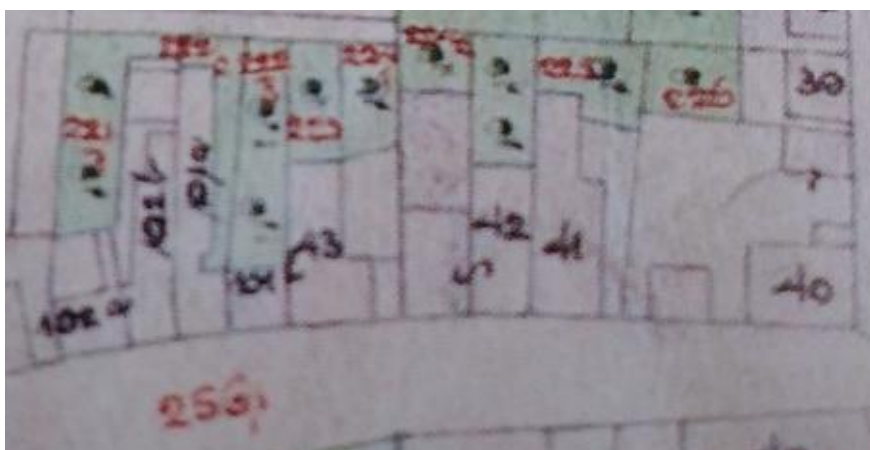
³⁴⁴ Srovnej ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 8.

ISBN 978-80-7286-302-0.,

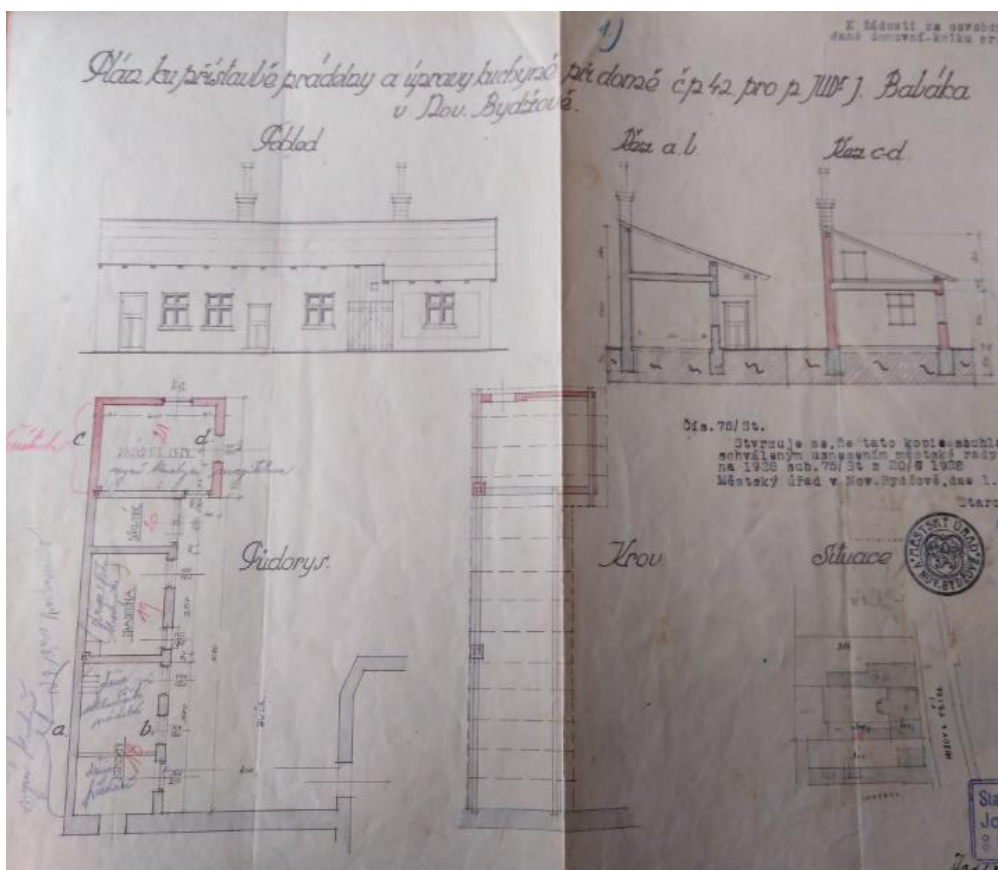
Tamtéž. mapa č. 13.

a *Tamtéž*. mapa č. 16.

³⁴⁵ *Tamtéž*. mapa č. 8.

Zástavba na mapě z r. 1910,³⁴⁶
dům čp. 1549 (zde dobové čp. 42) již navazuje na sousední dům (čp. 41)

Plán k přístavbě prádelny – přístavek (křídlo) domu čp. 1549, z r. 1928³⁴⁷

³⁴⁶ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 16. ISBN 978-80-7286-302-0.

³⁴⁷ Státní okresní archiv Hradec Králové. Berní správa Nový Bydžov. Inv. č. 143, kart. 34. Stavební plány 1880–1948 k domovní dani.

5 SHRNU TÍ POZNATKŮ A VYHODNOCENÍ VÝZKUMU

Níže je vyhodnocen stavebně historický pasport. Jednotlivé části vyzdvihují důležité skutečnosti zjištěné během výzkumu, porovnávají je s předpoklady a jako celek přináší odpovědi na otázky stanovené v úvodu bakalářské teze. V závorkách v textu zpravidla uvedeny odkazy na stránky, pokud se zmiňovaný dům blíže popisuje v katalogu ve 4. kapitole.

5. 1 Proměny domů a zastoupení jednotlivých historických slohů

5. 1. 1 Zděné domy do konce 18. století

Informace badatelů a nepřímo také fakt, jak rozsáhlou část města zasáhl osudový požár r. 1817, dosud hovořily ve prospěch skutečnosti, že domy Nového Bydžova byly až do počátku 19. století převážně dřevěné.³⁴⁸ Co představuje výjimku z tohoto pravidla?

Ze zbořených staveb to byla bezesporu stará renesanční radnice,³⁴⁹ o dalších objektech se dá pouze spekulovat. Mohl mezi ně podle mého názoru patřit Hruškovský dům vedle radnice, stylově podobný.³⁵⁰ Teoreticky to mohl být i hostinec u Kupců (v místě moderní rezidence čp. 1459, s. 164), svého času s mansardovou střechou. Možná i další objekty na náměstí, o jejichž starší podobě bohužel nic podrobnějšího nevíme.

Průzkum potvrdil existenci dvou raně novověkých staveb, resp. jejich jádra. Dům čp. 1461 (s. 170), který má v obou obchodech přízemí zachovaný původní strop s hřebínkovými klenbami s trojbokými výsečemi, zejména v provozovně napravo dobře pozorovatelný, nepochybně vzniknul jako barokní nebo možná i renesanční. Částečně dochované hřebínkové klenby jsou patrné také v interiéru domu čp. 498 (s. 90). Tyto objekty jsou pouze označeny na staré památkové mapě jako předměty památkového zájmu,³⁵¹ v dostupné literatuře se o nich blíže nepojednává.

³⁴⁸ PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 73. ISBN 80-239-6020-2.
KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pociďliní 2*.

Hradec Králové: SOPVČ, 1995. 297 s. ISBN 80-901906-1-8.

³⁴⁹ Více o staré radnici: KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pociďliní 1*.
Hradec Králové: Balustráda, 1995. 177 s. ISBN 80-901906-O-X.

³⁵⁰ Viz ilustrace. *Tamtéž*.

³⁵¹ 1000084517 - Nový Bydžov. *Památkový katalog* [online]. Praha: NPÚ, 2015 [cit. 2019-04-30]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/novy-bydzov-7664802>

Na základě výše zjištěných skutečností usuzuji, že na náměstí se ojediněle raně novověké zděné domy nacházet mohly. Přestože zřejmě ani tam netvořily většinu, vyloučit nelze také fakt, že i další domy můžou mít dosud neodhalené barokní nebo renesanční jádro.

Další unikátní, již dříve popsany, případ barokní budovy, součást tzv. Doležalova dvorce (s. 86), zase ukazuje, že i západní předměstská zástavba mohla být zděná. Což by se shodovalo s teorií o rozvinutých dvorcích a o ekonomickém významu hospodářských usedlostí této části Bydžova v raném novověku, jak ji nastínil K. Kuča.³⁵²

Problematický je naopak výrok K. Kuči, že: „*Nový Bydžov...těžce poškozen třicetiletou válkou, si bohužel nezachoval téměř nic z renesanční výstavnosti. Není ostatně jisté, nakolik se zde vůbec zděná výstavba uplatnila.*“³⁵³ To nemusí nutně znamenat, že s třicetiletou válkou zanikla případná dřívější zděná domovní výstavba úplně. Sice během několikerych válečných útrap došlo ke zboření celé poloviny domů,³⁵⁴ ale připadá mi nepravděpodobné, že by se rabující vojáci zdržovali kompletním zbořením zděné stavby, že by ji doslova srovnali se zemí. Proto uvažuji i o případném renesančním původu výše zmíněných domů s hřebínkovými klenbami.

Existence určitých zděných objektů již od založení Nového Bydžova (kostel sv. Vavřince, minoritský klášter), velkoryse plánovaný půdorys města, různorodé motivace obyvatelstva během 15. a 16. století (které tvořila pestrá skladba zručných řemeslníků i zchudlých šlechticů, židů a dočasně i členů Jednoty bratrské, více ve 2. kapitole) a konečně rovněž ekonomický rozvoj a nové využívání zdiva na veřejné stavby (stavba zděných hradeb, forten,³⁵⁵ a později zděné radnice) potvrzují, že teoretické podmínky pro použití zdiva na obytné stavby tu po celý raný novověk byly. Pakliže se tedy nějaký neznámý další případ renesančního nebo barokního zděného domu ve městě nacházel – což je dost možné, buďto byl nejpozději do konce 19. století bez větší pozornosti zbořen přímo. Nebo se v jádru zachoval (podobně jako domy čp. 1461 a 498) a ještě existuje – což také nelze vyloučit, ale po stavebních úpravách během posledních 200 let půjde dnes stěží identifikovat. Osobně bych tipoval možnost staršího jádra u domu čp. 497 a 499 na náměstí vzhledem k tomu, že sousedí s výše zmíněným barokním domem.

³⁵² KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocičliní 1*. Hradec Králové: Balustráda, 1995. s. 48. ISBN 80-901906-O-X.

³⁵³ *Tamtéž*. s. 177.

³⁵⁴ *Tamtéž*. s. 200.

³⁵⁵ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. s. 8. ISBN 978-80-7286-302-0.

5. 1. 2 Dřevěné domy a jejich postupný zánik během 19. a 20. stol.

Narozdíl od zděných staveb se dřevěných domů ve městě nacházela celá řada. Tyto stavby byly přízemní a roubené. Těžko říci, nakolik zachovávaly tradiční formu. Podle K. Kučy byly obnovovány v podstatě v původní gotické podobě.³⁵⁶ Otázkou zůstává, jestli tu nemohly působit nějaké vnější inovace a zda například taková podloubí těchto staveb jsou původně gotická. Impulzem pro případné změny se mohly stát zejména požáry postihující větší či menší část zástavby (viz s. 43). Do 17. století musíme navíc počítat se změnou vnitřní skladby domů motivovanou v důsledku změny způsobu vytápění na nepřímé, takže přinejmenším kompozice okenních otvorů a výška místností roubených domů se proměnila zajisté.

V úseku zkoumané zástavby valná většina dřevěných domů padla za oběť zmiňovanému velkému požáru z r. 1817. Po této události se začalo v hojně míře stavět z cihel, svou roli zřejmě sehrál i všeobecný zákaz dřevěných staveb na území monarchie z r. 1816. V r. 1841 na náměstí a podél hlavních ulic můžeme pozorovat převahu zděných objektů³⁵⁷ – výhradně podél tř. Revoluční, převážně na náměstí a z větší části v tř. Dukelské, celkově asi 2x tolik oproti dřevěným (viz statistika, s. 54). Zatímco v celém městě r. 1841 poměr činil odhadem zhruba tak 50 %.

Výjimku z výše uvedeného představovala zástavba v ulici Čsl. armády, kterou tvořily výhradně dřevěné domy. R. 1843 ovšem v západní části města vypukl požár,³⁵⁸ který podle mého názoru stál za zánikem a kompletní proměnou ulice – na plánu z r. 1855 se jedná v rámci zkoumaných částí oproti stavu v r. 1841 o jedinou, ale o zásadní změnu.³⁵⁹ Zde naopak vidíme v celé šíři třídy zástavbu zděnou. Od této chvíle tedy převažuje zděná zástavba v rámci zkoumaného úseku jednoznačně (více než 4x). Do konce 19. století zanikla soudě podle stavu zástavby na historických fotografiích většina dřevěných domů.³⁶⁰ Některé případy přiblížené J. Prokopem se zde objevují v rámci katalogových hesel ve 4. kapitole.

³⁵⁶ KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocipliní 2*. Hradec Králové: SOPVČ, 1995. s. 297. ISBN 80-901906-1-8.

³⁵⁷ Císařský otisk SK: 5307-1-003. *ÚAZK – Císařské povinné otisky map stabilního katastru*. [online]. Praha: ČÚZK, 2019 [cit. 2019-04-30]. Dostupné z: https://archivnimapy.cuzk.cz/uazk/coc/coc_data/5307-1/5307-1-003_index.html

³⁵⁸ MALÝ, E. Požáry v městě Novém Bydžově. *Bydžovské listy*. [Nový Bydžov], 1892 (VI). č. 2. (17. 1.), s. [1].

³⁵⁹ Viz ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 9. ISBN 978-80-7286-302-0.

³⁶⁰ [var.]. [s. n.] - Sbirka fotografií a pohlednic městského muzea [foto]. [1870–1969]. At: M. m. Nový Bydžov.

Ze zbývajících domů ve 20. století zbořili Javůrkovo řeznictví čp. 1133 (r. 1928, viz s. 136), Zahradníčkův domek čp. 1185 (po r. 1950, s. 151). Smutný případ představuje pekařství U Bukovských čp. 1130 (s. 127). Tento roubený dům vydržel až do 60. let a v té době představoval poslední případ roubeného domu nejen ve zkoumaném úseku, ale i v celém městě. Byl prohlášen za památku, ovšem od ochrany se později upustilo a dům byl r. 1967 rozebrán.³⁶¹ Čímž se dřevěná zástavba Nového Bydžova definitivně stala minulostí.

Dlužno ještě dodat, že využití stavebních materiálů se v 19. století prolínalo. Již zděné domy mohly mít dřevěné části, zpravidla ozdobné výlohy či okenice. Naopak se dá doložit příklad domů, které měly být podle mapy stabilního katastru zděné, ovšem fakticky měly spíše asi zděné topeniště, ale podkroví a střechu podle historických fotografií dřevěnou (např. zmíněný Zahradníčkův dům čp. 1185, více na s. 151).

5. 1. 3 Klasicistní domy

Klasicistní zástavba se dochovala částečně. Celkově bylo průzkumem určeno 13 klasicistních domů. Týká se to zejména náměstí – 9 domů, dále tři domy v Dukelské ulici a děkanství v Revoluční ulici. U dalších šesti domů na náměstí nebo v okruhu kostela odhaduji s ohledem na stavební vývoj v místě jejich lokace možnost zachování klasicistního jádra, ovšem jednoznačně se to potvrdit nepodařilo.

Zařazení domů do 1. pol. 19. stol. je problematické, neboť se bavíme vesměs pouze o jádru stavby, zatímco ze zjednodušených průčelí se mnoho poznat nedá. Domy se dají jako klasicistní určit zpravidla až na základě pečlivého prozkoumání jejich půdorysu na historických mapách a porovnáním dostupných historických fotografií.³⁶²

Stav dochování jejich interiérů se liší případ od případu. Většinou je více či méně poznamenaly pozdější úpravy. Největší přítěž pro badatele v tomto ohledu představují sádkartonové podhledy, které znemožňují průzkum kleneb. Někde se můžeme setkat s pozůstatky původního interiéru, např. s lichými arkádami – oblouky bočních kleneb, se středovými sloupy vynášejícími klenby, nebo i s částí „nezmodernizovaného“ stropu.

³⁶¹ Měšťanský dům 13976783. *Památkový katalog* [online]. Praha: NPÚ, 2015 [cit. 2019-04-30].

Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/mestansky-dum-13976783>

³⁶² ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapy č. 8, 9 a 13.

ISBN 978-80-7286-302-0.

a [var.]. [s. n.] - Sbíрка fotografií a pohlednic městského muzea [foto]. [1870–1969]. At: M. m. Nový Bydžov.

Asi nejlépe zachované stropy lze pozorovat v interiéru domů čp. 1126, 18 a mimo náměstí ve veřejně nepřístupném domu čp. 603.

Že jsou všechny určené domy klasicistní a ne starší předpokládám kvůli požáru r. 1817, který měl vypálit celou třetinu převážně dřevěného města od západu až na východ.³⁶³ Dále že na těchto zmíněných stavbách nebyly pozorovány žádné starší prvky. Ovšem jedná se o vyjádření velké pravděpodobnosti, nikoliv o stoprocentní jistotu. Jak ukazují případy barokních domů čp. 1461 a 498 nelze vyloučit přítomnost starší vrstvy na všech starých domech na náměstí.

Nepochybně po požáru r. 1817 vzniklo z důvodu praktické potřeby velké množství novostaveb. Celkově ale dochované domy z 1. poloviny 19. století představují pouze jednu sedminu současné zástavby ve zkoumaném úseku. Jednak proto, že řadu domů v té době představovaly ještě roubené a ty se vůbec nedochovaly. Za druhé proto, že i zděné stavby byly v některých případech zbořené a nebo několikrát či natolik radikálně přestavěné, že se dnes dá v lepším případě o jejich klasicistním jádru pouze hypoteticky uvažovat, např. o zachování obvodového zdiva. Ještě hůře co do stavu dochování dopadla průčelí těchto domů. Klasicistní nebo hypoteticky klasicistní objekty Nového Bydžova v současnosti mají přinejlepším secesní podobu, spíše ale jejich průčelí doznala značného zjednodušení.

Charakteristický znak včetně již patrových zděných staveb představovala ještě podloubí s půlkruhově zaklenutými arkádovými průchody, v podstatě stavební tradice přetrvávající ze starší doby. Podloubí však byla ve druhé polovině století postupně zazdívána. Někde se dochovala částečně např. v podobě segmentové výlohy obchodu, v průběhu 20. století však zanikly i tyto iluzivní podoby nahrazením obyčejnými rovnými výlohami.³⁶⁴ Dnešní jediné segmentově zaklenuté výlohy u obchodů v čp. 18 a 17 jsou záležitostí moderní rekonstrukce. Ostatně tvar záklenku jejich výloh neodpovídá době vzniku, je příliš zploštělý a nikoliv půlkruhový.

³⁶³ Více MALÝ, E. Požáry v městě Novém Bydžově. *Bydžovské listy*. [Nový Bydžov], 1892 (VI).
č. 1 (10. 1.). s. [2].

³⁶⁴ Na základě porovnání historických fotografií. Srovnej např. FREUND, S [?]. [Nejstarší foto náměstí] [foto].
1870. At: Městské muzeum Nový Bydžov. , kde jsou podloubí domů patrná, s libovolnou fotografií
z 1. poloviny 20. století.

Zvláštní případ představují domy v Třídě Čsl. armády, které vznikly ještě nejspíše krátce před polovinou 19. stol. a nesly původně snad střídmou klasicistní výzdobu (dokládá například fotografie domu čp. 7, s. 65). Ale vzhledem k tomu, že jsou nepochybně mladšího data než objekty na náměstí (až po zmíněném požáru z r. 1843, viz s. 36) a během průzkumu zde nebyly pozorovány žádné klasicistní prvky, zejména náznaky zastavěných podloubí. A vzhledem k tomu, že Třidu Čsl. armády charakterizuje rozvoj až v druhé polovině století v souvislosti se stavbou železnice³⁶⁵ a rovněž není jisté, zda všechny domy skutečně byly obnoveny jako klasicistní a přesně do poloviny století (6 let není zase tak dlouhá doba), jsem se po dlouhé úvaze rozhodl pro kompromisní řešení a domy označil jako pozdně klasicistní. Jedná se tedy o domy ještě v klasicistním duchu, ale vzniklé až po r. 1843 a s menší návazností na starší stavební tradici než ostatní domy. Navíc v řadě domů čp. 4–9 došlo ještě nepochybně k dalším stavebním změnám (viz s. 62).

5. 1. 4 Historizující domy

Odečteme-li tedy spíše ještě pozdě klasicistní zástavbu ul. Čsl. armády, zastoupení zástavby, kterou lze označit jako historizující, činí 18 domů. Z toho u tří domů (nejasné případy čp. 502 a 503 v Revoluční třídě a jeden případ čp. 1145 na náměstí) uvažují o možnosti jejich vzniku ještě do poloviny 19. století. Naopak u šestice domů označených za secesní existuje možnost, že vznikly ještě jako historizující, ovšem tímto standardním SHP se to nepodařilo potvrdit. Historizující zástavbu Nového Bydžova můžeme v podstatě rozdělit do tří kategorií:

První případ představují stavby, které byly postaveny na místě postupně zbořených starých přízemních roubených domů. Sem patří v rámci zkoumaných čtyři historizující domy v Dukelské třídě, v Třídě B. Smetany zajímavé Peřinovo železářství čp. 1147 (s. 146) a městské domy čp. 1187 a 1188, s přimhouřením oka ještě zástavba v Třídě Čsl. armády, charakterem však spíše pozdně klasicistní, jak se popisuje výše. Druhý případ jsou novostavby vzniklé na dosud nezastavěné ploše existujících ulic, které víceméně zahušťovaly zástavbu. To se týká spíše obvodových a vedlejších hradebních ulic, ve zkoumaném úseku akorát dům čp. 1506 ve Třídě B. Smetany (charakterem výzdoby však již spíše secesní, viz. s. 175) a gymnázium čp. 77, které bylo postaveno vedle starší školy u kostela sv. Vavřince (s. 80).

³⁶⁵ KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocičliní 2*. Hradec Králové: SOPVČ, 1995. s. 439. ISBN 80-901906-1-8.

Do třetí kategorie spadají blíže neurčené kompletní přestavby či úplné nahrazení domů na náměstí a v ulici Revoluční. Zhruba někdy do 80. let 19. stol. se tak stalo v případě posledních čtyřech domů označených na mapě stabilního katastru na náměstí jako dřevěné,³⁶⁶ neboť na prozkoumaných historických fotografiích již patrné tyto dřevěné domy nejsou.³⁶⁷ Nejasný je osud domů v ul. Revoluční.

Další stavební proměny domů na náměstí následně proběhly v souvislosti s rostoucími ambicemi měšťanů v rozvíjející se společnosti. Zajisté největší takový počín představovala novostavba radnice. Původní renesanční radnice byla zcela zbořena včetně vedlejšího domu a na jejím místě vyrostla novogotická radnice podle plánu architekta J. Míčky.³⁶⁸ Ta se mohla stát jistou inspirací pro movité Bydžovany a do konce století vzniknul nový (dvoupatrový) dům obchodníka J. Doležala čp. 1460 (r. 1890, viz s. 167) a další podobný dům L. Emanovského čp. 1146.

Pomineme-li unikátní novogotickou (lehce exotickou) radnici, tak většina těchto objektů byla novorenesančních, výjimečně novobarokních (např. dům. čp. 7). Z historických fotografií víme, že tyto domy byly mnohdy bohatě členěné bosážemi, římsami a okenními frontony.³⁶⁹ Zejména dvoupatrové domy navržené architektem A. Jedličkou (domy čp. 1460 a 1135) měly hezkou výzdobu.³⁷⁰ Bohužel historizující zástavbu postihly ve 2. pol. 20. století v převážné většině nevhodné modernizace fasád, které vedly k hrubému zjednodušení průčelí a odstranění výzdoby. Výjimku představuje pouze radnice a zachovaný dům čp. 1506. V některých případech se lze setkat s dochovanými prvky, např. dobové dveře domu čp. 1460.

³⁶⁶ Císařský otisk SK: 5307-1-003. *ÚAZK – Císařské povinné otisky map stabilního katastru*. [online]. Praha: ČÚZK, 2019 [cit. 2019-04-30]. Dostupné z: https://archivnimapy.cuzk.cz/uazk/coc/coc_data/5307-1/5307-1-003_index.html

³⁶⁷ [var.]. *[s. n.]* - Sbíрка fotografií a pohlednic městského muzea [foto]. [1870–1969]. At: M. m. Nový Bydžov.

³⁶⁸ KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pociďliní 2*. Hradec Králové: SOPVČ, 1995. s. 394. ISBN 80-901906-1-8.

³⁶⁹ Sbíрка fotografií a pohlednic. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

³⁷⁰ PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. Přílohy č. 43 a 70. ISBN 978-80-7185-845-4.

5. 1. 5 Secesní domy

Secesní zástavba zkoumaného úseku představuje nejpočetnější část – 27 domů. Z toho ovšem existuje u 10 domů předpoklad možného staršího jádra stavby. Podobně jako historizující zástavba se může i secesní teoreticky rozčlenit do tří kategorií podle toho, zda vznikla na místě dřevěného domu, na původně volné ploše či zda nahradila starší zděnou zástavbu. Narozdíl od dřívějších staveb ty secesní vykazují lepší stav dochování původní podoby průčelí. Ze zkoumané zástavby se dá odhadem polovina označit jako architektonicky hodnotných se zachovanými prvky. A především bezpečně určit na první pohled.

Při pohledu na mapu s výsledky SHP (viz Samostatná příloha práce) je zřejmé, že secesní zástavba se uplatnila především v severní a v jižní ulici. Tím se potvrzuje Kučův závěr, že Nový Bydžov se od 2. poloviny 19. století dále rozvíjel především severojižním směrem (jelikož na západě rozvoj limitovala nově postavená železnice a na východě řeka Cidlina).³⁷¹

V ul. B. Smetany se nachází devět secesních objektů, z nichž ovšem některé mohly vzniknout ještě jako historizující – vzhledem k tomu, že zástavba se zde proměňovala spíše až ke konci století³⁷² a vzhledem k úpravám nebo nepřístupnosti interiérů se těžko odhaduje, jestli nějaký objekt nemůže být starší (např. dům čp. 1467). Nejzajímavější příklad je dům čp. 1187 se zachovanou secesní výzdobou v patře, zrestaurován v secesní podobě byl také dům čp. 1464. Ostatní domy mají příležitostně dochované hodnotné prvky – arkýře domů čp. 1505, 1508 a 1509, konzolová římsa domu čp. 1148 nebo obnovená bosáž domu čp. 1467. Zcela zjednodušené zůstaly v této ulici pouze domy čp. 1507 a 1463.

Secese se rovněž uplatnila na opačném konci v jižní ul. Revoluční. Zde stojí tři městské přízemní domy se zajímavými prvky, např. dům čp. 557 má dochované dřevěné okenice, zatímco štít domu čp. 540 zdobí akroterie. Původně bohatě zdobený dům čp. 559 se po novodobé přestavbě na bytový dům změnil téměř k nepoznání,³⁷³ podobný osud zřejmě potkal i sousední dům čp. 82. Nejvýraznější secesně zdobenou budovou jižní ulice je budova Základní umělecké školy čp. 78.

³⁷¹ KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocičliní 2*. Hradec Králové: SOPVČ, 1995. s. 439. ISBN 80-901906-1-8.

³⁷² Srovnej ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 13. ISBN 978-80-7286-302-0.
a *Tamtéž*. mapa č. 9.

³⁷³ PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. Příloha č. 97. ISBN 978-80-7185-845-4.

Původní hlavní škola sice byla postavena v klasicistním stylu, jenže po nesčetných úpravách a přestavbách z ní mnoho nezůstalo, takže jsem se jí rozhodl s ohledem na náročnost a kompletní dochování výzdoby z přelomu 19. a 20. století zařadit již jako secesní. Budova je velmi členěna a zejména vstupní portál představuje plasticky náročné dílo (více na s. 83).

Příklady secesních staveb se nachází též v Dukelské třídě: jeden bohatě městský dům s nápadným štítem (čp. 613) nárožní dům čp. 614 s vedlejším domkem a s profilovanými vraty tvoří uzavřený dvůr, dům čp. 1129 s blíže neurčeným datem vzniku stojí v řadě zástavby. Za pozoruhodný můžeme označit dům čp. 1127, který vzniknul přestavbou ze starší dřevěné kůlny a má již v podstatě kubistické zakončení střechy (viz s. 123). V západní ul. Čsl. armády se nachází tři secesní domy. Dům čp. 1549 má ještě částečně dochované šestitabulková dvojité okna zasazená v líci průčelí a představuje tak jediný příklad dochování takových oken ve zkoumané zástavbě. Naopak dům čp. 44 je velmi zjednodušený.

Nejvýraznější příklad secesní stavby je bezpochyby spořitelna s muzeem čp. 507 na náměstí (s. 99). Tato dominanta historického jádra vznikla v r. 1906 podle návrhu známého pražského architekta J. Vejrycha s velmi výraznými secesními prvky, místy až originálními v kontextu novobydžovské zástavby.³⁷⁴ Bohatá výzdoba se dochovala nejen na průčelí, ale i v různých částech interiéru. Stavba byla prohlášena za památku. Další dvě výrazné secesní stavby čp. 1143 a 500 vznikly přestavbou starších objektů (s. 139 a s. 93) a jsou rovněž hezky dochované. Dvoupatrový dům čp. 16 svým způsobem předběhl dobu a má víceméně prvorepublikovou podobu. (s. 71).

5. 1. 6 Ostatní domy z 1. poloviny 20. století.

Po první světové válce se Nový Bydžov rozvíjel především mimo zkoumané části. Do existující zástavby na náměstí a v hlavních ulicích se již hmotově moc nezasahovalo, výjimku představuje stavba nového domu čp. 1133 místo zbořeného roubeného domu (viz s. 136) a pravděpodobně kompletní přestavba domu čp. 1445 (s. 162), který se stal dvoupatrový a nyní vyčnívá z řady domů čp. 1440–47. Další domy se stavěly v okrajových částech ulic. Největší a nejvýraznější příklad představuje dům čp. 45, který má nápadné funkcionalistické rysy (s. 78). Zvláštní stavbou je kino, čp. 129, které nese rysy v podstatě futuristické.³⁷⁵

³⁷⁴ Více PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 207. ISBN 80-239-6020-2.

³⁷⁵ PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. Příloha č. 80. ISBN 978-80-7185-845-4.

Inspiraci kubismem vidíme na rondokubistické přestavbě staršího domu čp. 8 (viz s. 68), podle K. Kuči jde o jediný takový dům v celém Pocidliní.³⁷⁶ Zajímavé architektonické řešení, v podstatě vilové, lze pozorovat na domu čp. 1547 (s. 182). Nejkomplexnějším objektem je bývalá pekárna a dům A. Langerova čp. 1510 se zvláštním řešením nadstavby při nároží (s. 178). Ostatní objekty jsou architektonicky zjednodušené a ničím nevynikají z průměru.

Dá se tedy konstatovat, že meziválečná zástavba již spíše doplňovala stávající urbanistický prostor. Zřejmě se také dbalo na to, aby zásahy do existujících staveb příliš nenarušily historickou tvář města. Usuzuji tak na základě podrobné korespondence a úředních direktiv v rámci konkrétních stavebních povolení, se kterými jsem se během výzkumu setkal (např. povolení pro S. Bouse k domu čp. 1162).³⁷⁷ Přesto jsou ojedinělé příklady meziválečné zástavby zajímavé různorodostí svých architektonických řešení.

5. 1. 7 Domy z 2. poloviny 20. století a moderní stavby

Taktéž novodobé domy se ojediněle uplatňují v historickém jádru Nového Bydžova, a to především z důvodu, že ve 2. polovině 20. století došlo ke zboření některých starších domů, i ve zkoumaném úseku zástavby, a uvolnil se tak nový prostor. Do druhé poloviny 20. století zařazeny dva objekty diskutabilní, které však teoreticky mohou být starší (čp. 1465 a 1128). Na náměstí byl postaven nový, větší, hotel Lev na místě původního hotelu a vedlejší budovy (čp. 508, viz s. 105). Došlo rovněž k přístavbě křídla gymnázia čp. 77. Další nikterak významné objekty vznikly v ulici Dukelské.

Výstavba ve městě ovšem během 2. poloviny 20. století spíše stagnovala a fakticky tak přinejmenším ve zkoumaném úseku město o více staveb přišlo, z důvodu plánované rekonstrukce a asanace historického jádra.³⁷⁸ V 70. letech došlo ke zbourání renesančního pivovaru za radnicí, bloku tří domů vedle hotelu Lev (bývalé čp. 513–15) a v r. 1979 byl odstřelen blok tří domů v severozápadní části náměstí.

³⁷⁶ KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocidliní 2*. Hradec Králové: SOPVČ, 1995. s. 450. ISBN 80-901906-1-8.

³⁷⁷ Podle archivních materiálů. Státní okresní archiv Hradec Králové. Berní správa Nový Bydžov. inv. č. 140 – 143, kart. 31-34. Stavební plány 1880 – 1948 k domovní dani.

³⁷⁸ Viz asanační plán. ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 21. ISBN 978-80-7286-302-0.
Více o problematice: Tamtéž. s. 26.

Další stavby postihly nehodnotné úpravy, během rekonstrukcí přišla většina z nich o dobové členění a výzdobu. Pouze menšina zkoumaných domů zůstala zachována do současnosti převážně ve starší dobové podobě. Po r. 1990 vzniklo ještě nákupní středisko (čp. 1440), moderní hotel Tatra (čp. 100), restaurace (čp. 1185). Nejnovější stavbu představuje rezidence u Raka na místě tří odstřelených domů v SZ části náměstí, čímž se toto náměstí opět pohledově uzavřelo.

K. Kuča i J. Prokop upozorňují na obecný úpadek města i regionu po zrušení okresu v r. 1960.³⁷⁹ Vzhledem k charakteru realizovaných i plánovaných změn v zástavbě se ovšem nabízí kacířská myšlenka, zda v tomto ohledu nebyl městu odklon pozornosti (a tím pádem i peněz) z dlouhodobého hlediska spíše ku prospěchu. Po vyhlášení památkové zóny r. 1991 je stavba dalších domů omezena, což však nemusí nutně zaručit kvalitu, jak dokládá v současné době budovaný bytový dům na volném místě bývalého čp. 81. Naopak třeba hotel Tatra podle mého názoru zapadnul do historické zástavby celkem vhodně.

5. 2 Ostatní sledované aspekty

5. 2. 1 Proměny výšky domů

Zástavba Nového Bydžova byla až do počátku 19. století pravděpodobně z větší části přízemní a s menší částí jednopatrových domů. Z historických fotografií sice není dochován jediný příklad patrového roubeného domu³⁸⁰ a taktéž v literatuře se zdůrazňují jako přízemní,³⁸¹ ovšem veduta z r. 1812 dokládá příklady vyšších staveb (ostatně i přízemní domy zde zobrazené mají různou výšku).³⁸² Nelze tedy snad nic namítat proti tomu, že stavby v reprezentativní části města (tj. přinejmenším na náměstí a v západním předměstí Nového Bydžova s rozvinutými typy dvorců) mohly být patrové. To se samozřejmě týká jak převažujících dřevěných, tak i případných zděných domů. Největším domem byla asi patrová budova radnice s atikovým patrem, která mohla platit za vzor pro ostatní stavby (i když, samozřejmě nepřekonaný).³⁸³

³⁷⁹ PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 166. ISBN 80-239-6020-2.
a KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocerliní 2*.
Hradec Králové: SOPVČ, 1995. s. 484. ISBN 80-901906-1-8.

³⁸⁰ [var.]. [s. n.] - Sbírká fotografií a pohlednic městského muzea [foto]. [1870–1969]. At: M. m. Nový Bydžov.

³⁸¹ KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocerliní 2*.
Hradec Králové: SOPVČ, 1995. s. 297. ISBN 80-901906-1-8.

³⁸² ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. obrázek č. 84.
ISBN 978-80-7286-302-0.

³⁸³ Viz KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocerliní 1*.
Hradec Králové: Balustráda, 1995. s. 177. ISBN 80-901906-O-X.

Další veduta datovaná „*kolem r. 1820*“ ukazuje téměř stejný stav zástavby.³⁸⁴ Což se naprosto vylučuje s faktem, že značnou část dřevěné zástavby vypálil r. 1817 požár. Tato veduta by podle mého názoru tedy měla být datována nejpozději do r. 1817. Po tomto velkém požáru v souvislosti s proměnou zástavby již začal nástup patrových zděných domů, které do konce 19. století jednoznačně převážily. Tento charakter – převažujících jednopatrových domů stojících bezprostředně vedle sebe a tvořících hustou řadu zástavby, na náměstí a při hlavních ulicích, si město udrželo dodnes.

Přesto se i v 19. a na počátku 20. století najdou příklady novostaveb přízemních městských domů v ulicích, historizující v severní ulici B. Smetany (čp. 1187, 1188 a 1189), secesní v jižní ulici Revoluční (čp. 547, 548 a 552), mladší ve východní ulici Dukelské (čp. 614, 615 a 613). Taktéž v ul. Čsl. armády stály až do 20. stol. přízemní zděné domy zřejmě z 19. stol. Ovšem ty byly všechny zbořené a na jejich místě stojí buďto novější stavby (čp. 44, 45 a 100) nebo volná plocha není dosud zastavěna (bývalé čp. 1448, 1450, 1546). Všechny tyto domy se nachází blíže k velkému čtverci než k malému. Dá se říci, že čím dále od náměstí, tím menší se kladl důraz na to, aby byl dům větší. Naopak samotné náměstí bylo již od velkého požáru r. 1817 zřejmě koncipováno s patrovými domy, většina se v jádru dochovala dodnes.

Samostatnou problematiku představují dvoupatrové domy. Až do poslední třetiny 19. století se to týkalo hrstky veřejných staveb – radnice staré i novogotické, nejpozději od požáru r. 1817 také nové budovy děkanství (čp. 504) a nové školy (čp. 78). R. 1870 byl zvýšen dům čp. 2 vedle radnice a stal se tak prvním dvoupatrovou soukromou stavbou na náměstí (viz s. 59.) Ke konci století devatenáctého se zřejmě projevíly ambice místních podnikatelů v rozvíjející se občanské a kapitalistické společnosti a začaly vznikat další soukromé dvoupatrové domy na náměstí – dům čp. 1460, dům čp. 1146 a dům čp. 18. Mimo náměstí byl postaven dům čp. 1135. Inspiraci pro postavení vysokých a bohatě zdobených staveb se mohla stát rovněž architektonicky náročná stavba novogotické radnice v 60. letech, jejíž výstavba se stala pro místní otázkou velké prestiže. Svou roli zřejmě mohlo sehrát i působení schopného architekta Aloise Jedličky, který na přelomu 19. a 20. století navrhl v Novém Bydžově několik staveb.³⁸⁵ Jejich bohatá výzdoba se bohužel nedochovala.

³⁸⁴ ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. obrázek č. 85. ISBN 978-80-7286-302-0.

³⁸⁵ Především domy čp. 1460, 1135 a dostavba gymnázia č. 77. Viz PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. Příloha č. 43, 70. ISBN 978-80-7185-845-4. a PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 95. ISBN 80-239-6020-2.

V r. 1906 byla postavena budova secesní Spořitelny, která svoji výškou předčila dokonce radnici a je společně s kostelem sv. Vavřince největší stavbou v historickém jádru města. Do poloviny dvacátého století vyrostly ještě dva dvoupatrové domy v Tř. Čsl. armády (čp. 45 a přestavěný čp. 1445), ve 2. polovině století hotel Lev a nejnověji vzniknul v r. 2011 rozlehlý dům na volné ploše severozápadní části náměstí, který charakterizují tři až čtyři patra, ale oproti historickým stavbám výrazně menší, takže dům svoji výškou nepřevyšuje ostatní dvoupatrové stavby.

5. 2. 2 Zbořené domy

Ze zjištěných statistických údajů (s. 44) i z přehledové mapy tohoto průzkumu vyplývá, že zástavba zkoumaného úseku se proměňovala postupně. Zejména v 19. století, částečně ještě i ve 20. století. Z údajů je dále patrné, že většina domů navazuje na starší stavby. To znamená že v místě jejich lokace stál dříve docela jiný objekt a později došlo buď k jeho zbourání a nahrazení novostavbou, nebo přinejmenším k výrazné přestavbě.

Pouze 15 z 97 prozkoumaných objektů lze označit jako původní, tj. stojící na místě bez (známé) předchozí stavby, na místě původně volného prostranství. To se navíc týká vesměs domů na okraji historického jádra, které nebývalo v minulosti tolik zastavěné, v jádru města lze označit za původní akorát gotický kostel sv. Vavřince.

Bourání spojené se zánikem starších staveb se tedy nerozlučně pojí s vývojem města v průběhu celé jeho historie. Do této kategorie většinou spadají staré roubené domy, z nichž se žádný nedochoval. Obecně se dá říci, že za posledních dvě stě let na 83 z 97 lokací aktuálně stojících objektů došlo k nahrazení stavby. V některých případech to mohlo být i dvakrát, často zejména poprvé kvůli velkému požáru z r. 1817 a podruhé někdy později. Ale jsou i výjimky, např. v místě čp. 1510 byla postavena novostavba dvakrát v průběhu pouhých jedenácti let, v r. 1922 a 1933 (viz s. 178).

Je ale třeba zdůraznit, že zatímco na místě domů zbouraných do poloviny 20. století vznikly architektonicky hodnotné náhrady, tak v průběhu 2. poloviny téhož století nebyly náhrady již příliš kvalitní (tím město ostatně nijak nevybočuje z obecného vývoje architektury). Navíc řada volných ploch po zbouraných domech nebyla vůbec zastavěna.

To se týká prostranství vedle hotelu Lev, bývalých domů v Tř. Čsl. armády (čp. 1448, 1450 a 1546) a domů v Revoluční tř. (čp. 81, 80 a 79).³⁸⁶ Některé volné plochy byly zastavěny teprve nedávno (dům čp. 100, restaurace čp. 1185 a rezidence u Raka čp. 1459 v severozápadní části náměstí.

5. 2. 3 Vliv požárů na vývoj zástavby

Nový Bydžov zasáhlo od počátku existence až do r. 1901 údajně třináct zaznamenaných významných požárů. Pochopitelně, že vliv nekontrolovatelných plamenů na převážně dřevěnou zástavbu byl obrovský. Nejdiskutovanější požár r. 1817, který vypálil více či méně cca 140 objektů, nemusel být nutně ten nejničivější. Uvážíme-li např., že r. 1420 mělo údajně celé město lehnout popelem a během třicetileté války zanikla menší polovina objektů, pak cca 140 více či méně spálených objektů v r. 1817 znamená, že tehdy shořela zhruba tak jedna třetina ze všech stojících domů.³⁸⁷ Na druhou stranu, žádný jiný požár zřejmě nepředstavoval tak výrazný impulz pro změnu zástavby. Zaprvé kvůli rozsahu požáru od východní až po západní část města. A především tento postihl Nový Bydžov zrovna v historickém okamžiku, kdy začínala éra nespalných stavebních materiálů a nepochybný rozvoj města, odstartoval taktéž výškovou proměnu domů ve městě, jak se uvádí výše.

Nakolik mohl požár urychlit proměnu zástavby dokládá případ z poloviny 19. století v Třídě Čsl. armády. Ještě v r. 1841 zde byla veškerá zástavba od náměstí až po velký čtverec dřevěná. R. 1843 proběhl někde v této části města kousek od brány požár.³⁸⁸ Sice se neuvádí, kam se přesně šířil, ale dá se logicky předpokládat, že z 26 spálených domů jich většina padla za obětí právě v ul. Čsl. armády, která byla nejbližší a s nejhustší a dřevěnou zástavbou. Výsledek je patrný na plánu z r. 1855 – veškerá zástavba v ulici je zde naopak zděná.³⁸⁹

³⁸⁶ Srovnej například dnešní stav podle plánu města z r. 1950.

Viz ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 20 ISBN 978-80-7286-302-0.

³⁸⁷ Viz MALÝ, E. Požáry v městě Novém Bydžově. *Bydžovské listy*. [Nový Bydžov], 1892 (VI). č. 1 (10. 1.). s. [1]–[2]; č. 2. s. [1]–[2].

³⁸⁸ PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 73. ISBN 80-239-6020-2.

³⁸⁹ Srovnej ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 8. ISBN 978-80-7286-302-0. a *Tamtéž*. mapa č. 9.

Co do stavu zachování architektury způsobil zřejmě největší škodu poslední velký požár z r. 1901, který zasáhl židovskou čtvrť a kompletně ji spálil.³⁹⁰ Hypoteticky by se totiž jinak právě v této čtvrti mohl dochovat nějaký dům až do současnosti, tedy mohlo by včas dojít k rozpoznání kulturní hodnoty této části města a v současnosti mohla přitahovat pozornost turistů.

5.3 Obecný stav dochování a památkový potenciál

V této bakalářské tezi se vesměs řeší především stavebně historický vývoj objektů, přesto jsem si během SHP nemohl nevšimnout, či spíše nejde se vyhnout problému obtížné identifikace a odhalení historické tváře řady domů. Je tomu tak z několikrát zmíněného důvodu, že řada domů prošla ve 2. pol. 20. stol. úpravami, které příliš nerespektovaly historický sloh stavby a docházelo k řadám rušivých změn. Mezi ty patří odstranění bohaté výzdoby z řady domů (např. čp. 1460, 1135, 559 aj.). V řadě případů ovšem došlo ke kompletnímu zahrazení průčelí, kde již není vůbec patrné původní členění. U některých staveb navíc proběhlo probourání novějších oken jiného tvaru, které průčelí změnilo tak, že působí přinejmenším zvláště. Proměn doznaly také interiéry, kvůli úpravám stropů, zejména zaváděním sádkartonových podhledů, jde v některých případech i u veřejně přístupných domů obtížně odhalit dobové klenby.

Na druhou stranu, na řadě zjednodušených a poškozených domů se dochovaly alespoň nějaké hodnotné prvky, nejčastěji to bývají korunní římsy, původní ostění pro dobová vysoká štíhlá okna, občas i jiné druhy římsy, členění oken či dveří, portály, v některých případech dobová okna, výjimečně i dobové dveře. U některých domů zůstala průčelí zcela zachována v secesní nebo prvorepublikové podobě. Domnívám se tedy, že Nový Bydžov i přes problematický stav dochování architektury jistý památkový potenciál má a stálo by za to realizovat další výzkum, který by vyzdvihnul cenné prvky a stav dochování včetně aktuálního památkového potenciálu města více rozebral a přehledně shrnul.

³⁹⁰ KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocerliní 2*. Hradec Králové: SOPVČ, 1995. s. 297. ISBN 80-901906-1-8..

6 MOŽNOSTI A BADATELSKÁ VÝCHODISKA

PRO DALŠÍ VÝZKUM

Prozkoumáním vytyčené části zástavby Nového Bydžova nebylo téma stavebně historického průzkumu tohoto města zdaleka vyčerpáno. Pozoruhodná zástavba se nachází i v jiných částech tzv. velkého čtverce a příležitostně i mimo něj. Existuje zde tedy možnost na dosavadní výzkum přímo navázat a doplnit jej stejným způsobem.

Další možností pro výzkum je zaměření novobydžovské zástavby primárně z hlediska památkové péče. Této problematice byl zde v bakalářské tezi ponechán minimální prostor, pouze jako stručné hodnocení vybraných objektů v katalogu. Zároveň nelze pominout zásadní rozpor, kdy historické jádro sice tvoří městskou památkovou zónou, ale charakter samotné zástavby vypadá tak, že řadu staveb poškozují či přinejmenším výrazně zjednodušují novodobé úpravy. Památkový výzkum by mohl vést k podrobnému zaměření hodnotných a rušivých prvků staveb, které by vyústilo v podrobný soupis a rozčlenění staveb, tedy např. ve vytvoření statistiky o domech podle hodnoty průčelí, míry zastoupení jednotlivých hodnotných prvků atp. Což by mělo dále vést k většímu zdůraznění hodnotných prvků v záplavě nehodnotných úprav.

Nabízí se také možnost na několik tematicky zaměřených stavebně historických průzkumů. Vzhledem k tomu, že tento SHP nedokázal přesně zodpovědět na stáří všech domů, zejména kvůli stavu nedochování interiéru i exteriéru, zůstala problematika některých již zkoumaných staveb dále otevřena. Mohlo by být zajímavé další průzkum zaměřit spíše kvalitativně a po domluvě s majiteli blíže prozkoumat několik vytipovaných objektů, které vzbuzují nejvíce otázek o jejich stáří či vývoji. Během takového průzkumu by došlo ke kompletní prohlídce, tj. narozdíl od tohoto průzkumu by zahrnoval i neveřejná průčelí a normálně nepřístupné interiéry, což se týká zpravidla obytných pater a samozřejmě i podkroví. Ideální by bylo podívat se rovněž pod stavební vrstvu moderních úprav, zejména nad rovné sádrové stropy na původní klenby, nebo např. podívat se blíže na vzorek zdiva apod. Toto by se mohlo týkat zejména nejstarších staveb, známého Doležalova dvorce čp. 103 a v tomto průzkumu odhaleného raně novověkého jádra domu čp. 1460.

Při tomto SHP dále vyšlo najevo, že řada domů především na náměstí měla kdysi podloubí, která byla v průběhu 19. nebo nejpozději začátkem 20. století zastavěna. Nepochybně zajímavým by se mohl stát také průzkum blíže zaměřený na stav dochování těchto stavebních prvků, tedy např. nakolik jsou stopy někdejších podloubí patrné v interiéru dnešních domů.

Nebo obecněji, jak moc se proměnily partery domů na náměstí v průběhu posledních dvě stě let.

Velkou výzvu představuje zmapování novobydžovských sklepů. Z literatury víme, že sklepy měly být v důsledku společných várek piva propojené a existují i nepotvrzené pověsti o existenci tajných chodeb vedoucích mimo město.³⁹¹ Průzkum suterénu bydžovských domů by si tedy rovněž zasloužil pozornost. Ovšem vzhledem k absenci podrobných veřejných informací, nepřístupnosti a složitosti terénu by se jednalo o skutečně těžkou práci. Pomoci by mohla v tomto ohledu archeologie, pokud by se někdy v budoucnosti stavělo např. na volné ploše vedle hotelu Lev. V takovém případě by stálo za to, vzhledem k předpokládané zástavbě již od raného novověku,³⁹² při záchranném archeologickém výzkumu zpozornět.

Z hlediska archivního by šlo na téma navázat důkladnou rešerší archivu města Nový Bydžov.³⁹³ Tedy všech položek, kde se může teoreticky objevit jakákoliv zmínka o zástavbě. Vzhledem k poměrně chaotičnosti tohoto archivního fondu by také bylo namístě pečlivé studium s cílem přiřadit všechny historické stavební plány k aktuálním stavbám. Konečně je tu také možnost věnovat se více stavebním povolením. Ať už v rámci konkrétních staveb, nebo třeba pomocí obsažených údajů porovnat společenské ohledy a požadavky na stavební změny v rámci nějakého historického období a dnes. Při své práci jsem se často setkal se zajímavými příklady, kdy bylo v nějakém stavebním plánu podrobně popisováno, jak se má postupovat při novostavbě, za jakých podmínek by měla vzniknout, včetně procesu schvalování atd.

Případně je možné zaměřit se na architekty, kteří ve městě působili a obohatili jej o řadu hodnotných staveb.

Na závěr bych chtěl ještě připomenout bohatý fond historických fotografií muzea v Novém Bydžově, v rámci kterého se nachází řada fotek zobrazujících staré roubené domy.³⁹⁴ Další možnost teoretického SHP či archivního průzkumu by tedy mohlo být podrobnější studium této uzavřené kapitoly města a pokus o typizaci těchto domů, hledání společných znaků v rámci regionu atp.

³⁹¹ PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 29. ISBN 80-239-6020-2.

³⁹² Podle mapy předpokládaného osídlení v raném novověku.

Viz ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. mapa č. 30. ISBN 978-80-7286-302-0.

³⁹³ Státní okresní archiv Hradec Králové. Archiv města Nový Bydžov. Inv. č. 3136, kart. 254.

Stavební plány obytných domů, plány rekonstrukce ad. 1871 – 1928.

³⁹⁴ [var.]. [s. n.] - Sbirka fotografií a pohlednic městského muzea [foto]. [1870–1969]. At: M. m. Nový Bydžov.

ZÁVĚR

Nový Bydžov patří mezi města, kde se dobová architektura dochovala převážně s úpravami z 20. století a zejména průčelí domů často prošla ve druhé polovině minulého století úplným zjednodušením, odstraněním původního členění, výzdoby apod. Takto poznamenané historické centrum bylo vyhlášeno památkovou zónou především díky unikátnímu ortogonálnímu středověkému půdorysu, který svým charakterem předběhl dobu a stal se základem pro uspořádaný a vhodně navazující rozvoj sítě ulic během posledních dvou staletí. Ze samotné zástavby se pouze pět staveb může pyšnit statutem kulturní památky – gotický kostel sv. Vavřince, barokní Doležalův dvorec, novogotická radnice, budova Základní umělecké školy a budova secesní spořitelny.

Základ tohoto stavebně historického bádání spočívá v terénním průzkumu vytyčené zástavby – tedy na náměstí a podél čtyřech hlavních ulic po hranici památkové zóny, pomocí kterého byly vyhledány dobové architektonické prvky i na jinak poškozených měšťanských domech. Dále v porovnání předpokladů či odhadů vzešlých z terénního průzkumu s údaji z regionální literatury a s informacemi zjištěnými ze stavebních plánů, z historických map a fotografií. U zkoumaných objektů proběhla datace, v části případů přesná mj. i pomocí nalezených stavebních plánů. Ostatní domky jsou zařazeny alespoň rámcově do určitého slohového období, čímž se vytváří přibližný přehled o proměnách zástavby Nového Bydžova, vyjádřený pomocí přiložené mapy stavebního vývoje. Ne všechny rezidence se povedlo s ohledem na občasný nedostatek indicií datovat s jistotou, v takovém případě se upozorňuje na diskutabilnost těchto určení.

Druhý cíl práce s ohledem na četnost proměn zkoumaných měšťanských domů představuje snaha čtenářům přiblížit dřívější podoby dnes jinak vypadajících staveb a nebo předchozí zbourané domy, které kdysi stály v místě dnešních. Pro tento účel slouží jednak údaje ve statistické části věnované zástavbě v minulosti a zejména katalog pasportu s vybranými stavbami obsahující obrazovou přílohu v podobě historických fotografií vzniklých od r. 1870, z nichž řadu doposud nikdo nezveřejnil. Katalog zároveň blíže popisuje ty nejzajímavější příklady domovní zástavby, ať už jsou pozoruhodné svoji stavební proměnou, stavem dochování nebo počtem hodnotných architektonických prvků, podrobnými informacemi o jejich vývoji a podobně.

Zkoumaná zástavba představuje z hlediska období vzniku pestrou směsici. Většina nových domů vyrostla na místě předešlých staveb, jen minimum na předpokládané původně volné ploše. Stavebně historickým průzkumem byly určeny ve zkoumané části města tři barokní domy – známý Doležalův dvorec a kromě něj nenápadné domy na náměstí čp. 1461 a 498 s hřebínkovými klenbami (ty mohou být i renesanční), doposud stojící víceméně mimo pozornost badatelů. Ze starších objektů to představuje vše zjištěné. Ve městě až do osudného požáru r. 1817 převažovaly charakteristické přízemní roubené domy s loubími, které ovšem v průběhu 19. a 20. století vymizely, poslední takový byl rozebrán r. 1967 po zrušení památkové ochrany. V raně novověkém Bydžově mohly existovat také zděné domy, jak potvrzují výše zmíněné příklady čp. 1461 a 498. Ovšem nejspíše byly zbořené nebo přinejmenším kompletně zrekonstruované, takže se dnes dají stěží zařadit.

Za klasicistní se dá označit třináct domů, nacházejí se především na náměstí, tři domy v Dukelské třídě a děkanství v Revoluční třídě. Vesměs se bavíme ovšem o hmotě staveb, z charakteristických znaků, totiž z podloubí a ze střídě zdobených průčelí, nezůstalo nic. Dalších třináct domů vzniklých kolem poloviny 19. století stojí v Třídě Čsl. armády. Během 2. poloviny století přibylo ve zkoumaném úseku osmnáct historizujících domů. Tyto domy již pozbývaly tradiční podloubí a naopak odrážely ambice rozvíjející se společnosti – vznikly první soukromé dvoupatrové stavby. Z bohaté výzdoby historizujících domů se ovšem s výjimkou radnice a spíše již secesní podoby domu čp. 1506 mnoho nedochovalo.

Na přelomu 19. a 20. století se zástavba rozšířila severojižním směrem a dále se zahustila. Secesních staveb vzniklo ve zkoumaném úseku nejvíce – 27 domů, ovšem u deseti z nich se uvažuje o možném starším jádru. Secese také představuje první sloh, ve kterém se dochovala řada průčelí domů, často se zajímavou výzdobou. Kromě výše zmíněné spořitelny se to týká například školy čp. 78, domů na náměstí čp. 500 a čp. 1123 a několika městských domů v ulicích. Po první světové válce se město dále rozvíjelo především již mimo historické jádro, přesto se v rámci tohoto průzkumu našlo jedenáct typově zcela odlišných a zajímavých domů spadajících do meziválečného období. Od 2. poloviny 20. století vzniklo ještě několik staveb na místě starších zbořených. Tuto dobu charakterizuje však již spíše znehodnocení zástavby v rámci nevhodných úprav a také právě zboření některých domů v rámci plánované rekonstrukce historického jádra, která byla naštěstí realizována jen z malé části.

Snad se tedy s touto bakalářskou prací alespoň částečně naplnil cíl navázat na obecné povědomí o vývoji Nového Bydžova a doplnit jej o dosud poněkud opomíjený podrobnější vhled do vývoje části bydžovských měšťanských domů, stejně jako připomenout ztracené tváře královského města. A u těch 41 vybraných domů jejich „životní příběh“ více přiblížit pomocí podrobnějšího popisu a zajímavých příloh.

Za největší úspěch považuji odhalení pozapomenutého barokního jádra domů čp. 1461 a 498, sestavení pozoruhodného příběhu domů čp. 1131 a 1132, včetně identifikace jejich předchůdců na nejstarší známé městské kresbě, a konečně také vytvoření přehledové mapy se zobrazením stavebního vývoje zkoumané části novobydžovské zástavby. Na druhou stranu musím připustit, že výzkum může dávat místy více otázek či odhadů než odpovědí. To je svým způsobem nevyhnutelná daň za bádání v mnohokrát proměněné zástavbě a za ne úplně uspokojivý stav dochování bydžovské architektury.

Věřím ale, že to není na škodu a naopak se to může stát motivací pro jiného badatele navázat na tento výzkum. Možností na pokračování se nabízí celá řada. Například příští výzkum provést více kvalitativně, navázat stavebně historickým průzkumem v dalších ulicích, zaměřit se více na památkový potenciál novobydžovských staveb. Vybrat si konkrétní téma, třeba otázku vývoje podloubí, prozkoumat blíže zaniklou zástavbu, nebo třeba pojednat blíže o sklepech domů. Z archivního hlediska by bylo zajímavé věnovat více času poměrně chaotickému fondu archivu města Nového Bydžova, což by mohlo přinést další střípky poznání do vývoje měšťanských domů.

Pokud se tato práce stane odrazovým můstkem pro další výzkum nebo když alespoň pomůže někomu rozšířit povědomí o vývoji části měšťanských domů Nového Bydžova, budu to považovat za zhodnocení své práce.

SUMMARY

This bachelor thesis brings insight into the changes of burgher houses in historical center of Nový Bydžov, namely on the central square and along the four major streets. It solves the problematics, how old are the houses and how the change of building development took place over time. Research is based on the main field building archaeological research and its comparison to the facts known from the regional literature or to the ones determined from new-found historical photos, historical maps and from the construction plans. The thesis consists of six thematic chapters and their respective sections and subsections.

The first chapter introduces the overview of researchers, who have partly solved the problematics in the past. It also summarizes all sources from which the thesis draws, both factual and methodical.

The second chapter is the synthesis of older literature complemented by author's own comments. It brings a brief general overview over the history of Nový Bydžov and also about its urban development, that also partly touches the topic.

The third chapter presents results of the author's own building archeological research. Here are shown informations about each examined house. The statistics about buildings in the past include the location of the objects, their former owners, further if the houses were wooden or brick on the maps from 1841 and 1855, and finally when they were demolished or had undergone a significant change. The second statistical table deals with contemporary houses and it is focused on their historical style found during the field research. In the third section of the chapter are then introduced results further summarized into graphs and tables.

The fourth chapter is devoted to the 41 historically most valuable houses and they are here described in more detail, especially their historical development. Data about each house include their accurate location, their characteristics – i. e. description of their situation, disposition, construction, doors, windows, roof and frontages, their date of origin, their history and building development and also a brief evaluation of their historical value from the point of monument protection. Moreover there are attached historical photos, plans and maps for a better idea about the development and about earlier forms of the described houses.

In the fifth chapter the whole thesis is summarized. The research revealed that two examined houses are baroque, 14 are probably from the 1st half of 19th century, 13 houses were build roughly in the middle of the century, another 18 can be counted as pseudohistorical and between them were first two storey private houses and the most representative house – city town hall. Largest representation have Art Nouveau buildings, and it is also the only historical style which is well preseved on the frontage of the houses in Nový Bydžov (17 designated and 10 expected Art Nouveau objects). Additionaly there are 11 houses from interwar period (different styles – funcionalism, Czech round cubism, futurism) and 11 modern houses. Many houses were demolished during the history especially in the 2nd half of the 20th century, as there was little emphasis on heritage conservation not only in the city, but in whole country. We can only regret that not even one old timbered wooden house has survived the changes. Nový Bydžov was declared as a city heritage zone in 1991, first of all thanks to its unique ortogonal medieval layout.

Finally in the sixth chapter are outlined possibilities for continuing research.

LITERATURA A ZDROJE

Monografie

- BENEŠOVÁ, M. *Česká architektura v proměnách dvou století: 1780-1980*. Praha: SPN, 1984. 480 s.
- BOŠEK, V. *Místopis a veřejná správa politického okresu novobydžovského*. 2. vyd. Nový Bydžov: V. Bošek, 1940. 208 s.
- DOSTÁL, O. *Československá historická města*. Praha: Orbis, 1974. 565 s.
- KAPRAS, J. *Kniha svědomí města Nového Bydžova z let 1311-1470 = Liber Conscientiae civitatis Novobydžoviensis a. a. MCCCXI-MCCCCLXX cum privilegiis et actibus de redimenda libertate*. Nový Bydžov: Obec novobydžovská, 1907. 304 s.
- KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pociidliní 1*. Hradec Králové: Balustráda, 1995. 275 s. ISBN 80-901906-O-X.
- KUČA, K. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pociidliní 2*. Hradec Králové: SOPVČ, 1995. 561 s. ISBN 80-901906-1-8.
- KUČA, K. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2011. 4. sv. ISBN 80-85983-12-5.
- JIZBA, J. *Místopis a veřejná správa politického okresu novobydžovského*. Nový Bydžov: J. Jizba, 1931. 162 s.
- PETROVIČ, M. *Novobydžovsko*. Praha: Sportovní a turistické nakladatelství, 1959. 114 s.
- PEŠTA, J. *Plošný průzkum lidové architektury a venkovských sídel*. Praha: NPÚ, 2014. 174 s. ISBN 978-80-86516-78-3.
- PALACKÝ, F. *Popis království Českého...* Praha: J.G. Kalve, 1848. 608 s.
- POCHE, E. *Umělecké památky Čech*. Praha: Academia, 1978. 578 s.
- PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. 79 s. ISBN 978-80-7185-845-4.
- PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. 293 s. ISBN 80-239-6020-2.

PROKOP, J. *Radnice v Novém Bydžově: (1462-1862-1865)*.

Nový Bydžov: Město Nový Bydžov, 2015. 95s.

SOMMER, J. G. *Das Königreich Böhmen. Dritter Band, Bidschower Kreis*.

Praha: Calve'schen Buchhandlung, 1835. 318 s.

ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017.

1 atlas (26,xviii stran, 37 mapových listů). ISBN 978-80-7286-302-0.

ŠKABRADA, J. *Konstrukce historických staveb*. Praha: Argo, 2003. 395 s.

ISBN 80-7203-548-7.

E-monografie

BERÁNEK, J. – MACEK, P. (eds.) *Metodika stavebněhistorického průzkumu* [online].

Praha: NPÚ, 2015 [cit. 2019-04-30]. Dostupné z:

<https://www.npu.cz/cs/npu-a-pamatkova-pece/npu-jako-institute/publikace/9937-metodika-stavebnehistorickeho-pruzkumu>

Článek

MALÝ, E. Požáry v městě Novém Bydžově. *Bydžovské listy*. [Nový Bydžov], 1892 (VI).

č. 1 (10. 1.). s. [1] – [2]; č. 2. (17. 1.) s. [1] – [2]. – nečíslováno

E-periodikum

ČERYCH, T. Novobydžovský zpravodaj. *Nový Bydžov: Město českých královen a*

studentských merend [online]. Nový Bydžov: Městský úřad, 2009. [cit. 2019-04-21].

Dostupné z:

http://www.novybydzov.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=10716&id=1252&n=novobydzovsky-zpravodaj&p1=24904

Webové stránky a weby

Císařský otisk SK: 5307-1-003. *ÚAZK – Císařské povinné otisky map stabilního katastru.*

[online]. Praha: ČÚZK, 2019 [cit. 2019-04-04]. Dostupné z:

https://archivnimapy.cuzk.cz/uazk/coc/coc_data/5307-1/5307-1-003_index.html

iKatastr: mapa a informace z KN [online]. [s. l.]: OSM, 2019. [cit. 2019-03-15].

Dostupné z: <https://www.ikatastr.cz/>

Informace o městě. *Nový Bydžov* [online]. Nový Bydžov: MÚ, [cit. 2019-04-25].

Dostupné z: www.novybydzov.cz

Mapy Google [online]. Česko: Google, 2019. [cit. 2019-04-27]. Dostupné z:

<https://www.google.com/maps>

Památkový katalog [online]. Praha: NPÚ, 2015 [cit. 2019-03-19].

Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/>

III. Počet obyvatel a domů podle krajů, okresů, obcí, částí obcí a historických osad / lokalit v letech 1869-2011. *Český statistický úřad* [online]. Praha: ČSÚ, 2015 [cit. 2019-04-18].

Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/iii-pocet-obyvatel-a-domu-podle-kraju-okresu-obci-a-casti-obci-v-letech-1869-2011_2015

Archivní prameny

Státní okresní archiv Hradec Králové. Archiv města Nový Bydžov.

Inv. č. 1343 a 1344, kart. 266. a 267.

Seznam majitelů domů 1890 a Seznam majitelů domů 1938.

Státní okresní archiv Hradec Králové. Archiv města Nový Bydžov.

Inv. č. 3136, kart. 254. Stavební plány obytných domů, plány rekonstrukce ad. 1871–1928.

Státní okresní archiv Hradec Králové. Berní správa Nový Bydžov.

Inv. č. 140–143, kart. 31–34. Stavební plány 1880–1948 k domovní dani.

Ostatní

Stálá výstava *Bydžov známý a neznámý*. Městské muzeum Nový Bydžov.

Fotografie (mimo autorovy)

[var.]. [s. n.] - Sbíрка fotografií a pohlednic městského muzea [foto]. [1870–1969].

At: Městské muzeum Nový Bydžov.

(p. In: PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. 79 s. ISBN 978-80-7185-845-4.)

Seznam zde publikovaných:

BENEŠ, V. [*Dům čp. 16*] [foto]. před r. 1900. In: PROKOP, J. *Nový Bydžov*.

Praha: Paseka, 2007. příloha č. 24. ISBN 978-80-7185-845-4.

BENEŠ, V. [*Hotel u Modrého lva*] [foto]. před r. 1900. In: PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. příloha č. 39. ISBN 978-80-7185-845-4.

BYDŽOVSKÝ, M. [*Odstřel domů*] [foto]. 1979. In: PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. příloha č. 45. ISBN 978-80-7185-845-4.

DUNKA, A. [*Východní část náměstí*] [foto]. 1887. In: PROKOP, J. *Nový Bydžov*.

Praha: Paseka, 2007. příloha č. 16. ISBN 978-80-7185-845-4.

DUNKA, A. [*SZ část náměstí*] [foto]. před r. 1889.

In: PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. příloha č. 15. ISBN 978-80-7185-845-4.

FREUND, Z. [?]. [*Nejstarší foto náměstí*] [foto]. 1870. At: M. m. Nový Bydžov, inv. č. 4209.

LANGER, I. [*Rozebrání posledního roubeného*] [foto]. 1967. At: M. m. Nový Bydžov.

NĚMEC, J. [*Němcova kresba roubených domů*] [il.]. In: PROKOP, J. *Nový Bydžov*.

Praha: Paseka, 2007. příloha č. 46. ISBN 978-80-7185-845-4.

PICEK, J. [*Dům čp. 2*] [foto]. po r. 1891. At: M. m. Nový Bydžov, inv. č. 2640.

PETROVIČ, M. [*Děkanství*] [foto]. 1950–54. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

PETROVIČ, M. [*Dukelská třída*] [foto]. 1950–54. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

PETROVIČ, M. [*Dům čp. 18 z Revoluční tř.*] [foto]. 1950–54. At: M. m. Nový Bydžov.

PETROVIČ, M. [*Domy čp. 1123-26*] [foto]. 1950–54. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

PETROVIČ, M. [foto]. 1950. In: PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007.

příloha č. 79. ISBN 978-80-7185-845-4.

PETROVIČ, M. [*Gymnázium*] [foto]. 1950–54. At: M. m. Nový Bydžov.

PETROVIČ, M. [*Jižní řada náměstí*] [foto]. 1950–54. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

PETROVIČ, M. [*Pekařství u Bukovských ad.*] [foto]. 1950–54. At: M. m. Nový Bydžov

PETROVIČ, M. [*Východní část náměstí*] [foto]. 1950–54. At: M. m. Nový Bydžov.

PETROVIČ, M. [*Severní řada Dukelské tř.*] [foto]. 1950–54. At: M. m. Nový Bydžov.

PETROVIČ, M. [*SV část náměstí*] [foto]. 1950–54. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

PETROVIČ, M. [2. foto, čp. 1123–26] [foto]. 1950–54. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

PROKOP, J. [*Foto plánu A. Rosenberga*]. In: PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 95. ISBN 80-239-6020-2.

PROKOP, J. [*Fotografie interiéru muzea*] [foto]. In: PROKOP, J. *Nový Bydžov v proměnách staletí*. Nový Bydžov: MÚ, 2005. s. 208.

RÖMER, F. [*Dům čp. 7*] [foto]. [před r. 1900]. At: M. m. Nový Bydžov, sbírka P. Langerera.

VRANÝ, F. [*Pekařství u Bukovských*] [foto]. 1912. At: M. m. Nový Bydžov. inv. č. 8748/12.

VRANÝ, F. [*Zahradničkův domek*] [foto]. 1912. At: M. m. Nový Bydžov, inv. č. 4871.

[*Čsl. arm. severní řada*] [foto]. 1969. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

[*Dnešní čp. 1459*] [foto]. 1907. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

[*Dukelská čp. 1161-64*] [foto]. 1969. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

[*Dukelská třída*] [foto]. 1969. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

[*Dům A. Svobodové*] [foto]. kolem r. 1894. At: Městské muzeum Nový Bydžov, inv. č. 7506.

[*Dům čp. 6*] [foto]. 1905. At: M. m. Nový Bydžov, Ř 207.

[*Domy čp. 18–16*] [foto]. [2. pol. 20. stol]. At: M. m. Nový Bydžov.

[*Dům čp. 18*] [foto]. 1910. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

[*Dům čp. 45*] [foto]. 1969. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

[*Domy čp. 497–499*] [foto]. 1910. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

[*Dům čp. 1123*] [foto]. kolem r. 1900. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

[*Dům čp. 1133 ad.*] [foto]. po r. 1900. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

[*Dům čp. 1460*] [foto]. po r. 1890. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

[*Domy čp. 1460-63*] [foto]. 1894. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

[*Gymnázium*] [foto]. 1877–96. At: Městské muzeum Nový Bydžov.

- [*Jižní řada náměstí*]. 1907. At: Městské muzeum Nový Bydžov.
- [*Lalouškův dům*] [foto]. kolem r. 1900. At: Městské muzeum Nový Bydžov.
- [*Ningerova vinárna*] [foto]. 1907. At: Městské muzeum Nový Bydžov.
- Nový Bydžov: Dívčí průmyslová škola a c. k. gymnasium*. [foto]. před r. 1897.
At: M. m. Nový Bydžov.
- [*Nový hostinec U Šťovičků*] [foto]. po r. 1910. At: Městské muzeum Nový Bydžov, Ř 383.
- [*Obchod Gotthard-Pour*] [foto]. 1. pol. 20. stol. At: Městské muzeum Nový Bydžov.
- [*Palackého slavnost*] [foto]. 1898. At: Městské muzeum Nový Bydžov.
- [*Pohled do Chlumecké ulice*] [foto]. [kolem r. 1900]. At: Městské muzeum Nový Bydžov.
- [*Severní řada Dukelská*] [foto]. 1969. At: Městské muzeum Nový Bydžov.
- [*Severní řada Dukelská tř.*] [foto]. 1969. At: Městské muzeum Nový Bydžov.
- [*Smidarská pivnice*] [foto]. kolem r. 1900. At: Městské muzeum Nový Bydžov.
- [*SV část náměstí*] [foto]. po r. 1900. At: Městské muzeum Nový Bydžov.
- [*SV část náměstí*] [foto]. 1898. At: Městské muzeum Nový Bydžov.
- [*Stará Langerova pekárna*] [foto]. kolem r. 1900. At: Městské muzeum Nový Bydžov.
- [*Starý dům U Likovských*] [foto]. před r. 1936. In: PROKOP, J. *Nový Bydžov*.
Praha: Paseka, 2007. příloha č. 78. ISBN 978-80-7185-845-4.
- [*Starý hostinec U Šťovičků*] [foto]. kolem r. 1900. At: Městské muzeum Nový Bydžov, Ř 78.
- [*Vinárna Rudolfa Váni*] [foto]. Před r. 1912. At: Městské muzeum Nový Bydžov, Ř 89.
- [*Východní část náměstí*] [foto]. 1910. In: PROKOP, J. *Nový Bydžov*. Praha: Paseka, 2007. příloha č. 40. ISBN 978-80-7185-845-4.

SAMOSTATNÁ PŘÍLOHA

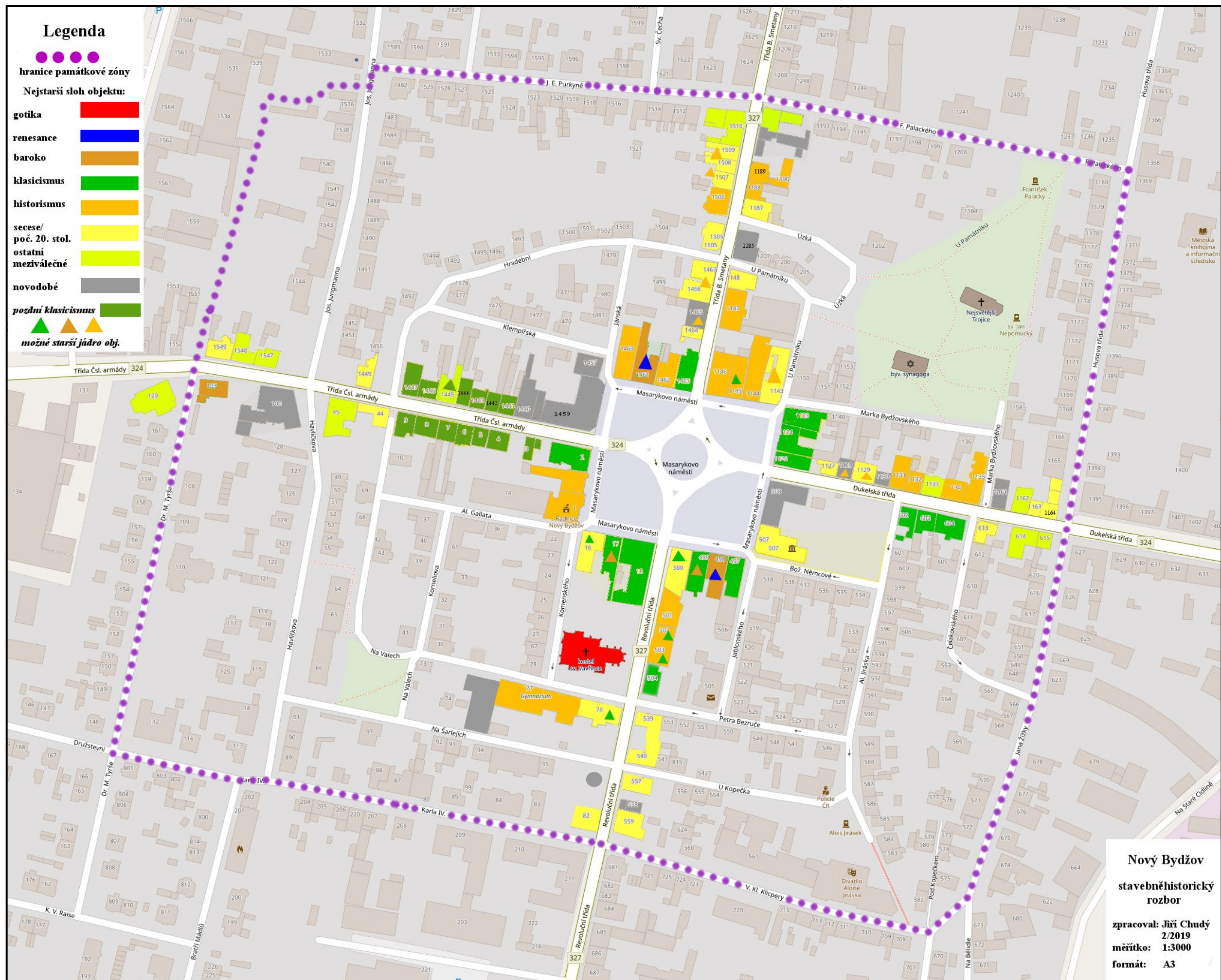
Příloha A: Stavebněhistorický rozbor zkoumané části města.....	217
Příloha B: ³⁹⁵ Veduta města Nového Bydžova, pohled od východu, před r. 1817.....	218
Příloha C: ³⁹⁶ Historické jádro Nového Bydžova na císařském povinném otisku mapy stabilního katastru, r. 1841.....	219
Příloha D: ³⁹⁷ Historické jádro Nového Bydžova na výřezu plánu z r. 1889.....	220
Příloha E: ³⁹⁸ Historické jádro Nového Bydžova na výřezu plánu z r. 1910.....	221

³⁹⁵ Kopie z: ŠIMŮNEK, R. et al. *Nový Bydžov*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. obr. č. 85. ISBN 978-80-7286-302-0.

³⁹⁶ Kopie z: *Tamtéž*. mapa č. 8.

³⁹⁷ Kopie z: *Tamtéž*. mapa č. 13.

³⁹⁸ Kopie z: *Tamtéž*. mapa č. 16.

gez. v. J. Venucl.

gest. v. G. Döbler.

Die Kreisstadt Neu-Bydžow

Prag bei G. Döbler kleinseitner Ring N° 37.

